

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

เอนช่อมแฉะ เอนท็องะ

ชื่อเรื่อง : เลอซอมแ่ล เลอเวือะ

ข้อมูลโดย : ประพันธ์ จันทร์ยวง และคณะ

เรียบเรียงโดย : อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์ และ กุมารี ลาภอาภรณ์

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สุมาลี หาญยศ

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

999 ถ.พุทธมณฑลสาย 4 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์ : 02 800 2308-14 ต่อ 3217

Website : www.langrevival.mahidol.ac.th

E-mail : langrevival.th@gmail.com

ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. 2565

พิมพ์ที่ : บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ ฯ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ประพันธ์ จันทร์ยวง.

เลอซอมแ่ล เลอเวือะ.-- นครปฐม : ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2565.

230 หน้า.

1. กลุ่มชาติพันธุ์ -- ไทย. 2. ภาษาเลอเวือะ. I. กุมารี ลาภอาภรณ์, ผู้แต่งร่วม.
II. อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์, ผู้แต่งร่วม. III. ชื่อเรื่อง.

305.8009593

ISBN 978-616-443-674-9

คำนำ

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่อยู่ในภาวะวิกฤต และได้ดำเนินการติดตามหนุนเสริมโครงการ “ฟื้นฟูเลอซอมแ่ล เลอเวือะ” โดยมีนายประพันธ์ จันทรวงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

กระบวนการในการดำเนินงานโครงการ ฟื้นฟูเลอซอมแ่ล เลอเวือะ เป็นไปในลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน กล่าวคือ เป็นโครงการที่ให้คนในชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติการวิจัยด้วยตนเอง ทั้งการคิด การตั้งคำถาม การวางแผนและปฏิบัติการวิจัยอย่างเป็นระบบ รวมถึงบริหารจัดการโครงการวิจัยโดยคนในชุมชน โดยมีนักวิจัยจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการกำกับติดตามการดำเนินงานมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการวิจัย ทั้งในการวางแผนการทำงาน การให้คำปรึกษา การร่วมสังเกตการณ์ในการทำกิจกรรม การสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการนำเสนอข้อมูลและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการในการดำเนินงานของโครงการฟื้นฟูเลอซอมแ่ล เลอเวือะ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มจากการเปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานวิจัยของชุมชน การสำรวจประชาคมชุมชนที่มีความสามารถด้านเลอซอมแ่ล การจัดกิจกรรมทบทวนระบบตัวเขียนที่จะใช้ในการจดบันทึก การเก็บรวบรวมข้อมูลเลอซอมแ่ล ตามประเด็นที่กำหนดไว้ และการแปลความหมายของเลอซอมแ่ล เป็นภาษาไทย มีการจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ภายนอกและการจัดกิจกรรมถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้เลอซอมแ่ล ให้แก่เด็ก เยาวชนและผู้สนใจ นอกจากนี้ยังมีการทำสื่อการเรียนรู้เลอซอมแ่ล ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนและเพื่อเผยแพร่ให้กับชาวเลอเวือะในหมู่บ้านอื่น ๆ อีกด้วย

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ได้นำผลงานส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยจัดทำเป็นหนังสือชื่อ “เลอซอมแ่ล เลอเวือะ” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เรื่องเลอซอมแ่ล ของชาวเลอเวือะ เป็นการเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักวิชาการ นักศึกษาและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป ซึ่งภายในหนังสือประกอบด้วยเนื้อหาจำนวน 7 บท ได้แก่

บทที่ 1 เป็นเนื้อหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ ประกอบด้วยประวัติความเป็นมาและข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักกับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ

บทที่ 2 เป็นระบบตัวเขียนภาษาเลอเวือะอักษรไทย ซึ่งเป็นผลงานวิจัยจากโครงการวิจัย “รักษัลระโพงเลอเวือะ” และได้มีการรับรองจากราชบัณฑิตยสภา ซึ่งทีมวิจัยได้ใช้ระบบตัวเขียนนี้ ในการบันทึกเลอซอมแ่ล และได้นำเสนอในหนังสือนี้เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการอ่านภาษา เลอเวือะ

บทที่ 3 เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล โดยกระบวนการวิจัย เพื่อท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 4 เป็นปราชญ์ชุมชนด้านเลอซอมแ่ล ของชาวเลอเวือะบ้านป่าแป๋

บทที่ 5 เป็นลักษณะของเลอซอมแ่ล ประกอบด้วย ลักษณะของการร้องเลอซอมแ่ล โครงสร้างของเลอซอมแ่ล บทเกริ่นนำ ทำนองในการร้อง และการถ่ายทอดเลอซอมแ่ลในอดีต

บทที่ 6 เป็นเนื้อหาของเลอซอมแ่ล เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ ที่ทีมวิจัยสามารถรวบรวมได้ มีทั้งหมด 7 ภาค ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอเลอซอมแ่ล ด้วยภาษาเลอเวือะ อักษรไทยและ ได้มีการแปลความหมายแบบคำต่อคำ นอกจากนี้ยังได้มีการสรุปความหมาย โดยรวมไว้ข้างท้าย ของแต่ละบท เพื่อใช้ในการศึกษาต่อในรายละเอียดทางด้านภาษาศาสตร์หรือทางคติชนวิทยา เชิงลึกต่อไป

บทที่ 7 เป็นบทวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของเลอซอมแ่ล ที่มีต่อวิถีชีวิตของ ชาวเลอเวือะ

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ประธานที่ปรึกษาศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม ในภาวะวิกฤต ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำตลอดระยะเวลาการทำงานวิจัยและการจัดทำหนังสือ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้ให้คำแนะนำในการจัดทำหนังสือ ขอขอบพระคุณนายบือ ขจรศักดิ์ศรี อดีตกำนันตำบลป่าแป๋ ซึ่งเป็นแกนนำหลักทำให้เกิดการบันทึก และรวบรวมเลอซอมแ่ล อีกทั้งขอขอบคุณนักวิจัยชาวเลอเวือะและปราชญ์เลอซอมแ่ล บ้านป่าแป๋ทุกท่านที่ได้ร่วมกันทำให้งานวิจัยประสบผลสำเร็จ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้ จะให้ประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจเรื่องเลอซอมแ่ล และเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

เมษายน 2565

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ	1
1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋	1
1.2 ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋	2
บทที่ 2 ระบบตัวเขียนภาษาเลอเวีอะ	6
บทที่ 3 กระบวนการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล เลอเวีอะ	12
บทที่ 4 ประชากรชุมชนด้านเลอซอมแ่ล ของชาวเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋	16
บทที่ 5 องค์ความรู้เรื่อง เลอซอมแ่ล ของชาวเลอเวีอะ	33
5.1 ลักษณะของการร้องเลอซอมแ่ล	33
5.2 โครงสร้างของเลอซอมแ่ล	33
5.3 การถ่ายทอดเลอซอมแ่ล	35
บทที่ 6 เลอซอมแ่ล เลอเวีอะบ้านป่าแป๋	36
ภาค 1 เลอ ซอม กาม คู-อิฮ (ความอยาก ความปรารถนา ความใฝ่ฝัน)	38
1.1 โบท กอ-แอ ลองซิด แซม (บทฝ่ายคนเมือง)	38
1.2 โบท คู-อิฮ เอีย (บทความปรารถนา แบบหยอกล้อเล่น)	44
1.3 โบท ระบุ ริต (บทจารีตประเพณีใหญ่)	48
1.4 โบท ตัง พี โดง (บทแปลกที่ขอ)	51
1.5 โบท เอฮ เลอ ฮม้ง (บททะนุถนอม)	56
1.6 โบท ฮัง 'นา (บทการเตรียมงาน)	62
1.7 โบท มอก 'มา (บทพินไร่)	69
1.8 โบท พวก นอ (บทเจาะครก)	76
1.9 โบท ทอฮ เลอ เจอ-อุง (บททำเครื่องม้วนฝ้าย)	80
1.10 โบท มอก เลอ ฟิม (บทพินสวน)	83
ภาค 2 เลอ ซอม เรอ-อุก เฮอ-อุ (เอาไป/พาไป)	86
2.1 โบท เทีย เชื้ออะ เทีย กยา-อีญ (บทดอกไม้เป้าไม้แดง)	86
2.2 โบท ฮยา-แอ 'มอ-แอ เมียง เคอ-อิ (บทขวานตัดพินหาย)	95
2.3 โบท เทือง เลอ เตือง โกลง ระบุ (บทข้ามแม่น้ำใหญ่)	100

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 โบท เลียก เมือง พู-อี (บทเข้าเมือง)	103
2.5 โบท โชม เคอ โนม นิง กัด (บทกินขนมที่ตลาด)	106
2.6 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหันกลับ)	110
ภาค 3 เลอ ซอม เฮอ-อูกา (ไปหางาน)	113
3.1 โบท โอ-อิจ คอง เพือะ (บทหมดของพ่อ)	113
3.2 โบท คอง เฮงาะ (บทเก็บข้าว)	115
3.3 โบท จัว โชะ (บทอ่อนเจ็บ (เจ็บป่วยเล็กน้อย))	119
3.4 โบท โชะ เมือง (บทบ้านเมืองไม่สงบ)	121
3.5 โบท ทู-อี ฌา-อิม (บทซื้อแหวน)	125
3.6 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหันกลับ)	130
3.6.1 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหันกลับ 1)	130
3.6.2 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหันกลับ 2)	133
ภาค 4 เลอ ซอม ลวง ริต (จารีต ประเพณี)	137
4.1 โบท เปอ-อู กลัง ดา-อีญ (บทเหยี่ยวบิน)	137
4.2 โบท เซอ โปก (บทเสียงทนาย)	142
4.3 โบท 'มา มอก (บทพินไร่)	145
4.4 โบท ตะโนก (พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า)	148
4.5 โบท ปัว เยือ (บทขอยา)	152
4.6 โบท เลอ เลอ-อิจ เลอ ยวง (บทเที่ยวเตร่)	155
4.7 โบท เลอ ฮุน (บทเขต (แบ่งเขตฝึกับคน))	159
ภาค 5 เลอ ซอม กอก เลอโพง (ส่งเสียงพูดคุย)	163
5.1 โบท กอก เลอโพง (บททักทาย)	163
5.2 โบท เซิก อา-อีญ ๆ (บทเข้าศึกอื่นไกล)	165
5.3 โบท เคอ-อิ 'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ (บทพระจันทร์นาลง)	168
5.4 โบท เมิต โอ โชม เลียก (บทปลุกให้ตื่น)	171
5.4.1 โบท เมิต โอ โชม เลียก (บทปลุกให้ตื่น 1)	171
5.4.2 โบท เลอ ปา-แอส เลอโมะ (บทปลุกให้ตื่น 2)	173

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.4.3 โบท โกะ กา-อิจ โกะ กอม (บทปลุกให้ตื่น 3)	178
5.5 โบท โวล (บทหยอกล้อ)	180
5.6 โบท เลอ กัซ (บทคำร้องแยก)	183
ภาค 6 เลอ ซอม ปัว เลอ งะ (ขอสมัครเล่น)	186
6.1 โบท ซอฮ กยะ (บทแผ้วถางทาง)	186
6.2 โบท คู-อิฮ เอีย (บทปรารภนา)	188
6.3 โบท คู-อิฮ เลอ โตฮ (บทปรารภนาพบเจอ)	191
6.4 โบท กวน ซัง เลอ ฮลัก (บทลูกข้างชน)	193
ภาค 7 เลอ อม ตัว เออ-อิญ เคะ (คำพูดใส่/กลับไปหา)	196
7.1 โบท ปีน เฮมะ 'มา-แอ แตบ (บทเหยียบไร่กับหมัด)	196
7.2 โบท ซา-อิ้ม แกฮ โซ-อิจ (บทนกผิวปาก)	200
7.3 โบท โวฮ เญื่อะ (บทสร้างบ้าน)	202
7.4 โบท มอก'มา (บทพันไร่)	204
7.5 โบท เลอ ซัง (บทรอกอย)	206
7.6 โบท มอก เพีย มอก เปยอ-อุม (บททำกับดัก)	208
บทที่ 7 คุณค่าและความสำคัญของเลอซอมแ'ลที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวเลอเวีอะ	213
บรรณานุกรม	218
ภาคผนวก	219
- รายชื่อนักวิจัยท้องถิ่นในโครงการฟื้นฟูเลอซอมแ'ล เลอเวีอะ	219
- ดัชนีคำ	221

บทที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ

“เลอเวือะ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทย อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน จากการสำรวจของโครงการแผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย พบว่า มีผู้พูดภาษานี้ประมาณ 5,000 คน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547)¹ คนกลุ่มนี้เรียกตนเองว่าเลอเวือะ ส่วนคนภายนอกเรียกว่า “ลัวะ” หรือ ละว้า นอกจากนี้คำว่า ลัวะ ยังใช้เรียกชนกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มมัลและกลุ่มปรัยในจังหวัดน่าน กลุ่มปลั่งและกลุ่มปี่ซูในจังหวัดเชียงราย ส่วน “ละว้า” ยังใช้เรียกชนกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มญ้อกร ในจังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มก่องในจังหวัดสุพรรณบุรีและอุทัยธานี ในที่นี้จะเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า “เลอเวือะ”

ในส่วนนี้จะกล่าวถึง ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาวเลอเวือะบ้านป่าแป๋ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเลอเวือะบ้านป่าแป๋

ชุมชนชาวเลอเวือะ บ้านป่าแป๋ เป็นชุมชนที่อยู่ทางใต้สุดของชาวเลอเวือะในเขตเทือกเขาถนนธงชัยกลาง กมล เครือชุย (2552) ได้กล่าวถึงการเคลื่อนย้ายไปมาของชาวเลอเวือะในละแวกนั้นว่า เดิมทีชาวเลอเวือะอยู่บนดอยสูงทางทิศเหนือ ปัจจุบันเป็นระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร มีชื่อเรียกในภาษาเลอเวือะว่า “ทู ’ยวงโพรม” ซึ่งแปลว่า ดอยบ้านเก่า หรือเรียกอีกอย่างว่า “ทูตะโนญ” ซึ่งปัจจุบันอยู่ติดกับโรงเรียนบ้านห้วยฮากไม้เหนือ ส่วนของใช้ที่นำมาประกอบพิธีกรรม เช่น พวงไผ่ จะเก็บรักษาไว้ที่ป่าที่มีชื่อว่า “ขวตโกลงนอง” ซึ่งอยู่ต่ำลงมาประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันคือป่าดงที่อยู่ติดเส้นทางไปบ้านห้วยฮากไม้เหนือ จากนั้นมีการเคลื่อนย้ายต่ำลงมาตามสันเขายาว ที่มีชื่อเรียกว่า “ทู ’ยวงกัว” ปัจจุบันเป็นทางรถตามสันเขายาว และพบหลักฐานที่เป็นป่าช้าเก่าที่อยู่ถัดลงมาทางทิศตะวันตก ระยะทางจากสันเขานั้นประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่ฝังศพในขณะนั้น สาเหตุที่มีการเคลื่อนย้ายชุมชน สันนิษฐานว่าแต่เดิมชาวเลอเวือะมีประเพณีการส่งศพ ที่ต้องห่อข้าวและเหล้าพร้อมไก่เผือก 1 ตัว สำหรับผู้อาวุโสที่ได้รับมอบหมาย (ในปัจจุบันประเพณีนี้ยังคงสืบทอดอยู่แต่เปลี่ยนเป็นให้เงินแทน) แต่ด้วยระยะทางที่ไกล ทำให้ต้องใช้เวลานาน จึงได้มีการเคลื่อนย้ายชุมชนลงมา ถัดลงมาอีกประมาณ 500 เมตร พบลานกว้างที่มีชื่อว่า ดอยสามปี สันนิษฐานว่าได้มีการตั้งชุมชนอยู่ ณ ที่นั้น 3 ปี จนมาถึงสองฟากฝั่งลำน้ำอมลานในปัจจุบัน

¹ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). *แผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

แต่ก่อนชาวเลอเวีอะจะตั้งชุมชนบนเขาสูง เนื่องจากการตั้งชุมชนบนเขานั้นสามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยใช้ขี้ผึ้งใหญ่ หรือที่ชาวเลอเวีอะเรียกว่า “โมง” หากมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น มีข้าศึกศัตรู หรือมีการตาย ก็จะสามารถติดต่อชุมชนเลอเวีอะที่ตั้งอยู่อีกเขาหนึ่งได้ด้วยการตีฆ้องบอกกล่าว โดยจะตีเร็วหลายครั้งเมื่อมีข้าศึกศัตรู และตี 3 ครั้ง เมื่อมีการตาย ซึ่งปัจจุบันยังคงใช้ในกรณีมีคนตายเท่านั้น

ภายหลังมีการย้ายต่ำลงมาเรื่อย ๆ จนปัจจุบันอยู่ในหุบเขา 2 ฟากฝั่งแม่น้ำอวมลาน ซึ่งเป็นที่ที่เหมาะสมเพราะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เมื่อตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่งที่อยู่ถาวร ทำให้ชาวเลอเวีอะสายตระกูลอื่นมาอยู่รวมอีก 3 สายตระกูล รวมเป็น 4 สายตระกูล ได้แก่

1. สายตระกูล 'ยวง จา-อือ เป็นสายตระกูลหลักที่ตั้งชุมชน ในปัจจุบันได้แก่ นามสกุล เครือชุย จันทรียวง เซาว์กุลดี ตะนอย ไพรมีค่า จันเป็ง แก้วเกย จงครองทรัพย์ มหาขุนคีรี ละมอย โปะบึง ผู้ทรงเกียรติ โปะปือ ยงสุนทรุ่ง และคำเรื่อง (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นปองอมรกุล)
2. สายตระกูล 'ยวง แป มีหลักฐานการตั้งชุมชนตามคอยทางทิศใต้ ปัจจุบันได้แก่ นามสกุล พินิจพรพรรณ ประสมสงค์ เมืองยม และดีเกย
3. สายตระกูล 'ยวง เพ-อัญ เคยตั้งชุมชนทางทิศตะวันตกและใกล้ชิดกับสายตระกูลละอูป ปัจจุบันได้แก่ นามสกุลผู้ทรงสกุล สุดชวง ผู้สรรเสริญ ลูนลี้ก
4. สายตระกูล 'ยวง โมง มาจากช่างหม้อ ได้แก่ นามสกุล ตะเต้อย มหาศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาธิรเลิศ และเกียกเกย

1.2 ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋

ชาวเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ มีวัฒนธรรมและประเพณีที่ยังดำรงรักษาไว้ที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. **การแต่งงาน** จะยังคงใช้รูปแบบประเพณีดั้งเดิมอยู่ในกลุ่มที่ยังนับถือพุทธและผี แต่มีบางส่วนที่ปรับให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น ขั้นตอนการจับสาวหรือหมายสาว หลังแต่งงานส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายชาย มีน้อยครั้งที่ฝ่ายชายจะเข้าไปอยู่กับบ้านฝ่ายหญิง เมื่อแต่งงานนานพอควร หากน้องชายฝ่ายชายแต่งงานอีกคู่หนึ่ง ฝ่ายพี่จะต้องแยกเรือนใหม่ โดยให้น้องชายสุดท้องอยู่กับบิดามารดา

2. **การขึ้นบ้านใหม่** ชาวเลอเวีอะจะร่วมมือกันมากในการสร้างบ้านจนถึงการขึ้นบ้านใหม่ ในงานขึ้นบ้านใหม่จะมีการเลี้ยงแขกด้วยอาหารแบบชาวเลอเวีอะที่นิยมกัน เรียกว่า โตะเซอเปือก (เนื้อยำพริกและเครื่องปรุง) ในตอนเย็นมีพิธีที่ทำโดยผู้อาวุโส มีการตีไฟในแม่เตาไฟ ซึ่งจะติดจากหินและเหล็กที่นำมากระแทกให้มีสะเก็ดไฟติดวัสดุติดเชื้อไฟง่าย ซึ่งผู้อาวุโสจะทำพิธีให้มีการบอกกล่าวผี (ผีบรรพบุรุษ)

3. ประเพณีงานศพ เป็นประเพณีที่ยึดถือกันเคร่งครัดในหมู่ชาวเลอเวีอะที่นับถือพุทธ-ผี เนื่องจากเชื่อกันว่าหากไม่ถูกต้องถึงแม้จะทำอะไรใหญ่โตก็ตาม ก็ไม่มีค่าเท่ากระดูกเผาห่อเดียว และผู้อยู่เบื้องหลังจะกังวลใจ หากดูจากแนวปฏิบัติจะมีพิธีกรรมมากตั้งแต่ผู้ตายหมดลมหายใจ จนกระทั่งเสร็จพิธีฝังศพก็ยังคงมีพิธีส่งเคราะห์ตามมา

4. ประเพณีเลี้ยงผีประจำปี ชาวเลอเวีอะมีความเชื่อว่า มีผีที่เลี้ยงมากที่สุดกว่าชนเผ่าอื่น ๆ พิธีการเลี้ยงจะเป็นไปตามกาลเวลาและประเภทผีที่เลี้ยงซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.1) ผีเรือนจะสามารถทำพิธีเลี้ยงปีละ 2 ครั้ง หากมีความพร้อมหรือมีข้าวของสำหรับใช้ประกอบพิธี เช่น หมู ไก่ เป็นต้น การเลี้ยงผีเรือนครั้งแรกจะเลี้ยงหลังปลูกข้าว ดำนา แล้วเสร็จ เรียกว่า โนกกา-อัญโง (หรือเรียกตรง ๆ ผีหัวบันได) ซึ่งก็ประมาณเดือนกรกฎาคม ส่วนอีกครึ่งหนึ่งหลังจากที่ว่างเว้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว เรียกว่า โนก ซมา (หรือเรียกตรง ๆ ว่า ซอซมา) ลักษณะและเวลาในการเลี้ยง คือ การเลี้ยงหลังทำนาจะเลี้ยงตอนกลางคืน จะใช้หมู ไก่ เป็นหลัก ส่วนการเลี้ยงหลังเก็บเกี่ยวจะเลี้ยงตอนเช้าและใช้ปลาและไข่เพิ่มขึ้นมา การแต่งดาจะมากกว่า

4.2) การเลี้ยงผีประจำปี จะทำร่วมกันหลังเก็บเกี่ยวข้าวและพืชผลจากไร่ นา ซึ่งตกประมาณเดือนธันวาคม ก่อนการเลี้ยงจะทำพิธีไล่ผีร้ายเสนียดจัญไรตอนกลางคืนก่อนวันเลี้ยง สิ่งที่ใช้ประกอบพิธี มีหมู ไก่ เป็นกึ่งกลาง ส่วนแต่ละครัวเรือนจะแต่งดาเครื่องเซ่นของตนมาประกอบพิธีร่วมกัน จะประกอบด้วยไก่ต้มสุกและไข่พร้อมข้าวเหนียว ข้าวเจ้า เมื่อเสร็จพิธีก็กลับมาประกอบอาหารเองที่บ้าน ส่วนหมูและไก่กึ่งกลางก็จะใช้ทำพิธี และแบ่งเนื้อเป็นกองตามจำนวนสมาชิกที่นับถือพุทธ-ผี และออกค่าใช้จ่ายคนละเท่ากันสำหรับการเลี้ยงผีครั้งนี้ หลังจากนั้นจะนำตะแหว่ปิดถนนทางเข้าหมู่บ้าน ห้ามคนเข้าออก 1 วัน หลังจากวันเลี้ยงและวันเดียวกันถือโอกาสคิดค่าใช้จ่ายและเผ้ารอคนเข้าออก หากมีจะต้องขอมา ณ ที่ทำพิธีเป็นหลัก 2 ชุด ใส่ขันพร้อมกรวยดอกไม้ น้ำส้มป่อย

4.3) ผีเจ้าที่ จะเลี้ยงกันโดยทั่วไปในโอกาสต่าง ๆ เช่น การปลูก การเก็บเกี่ยว หากเลี้ยงผีอื่นก็มักจะเลี้ยงเจ้าที่ควบคู่

4.4) การเลี้ยงผีป่า ในอดีตมักจะเลี้ยงตามป่าดงหลวง แต่ปัจจุบันป่าดงหลวงได้ถูกทำลายหมดสิ้นหมดแล้ว จึงยังคงเลี้ยงผีป่าเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

5. การแต่งกาย การแต่งกายในชีวิตประจำวันของชาวเลอเวีอะ ผู้หญิงจะสวมเสื้อขาวแขนสั้น กุนด้วยด้ายสีอย่างประณีต ตัวเสื้อทำจากผ้าทอที่เย็บต่อเป็นผืนเดียวกัน ลักษณะเด่นของการต่อผืนผ้าของชาวเลอเวีอะ คือ การต่อผ้าด้วยเส้นด้ายสีต่าง ๆ มาเย็บสลับสีอย่างประณีต ส่วนผ้านุ่งมีสีพื้นเป็นสีดำ และมีลายผ้าเป็นแถบยาวแนวนอนคั่นตลอดผืนผ้า ลายผ้าชิ้นเกิดจาก

การมัดลายขนาดต่าง ๆ ห่างกันเป็นระยะพอประมาณ มีแถบสีที่เชิงผ้าด้านล่างเป็นแถบใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นสีแดงหรือสีชมพูเหลื่อมด้วยสีเหลืองและลายมัดนั้นเป็นสีน้ำเงินแซมขาว ผ้านุ่งนี้มีขนาดกว้างแบบลำตัว มีปอตะ (ผ้าพันแขน) และ ปอขวง (ผ้าพันแข้ง) นิยมใช้สีฟ้า สีน้ำเงิน และมีม่วง ผู้หญิงเลอเวือะส่วนใหญ่นิยมใส่กางเกงวอร์มไว้ด้านในผ้านุ่ง ส่วนผู้ชายใส่เสื้อขาวแขนยาวทับเสื้อยืด นุ่งกางเกงลักษณะเดียวกับกางเกงขาก๊วย สีขาว ที่ศีรษะโพกด้วยผ้าสีแดงหรือสีชมพู (ณัฐวี ทศธู และ สุรียา รัตนกุล, 2539: 11 – 13)²

ปัจจุบันชาวเลอเวือะนิยมแต่งกายตามแบบสมัยนิยม เนื่องจากมีความสะดวกในการทำงาน แต่ยังคงแต่งกายตามแบบชาวเลอเวือะอย่างพร้อมเพรียง โดยเฉพาะในงานประเพณีหรือวันสำคัญต่าง ๆ

ภาพเครื่องแต่งกายของหญิงชาวเลอเวือะ
ถ่ายโดย ณัฐมน โรจนกุล
(ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต)

ภาพเครื่องแต่งกายของชายชาวเลอเวือะ
ถ่ายโดย อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์
(ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต)

6. ภาษา ชาวเลอเวือะใช้ภาษาเลอเวือะในชีวิตประจำวันสำหรับการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมหรือบทกวีที่บ่งบอกถึงความเจริญทางภาษาของชาวเลอเวือะ เช่น เพลงขอเชิงจารีตประเพณี เพลงขอเชิงเกี่ยวสาว เพลงขอที่บ่งบอกถึงธรรมชาติการดำเนินชีวิต

² ณัฐวี ทศธู และ สุรียา รัตนกุล. (2539). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า*. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยมหิดล.

เพลงขอสอนการครองเรือนสำหรับคนที่แต่งงานมีครอบครัว รวมทั้งยังมีเพลงกล่อมเด็กและนิทานจำนวนหลายเรื่องที่ยังคงสืบทอดแก่ลูกหลาน เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

7. มารยาททางสังคม ชาวเลอเวีอะมักจะทักทายถามสารทุกข์สุกดิบ ไม่มีการแสดงท่าทางหรือคำทักทาย การเยี่ยมบ้านใกล้เรือนเคียงหรือเครือญาติจะทำสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วยจะขาดเสียไม่ได้ การไปเยี่ยมบ้าน ผู้อาวุโสกว่าจะได้นั่งที่สูงกว่า ส่วนผู้อาวุโสผู้น้อยจะนั่งต่ำลงมา แต่ละบ้านจะมีเตาไฟเป็นศูนย์รวม ผู้มาเยือนจะมีที่นั่งที่จัดไว้อีกด้านหนึ่งของเตาไฟ เป็นต้น

8. ด้านศาสนาและความเชื่อ ในชุมชนป่าแป๋ ปัจจุบันมีศาสนาที่ผู้นับถืออยู่ 2 ศาสนาคือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ซึ่งชาวคริสต์จะแยกเป็น 2 นิกาย คือ คาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ส่วนผู้นับถือพุทธจะนับถือผีควบคู่ไปด้วย การปฏิบัติศาสนกิจของแต่ละศาสนาหลัก ๆ ที่เด่นชัด เช่น การทำบุญ วันสำคัญต่าง ๆ วันพระจะเป็นวันที่ชาวพุทธปฏิบัติศาสนกิจสม่ำเสมอในช่วงระหว่างพรรษา นอกจากนี้ยังได้ทำพิธีกรรมตามความเชื่อของตนควบคู่ไปด้วย เช่น การเลี้ยงผีส่งเคราะห์ การมัดมือเรียกขวัญ การทำพิธีกรรมรักษาคนป่วยตามความเชื่อของตน ส่วนชาวคริสต์จะเน้นการเข้าโบสถ์วันอาทิตย์ การฉลองคริสต์มาส เป็นต้น

บทที่ 2 ระบบตัวเขียนภาษาเลอเวีอะ

ภาษาเลอเวีอะเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon-Khmer) สาขาย่อยปะหล่อง-ว้า (Palaung-Wa) ภาษานี้เคยมีการพัฒนาระบบตัวเขียนโดยมิชชันนารี ชื่อ ดอน ชเลตเตอร์ (Schlatter, 1976) เพื่อแปลพระคัมภีร์ที่ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ โดยใช้สำเนียงของบ้านละอูป ต่อมาเมื่อชาวเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ ทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและต้องจัดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพันธุ์ข้าวและสิ่งแวดล้อม จึงได้พบวาระบบตัวเขียนที่มีมาแต่เดิมนั้น ยังไม่ครอบคลุมสำเนียงพูดที่บ้านป่าแป๋ ในปี 2550 ชาวเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ จึงได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เรื่อง “รักษาละโพงเลอเวีอะ” เพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาเลอเวีอะให้เป็นระบบและมีมาตรฐาน เหมาะสมแก่การใช้และการสืบทอด โดยร่วมมือกับนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์ จากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้ได้ระบบเขียนภาษาเลอเวีอะที่ใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัว แทน 1 เสียง จากนั้น ในปี 2557 ระบบเขียนได้รับการตรวจสอบและรับรองโดยสำนักงานราชบัณฑิตยสภา และได้จัดทำ “คู่มือระบบเขียนภาษาเลอเวีอะ อักษรไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา” ซึ่งเป็นผลจากการจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญภาษาเลอเวีอะ จากชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ และคณะกรรมการของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา เพื่อทบทวนตรวจสอบระบบเสียงและระบบเขียนภาษาเลอเวีอะที่ได้สร้างขึ้นและตรวจสอบระบบการเขียนในรูปแบบคำ ประโยค และข้อความที่เป็นเรื่องสั้น ๆ โดยมีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558: 1 - 29)³

ลักษณะทั่วไปของภาษาเลอเวีอะ

ภาษาเลอเวีอะมีลักษณะทั่วไป ดังนี้

1) คำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียวและคำสองพยางค์ เช่น กะ = ปลา เซอโมะ = หิน เซองะ = ดวงอาทิตย์ โดยทั่วไปจะเน้นเสียงหนักที่พยางค์สุดท้าย แต่การเน้นพยางค์ไม่ใช่ลักษณะสำคัญที่ทำให้ความหมายเปลี่ยน

2) พยัญชนะต้นอาจเป็นพยัญชนะต้นเดียวหรือพยัญชนะต้นควบก็ได้ เช่น เทีย = ดอกไม้ เชาะ = สุนัข เคลือก = เลีย พยัญชนะที่ควบกันได้มีจำนวนมากที่แตกต่างจากภาษาไทย เช่น กัยก = ควาย กย ในคำนี้ออกเสียงควบกัน

3) สระในภาษาเลอเวีอะมีทั้งที่ออกเสียงเหมือนและไม่เหมือนสระไทย สระที่ออกเสียงไม่เหมือนสระไทย เช่น กา-อือ = ลม สระอา กับสระอือในคำนี้ออกเสียงต่อเนื่องกัน

³ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). *คู่มือระบบเขียนภาษาเลอเวีอะอักษรไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

4) ภาษาเลอเวีอะเป็นภาษาที่ไม่มีเสียงวรรณยุกต์ ฉะนั้นอักษรไทยซึ่งนำมาใช้เป็นตัวแทนในการเขียนภาษาเลอเวีอะจึงไม่ใช้อักษรสูงเป็นตัวแทน

พยัญชนะต้น

พยัญชนะต้นภาษาเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ มีจำนวน 39 ตัว มีทั้งที่ออกเสียงเหมือน และไม่เหมือนภาษาไทย ดังนี้

พยัญชนะต้นที่ออกเสียงเหมือนภาษาไทย ได้แก่ ก, ค, ง, จ, ช, ซ, ด, ต, ท, น, บ, ป, พ, ฟ, ม, ย, ล, ว, อ, ฮ

พยัญชนะที่ออกเสียงต่างจากภาษาไทย ประกอบด้วย

- พยัญชนะต้นเดี่ยว ญ ออกเสียงเหมือนเสียง ย ขึ้นจมูกในภาษาไทย ถิ่นอีสานหรือภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น คำว่า ญือ หมายความว่า ชัด

- พยัญชนะ ร ออกเสียงลึกลงไปในลำคอ พบเฉพาะในบ้านป่าแป๋ เช่น คำว่า แรม หมายความว่า ดายหญ้า

- พยัญชนะที่มีเครื่องหมาย ' อยู่ข้างหน้า แสดงว่าออกเสียงคล้ายกับมีเสียง อะ นำหน้าเล็กน้อย ได้แก่ 'ง, 'ญ, 'น, 'ม, 'ย, 'ร, 'ล

- พยัญชนะที่มีเครื่องหมาย _ อยู่ข้างใต้ แสดงว่าออกเสียงขึ้นจมูก ได้แก่ ฆ, ฌ, ด, บ

- พยัญชนะที่มี ฮ นำหน้า แสดงว่าออกเสียงคล้ายมีลมนำหน้า ได้แก่ ฮง, ฮญ, ฮน, ฮม, ฮร, ฮล

พยัญชนะต้นภาษาไทยเื้อะ

บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ก กะ 	ค โคะ 	ข ข่า-อื้อ 	ง งอ 	'ง 'งา-แอ
ฮ เฮงอะ 	จ จัก 	ช เซื่อม 	ซ ซัง 	ฌ ฌา-อึม
ญ ญื่อะ 	'ญ 'ญื่อ 	ฮญ ฮญื่อ 	ด ดิ่ง 	ต โตง
ต ตะ 	ท ทอง 	น แน 	'น เนาะ 	ฮน ฮนัง
บ บัก 	บุ โบง 	ป ป้ง 	พ เพือ 	ฟ เฟือะ
ม เมอ-อูก 	'ม 'มอ-แอ 	ฮม โฮมะ 	ย เยื่อม 	'ย 'ยวง
ร ร่า-อื้อ 	'ร 'รื่อ-อุง 	ฮร ฮร้ง 	ล เลอ-อิจ 	'ล 'ลา-แอ
ฮล ฮลอะ 	ว วอม 	อ แอ 	ฮ แฮ 	

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558: 26)

พยัญชนะควบ

พยัญชนะควบภาษาเลอเวือะบ้านป่าแป๋ มี จำนวน 12 ตัว ดังนี้

พยัญชนะควบที่ออกเสียงเหมือนภาษาไทย ได้แก่ กล, คล, ปล, พล, กว

พยัญชนะควบที่ออกเสียงไม่เหมือนภาษาไทย ได้แก่ ฆล, บล, กย, คย, ฆย,

บย, ปย, พย

พยัญชนะท้าย

พยัญชนะท้ายภาษาเลอเวือะบ้านป่าแป๋ มี จำนวน 9 ตัว ดังนี้

พยัญชนะท้ายที่ออกเสียงเหมือนภาษาไทย ได้แก่ -ก, -ง, -ด, -น, -บ, -ม

พยัญชนะท้ายที่ออกเสียงไม่เหมือนภาษาไทย ได้แก่ -จ, -ญ, -ฮ

พยัญชนะท้ายภาษาเลอเวือะ

บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

-ก จ๊ก 	-ง โกลง 	-จ พู-อิจ 	-ญ บิญ 	-ด กั๊ด
-น พอน 5	-บ อา-อุบ 	-ม เซื่อม 	-ฮ ร่า-ฮีส 	

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558: 27)

สระ

สระภาษาเลอเวือะบ้านป่าแป๋ มี จำนวน 48 ตัว ดังนี้

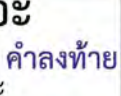

สระที่ออกเสียงเหมือนสระไทย ได้แก่ -ะ/ ั, -า, ิ, ี, ึ, ื, ือ, ุ, ู, ูะ, ูเ, ูแะ, แ-, เ-อะ, เ-อ, โะ, ो, เาะ, -อ, ใยะ, ใย, ใอะ, ใเอ, ัวะ, ัว/ ัว-

สระที่ออกเสียงไม่เหมือนสระไทย จะใช้รูปสระภาษาไทยที่ออกเสียงเหมือนหรือใกล้เคียงกับสระแต่ละตัวและแทรกเครื่องหมาย - (ยัติภังค์) ระหว่างสระทั้งสอง เพื่อแสดงว่าเป็นสระเรียงที่ออกเสียงต่อเนื่องกัน และเติมพยัญชนะ อ ที่สระตัวหลังเพื่อให้สระเกาะ ได้แก่ -า-อิ, -า-อี, -า-อึ, -า-อู, -า-อู, -า-แอะ, -า-แเอ, -า-เาะ, -า-เออ, ู-อู, ู-อิ, ู-อี, -อ-แเอ, -อ-อิ, -อ-อี, เ-อ-อิ, เ-อ-อี, เ-อ-อู, เ-อ-อู, เ-อ-อึ, เ-อ-อู, แ- -ออ, ุ- -อิ, ุ- -อี

สระภาษาเลอเวือะ

บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

สระเดี่ยว

-ะ กะ 	-า กา 	-า ชา 	-า ชา 	-า ชา
-อ ชือ 	-อ พู 	-อ พู 	-อะ เลอะ 	-เอ เล
-แอะ แปะ 	-แเอ แป 	-เออะ คำลงท้าย เมอะ 	-เออ เซอ 	-เอะ โคะ
-โ โม 	-เาะ เฮงาะ 	-อ งอ 		

สระประสม

-ใยะ เฮียะ 	-ใย เตียน 	-ัวะ ฮัวะ 	-ัว รัว 	-เืออะ เพือะ
-เือ เพือ 				

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558: 28)

สระเรียง

-า-อิ- รา-อิบ 	-า-อี- ปลา-อี- ปลา-อี- 	-า-อ- มา-อ- มา-อ- 	-า-อ- มา-อ- มา-อ- 	-า-อ- อา-อ- อา-อ-
-า-อ- ฮา-อ- ฮา-อ- 	-า-แ- ฮา-แ- ฮา-แ- 	-า-แ- ฮยา-แ- ฮยา-แ- 	-า-เ- มา-เ- มา-เ- 	-า-อ- กา-อ- กา-อ- 10
-อ-อิ- พี-อิ- พี-อิ- 	-อ-อิ- พู-อิ- พู-อิ- 	-อ-อิ- พู-อิ- พู-อิ- 	-อ-แ- คอ-แ- คอ-แ- 	-อ-อิ- มอ-อิ- มอ-อิ-
-อ-อิ- รอ-อิ- รอ-อิ- 	-อ-อิ- เลอ-อิ- เลอ-อิ- 	-อ-อิ- เตอ-อิ- เตอ-อิ- 	-อ-อ- เมอ-อ- เมอ-อ- 	-อ-อ- เฮอ-อ- เฮอ-อ-
-อ-อิ- เมอ-อิ- เมอ-อิ- 	-อ-อิ- นักร-อิ- นักร-อิ- 	-อ-อ- แก-อ- แก-อ- 	-อ-อิ- โฆ-อิ- โฆ-อิ- เสียง 	

(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558: 29)

ทีมวิจัยได้ใช้ระบบเขียนภาษาเลอเวือะอักษรไทย ที่ผ่านการตรวจสอบร่วมกันระหว่างชุมชนเจ้าของภาษา (ทีมวิจัยชาวเลอเวือะ บ้านป่าแป๋) นักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ และคณะกรรมการของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาดังกล่าวข้างต้น เป็นเครื่องมือในการบันทึกเลอซอมแม'ล

บทที่ 3 กระบวนการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล

การเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล เป็นกิจกรรมที่นักวิจัยท้องถิ่น กลุ่มเยาวชน และผู้สนใจเลอซอมแ่ล ร่วมกันเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล พร้อมกับแปลความหมาย คำต่อคำและความหมายโดยรวม โดยมีปราชญ์ชุมชนที่มีความสามารถด้านเลอซอมแ่ล เป็นผู้ให้ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของมูลเลอซอมแ่ล นักวิจัยท้องถิ่นดำเนินการเก็บรวบรวม และบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2558 ถึง เดือนมกราคม 2560 โดยมีกระบวนการ เก็บข้อมูล ดังนี้

1. สํารวจปราชญ์ / ผู้รู้ / ผู้มีความสามารถด้านเลอซอมแ่ล

นักวิจัยท้องถิ่นได้ดำเนินการสำรวจและจัดทำแผนที่ปราชญ์ ผู้รู้ เลอซอมแ่ล โดยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของปราชญ์ ประกอบด้วย ชื่อ ที่อยู่ วันเดือนปีเกิด บทเลอซอมแ่ล ที่สนใจและเหตุผลที่สนใจ พร้อมกันนี้ได้ถ่ายรูปเพื่อทำทำเนียบปราชญ์ กิจกรรมนี้ทำให้ทีมวิจัยท้องถิ่น ได้แผนที่และทำเนียบปราชญ์ที่มีความสามารถด้านเลอซอมแ่ล และถือเป็นการบอกกล่าวเชิญชวน ให้ปราชญ์มาร่วมให้ข้อมูลในกิจกรรมบันทึกเลอซอมแ่ล นอกจากนี้ทีมวิจัยท้องถิ่นยังได้เยาวชน และผู้สนใจเลอซอมแ่ล มาร่วมในการทำงานเก็บรวบรวมและบันทึกเลอซอมแ่ลอีกด้วย

ทีมวิจัยท้องถิ่นสำรวจและจัดทำข้อมูลปราชญ์เลอซอมแ่ล

(ภาพโดย อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์)

2. เก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ลตามประเด็นที่กำหนดไว้

กระบวนการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแ่ล นักวิจัยท้องถิ่นได้เริ่มต้นจากการพูดคุยกันในภาพรวมว่า เลอซอมแ่ล ที่มีคำร้องตายตัว มีทั้งหมดกี่ภาค ภาคอะไรบ้าง แต่ละภาค ประกอบด้วยกี่บท อะไรบ้าง หลังจากนั้นนักวิจัยท้องถิ่นและปราชญ์ได้ช่วยกันบันทึกบทเลอซอมแ่ล แต่ละบท ซึ่งจะช่วยกันร้องเพราะบางคนไม่สามารถจำได้ทุกท่อน แล้วนักวิจัยท้องถิ่นที่สามารถเขียนได้ก็จะช่วยกันจดบันทึกด้วยภาษาเลอเวีอะ ตัวอักษรไทยตามระบบเขียน ภาษาเลอเวีอะฉบับราชบัณฑิตยสภา จากนั้นนักวิจัยท้องถิ่นจะช่วยกันแปลความหมายคำต่อคำ

และส่งให้กลุ่มเยาวชน ช่วยกันพิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ เมื่อพิมพ์เสร็จแล้ว ก็จะนำมาตรวจสอบและแก้ไขร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

บรรยากาศการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลเลอซอมแมล
(ภาพโดย อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์)

เยาวชนมาช่วยจัดพิมพ์และตรวจสอบร่วมกันอีกครั้ง
(ภาพโดย อัจฉราภรณ์ ถาวรพัฒน์)

ในการบันทึกเลอซอมแมล จะมีบางบท บางท่อน บางคำที่จำไม่ได้ นักวิจัยท้องถิ่นและปราชญ์จึงต้องปรึกษาร่วมกันว่าจะใช้คำไหน อย่างไร รวมทั้งการแปลความหมายคำต่อคำ แต่ละคนก็จะมีการแปลความไม่ตรงกัน ดังนั้นนักวิจัยท้องถิ่นและปราชญ์จึงต้องสรุปร่วมกันว่าจะเขียนความหมายว่าอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าการบันทึกเลอซอมแมล นอกจากจะเป็นการบันทึกเลอซอมแมลแล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูและปรับปรุงบทเลอซอมแมลอีกด้วย ซึ่งเมื่อมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ก็ยิ่งทำให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ถอดความหมายเลขชอมแวล ที่ได้บันทึกไว้

นักวิจัยท้องถิ่นสามารถบันทึกเลขชอมแวล ได้ทั้งหมดจำนวน 7 ภาค โดยบันทึกเป็นภาษาเลขเวีอะและแปลความหมายเป็นภาษาไทยแบบคำต่อคำ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ในเชิงวิชาการได้ และนอกจากนี้ยังได้ทำการถอดความหมายโดยรวมและวิเคราะห์เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ภายนอก เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจโลกทัศน์ วิถีคิด และมุมมองของชาวเลขเวีอะที่สั่งสอนและสืบทอดกันมาแต่เดิม แต่บางครั้งนักวิจัยท้องถิ่นไม่สามารถอธิบายเป็นความหมายภาษาไทยได้อย่างชัดเจน กิจกรรมนี้จึงมีทีมพี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยในการถอดความหมายโดยรวมพร้อมทำความเข้าใจร่วมกับทีมนักวิจัยท้องถิ่น

ทีมนักวิจัยท้องถิ่นไม่สามารถถอดความหมายเป็นภาษาไทยได้อย่างชัดเจน จึงต้องทำงานร่วมกับทีมพี่เลี้ยงถึงแม่ในวันที่พี่เลี้ยงมาจะเกิดไฟดับในหมู่บ้าน แต่นักวิจัยท้องถิ่นก็ยังมุ่งมั่นในการทำงานท่ามกลางความมืด (ภาพโดย อัจฉราภรณ์ อถรรพพัฒน์)

การบันทึกและถอดความหมายในภาคที่ 4 ซึ่งเป็นภาคเกี่ยวกับจารีตและมรดก ชาวเลขเวีอะมีความเชื่อว่าห้ามร้องในบ้านเพราะจะทำให้เกิดเหตุไม่ดี มีการสูญเสีย ดังนั้นจึงต้องออกไปทำงานร่วมกันที่ศาลาบริเวณนอกหมู่บ้าน (ภาพโดย อัจฉราภรณ์ อถรรพพัฒน์)

การร่วมกันทำงานถอดความหมายโดยรวมระหว่างทีมนักวิจัยท้องถิ่นและทีมพี่เลี้ยงทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาเลขเวีอะร่วมกันโดยเฉพาะคำโบราณของภาษาเลขเวีอะ รวมทั้งยังได้มองเห็นถึงความหมายและคุณค่าที่แฝงอยู่ในบทกวี ถือเป็นคำสอนที่สะท้อนผ่านบทกวีและยังมองเห็นถึงบุคลิก ลักษณะนิสัย วิถีชีวิต วิถีคิด การให้คุณค่าและการปฏิบัติตัวของชาวเลขเวีอะอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการบันทึกเลอซอมแม์ลของชาวเลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ ประกอบด้วย

1. ผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเลอซอมแม์ล ได้แก่ ผู้ที่รู้ธรรมเนียมปฏิบัติในการร้อง เลอซอมแม์ล ผู้ที่สามารถร้องเลอซอมแม์ล ได้ หรือ ผู้ที่จำเนื้อร้องได้ (แต่ไม่ร้อง) หรือผู้ที่สามารถ แต่งเนื้อร้องขึ้นมาใหม่ได้

2. ผู้บันทึกข้อมูล คือ บุคคลที่มีความสนใจเรื่องเลอซอมแม์ล ประกอบด้วย ผู้ที่เขียน หนังสือได้ รู้ระบบเขียนภาษาเลอเวีอะ อักษรไทย หรืออาจจะเป็นผู้ที่เขียนหนังสือไม่ได้แต่มี ความสนใจมาช่วยนั่งฟังและจดจำ

3. เยาวชนที่สนใจ เข้ามาร่วมเรียนรู้และช่วยพิมพ์เลอซอมแม์ล ลงในคอมพิวเตอร์

4. พี่เลี้ยงนักวิจัย ช่วยในการกำกับทิศทางและจัดระบบในการรวบรวมข้อมูล และ ช่วยในการอธิบายคำศัพท์และเรียบเรียงด้วยภาษาไทย

บทที่ 4 ประชาสัมพันธ์ชุมชนด้านเลขออมแ่ล ของชาวเลอเวี๊ยะ บ้านป่าแป๋

ประชาสัมพันธ์ชุมชนด้านเลขออมแ่ล

นักวิจัยท้องถิ่นได้ดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลประชาสัมพันธ์ชุมชนด้านเลขออมแ่ล และจัดทำแผนที่และทำเนียบประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 30 คน ดังนี้

ประชาสัมพันธ์ชุมชนด้านเลขออมแ่ล ชาย

1. นายเมอะ ปองอมรกุล	7. นายบุญสม เมืองงาม	13. นายป้อ ขจรศักดิ์ศรี
2. นายดวงจันทร์ มหาขุนคีรี	8. นายสำเภา มหาศักดิ์สิทธิ์	14. นายดีด ขจรศักดิ์ศรี
3. นายเพชร จงครองทรัพย์	9. นายตุน จันเป็ง	15. นายตาง สุดชวง
4. นายหมื่น คำเรือง	10. นายคำฝั้น เมืองงาม	16. นายจันทร์ เครือชุย
5. นายดีด ตีเกย	11. นายกะเม็ง จันเป็ง	17. นายตาล เมืองยม
6. นายเฮือง เครือชุย	12. นายคำน้อย ละมอย	

ประชาสัมพันธ์ชุมชนด้านเลขออมแ่ล หญิง

1. นางโหม ตีเกย	6. นางบุญศรี ขจรศักดิ์ศรี	11. นางนาง เซาว์กุลดี
2. นางพบ จันเปง	7. นางเจ๊ะโพ เลาว้าง	12. นางโรย ผู้อภิบาล
3. นางเมอ อมรไฝ่สไต	8. นางกานดา คำสุข	13. นางเอียง ปองยิ่งยศ
4. นางเตี๊ยะ เมืองงาม	9. นางกอง สุดชวง	
5. นางจันทา เครือชุย	10. นางจะป้อ เมืองยม	

แผนที่ปราชญ์ชุมชนด้านเลอซอมแม่เลอเวือะ บ้านป่าแป๋
(ประพันธ์ จันทร์ยวง และคณะ, 2562)

ทำเนียบปราชญ์ชุมชนด้านเลอซอมแ่ล

ชื่อปราชญ์ นายเมอะ ปองอมรกุล
อายุ 72 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 46/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ
เหตุผล เพราะอยากได้แฟน

ชื่อปราชญ์ นายดวงจันทร์ มหาขุนศิริ
อายุ 67 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 32/2
สนใจเลอซอมแ่ล ทั้งหมด
เหตุผล เพราะเป็นคำดั้งเดิมของเลอเวีอะ

ชื่อปราชณีย์ นายเพชร จงครองทรัพย์
อายุ 66 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 8
สนใจเลอซอมแม'ล เลอซอม กาม คู-อิฮ
เหตุผล เพราะอยากได้สาว

ชื่อปราชณีย์ นายหมื่น คำเรือง
อายุ 65 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 39
สนใจเลอซอมแม'ล เลอซอม เซอ ฆลอ-แอ
เหตุผล -

ชื่อปราชญ์ นายตีต ตีเกย

อายุ 84 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 23

สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม เฮอ-อู กา

เหตุผล -

ชื่อปราชญ์ นายเฮื่อง เครือซุย

อายุ 72 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 42/1

สนใจเลอซอมแ่ล ทุกภาค

เหตุผล เพราะอยากมีคู่

ชื่อปราชญ์ นายบุญสม เมืองงาม
อายุ 78 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 73
สนใจเลอซอมแวล เลอซอม เฮอ-อูกา
เหตุผล เพราะเป็นคนจน ชอบไปทำมา
หากิน ค้าขาย

ชื่อปราชญ์ นายสำเภา มหาศักดิ์สิทธิ์
อายุ 60 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 30/3
สนใจเลอซอมแวล เลอซอม กาม คู-อิช
เหตุผล เพราะเกี่ยวกับความรักของผู้ชาย
และผู้หญิง รักกันนาน ๆ

ชื่อปราชญ์ นายตุน จันเป็ง
อายุ 68 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 36/2
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คุ-อิฮ
เหตุผล พุดถึงความปรารถนา

ชื่อปราชญ์ นายคำฝั้น เมืองงาม
อายุ 63 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 29
สนใจเลอซอมแ่ล ทุกภาค
เหตุผล เพราะว่าเป็นของชาวเลอเวีอะ ไม่อยาก
ให้หายไป ตั้งแต่แต่งงานมาก็ไม่ค่อยได้ซอ

ชื่อปราชณู นายกะเมิง จันเป็ง
อายุ 78 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 22
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ
เหตุผล เพราะตอนนี้น้อยากมีแฟน

ชื่อปราชณู นายค่าน้อย ละมอย
อายุ 87 ปี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 7/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ
เหตุผล เพราะว่าได้ชมสาว

ชื่อปราชน์ นายบือ ขจรศักดิ์ศรี
อายุ 70 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 24/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คุ-อิฮ
เหตุผล -

ชื่อปราชน์ นายดีด ขจรศักดิ์ศรี
อายุ 95 ปี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 24
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คุ-อิฮ,
เฮอ-อูกา, เรอ-อูก เฮอ-อู
เหตุผล ตอนนั้เริ่มลิ้มไปหมดแล้ว

ชื่อปราชญ์ นายตาง สุดซวง
อายุ 81 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 32/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม เอฮ เลอ ฮม้ง
เหตุผล เพราะบพนี้จ้ะรักแฟน ไม่ให้แฟน
ทำงาน

ชื่อปราชญ์ นายจันท์ เครือซุย
อายุ 61 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 9/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คุ-อิฮ
เหตุผล -

ชื่อปราชญ์ นายตาล เมืองยม
อายุ 77 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 40/1
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ,
เลอซอม เซอ ฆลอ-แอ
เหตุผล -

ชื่อปราชญ์ นางโพน ตีกเกย
อายุ 84 ปี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 23
สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ
เหตุผล -

ชื่อปราชญ์ นางพบ จันเปง
อายุ 84 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 22
สนใจเลอซอมแม'ล ชอบทุกบท
เหตุผล เพราะเป็นของเก่า กลัวจะหายไป

ชื่อปราชญ์ นางเมอ อมรไฟสไต
อายุ 77 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 17
สนใจเลอซอมแม'ล เลอซอม กาม คู-ฮีย
เหตุผล เพราะสนุก เป็นบทที่พูดคุยเข้าใจ
กันมีคำที่สอดคล้องกัน

ชื่อปราชนีย์ นางเตี้ยะ เมืองงาม
อายุ 68 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 33
สนใจเลอชอมแ่ล เลอชอม กาม คู-ฮิช
เหตุผล เพราะอยากได้ อยากมี เหมือนใน
คำร้อง

ชื่อปราชนีย์ นางจันทา เครือชุย
อายุ 70 ปี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 20
สนใจเลอชอมแ่ล เลอชอม กาม คู-ฮิช
เหตุผล เพราะว่าได้คุยกันกับคนอื่น เป็นคำ
พูดหวาน ๆ

ชื่อปราชญ์ นางบุญศรี ขจรศักดิ์ศรี
อายุ 65 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 24/1
สนใจเลอซอมแวล เลอซอม เฮอ-อูกา
เหตุผล เพราะว่ามีคำสอน จะได้สอนต่อ ๆ กัน

ชื่อปราชญ์ นางเจ๊ะโพ เลาว้าง
อายุ 64 ปี
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 27/4
สนใจเลอซอมแวล ทุกบท
เหตุผล เพราะมีความหมายลึกซึ้ง

ชื่อปราชญ์ นางกานดา คำสุข

อายุ 56 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 28/2

สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม เทียเซื่อะ เทีย
กยา-อิญ

เหตุผล เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับบ่าวจะพา
สาวไปเที่ยวที่เราชอบ

ชื่อปราชญ์ นางกอง สุดซวง

อายุ 81 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 32/1

สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ

เหตุผล เพราะว่าสมัยสาว ๆ มีผู้ชายมาร้องให้
อยากได้เราเป็นภรรยา เขาชมนว่าเป็นคนสวย
ขยัน

ชื่อปราชณีย์ นางจะปือ เมืองยม

อายุ 68 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 40/1

สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม เซอ ฆลอ-แอ

เหตุผล -

ชื่อปราชณีย์ นางนาง เซว้กุลดี

อายุ 88 ปี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 38/1

สนใจเลอซอมแ่ล เลอซอม กาม คู-อิฮ

และ เลอซอม เฮอ-อุกา

เหตุผล เพราะเป็นบทที่โต้ตอบกัน มีคนชมเรา

เราก็ชมกลับ

ชื่อปราชญ์ นางโรย ผู้อภิบาล

อายุ 70 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 8/1

สนใจเลอซอมแมล บททำสวน

เหตุผล เพราะอยากปลูกพืช มีผลไม้วักิน

เวลาลูกเกิดมาจะได้มีกล้วยไปป้อนให้ลูกกิน

ชื่อปราชญ์ นางเอียง ปองยิ่งยศ

อายุ 72 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 4

สนใจเลอซอมแมล ทุกภาค

เหตุผล เพราะทำให้มีโอกาสได้พูดคุยกับผู้ชาย

บทที่ 5 องค์ความรู้เรื่อง เลอซอมแ่ล ของชาวเลเวือะ

“เลอซอมแ่ล เลอเวือะ” เป็นบทกวีที่สืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิมซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อไหร่หรือสมัยไหน แต่มีผู้ร้องต่อ ๆ กันมาเพราะเห็นว่ามีเนื้อร้องที่สนุกสนาน และมีการแต่งเนื้อร้องเพิ่มเติมหรือสลับคำกันบ้าง

เลอซอมแ่ล ใช้ร้องเพื่อสร้างความสนุกสนาน หรือร้องตามสถานที่หรืองานสำคัญต่าง ๆ เช่น ร้องเมื่อมีคนมาเยี่ยมบ้าน งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน รวมทั้งงานศพ องค์ความรู้เรื่องเลอซอมแ่ล สามารถอธิบายได้ตามหัวข้อย่อย่อได้ดังต่อไปนี้

5.1 ลักษณะของการร้องเลอซอมแ่ล

ผู้ร้องจะอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวตั้งแต่อายุประมาณ 18-19 ปีขึ้นไป แต่ขึ้นอยู่กับความสนใจส่วนบุคคล และการฝึกร้อง บางคนก็ไม่สามารถร้องเลอซอมแ่ลได้

การร้องจะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย แต่ละฝ่ายจะประกอบด้วยกี่คนก็ได้ โดยแต่ละฝ่ายจะนั่งรวมกันเป็นกลุ่ม ลักษณะการร้องจะเป็นการร้องโต้ตอบกันไปมา นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการร้องคนเดียวด้วย โดยผู้ชายจะเป็นฝ่ายร้อง เมื่อไปจีบผู้หญิง (หยอกสาว) ที่บ้านแล้วผู้หญิงอยู่ในบ้าน หากร้องครบ 3 จบ ผู้หญิงยังไม่มีมาร้องตอบโต้กลับผู้ชายก็ต้องเป็นฝ่ายกลับบ้านไป

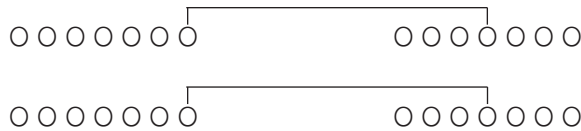
ในการร้องของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย จะมีหัวหน้าในการร้องหรือเป็นผู้นำในการร้อง เรียกว่า “หัวหน้าคำร้อง” จะเป็นผู้ที่ร้องเริ่มต้นและต้องรับผิดชอบการร้องนั้นตั้งแต่ต้นจนจบ หัวหน้าคำร้องนี้จะเป็นผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความมั่นใจในการร้องและเสียงดัง

ผู้ชายจะเป็นฝ่ายเริ่มต้นร้อง เมื่อผู้ชายร้องเสร็จจะสามารถเดินไปไหนมาไหนก็ได้ แต่จะต้องมีคนหนึ่งที่นั่งฟังผู้หญิงร้อง หากเป็นงานศพจะต้องมีการร้องเลอซอมแ่ลทั้งคืนห้ามให้เสียบ

ก่อนจะขับร้องเลอซอมแ่ล จะมีการตกลงหรือการพูดคุยกันก่อนว่าอยากจะร้องไปให้ถึงบทไหน ระยะเวลาในการร้องจะร้องตั้งแต่หัวค่ำจนกระทั่งถึงเช้า

5.2 โครงสร้างของเลอซอมแ่ล

เลอซอมแ่ล จะแบ่งออกเป็นวรรค ในแต่ละวรรค จะประกอบด้วย 7 - 8 พยางค์ จะมีทั้งสัมผัสภายในวรรค และสัมผัสนอก โดยคำสุดท้ายของวรรคแรก จะสัมผัสกับพยางค์ที่สี่ของวรรคที่สอง ดังแผนผังต่อไปนี้

ผู้ชายจะเป็นผู้เริ่มร้องก่อน จะมีคำขึ้นว่า “โม-อีญู ฉา-อิจ” หมายถึงคำพูดหรือคำกล่าว

ผู้ชายจะใช้แทนตัวเองว่า “เอะ” หมายถึง “ตัวเรา” หากผู้หญิงร้องโต้กลับจะเปลี่ยนจากคำว่า “เอะ” เป็น “เมะ” หมายถึง “เธอ”

ผู้ชายจะเป็นผู้เริ่มต้นร้อง และกำหนดทิศทางว่าเลอซอมแม’ลจะเป็นไปในทิศทางไหน ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายตาม แสดงให้เห็นว่าฝ่ายชายจะเป็นผู้นำ ส่วนฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายถ่อมตัวในเรื่องความรู้

ในการบันทึกเลอซอมแม’ลในโครงการ “ฟื้นฟู เลอซอมแม’ล เลอเวีอะ” นี้เป็นการบันทึกคำร้องของฝ่ายชาย หากผู้หญิงจะนำไปร้อง จะมีการเปลี่ยนแปลงคำจาก “เอะ” เป็น “เมะ” และมีการปรับเนื้อร้องให้เข้ากับสถานการณ์บางส่วน

บทเกริ่น

ก่อนเริ่มต้นร้องจะมีบทเกริ่น ซึ่งบทเกริ่นแต่ละบทจะมีเนื้อหาแตกต่างกันในแต่ละงานที่ใช้ในการร้อง เช่น

งานศพ เนื้อหาของบทเกริ่นในงานศพ เป็นการกล่าวถึงการจัดงานศพที่ไม่อยากให้เกิดขึ้น แต่จำเป็นต้องทำตามจารีต เมื่อมีงานศพก็ไม่ควรที่จะกลับไปนอน จากนั้นจะร้องในภาคที่ 4 “โบท เปอ-อู กลึง ดา-อีญู” ซึ่งจะใช้เฉพาะในงานศพ ถ้อยคำในบทร้องจะมีความซาบซึ้งและทำให้ร้องให้ เหมือนที่คนโบราณได้กล่าวว่า “ถ้าไปที่มีน้ำต้องล้างหน้า ถ้าไปที่มีงานศพต้องร้องให้”

งานแต่งงาน จะใช้ร้องในช่วงรับประทานอาหารตอนค่ำหรือหลังพิธีแต่งงาน เนื้อหาของบทเกริ่นที่ใช้ในงานแต่งงาน มีความหมายว่า ฝ่ายที่เป็นเจ้าบ้านจะร้องในลักษณะการถามถึงถนนหนทางที่เดินทางมามีปัญหาหรือมีอุปสรรคหรือไม่ และร้องในลักษณะการถ่อมตน เช่น อาหารไม่ค่อยดี การรับรองไม่ค่อยดี เหล้าก็ไม่ค่อยดี ส่วนแขกที่มาเยี่ยมก็จะร้องตอบว่าการเดินทางสะดวก ไม่มีตอมไม้ที่ทำให้สะดุดหกล้ม และชื่นชมเจ้าบ้าน พร้อมกับถามไถ่ทุกข์สุขของเจ้าบ้านและคนในครอบครัว ถามถึงการประกอบอาชีพ

งานขึ้นบ้านใหม่ จะใช้ร้องในช่วงรับประทานอาหารตอนค่ำ ฝ่ายเจ้าของบ้านจะถามถึงการเดินทาง ฝ่ายผู้มาเยือนก็จะตอบโต้กลับ ถามถึงทุกข์สุขของคนในบ้าน และมาช่วยทำบ้านใหม่ มาทำเตาไฟ มาช่วยทำบ้านรวมทั้งถามถึงเด็ก หรือคนในบ้าน

ว่าสบายดีไหม ถามถึงการปลูกข้าวว่าข้าวงอกงามดีไหม ฝนตกดีไหม จากนั้นฝ่ายชายจะถามว่าฝ่ายหญิงมีแฟนไหม ถ้าฝ่ายหญิงตอบว่ายังไม่มี ก็จะมีการตกลงกันว่าฝ่ายชายจะไปขึ้นบ้านฝ่ายหญิงแล้วจะเริ่มร้องในภาคที่ 1 เลอซอม กาม คู-อิฮ (ความอยากความปรารถนา ความใฝ่ฝัน)

ทำนองในการร้อง

ทำนองในการร้องเลอซอมแ่ล มีหลายทำนอง ทุกบทจะสามารถร้องได้หลายทำนองและใช้ร้องตามสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ทำนอง ซื่อเยียม เป็นทำนองเศร้า มีความโหยหวน จะใช้ร้องในงานศพ ไปทำไร่ หรือร้องนอกหมู่บ้าน หากร้องในหมู่บ้านจะเชื่อว่าอาจทำให้เกิดเรื่องไม่ดี
- 2) ทำนอง แ่ล (สั้น) ใช้ร้องได้ทั่วไป เนื้อหาเป็นเรื่องใดก็ได้ที่ไม่เกี่ยวกับงานศพ
- 3) ทำนอง แ่ล มู (ยาว) จะมีลักษณะเอื้อนเสียงยาวทุก ๆ คำสามารถร้องได้ทั่วไป หรือใช้ในงานศพก็ได้
- 4) ทำนอง เซีย ใช้ร้องในงานแต่งงาน หรืองานขึ้นบ้านใหม่
- 5) ทำนอง ซื่อเยียมกอก ใช้ร้องเฉพาะในงานศพ มีลักษณะโหยหวนเสียงร้องเหมือนคนร้องไห้

5.3 การถ่ายทอดเลอซอมแ่ล

ในอดีตการร้องเลอซอมแ่ล จะมีการร้องกันอย่างเข้มข้นมาก ผู้ร้องจะต้องมีความสนใจร้องออกมาจากความรู้สึก โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และมีจินตนาการ การถ่ายทอดเลอซอมแ่ล ในอดีตจึงไม่ใช่จากการอ่านจากตัวหนังสือ แต่เกิดขึ้นในลักษณะ “ครูพักลักจำ” คนที่สนใจมักจะคอยติดตามผู้ใหญ่ไปฟังการร้อง หากเป็นผู้หญิงก็จะคอยนอนฟังที่บ้านเพื่อนหรือบ้านสาวที่ร้องเป็นแล้ว นอกจากนี้เวลาเรียนร้องก็จะไปสอนกันที่ไร่ เวลาถางหญ้า ก็จะถางหญ้าไปด้วย ฝึกร้องไปด้วย หรือแอบฟังกันมากก็จะสามารถจำได้และร้องได้ คนที่ร้องเป็นแล้วก็จะมักจะไม่อวดกัน

บทที่ 6 เลอซอมแ่ล เลอเวือะบ้านป่าแป้

เลอซอมแ่ล เลอเวือะ มีทั้งหมด 7 ภาค ซึ่งในแต่ละภาคมีบทย่อย ๆ ประกอบกัน ดังนี้

1. ภาค 1 เลอ ซอม กาม คู-ฮือ (ความอยาก ความปรารถนา ความใฝ่ฝัน)
ประกอบด้วย 10 บท ได้แก่

- 1.1 โบท กอ-แอ ลองซิด แซม (บทฝ่ายคนเมือง)
- 1.2 โบท คู-ฮือ เอีย (บทความปรารถนา แบบหยอกล้อเล่น)
- 1.3 โบท ระบุ ริด (บทจารีตประเพณีใหญ่)
- 1.4 โบท ตัง พี โตง (บทแปลกที่ขอ)
- 1.5 โบท เอส เลอ ฮม้ง (บททะนุถนอม)
- 1.6 โบท ฮัง 'นา (บทการเตรียมงาน)
- 1.7 โบท มอก 'มา (บทพินไร่)
- 1.8 โบท พวก บอ (บทเจาะครก)
- 1.9 โบท ทอส เลอ เจอ-อุง (บททำเครื่องมือวนฝ้าย)
- 1.10 โบท มอก เลอ ฟิม (บทพินสวน)

2. ภาค 2 เลอ ซอม เรอ-อุก เฮอ-ฮือ (เอาไป / พาไป) ประกอบด้วย 6 บท ได้แก่

- 2.1 โบท เทีย เซือะ เทีย กยา-ฮือญ (บทดอกไม้เป่า ไม้แดง)
- 2.2 โบท ฆยา-แอ 'มอ-แอ เมียง เคอ-อิ (บทขวานตัดพินหาย)
- 2.3 โบท เทื่อง เลอ เตื่อง โกลง ระบุ (บทข้ามแม่น้ำใหญ่)
- 2.4 โบท เลียก เมือง พู-ฮือ (บทเข้าเมือง)
- 2.5 โบท โซม เคอ โนม นึง กัด (บทกินขนมที่ตลาด)
- 2.6 โบท เลอ เทือฮ เออ-ฮือญ (บทหันกลับ)

3. ภาค 3 เลอ ซอม เฮอ-ฮือกา (ไปหางาน) ประกอบด้วย 6 บท ได้แก่

- 3.1 โบท โอ-ฮือจ คอง เพือะ (บทหมดของพ่อ)
- 3.2 โบท คอง เฮงาะ (บทเก็บข้าว)
- 3.3 โบท จัว โชะ (บทอ่อนเจ็บ (เจ็บป่วยเล็กน้อย))
- 3.4 โบท โชะ เมือง (บทบ้านเมืองไม่สงบ)
- 3.5 โบท พู-ฮือ ฌา-ฮือม (บทซื้อแหวน)
- 3.6 โบท เลอ เทือฮ เออ-ฮือญ (บทหันกลับ)
 - 3.6.1 โบท เลอ เทือฮ เออ-ฮือญ (บทหันกลับ 1)
 - 3.6.2 โบท เลอ เทือฮ เออ-ฮือญ (บทหันกลับ 2)

4. ภาค 4 เลอ ซอม ลวง รีด (จารีต ประเพณี) ประกอบด้วย 7 บท ได้แก่
 - 4.1 โบท เปอ-อู กลัง ตา-อีญ (บทเหยี่ยวบิน)
 - 4.2 โบท เซอ โปก (บทเสียงทนาย)
 - 4.3 โบท 'มา มอก (บทพินไร่)
 - 4.4 โบท ตะโนก (พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า)
 - 4.5 โบท ปัว เ'ฮือ (บทขอยา)
 - 4.6 โบท เลอ เลอ-อิจ เลอ ยวง (บทเที่ยวเตร่)
 - 4.7 โบท เลอ ชูน (บทเขต (แบ่งเขตผีกับคน))
5. ภาค 5 เลอ ซอม กอก เลอโพง (ส่งเสียงพูดคุย) ประกอบด้วย 6 บท ได้แก่
 - 5.1 โบท กอก เลอโพง (บททักทายน)
 - 5.2 โบท เซิก อา-อีญ ๆ (บทข้าศึกอื่นไกล)
 - 5.3 โบท เคอ-อิ เ'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ (บทพระจันทร์นาลง)
 - 5.4 โบท เม็ด โอ โซม เลียก (บทปลุกให้ตื่น)
 - 5.4.1 โบท เม็ด โอ โซม เลียก (บทปลุกให้ตื่น 1)
 - 5.4.2 โบท เลอ ปา-แอฮ เลอโมะ (บทปลุกให้ตื่น 2)
 - 5.4.3 โบท โกะ กา-อิจ โกะ กอม (บทปลุกให้ตื่น 3)
 - 5.5 โบท โ'ล (บทหยอกล้อ)
 - 5.6 โบท เลอ กัฮ (บทคำร้องแยก)
6. ภาค 6 เลอ ซอม ปัว เลอ งะ (ขอสมัครเล่น) ประกอบด้วย 4 บท ได้แก่
 - 6.1 โบท ซอฮ กยะ (บทแผ้วถางทาง)
 - 6.2 โบท คู-อิฮ เอีย (บทปรารภนา)
 - 6.3 โบท คู-อิฮ เลอ โตฮ (บทปรารภนาพบเจอ)
 - 6.4 โบท กวน ชัง เลอ ฮลัก (บทลูกช้างชน)
7. ภาค 7 เลอ อม ตัว เออ-อีญ เคะ (คำพูดใส่/กลับไปหา) ประกอบด้วย 6 บท ได้แก่
 - 7.1 โบท ปีน เฮมะ 'มา-แอ แตบ (บทเหยียบไร่กับหมัด)
 - 7.2 โบท ชา-อิม แกฮ โซ-อิจ (บทนกผิวปาก)
 - 7.3 โบท ไวฮ เญื่อะ (บทสร้างบ้าน)
 - 7.4 โบท มอก'มา (บทพินไร่)
 - 7.5 โบท เลอ ชัง (บทรอกอย)
 - 7.6 โบท มอก เพียย มอก เปยอ-อุม (บททำกับดัก)

เลอซอมแ่ล เลอเวือะ⁴ ภาคที่ 1

เลอซอม กาม คู-อิฮ (ความอยาก ความปรารถนา ความไฝ่ฝัน)

1.1 โบท กอ-แอ ลอง ซีด แซม (บทฝ่ายคนเมือง)

ฝ่ายชายเป็นผู้ร้อง มีลักษณะการเกี่ยวพาราสิ่ฝ่ายหญิง เปรียบเปรยความรักของตนเองที่มีต่อฝ่ายหญิง

กอ-แอ ลอง ซีด แซม 'ญวด เลอ 'ญวด เกยอ-อิฮ โทะ ฮวด มะ 'มอ เลอ 'มอ
ฝ่าย คำ ย่อม คนเมือง สาว น้อย ตาม แม่ (การเล่นคำที่จะขึ้นต่อบทอื่น)

อีด ฟิน เอะ เตส โรง เซอ 'นะ อีด ฟิน เอะ จะ กยะ เออ-อิญ โน่ง
แล้ว ได้ เรา แยก ลูกสาวคนโต แล้ว ได้ เรา แน่วแน่ ทาง กลับ เดียว

เซอโตง โกลง โจก 'เออ-อิน ขวง คยา-แอ เลอ ฮา-แอ โกลง จอง เซอ ลอง งา-แอ มา-อือ
กึ่ง ห้วย ช้ำม ก้ำม เท้า ทองคำ ปลาขาว ห้วย จอง ลูกตา ตา เงิน

อีด ฟิน เอะ พิญ แส เซอ โมะ อีด ฟิน เอะ โระ โทะ เลอ อา-อุม
แล้ว ได้ เรา สวัง แร่ หิน แล้ว ได้ เรา จับ ใน น้ำ

กวน กะ ฟิน ตีด ตอง หุง โระ ตีด เลียก ปลอก ปลอก กอ เซอ เนียง
ลูก ปลา ได้ ดิ้น ใน บ่อ ลึก ดิ้น เข้า แร่ง แร่ง แข็ง กิ่ง ไม้ไผ่

กวน เกลียง ฟิน เฮมอ-อีด เลอ ลา-สิง โคะ โซง ลา-แอ ฮะ แลน โปยจ 'ลั้ง ชา-แอฮ นั้ง ซือ
ลูก แร่ง ได้ จับ ใน ข้าวฟ่าง กาง ดู ปีก ยาว เขียน หนังสือ

กวน มัว ฟิน โภยฮ โตฮ 'ตุ่ม 'ลั้ง ฟิน จา-อุบ ชา-แอ ฮัง ตั้ง ชา-แอ โอก
ลูก กระติง ได้ ต้อน สบ ตุ่ม ยาว ได้ ชวม สาย หาง แทน สาย ออก

ฟิน จา-อุบ ชา-แอ โอก เลียก ชา-แอ ชา-แอ กวน ชัง เซอ ไปยา-แอ 'นา-แอ โบกย เวียง
ได้ ใส่ สาย ออก เข้า เรือ ๆ ลูก ช้าง วัย สาว ใน เมือง เชียงใหม่

อีด ฟิน ยวงกอก มอก อา-อิง ขมุง มอก อา-อิน ขมุง 'ลั้ง โตฮ คยาง แจม
แล้ว ได้ บ้านกอก ฟิน ไว้ รั้ว ฟิน ไว้ รั้ว ยาว สบ ร่อง แจม

กวน ชัง ฟิน ซอน เนอ-อุม เจียง ฮา-แอ อีด ฟิน เอะ ทา-แอ บา-แอ ลอง โกด
ลูก ช้าง ได้ สอน จาก เชียงราย แล้ว ได้ เรา ถ่าย ใบ แสตามป์

⁴ คำเลอเวือะ ที่ไม่ได้ระบุความหมายภาษาไทย หมายถึง ไม่สามารถแปลหรืออธิบายเป็นภาษาไทยได้

อีด ฟีน อะ ทา-แอ บา-แอ เซอ แตม
แล้ว ได้ เรา ถ่าย ใบ แสตมภ์

ทา-แอ บา-แอ เซอ แตม เคือส แซม ชา-แอฮ
ถ่าย ใบ แสตมภ์ ให้ คนเมือง เขียน

ชา-แอฮ นอ-แออะ ชา-แอฮ นาน ฮมัน เลอ ซอม
เขียน น้อย เขียน นาน ยึด คำ พุด

ตา-อีด ละ กวน เจก เตก อา-อึง ทา
แจ้ง ให้ ลูก จีน บี้ม ไว้ ตรา

กวน เจก กุลา เตก ทา โคะ
ลูก จีน ฝรั่งเศส บี้ม ตรา ไม้

ฟีน ดี ทา โคะ ยัว โตฮ ฮราน
ได้ บี้ม ตรา ไม้ ลัก สบ คาน

ฟีน ดี ทา นาน ซาน บาน โทง
ได้ บี้ม ตรา กำนัน ศาล บ้านทุ่ง

ฟีน ดี ทา โน่ง โลง เลอเวือะ
ได้ บี้ม ตรา คนเดียว เรือ เลอเวือะ

มา-อือ แทบ เญืออะ เกยอ-อิช แตม เอียก ดอก
เงิน แถบ บ้าน สาว ดี พี่ ลวดลาย

มา-อือ แทบ เญืออะ เกยอ-อิช ดอก เอียก ทา
เงิน แถบ บ้าน สาว บี้ม พี่ ตรา

ฟีน ดอก เอียก ทา โคย-อัญ เซอเงะ
ได้ บี้ม พี่ ตรา ทุก วัน

อีด ตอน เซอ แตบ โม-อัญ อีด โฮ-อิจ
แล้ว มั่น สนิท คำ แล้ว ผ่าน

อีด แรบ เซอ อัว เบยะ อีด โรัม
แล้ว ดิด สนิท ฟาง แล้ว มัด

อีด โรัม เซอ ลัย เลอกัย เมาะะ ฟีน
แล้ว มัด จะ แน่น แยก ไม่ได้

ดิด เฆยะ โจง ทอง เลอ ชา-อิจ เมาะะ บัฮ
ดิด ยาง มุม ย่าม ล้าง ไม้ ออก

ดอก บัยฮ นิง โกะ เลอกัย เมาะะ ฟีน
ต้องการ ที่ เธอ แยก ไม่ได้

กัย นิง เว-อิจ ลอม หมอม เลอ เฆือง
แยก ที่ ดาบ แหลม พร้อม ผักดาบ

อะ บัง ณา-อิม กลา-แอฮ ตา-แอฮ อีด ลอน
เรา ถึง ห่วง กลับใจ เห็น บาน เกิน

ลอน ตา-แอฮ โฮ-อิจ เฮละ เคะฮราม โน่ง
บาน เห็น หลัง ฟน หลังไม้ ขอน

บั้ง ญา-อิม เลอ เบ เซอ เม โอ-อิจ เปลอ-อิ
ถึง คิด โน้ม มะขามป้อม หมด ผล

เซอ เม ตอง กอ-อิจ เต ฮอ-อิจ โน่ง
มะขามป้อม โดนแดด หวาน ถึง เม็ด

ญุก เปอะ ฟีน กัย ฮมา เวือน แปล
ไม่ อาจ ได้ แก้ ดอก มัด คาน

กัย ฮมา เวือน แปล เลอ แ่ม โคย-อัญ เตะ
แก้ ดอก มัด คาน คื่น ทุก รอบ

กัย ฮมา เวือน แวะ เลอ แ่ม โคย-อัญ เญียง
แก้ ดอก มัด ซ้าย คื่น ทุก เส้น

ดุด เมะ 'มา-แอ อะ โมะะ พวน เวือ
ขาด เธอ กับ เรา เชือก พัน เกลียว

ดุด โมะะ พวน เวือ กา 'ญืออง พวน
ขาด เชือก พัน เกลียว ก่อนที่จะ พัน

อิด เคือ 'มา-แอ เมะ เซอเงะ พู-อี เฮอ-อิน
เสียเวลา กับ เธอ วัน คน เยอะ

เซอเงะ บาน เมือง กาเงือง กอก
วัน บ้าน เมือง ก่อนที่จะ เรียก

เฟือฮ เบยะ โฮ-อิจ มอก ชัน ตอก กยะ
หลัง ฤดู เก็บ เกี่ยว ไป หา ทาง (ญาติพี่น้อง)

เฟือฮ เบยะ 'รัง แก ชัน แม พู-อี
หลัง ฤดู เก็บเกี่ยว ไป ซื่อ

เงาะะ ฟิน เซอ ตา-อิด ตุดโมะ พยาม
ไม่ ได้ ต่อ ชาด เชือก

เงืออะ เอะ ฟิน มง ฮอาม 'รอง เงืออะ
บ้าน เรา ได้ ผุ เส้า บ้าน

เคอ-อิ มัม เคอ-อิ เออ-อิน เคอ-อิจ โชม ฮา-ออก
เดือน ไหน เดือน เอย เดือน กิน ขึ้น

ติ เคอ-อิ โชม ฮา-ออก รา-ออก เมื่อน โพม
ยัง เดือน กิน ขึ้น จันทรุปราคา

เนอ-อุม มัม เนอ-อุม เออ-อิน เนอ-อุม โชม โวก
ปี ไหน ปี ไหน ปี กิน ครบ

มัส เนอ-อุม โชม โวก เลอ โยง เมียน คือ
ใช้ ปี กิน ครบ รุ่ง เหมือน คือ

เคอ-อิ โชม เลอ โชก บา-อือ เทีย แล'ส
เดือน กิน จะ ขึ้น ทัต ดอก แล'ส

เนอ-อุม โชม เลอ แจส บา-อือ เทีย เทียง
ปี กิน แบก ทัต ดอก เทียง

เนอ-อุม โชม เลอเกียง อา-อิด ที เงืออะ
ปี กิน จะมา อยู่ หนึ่ง บ้าน

อา-อิด ที เงืออะ ระ จะ เลอ'อัว
อยู่ หนึ่ง บ้าน ใหญ่ มีเตา 3 เตา

เมะ มง แลน ฮา-ออก เคอ-อิ ชัง ชัง
เธอ รอ ดู ขึ้น เดือน ชัง ชัง

ดัส เอะ โยะ 'รัง เซอ ฆยัง โช-อิจ โช-อิจ
ถ้า เรา เห็น แสง ดาว ระยิบ ระยับ

จวน ตอฮ ฆิ เตอ-อี เกอ-อี กา-อือญ 'ยวง
เห็น แสง จุด ทาง หัว บ้าน

ชา-อูป เตอ-อู เอะ อา-อิด โจง ตะ เมียมัก
หา ไม่ เรา อยู่ มุม ลี ลับ

ชา-อูป เตอ-อู เอะ อา-อิด เฟียก ตะ ู
หา ไม่ เรา อยู่ มีด

เซอ อา-อิด เงืออะ กยอฮ นา-ออก โคญญ ชะ
จะ อยู่ บ้าน ค้าง เต็ม ทุก เข้า

โจ-อี เงืออะ เลอ ัง นา-ออก โคญญ บู
อยู่ บ้าน เล่น เต็ม ทุก เย็น

เซอ อา-อิด เงืออะ อู โคญญ พู เพยะ
จะ อยู่ บ้าน พุด ทุก เย็น

ฆอ โกะ เตอ-อุม ดิด เฟียะ รา-ออ ปยาง
รุ่น เรา มา ดิด ซึง บน หลังคา

ฮอ-อิจ ปลา-อึง ละ เอะ 'ฆา-ออง⁵ รา-ออ เงืออะ
มา เป่า ให้ เรา ปี บน บ้าน

⁵ เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง สำหรับเป่า

ติด เพี้ยะ จุ่ม ช้ม มวน กัม ตี
เล่น ซึ่ง ชุด สาม สุนุก ไพเราะ

ติด เพี้ยะ จุ่ม ชี มวน ตี งาม
เล่น ซึ่ง ชุด ลี สุนุก ไพเราะ

ด้อย อิต ฮมอง ดิต เพี้ยะ รา-ออก ปยาง
ถ้า ได้ ยิน ดิต ซึ่ง บน หลังคา

เซอ เพ็อก เลอ เลอ-อัญ เกลอ-อัญ เกอ 'ฆา-แฮฮ
จะ หยิบ เลอ กังหัน ปั้นฝ้าย ที่ ขานบ้าน

พู-อี ฮละ เลอปา-แฮฮ กา-แฮฮ อา-อิ่ง กยาม
ซื้อ ใบ ไม้กวาด กวาด ไว้ ขยะ

กา-แฮฮ กยาม ขวง โบง โฌง พู-อี ฮา-ออก
กวาด ขยะ ตีน บันไดเหยียบ คน ขึ้น

กา-แฮฮ อา-อิ่ง เคือส บา-ออก เญือะ ฮา-ออก 'ฆอ
กวาด ไว้ ให้ สะอาด บ้าน ขึ้น รุ่ง

ด้อย เมะ โฆม เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า เธอ กิน ถึง หนึ่ง อย่างแท้จริง

โต โยง เญือะ อา-อิจ ทิ เญือะ กอยฮ
ไม่รู้ บ้าน นอน หนึ่ง บ้าน นอน

'งอด ฮมอง เลอ เลอ-อัญ เกลอ-อัญ เอะ กอ-แฮ
ฟัง เสียง กังหัน ปั้นฝ้าย เรา ฝ้าย

โต โยง เญือะ ตา-อัญ ทิ เญือะ ชิญ
ไม่รู้ บ้าน ทอผ้า หนึ่ง บ้าน เย็บ

'งอด 'ลอ-แฮฮ ปละ ตา-อัญ 'นอ-อุม กา-อัญ โบง
ฟัง เสียง ทอผ้า จาก หัว บันได

ด้อย เอะ ฮมอง เขียก เซอ คลิส ณา ณา
ถ้า เรา ได้ยิน ร้อง นก

ด้อย โอ ฮมอง จา ซอ ชา-อัญ ชา-อัญ
ถ้า ไม่ ยิน ร้อง อีเห็น อีเห็น

เตอ-อุม แปน เซอซุมทุม เมียง กยะ
มา เป็น นกกาเหว่า ริม ทาง

ฮอ-อิจ แปน พี บยะ อา-อิต เมียง 'ยวง
มา เป็น ผี ขโมย อยู่ ข้าง บ้านเมือง

เตอ-อุม เตอ-อุก เตะ เวะ เจียง เปอ เจียง
มา จุง มือ ซ้าย ข้าง รอบข้าง

ฮอ-อิจ เยียง เตะ ตอม ซอม เลอฮัว
มา จุง มือ ขวา งาม สาม

เลอ นั้น เซอ วุง เยียง เรอ-อุก เตะ
น้อง สาว ห่าง จุง ข้าง พา มือ

เลอ นั้น เลอ เคะ เซอ เปยะ เรอ-อุก เคยอ-อิ่ง
น้อง สาว สุดท้อง จะ รวม มา เลื้อผ้า

เปยะ เรอ-อุก พยุ ฮอบ ตา-อีม ตอบ แนบ
รวม มา ผ้าห่ม แก้ว วา พับ

ตา-อัญ ตอบ ตา-อัญ แดบ เลอ แหป โปย-อิจ ตัว
ทอ วา ทอ มัด กระเช็บ ปีก ฟ้า

ด้อย เมื่อน โม-อัญญุ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ ชะตากำหนด

ด้อย เมื่อน โม-อัญญุ เบย ซอม ตะ 'แนต
ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดีงาม

เมะ เญือม กัม คู-อิส ทิ เซอ ยวก
เธอ เมื่อ เธอ ต้อง อย่างหนักหนา

กอ-แฮ ปลา-ออ คู-อิส เอีย เลีย เวส ณะ
มี ไม่ อยากคุย ความจริง

คู-อิฮ ปลา-ออ เลอ งะละ เคอ เนอ-อิน
อยาก ไม่ เล่น ไว้ เปล่า ๆ

คู-อิฮ ปลา-ออ นิง มัย เกยอ-อิน พี ฮอ-อิจ
อยาก ไม่ ถึง ใช้ พุด คน มา

คู-อิฮ ปลา-ออ นิง มัย ปอ-อิจ พี โทง
อยาก ไม่ ถึง ใช้ เธอ ผู้ ดี

'ญัก คู-อิฮ ลัก รอก ฅิต 'มา-แอ เออ-อุม
หัก อยาก ช่าง จุม กับ เค็ม

'ญัก คู-อิฮ ลัก เนอ-อุม ฅอ-อุม มา-แอ นัด
หัก อยาก ช่าง จริง ปลุก กับ นาด

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทฝ่ายคนเมือง

(ผู้ชายเริ่มร้อง)

สาวน้อยตามแม่ไปทุกที่ เปรียบเสมือนฝ่ายที่คนเมืองยอม
เราได้แยกแม่จากลูกแล้ว เราได้พรากตอนที่เขาเดินทางคนเดียว
กุง⁶ ห้วยจุก มีกำมทองคำ ปลาขาวในห้วย ที่มีตาเป็นสีเงิน เราได้สร้าง ไปร่อนหิน
เราได้จับปลาในน้ำลึก ลูกปลาที่ว่ายอยู่ในน้ำลึกจนแขนงแข็งเหมือนไม้ไผ่
ลูกอีแร้ง เราได้จับท่ามกลางต้นข้าวฟ่าง กางปีกยาว มีลวดลายคล้ายหนังสือ
ไล่ต้อนลูกกระทิงในสบน้ำดุม⁷ ได้สามสายอก สายหาง ลากลูกกระทิง
ช่างวัยรุ่นในเมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านบ้านกอกได้ล้อมรั้วไว้แล้ว
ได้ล้อมเป็นรั้วแนวยาวจนถึงสบแม่น้ำแจ่ม
ลูกช่างได้ฝึก ได้สอนจากเชียงราย เราได้จดทะเบียนช่างแล้ว
เราได้ถ่ายแสตมป์ เสียภาษีแล้วให้คนเมืองเซ็น
ให้คนที่เขียนได้ (เถรน้อย - หนาน) แจ้งให้ลูกจีนป้อมตราไว้
ได้ป้อมตรา⁸ ไม้สักที่ศพห้วยคั่น ได้ป้อมตราสารบ้านทุ่ง
ได้ป้อมตราคนเดียว เรือลระว่า

เงินแถบบ้านผู้หญิงที่ได้ตีลวดลายแล้ว⁹ เงินแถบบ้านสาวได้ตอกตราทุกวัน
คำที่ได้กล่าวมานี้ถือเป็นคำมั่นสัญญา มั่นคง แน่นสนิท
เหมือนมัดฟางข้างติดกัน ไม่สามารถแก้ได้ ยางไม้รักติดมูยาม¹⁰
ฝีมาร เป็นฝีมให้มิลูก แม้จะแยกด้วยดาบที่คมกริบ ก็แยกไม่ออก

⁶ กล่าวถึง กุง ปลา ช่าง เปรียบเหมือนผู้หญิง เช่น ถ้าเธอเป็นช่าง ฉันจะทำรั้วไว้ไม่ให้ออกไปไหน

⁷ สบน้ำดุม คือ ชื่อลำน้ำ

⁸ ป้อมตรา หมายถึง การแสดงความเป็นเจ้าของ

⁹ เปรียบผู้หญิง เหมือนเงินแถบ หมายความว่า ฉันจะตีตราเธอเป็นลวดลายที่สวยงาม

¹⁰ ยางไม้รัก ติดมูยาม ติดแน่น ล้างไม่ออก

ถึงแม้เธอจะเปลี่ยนใจ ก็ไม่ทันแล้ว เหมือนเห็ดที่บ้านเนา กินไม่ได้
ถึงแม้อยากจะโน้ม ก็เหมือนกิ่งมะขามป้อมที่ไม่มีผล
มะขามป้อมที่โดนแดดเผา จะหวานถึงเมล็ด
ไม่อาจแก้ไขได้เหมือนตอกมัด
ถ้าแก้ตอกมัดด้วยมือซ้าย มันจะคืนทุกเส้น
เธอกับฉัน อยู่ด้วยกันแนบแน่น ถ้าจะขาด ก็ขาดด้วยกันเหมือนเชือกเส้นเดียวกัน
หลายคนเสียเวลากับเรามากแล้ว ก่อนวันที่บ้านเมืองจะเรียกมา
ถ้าหลังฤดูเก็บเกี่ยว จะไปสูขอ ตอนที่แต่งเหลืองสุกจะไปสูขอ
ต่อเชือกที่ขาดไม่ไหวแล้ว รอไม่ไหวแล้ว เหมือนเสาบ้านที่ผุ
เดือนข้างขึ้น ฉันจะไปขอเธอ ขออย่าให้มีวันจันทรุปราคา¹¹ เพราะรอไม่ไหวแล้ว
ขออย่าให้มีอุปสรรค ขออย่าให้มีพายุ จนกลายเป็นไฟ
ถ้าถึงเดือนนั้น ขอให้เธอเอาดอกแลฮไปตัดหู ปีนั้นจะตัดดอกเทียน
ฉันจะเลี้ยง มาอยู่บ้านผู้ชาย
อยู่บ้านหลังใหญ่ ที่มีเตาไฟ 3 เตา
เธอรอดูเดือนขึ้น¹² ถ้าเราเห็นดาวประจำเมืองระยิบระยับ
ถ้าวันนั้นดี ฉันจะไปปรับเธอ ขออย่าให้เธออยู่ในที่ลึกลับ หรืออยู่ในที่มืด
ขอให้เธอนอนที่บ้านทุกคืน อย่าไปนอนบ้านญาติคนอื่น
อยู่บ้านนั่งเล่นทุกคืน อยู่บ้านที่เราคุยกันทุกเย็น
ฉันจะมาติดซิ่ง ถ้าผู้หญิงมาเป่า 'ฆา-ออง ตีตให้เราได้ยินด้วยเสียงที่ไพเราะ
ถ้าได้ยินเสียง 'ฆา-ออง บนบ้าน จะคว่ำก้นหันป้นฝ้ายที่ชานบ้าน
จะเอาไม้กวาด กวาดบ้านไว้ กวาดขยะที่ตีนบันได ที่เป็นทางขึ้น ลง
(ผู้หญิงร้องตอบ)
ถ้าเธอยังไม่รู้เราอนที่ไหน ขอให้ฟังเสียงก้นที่เรाप้นฝ้าย
ถ้าไม่รู้ว่าเราอยู่ที่ไหน ให้ฟังเสียงกระตุกผ้า
ถ้าเราได้ยินเสียงนกร้อง ไม่ได้ยินเสียงอีเห็น จะมาเป็นนกกาเหว่าหมอบริมทาง
มาเป็นขโมยอยู่ข้างหมู่บ้าน มาจูงมือซ้ายข้าง ๆ มาจูงมือขวาอย่างสง่างาม
น้องสาวของฝ่ายชาย จะมาเก็บข้าวของฝ่ายสาว
เอาผ้าห่มมา 9 พับ ทอผ้าลวดลายปักไก่ฟ้า

¹¹ วันจันทรุปราคา ถือเป็นวันไม่ดี

¹² ถ้าเห็นเดือนขึ้น หมายความว่า เราเตรียมตัวจะมา “จับสาว”

1.2 โบท คุ-อิฮ เอีย (บทปรารณา)

ฝ่ายผู้หญิงจะมีความคิดว่า กลัวสิ่งที่พูด (ในบทที่ 1) จะไม่เป็นความจริง อาจเพราะฝ่ายชายเป็นคนปากหวาน หรือเป็นผู้รอบรู้ สิ่งที่พูดไปอาจจะไม่ได้จริง ฝ่ายชายจึงตอบโต้ในบทที่ 2 นี้

คู้ เอียน โม่-อีญ แคว-อิจ ยูส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

คู้ เอียน โม่-อีญ เบย ขอม ตะ แน่นต
ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดีงาม

อะ เญือม กาม คุ-อิฮ ทิ เซอ ยวก
เรา เมื่อ ความ ปรารณา อย่างหนักหนา

อะ เญือม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
เรา เมื่อ ความ ปรารณาย่างดีงาม

มัย เตอ-อุ คุ-อิฮ เอีย เลีย เซอ ณะ
ไม่ ใช้ ต้องการ เล่น ลวด จะ คลาย

คุ-อิฮ เตอ-อุ เลอ งะ ละ เคอ เนอ-อิน
ต้องการ ไม่ เล่น ให้เป็น ธรรมเนียม

คุ-อิฮ เตอ-อุ นิง มัย เกยอ-อิน พี ฮอ-อิจ
ต้องการ ไม่ ที่ เป็น พูด คล่อง/เก่ง

คุ-อิฮ เตอ-อุ นิง มัย เลอ ปอ-อิจ พีโทง
ต้องการ ไม่ ที่ เป็น เชอ ผู้ดี

คุ-อิฮ เตอ-อุ นิง มัย เกยอ-อิน พี โยง
ต้องการ ไม่ ที่ เป็น คำพูด ผู้รู้

คุ-อิฮ เตอ-อุ นิง มัย เลอ โพง พี แกย
ต้องการ ไม่ ที่ เป็น คำพูด คน เป็น

คุ-อิฮ ตาม ลัก รอก ฌิต 'มา-แอ เออ-อุม¹³
ต้องการ ตาม ที่ (ฤทธิ์) ชุบ กับ เออ-อุม

คุ-อิฮ ตาม ลัก เนอ-อุม เมอ-อุม ออ-แอ นัต
ต้องการ ตาม ความ จริง ปลูก อ้อย สับปะรด

คุ-อิฮ ตาม ลัก ตัด นาม ปัด จี
ต้องการ ตาม ที่ ชี้ ขาด น้ำ มนต์

คุ-อิฮ ตาม ลัก มี ปี ดอก ซอน
ต้องการ ตาม ที่ มี ปี ดอก สอน

คุ-อิฮ ตาม ลัก ตอน ริต 'มา-แอ โกลง
ต้องการ ตาม ที่ มั่น จาริต และ กฎหมาย

บือ ปลา-ออ เพยะ เบยอ-อุม โคย-อีญ เนอ-อุม โคะ
มาก เปล่ำ ป่า เหล่า ทุก กอ ไม้

บือ ปลา-ออ กวน โปะ โคย-อีญ โฆะ พู-อิ
มาก เปล่ำ ลูก ลุง (พ่อตา) ทุก ตัว คน

ปัง กอ-แอ กวน โปะ สละ เทือง ปอ
ถึง มี ลูก ลุง (พ่อตา) ใตตอง ทั้ง ม้วน
(ถึงจะมีลูกสาวของลุง)

ปัง กอ-แอ กวน กอ ฆอ โพะ ลัง
ถึง มี ลูก ป้า รุ่น (เรา) ที่ ควร

ฆอ อะ โพง พา-อุม ลา-อุม โอ ลัง
รุ่น เรา ถูก ใจ แกลั้ง ไม่ ควร

¹³ เออ - อุม คืออย่างไม่มีพิษ ใช้สำหรับทา / ชุบ ลูกศร สำหรับยิงสัตว์

ขอ เอะ โพะ ลัง เซอลิด ชัง ซอน
รุ่น เรา ผู้ ควร เซอลิด ชัง สอน

พีน เตอ-อุ เอะ ออน ซอน ชัง แซม
ได้ ไม่ เรา อ่อนซ้อ สอน ชัง ไต

มา-อิจ 'รอง 'มา-แอ แปล ทู รา-ออก โบก
ตี/งาม เสา กับ คาน ดอย ป่า ไม้ก่อ

มัธ โอ-อิจ ลัก โฟก พา-อุม เอะ เตียก
ใช้ หมด ที่ ถูก ใจ เรา

โฟก พา-อุม เอะ เตียก เลียก เจน 'งา-แอ
ถูก ใจ เรา เข้า หนึ่งช่วง สายตา

เลียก 'งา-แอ เซอ ลอง เลอแกน 'รอง เวือด
เข้า ตา แก้วตา ลวดลาย เสา วัต

เอะ ตอก นิง เมะ ทิเลอดัง
เรา ต้องการ ที่ เธอ ทิเลอดัง

ปัง เมิน โอ เซอ-อิก ทิตะซัง
ถึง แม้ ไม่ ควร ทิตะซัง

ปัง เมิน โอ ลัง ทิตะเฮือะ
ถึง แม้ ไม่ ควร ทิตะเฮือะ

เซอ มอก ปอน บู เลอ ตู กวน ชัง
จะ ฆ่า กิน/กับ บู ขนาด ลูก ช้าง

เซอ จัฮ เซอ อัง ตัง เนะ โกะ
จะ เช่นด้วย กระดุก แทน เนื้อ

มอก เอะ นิง ทู บู เลอเลียก
ฆ่า/พิน เรา ที่ ยอดดอย บู สับสน

จัฮ โคย-ฮึญ โตะ เจียก 'เมียก โชม กัยก
เช่น/บน ทุก กิวเขา 'เมียก กิน ควาย

'เมียก โชม กัยก เพ-ฮึญ เลอ ฌึญ รัง เคอ-อิ
'เมียก กิน ควาย เพือก ล่อง แสง จันทร

เอะ ตอก นิง เมะ ทิเลอดัง
เรา ต้องการ ที่ เธอ ทิเลอดัง

ตอก นิง เวือฮ ปัง 'มา-แอ โคะ เซือะ
ต้องการ ที่ กวาง กอ กับ ไม้ เป้า

ฮาน นิง เวือฮ เตือะ 'มา-แอ เลอ อา-อุม
ปรารภนา ที่ กวาง ขุน กับ น้ำ

ตอก นิง มา-อิจ พา-อุม ญูอะ เซอ 'มอ
ต้องการ ที่ ดี ใจ ไม่ โกรธ

เกยะ ฮอ-อิจ ทู ตะ ชา เลอมอน
พอดี ถึง แขน ขาว เลอมอน

เกยะ ฮอ-อิจ ทู ขวง ฮอนเซอโฮยฮ
พอดี ถึง น่อง ฮอนเซอโฮยฮ

ทู ตะ เซอเร โปง เบล ชา-แอส
แขน เซอเร เหมาะกับ กำไล แกะลวดลาย

โปง เบล ชา-แอส แซม แตม เลอเลียก
เหมาะกับ กำไล แกะลวดลาย คนไต่ ดี สลับ

เกยะ ฮอ-อิจ เฮลาะ 'งา-แอ แจ เลอ โอง
พอดี ถึง เปลือก ตา จิ้งหรีด ตะโกน

เกยะ ฮอ-อิจ เลอ โมง โพะ แกฮ ฮัฮ
พอดี ถึง ความสูง กับ เก่ง พุด

แกส ซา เซอ กัยก โคะ มั๊ก ตาน
ข้าง ผิวขาว แดง ควาย เขี้ยว หมู ตัน

แกส ซา เซอนาน คา-อ อ ฟัน แม
ข้าง ชาว เซอนาน เขา เก้ง แม่

โยะ แร่รฮ เรียง ๆ เอาะ เฌียง พู
เห็น ไม้ไผ่ ข้าง ภูเขา

รอ-แอฮ เรอ-อุก พี่ พู ละ ชู เตียน
เลือก เอามา ที่ หนา สำหรับ หล่อ เทียน

โยะ แร่รฮ 'งอม ๆ ออ ฆอม พู
เห็น อ่อนโยน พี่ และ น้อง

รอ-แอฮ เรอ-อุก พี่ เฮียง ละ เตียง เฌือะ
เลือก เอามา ที่ ฉลาด สำหรับ ครอบ เรือน

ละ เตียง เฌือะ ระ จะ เลออั้ว
สำหรับ ครอบ เรือน ใหญ่ เต่าไฟ สามเตา

เอะ ตอก นิง เมะ ทิเลอดัง
เรา ต้องการ ที่ เธอ ทิเลอดัง

ตอก นิง 'งอม ๆ ขอม เซอ ลิต
ต้องการ ที่ นิง ๆ งาม นิสัย

แกส ขอม เซอ ลิต เลอ โกะ พิต เตอ-อุม
ข้าง งาม นิสัย ข้าวสาร ข้าวเหนียว แขน้

ตอก นิง มา-อิจ กิด 'มา-แอ แอ ตัง
ต้องการ ที่ ดี กิด กับ ไก่ ตัง

ฮาน นิง มา-อิจ ฮัง จา-อ เลอ ยุม
ปราถนา ที่ ดี หุ่น ชาว เมือง ยวม

มา-อิจ ฮัง มา-อิจ ฮุน คุณ เมือง กอก
งาม ร้าง งาม รูป หุ่น เมือง กอก

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟัน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทปรารณาจริง

ถ้าเหมือนดังคำพูด เมื่อเราปรารณา ไม่ใช่พูดเล่น
ไม่ใช่คุยเพราะพูดคล้อง หรือข้างพูด ไม่ใช่พูดเพราะเป็นคำคม
ไม่ได้แกล้งหลอกเธอ เพราะเราเป็นคนมีความรู้
ฉันพูดตามความจริง เหมือนดั่งยาพิษที่มีฤทธิ์แรงไว้ฆ่าสัตว์
ต้องทำตามคำมั่นสัญญา ตามจารีตประเพณี
ปาที่ทำไร่หมุนเวียน ป่าทุกกอไม้
เราเห็นสาว เราจะไม่หลยใจ
ถึงจะมีลูกลูก ลูกป่าที่เหมาะสมกับเรา¹⁴ ฉันก็จะไม่สนใจใครอื่น
สาวที่ควรจะแต่งงานกับเรา นิสัยยังไม่ถูกใจเรา
เราไม่อดทนพอที่จะสอนข้าง

¹⁴ ชาวเลอวื้อะเชื่อว่า คู่ที่เหมาะสมกัน คือจะต้องแต่งงานกับลูกของลุง

ต้นเสาในปากอ งดงาม เป็นที่ถูกใจเราหมด เข้าตา เหมือนเสาวัดที่มีลวดลายงดงาม
เราต้องการเธอ ถึงจะไม่คู่ควรก็ไม่เป็นไร
เลี้ยงบุญเพื่อป้องกันตัวจะเป็นผีกะ¹⁵ จะเซ่นด้วยกระดูก แทนเนื้อตัวเอง
จะเลี้ยงบุญบยอตเขา จะเลี้ยงทุกกึ่งเขา
ผี'มียก กินควายเผือก ส่งแสงจันทร์
เราต้องการเธอ เพราะคอกว่างเหมือนต้นไม้เปล่า
เราต้องการเธอ เพราะเธอจิตใจกว้างขวางเหมือนตาน้ำ
เราต้องการเธอ เพราะเธอใจดี และไม่โกรธ
เราต้องการเธอ เพราะรูปร่างงาม ทั้งแขนและน่อง
แขนของเธอเหมาะสมกับกำไลที่คนเมืองทำลวดลายซับซ้อน
หนังตาของเธอ งดงามเหมือนจิ้งหรีดชนิดหนึ่ง
ส่วนสูงของเธอพอดี และช่างพูด
ผิวเธอขาวแดงเหมือนเขี้ยวหมูตัน
เห็นคนอื่นแกว่งไปมา ไม่อยู่นิ่ง เหมือนไม้ค้ำคอย
เลือกไม้ที่ถูกใจที่สุด เพื่อหล่อเทียน
พีและน่อง รอบคอบ สุขุม อ่อนโยน
เราเลือกคนที่ฉลาดมาครองเรือน สำหรับครองเรือนใหญ่ มีเตา 3 เตา
เธอช่างงาม เหมือนข้าวสาร ข้าวเหนียวที่แช่น้ำ¹⁶
ฉันต้องการเธอ เพราะเธอมีพลังดี เหมือนไก่ตั้ง¹⁷
ฉันปรารถนาเธอ รูปร่างงาม เหมือนชาวบางกอก¹⁸

¹⁵ มีความหมายว่า ฉันจะดูแล และปกป้องเธอเป็นอย่างดี

¹⁶ ข้าวหมาก

¹⁷ เมื่อไก่ตั้งส่งเสียงร้องขัน จะทำให้ไก่ป่ามา

¹⁸ คนกรุงเทพฯ ฯ

1.3 โบท ะ รุติ (บทจาริตประเพณีใหญ่)

ดัส เมื่อน โม-อิญ แคย-อิจ ยุส ตะเน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ดัส เมื่อน โม-อิญ เบย ชอม ตะแนต
ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดีงาม

เกยอ-อิฮ โทะ ะรุติ กวน เซอ มัง
สาวน้อย ใหญ่ จาริต ลูก ขุน

เกยอ-อิฮ โทะ ะรุจัง แซม ตัง โลง
สาวน้อย ใหญ่ จ้าง ไทย บรรทุกเรือ

พอน รอย พอน โตง จา-ออ โลง นอย
ห่า ร้อย ห่า โตง เช่า เรือ เล็ก

พอน รอย พอน มัต ุติ ตัด ซอง
ห่า ร้อย ห่า บาท จาริต ตัด ขุน

อิท ฟิน เมะ โญน งวส เอะ เพียง
แล้ว ได้ เธอ ขยับขึ้น คำ เรา แพง

โญน งวส เอะ เพียง เลออั้ว เจียง มา-อือ
ตั้ง คำ เรา แพง สาม เจียง เงิน

ซัน เมะ ฟิน เตียม งวส เอะ โทะ
แล้ว เธอ ได้ ลด คำ ฉั้น น้อย

เตียม งวส เอะ โทะ ฮา โกะ พู-อิ
ลด คำ เรา น้อย กว่า อื่น คน

เกยอ-อิฮ โทะ ฟี งวส กยา-อิง มา-แอ โกละ
สาวน้อย ใหญ่ คำ ฆ้อง กับ กลอง

งวส กยา-อิง มา-แอ โกละ เลอ โงะ 'ลอ-อิญ ฆอ
คำ ฆ้อง กับ กลอง ไม้ผล ตลอดกาล

เกยอ-อิฮ โทะ ฟิน งวส โมะ มา-แอ ฮมา
สาว น้อย ได้ คำ เชือก กับ ดอก

งวส โมะ มา-แอ ฮมา ปอ กุม เจน
คำ น้อย กับ ดอก พอ หนึ่ง ชั่ว

งวส ซัง โทะ เจ ไรวก เปย แลน
คำ ช้าง ใน เงิน มา พี่ชาย ดู

งวส ซัง 'ยวง กอก มอก มา-อือ เพื่อน
คำ ช้าง บ้าน กอก ฟิน เงิน พัน

พวก เตอ-อุ นิง เอะ ฆิ โทะ ทัง
ตัด ไม้ กับ เรา สน ใน ถัง

กอ-แอ เมื่อน เตื่อะ กลาง เสอ มุ ตัง มา-อือ
มี เหมือน ตัด กลาง หิน แทน เงิน

พวก เตอ-อุ ฆิ โตน กา-อิญ เลอ อัง
ตัด ไม้ สน ที่ หัวผา

โลส เตอ-อุ ฆิ ปัง ชวง เลอ เลอ-อุง
ถอน ไม้ สน กอ ท้าย พื้นที่ราบ

โยะ ตอม แอ เพยะ ซอ-อิญ อา-อิง โคะ
เห็น ไซ ไก่อ ป่า ตัด ไร่ ไม้

ซอ-อิญ อา-อิง โคะ ะรุ พู-อิจ เลอ งอง
ตัด ไร่ ไม้ ใหญ่ ปลาย ใต้มืด

โยะ เกยอ-อ็ฮ กวน โปะ 'ริ อา-อั้ง มา-อื่อ
เห็น สาว ลูก พ่อตา หา ไว้ เงิน

'ริ อา-อั้ง ทิ ช้งต มา-อื่อ 'มัด โนง
หา ไว้ หนึ่ง เลื่อ เงิน บาท เม็ด

'ริ อา-อั้ง ทิ โกละ โละ ละ เปย
หา ไว้ หนึ่ง กล่อง เสี้ย ให้ พี่ชาย

ญืด โตะ เลอ อา-อุม ญะแฉ แลน ทา
แซ่ ใน น้ำ ไม่ ดู ตรา

โตก เตอ-อู เมะ 'மாகา วิต ปา-แอส
เผา ไม่ เธอ ไร่ ก่อน ประจบ แนวกันไฟ

โซม ทอ-แอ เซอมา กา เลอจัว
จะ ดา ขมา ก่อน เงินค่าตัว

มา-อื่อ เคอ-อู ญื่ออะ เอียก ไวฮ วุง เวียง
เงิน บ้าน พี่ชาย ลวดลาย

วุต โตะ เซอ เตอ-อูก โรวก เปย แลน
ไว้ ใน ชันโตก เอาไป พี่ชาย ดู

กอก เปย โซม คย้ง¹⁹ ลัง เออ-อิญ คิต
เรียก พี่ชาย กิน คย้ง ควร กลับ คิต

กอก เปย เซอ ฆา-อุม งา-อุม เซอ จวน
เรียก พี่ชาย พวง นั้ง จ้องมอง

กอก เปย เซอ วุง โซง เซอ เขียก
เรียก พี่ชาย ห่าง ๆ ยืน ล่องดู

กอก คุณ มา-แอ แควน แลน มา-อื่อ งวฮ
เรียก ขุน กับ กำนัน ดู เงิน ค่า

'ริ อา-อั้ง ทิ ฮมวน กวน มา-อื่อ 'มัด
หา ไว้ หนึ่ง ไร่ ลูก เงิน บาท

'ริ อา-อั้ง ทิ รอย มา-อื่อ 'มัด ทอ-แอ โละ
หา ไว้ หนึ่ง ร้อย เงิน บาท วาง เสี้ย

มา-อื่อ ทา คำ ซา-ออ กอ-ออ โฮฮ พอน
เงิน ตรา คำ ชาว สิบ เลอ ห้า

มา-อื่อ เกียง ดอก 'ญา ะญะ ทา รอยฮ
เงิน เกียง ดอก หล้า ไม่ ต้อง เลือก

ปา-แอส วิต ปา-แอส เวียง ะ'ตอ-อุม เปียง โตก
กวาด รอบ กวาด เวียง ค่อย จัดการเผา

ทอ-แอ นิง มา-อื่อ บลัว เลอ จัว โซม ของ
ดา ที่ เงิน ย่อย ค่าตัว กิน ขุน

มา-อื่อ เจียง ญื่ออะ เอียก เลอ เวียง ะ'รอ-อุง มัว
เงิน เจียง บ้าน พี่ชาย รอบ เขา กระทิง

กอก เปย โซม เขิจ รุอ-แอส ทอง ปัง
เรียก พี่ชาย กิน สลึง เลือก ทั้ง ขวด

เอิญ คิต เลอ ะ'แม มา-อื่อ แฆ กา-อิญ
กลับ คิต คั้น เงิน ชั่ง หัว

เคือฮ งา-อุม เซอ จวน บักบวน ญื่ออะ
ให้ นั้ง จ้อง มอง กลาง บ้าน

กอก เปย เอียก 'ระ งา-อุม กะ กา-อิญ
เรียก พี่ชาย โต นั้ง หัวนอน

เซอ มัง คำ นอย พอ-แอ โยง ริด
ขุน คำ นอย ชำนาญ ู้ จาริต

¹⁹ คย้ง คือ เงินสามสลึง

เซอม่้ง คำ แซน เตอ-อุม แบน นา
ซุน คำแสน ถึง เป็น หน้า

เซอม่้ง คำฟั้น ปา-อิญ เซอ เตอ-อก
ซุน คำฟั้น ถือ ชันโตก

เซอ-อีต กา-อิญ เญือม ฐา-ออ แซม โพะ เญือะ
ถุก หัว เมือ ไร่ คนเมือง พร้อมบ้าน

จัก นา เมือะ มา-อีฮ เลอ เวือะ โพะ 'ยวง
ซัก หน้า จุง จมูก ละว่า หัวหมู่บ้าน

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟั้น นิง เยือม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทจารีตประเพณีใหญ่

ถึงแม้จะเหมือนลูกเซอม่้ง ฉันทก็จะรักเธอ

ถึงเธอจะมีราคาแพง เท่ากับค่าโดยสารเรือของคนเมือง

จารีตที่เซอม่้ง กำหนด 505 บาท เธอเพิ่มราคาของเธอให้สูงขึ้นได้แล้ว
(ผู้หญิงร้องตอบ)

เพิ่มราคาเราให้สูงขึ้น 3 เจริงเงิน²⁰

ไม่คิดจะลดราคาให้ต่ำกว่าคนอื่น

ถึงแม้ราคาจะเท่ากับกลองมโหระทึก ไม่เป็นหนี้ชั่วอายุ

ถึงราคาสาว เป็นเชือกและเส้นตอก 1 ชั่วอายุคน

ราคาข้าง เอาให้พี่ชายทั้งหลายมาดู

ราคาข้าง บ้านกอก เท่าเงินพัน

ไม่ตัด ไม่เจาะไม้สน²¹ ถึงแม้มีซุนกลึง²² หินแทนเงิน

ไม่เจาะสนตันเดียวที่หน้าผา ไม่เจาะสนเป็นกอกที่พื้นราบ เห็นไข่ไก่ป่า ก็ตัดไม้ไว้

ลูกสาวของพ่อตา หาเงินไว้ 1 โอง เงินพดด้วง 1 เสือ²³

หาไว้ 100 สำหรับเสียค่าปรับ หาไว้ 1 กอง สำหรับเสียค่าปรับให้พี่ชาย

เงินตรา 15 บาท ซุบลงในน้ำ ไม่ต้องดูตรา เงินเจียง ดอกหญ้าไม่ต้องเลือก

ไม่เผาป่าก่อนจะทำแนวกันไฟ ทำแนวกันฟันได้รอบถึงจะเผา

²⁰ 1 เจริง เท่ากับ 6 เหยริงญูปี

²¹ คือไม้เกียะ ใช้สำหรับก่อไฟ

²² ชื่อห้วย

²³ คำสินสอด มาตรฐานคือ เงินพดด้วง 13 เม็ด ให้ผู้หญิง 1 เม็ด ให้เซอม่้ง 1 เม็ด อีก 11 เม็ดให้พี่น้องของฝ่ายเจ้าสาว โดยให้พี่น้องที่เป็นผู้ชาย 2 เม็ดที่ไม่มีตำหนิ เหลืออีก 9 เม็ด แบ่งให้พี่น้องคนอื่นคนละเม็ด หากมีพี่น้องมากกว่า 9 คน ก็ต้องหาให้ครบ

จะต้องขอมาก่อน ส่งให้เซอม่ัง ส่งเงินฝอยให้เซอม่ัง
 เอาเงินเจียง²⁴ ให้พี่ชาย เอาไปไว้ในขันโตก
 ส่งให้พี่น้องผู้ชาย ฝ่ายเจ้าสาว²⁵ เรียกพี่ชายคนโต นั่งที่หัวนอน
 เรียกขุน และกำนันมาดูเงิน
 เซอม่ัง คำแสน มีหน้ามีตา เซอม่ัง คำพัน ถือขันโตก
 เชิญเลอเวือะหมู่บ้านอื่นมาร่วมงานด้วย

1.4 โบท ตัง พี โตง (บทแปลกที่ขอ)

ด้อย เมื่อน โม่-อัญญ แคย-อิจ ยุษ ตะ เน ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด	ด้อย เมื่อน โม่-อัญญ เบย ขอม ตะแ่นด ถ้า เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม
อะ เญือม กาม คู-อิช ที เซอ ยวก เรา เมื่อ ความปรารถนา อย่างหนักหนา	อะ เญือม กาม ควก ที เซอ วิญ เรา เมื่อ ความอยาก ปรารถนาอย่างดีงาม
'งอด เมะ นิง อะ ชา-แอช มา-แอ โต-อัญญ คิด เธอ ที่ เรา ลาย กับ พัน	ตา-อิม เตอ-อู นิง อะ โคย-อัญญ มา-แอ เมอ-อัญญ จำ ไม่ ที่ เรา ทุก กับ นับ
เญือม คู-อิช 'มา-อือ 'มา เญืออะ อะ ระ เมื่อ อยาก เขต ไร่ บ้าน เรา ใหญ่	คู-อิช เมะ ตอก กยะ เญืออะ อะ เกียก อยาก เธอ ขอ ทาง บ้าน เรา ค่าง
กยะ เญืออะ อะ เกียก โปะ เลียก พา-อุม ทาง บ้าน เรา จน เพิ่ม สงสาร ใจ	คู-อิช เมะ โฆยะ โฆม เฮาะ เลอโกะ อยาก เธอ แบ่ง กิน ข้าวสาร
คู-อิช เมะ เลอ เลียก เมอ-อัญญ มา-อือ ตา-แอ อยาก เธอ สลับ นับ เงิน ไทย	คู-อิช เมะ เลอ 'มา-แอ จา-แอ มา-อือ เซอ-อิจ อยาก เธอ ปนกัน จ่าย เงิน สลึง
คู-อิช บิช นิง อะ เซือม 'มา-แอ กลอง อยาก แดก กับ เรา जान กับ ถ้วย	คู-อิช กยอง นิง อะ เลอ งอง 'มา-แอ 'มอ-แอ อยาก ด้าม ถึง เรา อีโต้ กับ ขวาน
คู-อิช โจก นิง อะ โกลง โอ โกะ อยาก ขำม ถึง เรา แม่น้ำ ไม่มีความหมาย	โจก โกลง โอโกะ เคียบ โปะ รั้ง ขำม แม่น้ำ ไม่มี เพิ่ม ให้ อีก

²⁴ เงินเจียง มีลวดลายวงกลม เหมือนเขากะทิง

²⁵ เรียกญาติที่เป็นผู้ชาย ของฝ่ายหญิงมาดูเงินว่ามีตำหนิหรือเปล่า โดยต้องมานั่งดูตรงกลางบ้าน

คู-อิฮ ตอก นิ่ง เอะ เกยอ-อิฮ โยะ 'ฮนัง
อยาก ได้ ที่ เรา สาว ไม่มี สร้อย

เคียบ โยะ งวส เพียง เลอฮัว เจียง มา-อิฮ
เพิ่ม ราคา แพง สาม (เจียง) เงิน

อะ ปัง มา-แอ โงก กวน เซอ โอ-อิญ
เรา ถึง หมายถึง คอ ลูก งู

'ยอง เตอ-อู นิ่ง เตะ ฐา-แอ แกม ลอ
วาง ไม่ ที่ มือ เหล็ก ผสม ตะกั่ว

เกอ-อู ทุ เตะ โญก ตัง โพลก ชัง
ใช้ แขน มือ งาม แทน งา ช้าง

ยุฮ นิ่ง ฐา ฮนัง ฮรั้ง เลอเวีย
ทำ ที่ ยาว สร้อย เขี้ยว เสือ

ลอน ตัง พี โตง กวน โรง มะ
ถ้า แปลก ที่ ขอ ลูก แรก แม่

เลอ-อิกลือ เอะ ละ เทื่อ เลอ บิญ
กล่าวหาญ เรา ให้ เบ็ด น้ำปิง

พิญ เคอ-อิ เซอเตะ เตอ-อุม เฮละ โรง
หาปลา เตือน แปร แรก ผน ตก

โบายก โบายก เมะ ละโตก ปอน โอง
พร้อม ๆ เธอ เผา กิน ต่อ

โตก ปอน โอง โฆ-อิญ โบซ จุง เจียน
เผา กิน ต่อ ลาย มี ชา อ่อน

โตง แอฮ เลอ-อุม ลัง เลอ เบล ปยอม เตะ
ขอ เอา เซอ กุน ยาว อุ้ม คู่ มือ

ตอก กยอ-อิฮ โยะ ฮนัง เคียบ โยะ งวส
ต้องการ สาว ไม่มี สร้อย เพิ่ม ราคา

อะ ปัง ปอ-อิจ เตะ กวน เซอ โปก
เรา ถึง ถอด มือ ลูก ดู ดวง

ติด เตอ-อู มา-แอ โงก เปยอ-อิฮ เทีย เเบะ
ติด ไม่ กับ คอ บาน ดอก ส้มปี้

กอ-แอ เตอ-อู ทิ เตียง เซอ เลียง โตฮ เตะ
มี ไม่ หนึ่ง คี กำไล ใส่แขน

เซอ เกอ-อู ฮา-อิ๊ก 'ลั้ง ตัง เลอ 'งา-แอส
จะ ใช้ ผม ยาว แทน การตกแต่ง

ยุฮ นิ่ง 'ลั้ง เบล เขียน เม เตะ
ทำ ที่ ยาว กำไล หนัก ข้อ มือ

โตง ปอน ตอม กะ ระบุ เลออา-อุม
ขอ กิน ไข่ ปลา ใหญ่ แม่ น้ำ

เลอ-อิ๊ก รี้ญ เอะ ละ พิญ เญือม เฮละ
กล่าวหาญ เรา จับปลา หน้า ผน

ลอน ตัง พี อัก จัก โรง เพื่อะ
ถ้า แปลก ที่ ขอ เต็ก แรก พ่อ

โตก ปอน โอง ซอเฮียง ปอ พา-อุม
เผา กิน ต่อ ถึง พอ ใจ

กวน 'รา-อิฮ เจียง โงง โตง แอฮ เลอ-อุม
ลูก เต่า ลั่น เข้า ขอ เอา กำไล ข้อเท้า

กวน เกยอ-อิฮ เลอ เคะ โตง แอฮ 'ฮนัง
ลูก สาว สุดท้อง ขอ เอา สร้อย

โตง 'ฮนัง เซอ-อิจ ระบุ เซอเตะ โมะ เตื่อะ
ขอ สร้อย เหยียด ใหญ่ แปด เส้น

เซอ-อิจ ระบุ ตอม ตาม เชื้อส เลอโทม
เหยียด ใหญ่ ไช่ ปู่ ร้อย เรียบร้อย

อู แอส พุก เจอ-อิจ เญียง กอ-แอ กลาว
เอา มัดหมี่ เส้น ด้าย เดิน

เฮอ-อู ทู-อิ เมือง ลอ-แอ กลาว เซอโทะ
ไป ซื่อ เมือง ลอย เดิน ไหมพรม

อู เฮส เบล เตียง เียง กอ-แอ คู
ให้ใส่ กำไล ข้าง ถึง มี คู่

เฮอ-อู ทู-อิ นิง เวียงเซอ เลียง แตม พยะ
ไป ซื่อ ที่ เชียงใหม่ กำไล ดี พระ

เฮอ-อู ทู-อิ อังวะ เบล ระบุ งวส
ไป ซื่อ เมืองพม่า กำไล แพง ราคา

เฮอ-อู ทู-อิ นิง ควต เบล ลวต 'ลั้ง
ไป ซื่อ ที่ ฮอด กำไล ลวต ยาว

เฮอ-อู ทู-อิ ตาฟั้ง ฮนัง กา-อิญ โอง
ไป ซื่อ ที่ตาฟั้ง สร้อย หัว ต่อ

เฮอ-อู ทู-อิ จุม โตง เบล โปง เตะ
ไป ซื่อ ที่จอมทอง กำไล เหมาะ มี

จา-อุบ เบล โปง เตะ เฮอ-อู โนง 'นั้ง
ใส่ กำไล เหมาะ มี ไป แกว่งแขน

จา-อุง ฮนัง โปง โงก เออ-อิญ โนง 'เน
ใส่ สร้อย เหมาะ คอ กลับ โนง'เน

ยุส นิง เลอ เลอ-อิญ ญัก เกอ-อิญ กอ-แอ
ทำ ที่ เครื่องปั่น ยาก กรอ ด้าย

ยุส นิง กอ-แอ เอ-อิญ เพ-อิญ แกม รั้ง
ทำ ที่ ฝ่าย ปั่น ขาว ผสม จืด

ยุส นิง กอ-แอ ลอง ญัก ดอง แนส
ทำ ที่ ฝ่าย ดำ ไม่ ดอง แนส²⁶

เลียง อา-อึง เฮอ-อิน เฮอ-อิน เกอ-อิน เซอ โทะ
เลียง ไว้ เยอะ เยอะ พญา ตัวใหม่

เฮอ-อู กา เมะ ละทิ เฮอ-อู นา-อิจ
ไป คำ เธอ ให้ ไปเรื่อย ๆ

เฮอ-อู ทู-อิ ทิ แลบ เลอ พิ แกบ ชิว
ไป ซื่อ หนึ่ง พบ เลื้อ ลาย ลาย

เลอ พิ เชื้อ กอม แกส ออม โกะ
เลื้อ ผู้หญิง ที่ สวย ๆ

เลอ พิ เชื้อ แฮ แก ตำนวน
เลื้อ กำนัน ตำรวจ

เลอ พิ ลอง ปา-อือ 'ลอก มา-อือ ชา-อิจ
เลื้อ ดำ น้ำเงิน แลก เงิน สลึง

แกส เจียก ญัว โอง โปง เตวลั้ง
ช่าง เล็ก เอว ต่อ เหมาะ กางเกง

เตวลั้ง กวน คู พู โปง เตะ
กางเกง ลูก ครู หนา เหมาะสม

ดัส เมื่อน โม-อิญ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

²⁶ พิษชนิดหนึ่งที่ทำให้สัทธิธรรมชาติ

เงื่อม เมะ กัม คุ-ฮิส ทิ เซอ ยวก
เมื่อ เธอ ต้องการพูด อย่างหนักหนา

คุ-ฮิส ตอก นิง เอะ ทิเลอดัง
อยาก ได้ ที่ เรา ทิเลอดัง

ดัส โกะ เอะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า เรา มา อย่างแท้จริง

ยฺฮฺ ปลาว นิง เอะ ฮละ เลอเอื่อ
ทำ ที่ เรา ไบ พลุ

ยฺฮฺ ฮละ เลอเอื่อ เคือฮ โตะ ตา-แอฮ
ทำ ไบ พลุ เสียเวลา เนื้อ เศษ

ยฺฮฺ ปลาว นิง เอะ ฮละ เลอ ปา-แอฮ
ทำ ที่ เรา ไบ ไม้กวาด

ยฺฮฺ ฮละ เลอ ปา-แอฮ กา-แอฮ เตะ กยาม
ทำ ไบ ไม้กวาด กวาด มือ ขยะ

ญัก เอะ เลอ 'ฮมั่ง 'ฮั่ง เทีย เกยะ
ยาก เรา ทำ แทน ดอก หอมแย้

ยฺฮฺ ปลาว นิง เอะ ตอ พุ-ฮิส เคอ-ฮิส
ทำ ที่ เรา เชือก ปวด ฟัน

ยฺฮฺ ปลาว นิง เอะ เม-อิ โตฮ เสงาะ
ทำ ที่ เรา สาก ตำ ข้าว

เลอ โตฮ เลอ เมะ ฟิน นิง เยือม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทแปลที่ขอ

ถ้าเหมือนดังคำพูด

เมื่อเราไฝฝืน เธอไม่ต้องคิดมากเรื่องอื่น ๆ

เราจำไม่ได้ทุกครั้งที่น่า

เมื่อฝันว่าเราจะมีไร้แดนติดกัน อยากจะเป็นเครือญาติกัน

จะตองญาติกับคนจน จะได้เพิ่มความสงสาร²⁷

เธออยากจะแบ่งข้าวเปลือก ข้าวสารให้เรากิน

เธออย่าสลั้บับเงินไทย เธอมีเงินจ่ายด้วยกัน ใช้ด้วยกัน

มีดกับขวาน อยากจะทำด้ามด้วยกัน

อยากข้ามห้วยที่ไม่มีปลา ไม่มีสัตว์ ยิ่งปลาไม่มี ยิ่งหมดไฟ²⁸

เหมือนสาวที่ต้องการเรา เราไม่มีสร้อยใส่

ถ้าเธอเพิ่มราคาแพง 3 เสิ่งเงิน มันจะทำให้เธอสิ้นเปลือง

(ผู้ชายร้องตอบ)

²⁷ ผู้หญิงพูด มีความหมายว่า ถ้าฉันจน เธอยังต้องการฉันไหม

²⁸ ห้วยไม่มีปลา มีความหมายว่า ไม่มีเงิน จนมาก

ถึงแม้ไม่มีอะไรที่มีมือ ไม่มีกำไลเงิน
ถึงจะมีคอ แต่ไม่มีสร้อยใส่ หรือมีสร้อยเพียงเส้นเดียว ไม่มีดอกไม้ติดที่คอ
ไม่มีกำไลใส่ข้อมือ แม้แต่ข้างเดียว แต่อาศัยมืองาม แขนงาม ราวกับขาข้าง
อาศัยผมยาว แทนเครื่องประดับ ไม่ต้องมีสร้อยยาว ดั่งเขี้ยวเสือกก็ได้
เธอสวยอยู่แล้ว ไม่ต้องมีกำไลหนักข้อมือก็ได้
ถ้าหากลูกของแม่ เรียกร้องสิ่งที่แปลก ๆ
ต่อไปลูกคนแรก ก็จะขออะไรแปลก ๆ²⁹
ขอกินไข่ปลาหน้าบ้าน³⁰ พยายามกล้าหาญเหมือนเป็ดว่ายน้ำข้ามแม่น้ำปิง
เรากล้าหาญจับปลาหน้าฝน ใช้สวิงช้อนปลาเดือน 8³¹
รอให้อยู่พร้อมหน้า จะเผาลูกต่อให้กิน
ถ้าได้ลูกต่อตัวเล็ก ตัวอ่อนมาเผากินแล้ว ยังไม่พอใจ
ขอเอากำไลข้อมือ ใส่ลูกเต่าสั้น ใส่กำไลเท้า ขอเอากำไลคู่ที่มี
ลูกสาวสุดท้องขอเอาสร้อยคอลูกปัด 8 เส้นคืบ³²
ผ้าซิ่นลายมัดหมี่ ผ้างาม ย้อมสวย
ให้ใส่ผ้ามัดหมี่ลายสีดำ
ไปซื้อไหมที่เมืองลาว
กำไล³³ ไปซื้อที่เมือง ที่มีพระแกะสลักกำไล
ไปซื้อกำไลราคาแพงที่พม่า ไปซื้อกำไลที่ฮอด
ไปซื้อที่ทำฝัก ไปซื้อกำไลที่จอมทอง ใส่กำไลที่เหมาะสมกับมือ จะทำให้ดูสวย
ใส่สร้อยคอ เหมาะกับคอ จะสวยงาม
เอากังหันมาทำไม มันเป็นภาระที่จะปั่นฝ้าย³⁴
เอาฝ้ายดำมาทำไม มันยากที่จะย้อมกับย้อม
ต้องเลี้ยงตัวไหมเยอะ ๆ เราจะเอาไปขาย ไปซื้อเสื้อทันสมัยให้ใส่
ไปซื้อเสื้อลาย 1 พับ ไปซื้อเสื้อทรงผู้หญิง ใส่เสื้อเหมือนข้าราชการ
เสื้อดำ น้ำเงิน ลวดลาย เป็นเงินสลึง
เอวบางเหมือนตัวต่อ เหมาะกับกางเกงขายาว

²⁹ ลูกคนแรกอยากได้อะไร ก็จะขยันหาให้

³⁰ หน้าฝน

³¹ เดือน 8 เป็นเดือนน้ำเยอะ

³² สร้อยเหรียญสลึง

³³ กำไลอันเดียว ไม่มีคู่

³⁴ หมายความว่า ไม่จำเป็นต้องปั่นฝ้าย ให้ซื้อเลย

กางเกงที่ดีที่สุด ราคาแพง หนาจนถึงปลายเท้า

(ผู้หญิงร้องตอบ)

ถ้าเหมือนคางล่า

เมื่อเธอต้องการเราอย่างหนักหนา ถ้าต้องการเราอย่างจริงจัง

จะเอาเราไปทำใบตองห่อเนื้อ แยกเนื้อเช่นไหว้

จะเอาเราไปทำไม้กวาด³⁵

(ผู้ชายร้องตอบ)

เราจะไม่เอาเธอทำเป็นไม้กวาดปิดขยะ

(ผู้หญิงร้องตอบ)

อาจจะไม่ทะนุถนอม เหมือนดอกผักหอมแย้

เอาเราไปทำเชือกสะพายพินหรือเปล้า

เอาเราไปเป็นสัตว์ ครกตำข้าวหรือเปล้า

1.5 โบท เอส เลอ ฮมัง (บททะนุถนอม)

ด้อย เมื่อน โม-อีญุ แคย-อิจ ยุษ ตะ เน

ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้อย เมื่อน โม-อีญุ เบย ขอม ตะ แ่นด

ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดิงม

ด้อย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ เอส เลอ ฮมัง ฮัง เทีย เกะ

จะ ทะนุถนอม เหมือนก้านดอกผักหอมแย้

ยุษ เตอ-อู นิง เมะ ฮละ เลอเชื่อ

ทำ ไม้ ที่ เธอ ใบ ตอง

ยุษ ฮละ เลอเชื่อ เคือโตะ ตา-แอฮ

ทำ ใบ ตอง ห่อ เนื้อ

ยุษ เตอ-อู นิง เมะ ฮละ เลอ ปา-แอฮ

ทำ ไม้ ที่ เธอ ใบ ไม้ กวาด

ยุษ ฮละ เลอ ปา-แอฮ กา-แอฮ พู-อี กยาม

ทำ ใบ ไม้ กวาด ปิด คน ขยะ

ด้อย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ เอส เลอ ฮมัง ฮัง เทีย เกะ

จะ ทะนุถนอม เหมือนก้านดอกผักหอมแย้

เอฮ ฮมัง เฮอ เคอ-อิ ฮลัด เกยอ-อิ โฌง

ทะนุถนอม ไปหาพินกลัว ถูก เอ

นา-ออง โตะ เลอ พิม โคะ ยุม ยัว

กาน³⁶ ใน สวน ไม้ ตาย แห่ง

³⁵ หมายความว่า จะเอาไปเป็นทาส

³⁶ การทำให้ต้นไม้ตายโดยการลอกเปลือกไม้ออก

ตา-อึ้ง เคอ-อิ บัว ชัง นา-ออก วัง 'รอง
เผา (ก่อไฟ) ฟืน ลาก ช้าง เต็ม หว่าง เสา

ตา-อึ้ง เคอ-อิ ตัง บยอง นา-ออก 'รอง เญื่อะ
ฟืน ต่าง ม้า เต็ม เสา บ้าน

โคะ โทง เญื่อะ เ'ยียก เลอ โฌง บวน โบยก
ไม้ สำหรับ ทำ ฟืน ตั่ง ไร่ ริม บ้าน

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ เฆยาะ เซอ เกลาะ ตอน โรม
เธอ มา เก็บ กอง ไร่ให้เป็นที่ถุนบ้าน

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ เอส เลอ ฮม้ง ชัง เทีย เกะ
จะ ทะนุถนอม ไม่ให้ ทำงาน หนัก

เอส ฮม้ง เฮอ-อู อา-อุม ฮลัด ปลา-อุม เคียด
ไม่ ให้ ไป ตัก น้ำ กลัว ทาก กัด

เคียด ปลา-อุม เซอ งา โชะ ฮา ยุม
ตัว ทาก สีเขียว กัด เจ็บ ยิ่งกว่าตาย

เซอ ยุส อา-อึ้ง ตัว ชัว เลอ อา-อุม
จะทำ ราน้ำไว้ ให้ น้ำ ไหล ริน

จัก ขอม นาม เมือง โจส เตือง ปอน
ชุด ทั้ง ลำ เหมือง ให้น้ำไหลลงหม้อแกง

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ โดฮ ลุก จัง ตัง กวน โกะ
จะ หา ลุกจ้างทำงาน แทนลูกตัวเราเอง

เซอ จัง เลอ อา คยา โดฮเฮงาะ
จะ จ้าง สอง คน ทาส ตำข้าว

เซอ จัง เลอ อัว จัว เราะ เคอ-อิ
จะ จ้าง สาม ทาส คน ฟืน

เคือส กอ-แอ นิง เฆยาะ เคอ-อิ โซม ตา-อึ้ง
ให้ มี ฟืน ไร่ ที่ กองฟืน ฟืน สำหรับก่อไฟ

เคือส กอ-แอ โทะ จะ เลอ ปลา-อึ้ง โซม แปะฮ
ให้ มี ไร่ ที่ เต่าไม้ ไม้ (ท่อ) สำหรับ เป่าไฟ

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ โดฮ คิส ละ กัยก
เธอ มา กลับ ตำ เกลือ ให้ควาย

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ กา-อีฮ ฮัก ละ ชัง
เธอ มา กลับ ยืน หนึ่งรองหลังช้าง

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ จอง ตัง ละ เมอ-อุก
เธอ มา กลับ ยืน ตั่ง³⁷ ไร่

โ'มะ เมอ-อุก เญื่อะ เ'ยียก โคย-อีญ ขวง ลัก
เชือก ไร่ บ้าน ที่ ครบ ทุก หลัก

โ'มะ กัยก เญื่อะ เ'ยียก โคย-อีญ ขวง 'รอง
เชือก ควาย บ้าน ที่ ครบ ทุก เสอบ้าน

โ'มะ บยอง เญื่อะ เ'ยียก โคย-อีญ 'รอง เญื่อะ
เชือก ม้า บ้าน ที่ ครบ เสา บ้าน

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

³⁷ ที่อยู่หลังไร่

เตอ-อุม เญือม เซอ นุก เมาะ ตุก จา-แอ
มา เมื่อ สุก ไม่ ทุกข์ ใจ

เตอ-อุม งา-อุม เซอ บา-แอ นา-แอ เญือะ ระ
มา นั่ง สบาย ใน บ้าน ใหญ่

เมะ เตอ-อุม เซอ เกลอ-อิฮิ เซอเงะ โตะ ปยัง
เธอ มา แหวก ตะวัน ช่อง หลังกา

เมะ เตอ-อุม เออ-อิญ แปน นัง มง เญือะ
เธอ มา กลับ เป็น นาง ฝ้า บ้าน

เตอ-อุม งา-อุม นิง โจก มะ โหมก ลง
มา นั่ง ที่ โจก (ผู้หญิงคนนั้น)

เตอ-อุม งา-อุม นิง จอง มง ทง เปอ-อิญ
มา นั่ง ที่ เตียง รอ ย่ามที่มีทอง มีของมีค่า

เตอ-อุม งา-อุม ชวง เตอ-อิญ มง เมอ-อิญ มา-อิ้อ
มา นั่ง ติด ผนังบ้าน รอ นับ เงิน

เมอ-อิญ มา-อิ้อ เลอ โซก เอียง โตก รอ-แอ
นับ เงิน ที่ซ้อนกัน ยังไม่เป็นร้อย

เตอ-อุม เมอ-อิญ มา-อิ้อ 'นอ-แอ ทิ รอ-แอ แทบ
มา นับ เงิน ย่อย หนึ่ง ร้อย แลบ³⁸

เตอ-อุม เมอ-อิญ มา-อิ้อ เพื่อน แม เอียน คาม
มา นับ เงิน พัน แม่ เรือน คำ

'รอ-แอส เตะ เซอ โง-อิจ งา-อุม โฟ-อิจ เทีย
นิ้วมือ ที่ เสียว นั่ง คัดเอาเศษ ที่ตอกฝ้าย

เลอ เทือก เตะ เค เบย โชม ญิม
ฝ่ามือ ปรุงอาหาร อร่อย

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

คู-อิญ เมะ นิง ออส คู-อิญ นิง เออ-อิฮิ
เปื้อ เธอ ที่ โน่น เปื้อ ที่ นี้

คู-อิญ นิง รา-อิบ แรม ฮ้มัก แกม ปลอง
เปื้อ ที่ หล้า ดายหล้า ซื่อหล้าชนิดหนึ่ง
ผสมกับหล้าคา

คู-อิญ เมะ นิง มง ปลอง เลอ ยวน
เปื้อ เธอ ที่ รอ รวงข้าว ออกบ้างไม่ออกบ้าง
ออกไม่พร้อมกัน

เออ-อิญ มง เญือะ เเยียก ปลอง เฮงาะ ชิก
มา รอ บ้าน พี่ ออกรวง ข้าว นา

ดัย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ เอส เลอ ฮ้มัง ฆัง เทีย เกะ
จะ ทะนุถนอม เหมือน ก้านดอก หอมแย้

เคือฮ เตอ-อู เมะ โยะ คอน 'มา-แอ มา-เอาะ
ให้ ไม่ เธอ เห็น ค้อน กับ เครื่องมือรูดข้าว

ดัย ตัง เลอ โบฮ โปฮ นิง แค
ถ้า ทำ ที่สำหรับนวดข้าว ดี ที่ ลานกว้าง

โปฮ นิง ตาลัง เมาะ กัง ซัด
ตีข้าว ที่ ตาราง³⁹ ไม่ ชิง เสือ

³⁸ หน่วยของเงิน

³⁹ บริเวณสำหรับนวดข้าว เวลาตีข้าวที่ลานกว้าง จะชิงเสื่อไม่ให้เมล็ดข้าวกระเด็น

ด้อย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เซอ โดฮ ลุก จัง ญึง เซอ งา-แอ

จะ ใส่ ลุก จ้าง กะเหรียง ไกล

จัง ญึง เซอ งา-แอ โปก 'งา-แอ กาน

จ้าง กะเหรียง ไกล ลูก ตา งาน

จัง แซม 'มา-แอ บลาน ยุส กาน ซีก

จ้าง คนเมือง กับ พม่า ทำ งาน นว

เมาะ เมะ 'ลือ-อัญ เคอ-อิ 'ลือ-อัญ เลอ งา-แอ

ไม่ เธอ นาน เดือน นาน ไกล

ตุ ตา-แอ เทีย เปอ-อิด อา-อึง เมะ มอน

เทียว ดอก เก็บ ไว้ เธอ เล่น

ลอน พา-อุม เลอ ควน วู-อิ เตอ-อุม เทียก

เลย ใจ เผื่อ รอ พ้ามืด ร้อง

ควน 'เนอ-อุม เคอ-อิ พอน ลอน โล-อิจ ๆ

ใคร่ครวญ ตั้งแต่ เดือน ห้า จนเลยไป

ควน 'เนอ-อุม เคอ-อิ แลฮ โอ-อิจ โม-อัญ ๆ

ครวญ ตั้งแต่ เดือน หก หมด คำ

โต มัส เฟลีย โทะ โกะ เตะ ทิ

ก็ เป็น หนุ่ม น้อย ตัว เรา คนเดียว

โต มัส เฟลีย โทะ เลอพิ เตะ โน่ง

ก็ เป็น หนุ่ม น้อย เลื้อ เรา คนเดียว

เลอปวน นึง โฆละ เมาะ กอ-แอ เตะ

กบ ที่ หนองน้ำ ไม่ มี มือ

เลอ เมะ ฮรัก เพื่อะ โยะ เลอ นาน

ชาย เธอ รัก พ่อ ปราศจาก น้องสาว

ปัง กอ-แอ ทิ โกะ โทะ 'ลั้ง เรียง

ถึง มี หนึ่ง คน น้อย อยู่

เลอ นาน ทิ เตียง เมียง แอฮ ตา-อึง

น้องสาวของเรา หนึ่ง คี่ ตัดเอง สำหรับก่อไฟ

เมียง ตา-อึง โดก ๆ โบก 'มา-แอ เปียน

ตัด ก่อไฟ ไม่ก่อ กับ ก่อ(เล็ก)

มอง โชม อา-อูป เกอ-อิช เซอ เรอ-อู 'ลือ-อัญ ซา-อัญ

รอ กิน ข้าวสวย หุง สะเพร่า นาน สุก

มอง ฆอก ทอง ตา-อัญ เซอ เรอ-อู 'ลือ-อัญ ไฮ-อิจ

รอ สะพาย ย่าม ทอ สะเพร่า นาน เสร็จ

โคะ มัส อิด ไฮ-อิจ โโพ-อิจ 'ลั้ง เทีย

คิดว่า มัน แล้วเสร็จ ยังคัดเศษจากดอกฝ้ายอยู่

โคะ มัส อิด ซิญ บิญ 'ลั้ง กอ-แอ

คิดว่า มัน แล้วเสร็จ เย็บ เกลียว อยู่ ฝ้าย

ปัง กอ-แอ ตัว ฮา-อุม เคียด แอฮ โญะ

ถึงแม้ มี รินน้ำ อาบ ตักน้ำ เอง ต้ม

ปัง กอ-แอ โตะ ไป-อัญ เบย แอฮ ปอน

ถึงแม้ มี เนื้อ ยิง ปรง เอง กับข้าว

ปัง กอ-แอ เหมือด ตอก กอก แอฮ โชม

ถึงแม้ มี ญาติ ผูก เรียก เอง กิน

ปัง ควด โญะ ปลา-แอ ฮา-ออง แอฮ โญะ

ถึงแม้ อยาก ต้ม เหล้า ต้ม เอง กิน

กอ-แอ กะ เลอ ปา-ออง ปลา-แอ ฮา-ออง แซม
มี หิ้งวางของที่อยู่บนเตาไฟ เหล้า ต้ม คนไต⁴⁰

โงะ ปลา-แอ ฮา-ออง แซม เลอเวื้อะ แกม ตา-แอ
ต้ม เหล้า ต้ม คนไต เลอเวื้อะ ปน ไต

ทอง ฆอก เฟลีย โทะ ดอฮ โคย-อีญ โจง
ย่าม สะพาย พี่ชาย ขาดเป็นรู ทุก มุม

เมะ เตอ-อุม เซอโกง ที โฆง เญะ
เธอ มา ปักเย็บ หนึ่ง แห่ง เข็ม

พยุ ฮอบ เฟลีย โทะ ดอฮ โคย-อีญ ปัก
ผ้าห่ม ห่ม หนุนน้อย ขาดเป็นรู ทุก ผืน

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ โทะ เซอ โทะ เมือง เนือ
เธอ มา กลับ ปะผ้า ไหมพรม เมืองเหนือ

เซอ โทะ เมือง เนือ โคยะ เลือ ปยา-อิม
ไหมพรม เมือง เหนือ ใหม่ กว่า เดิม

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน 닝 เยือม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทพระนุถนอม

(ผู้ชายร้องตอบ)

ถ้าเหมือนดังกล่าว

ถ้าตัวเธอมา จะทะนุถนอมเหมือนก้านดอกหอมแย้⁴¹

ไม่เอาเธอไปทำใบตองแยกเนื้อ ไปเช่นผี

ไม่เอาเธอไปทำไม้กวาดปิดขยะ

ถ้าตัวเธอมา จะทะนุถนอมเหมือนก้านดอกหอมแย้

ถนอม ไม่ให้ไปหาพิน เพราะกลัวจะเจ็บเอว

เราจะกันไม้ในสวนที่แห้งตาย เพื่อเอาไปทำพิน

จะก่อไฟด้วยพินที่ข้างลากมา ให้เต็มระหว่างเสาบ้าน

ไม้ตั้งบ้านที่อยู่เต็มลานบ้าน ให้เธอมาเรียงกองพินไว้

จะทะนุถนอมเหมือนก้านดอกหอมแย้

จะทะนุถนอมไม่ให้ไปตักน้ำ เพราะกลัวทากจะกัด

ถ้าทากสีเขียวกัด จะเจ็บทรมาณกว่าตาย

ถ้าทำท่อน้ำ จะทำให้น้ำไหลใกล้บ้าน จะได้ไม่ต้องไปตัก

จะทำท่อน้ำเหมือง⁴² ไหลถึงหม้อ

จะจ้างคนอื่นแทน ไว้ทำงาน ให้ดูลูกอย่างเดียว

จะจ้าง 2 คน เป็นทาสดำข้าว จะจ้าง 3 คนให้ชนพิน

⁴⁰ คนเมือง

⁴¹ ผักพื้นบ้านมีกลิ่นหอม

⁴² น้ำที่กินได้

ให้มีกองฟืนที่จะใช้ ให้มีในเตาไฟ ให้มีปล้องเป่าไฟ
เธอมาตำเกลือให้ควาย เธอมาเย็นหนัง⁴³ เป็นเปลือกไม้
เธอมายกตั่ง⁴⁴ ให้วัว เชือกวัวบ้านพี่ทุกหลักเส้า⁴⁵
มาบ้านคนรวย ไม่ต้องทุกซี้ใจ มานั่งสบายในบ้านใหญ่
มาแหวกหลังคา ให้แสงอาทิตย์ส่องแสง
เธอมาเป็นนางเฝ้าบ้าน นั่งเก้าอี้
เฝ้ายามเงิน ยามใหญ่ ๆ ที่มีของมีค่า
มานั่งข้างฝารอนับเงิน
มานับเงินย่อย 100 แลก⁴⁶ มานับเงินพัน ทองคำ
ใช้นิ้วเรียวยของเธอคัดฝ้าย ใช้ฝ่ามือสวย มือสะอาด มาทำกับข้าวให้อร่อย
เธอไม่ต้องรอหย้าคาให้สูงเท่ากัน เพื่อที่จะตัดแล้ว
ให้เธอเฝ้าบ้านพี่ ข้าววันกำลังออกผล
เราจะทะนุถนอม เหมือนก้านเทียน
ไม่ให้เธอเห็นค้อน กับ เครื่องมือรูดข้าว
ให้ตีข้าวที่แคร่⁴⁷ ไม่ต้องกางเสื่อกันข้าวกระเด็น
ถ้าจะมาไม่ต้องรอเช้า ดอกที่พี่เด็ดเก็บไว้มันเหี่ยวแล้ว
จนมีดครีมี กบร้อง อยากรู้อายุถึงเดือน 5 เดือน 6⁴⁸ เกินรอ
ไม่มีน้องสาว เหมือนลูกอ๊อดที่ไม่มีมือ
มีน้องสาว 1 คน ยิ่งเล็กอยู่ แร่งยังน้อย
ตัดไม้ ตัดฟืน ต้องทำเอง
รอกินข้าว ก็รอนานกว่าจะหุงข้าวเสร็จ
รอทำยาม ก็นานกว่าจะเสร็จ
เห็นกำลังคัดฝ้าย นึกว่าเสร็จแล้ว
นึกว่าเย็บแล้ว แต่กำลังปั่นฝ้าย
ถึงจะมีน้ำริน ก็ต้องตักน้ำเอง
ถึงแม้จะยิงเนื้อได้ ก็ต้องปรุงเอง

⁴³ หนังรองหลังช้าง

⁴⁴ ที่ใส่ของ

⁴⁵ มีวัวหลายตัว

⁴⁶ 100 แลก เท่ากับ 1 เหรียญรูปี

⁴⁷ สมัยก่อนตีข้าวบนดิน

⁴⁸ เดือนที่หน่อออก

ถึงแม้จะมีแขกมา ก็ต้องกินข้าวคนเดียว
 ถึงแม้จะกินเหล้า ก็เป็นเหล้าที่คนเมืองดื่ม
 กินเหล้าคนเมือง ผสมลัวะ
 ยามที่สะพานก็ทะเลทุกมุม เธอโปรดมาเย็บยามให้หน่อย
 ผ้าห่มที่ห่ม ก็มีรอยขาด เธอโปรดมาปะผ้าห่มด้วยไหมเมืองเหนือ ทำให้ใหม่กว่าเดิม

1.6 โบท ฮัง 'นา (บทการเตรียมงาน)

เป็นบทคำร้องขอของฝ่ายชาย ให้ฝ่ายหญิงไปบอกกับแม่ของตนเอง
 เมื่อฝ่ายชายมีใจให้กับฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเอาของฝากให้ฝ่ายหญิง โดยใช้
 ใบตองห่อ ประกอบด้วย บุหรี่ ให้พี่ชายหรือน้องชายฝ่ายหญิง ยาสูบ ให้ปู่ย่า ตายาย เมียงให้
 คนเฒ่าคนแก่ เพื่อให้คนในครอบครัว และญาติพี่น้องได้รับรู้ ฝ่ายชายจะให้ 3 ครั้ง ให้ครั้งที่ 1
 ฝ่ายหญิงยังไม่รับของ ให้ครั้งที่ 2 ฝ่ายชายจะขอความเห็นใจ ให้ครั้งที่ 3 ฝ่ายชายจะเพิ่มของกำนัลให้
 โดยเพิ่มเงิน 3 เหรียญรูป

หากจะแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องไปจับสาว โดยมีเพื่อนของฝ่ายชายไปหาฝ่ายหญิง
 ไปจับฝ่ายหญิงมาให้ฝ่ายชาย พ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะออกมาเจรจา ถ้าฝ่ายหญิงตกลง เพื่อนของ
 ฝ่ายชาย จะปลอบใจว่า “อย่าตกใจนะ” แล้วก็มีคนเฒ่าคนแก่มาช่วยปลอบ คนเฒ่าคนแก่จะถามว่า
 “รักกันจริงหรือเปล่า จะแต่งงานกันจริงหรือเปล่า” ถ้าฝ่ายหญิงตกลง ฝ่ายชายจะฆ่าหมูตอนนั้นเลย
 รุ่งเช้า ฝ่ายชายจะทำพิธีขอขมาผีบ้านฝ่ายหญิง (ใช้ 4 เหรียญรูป และเงิน 3 บาท) ถ้าขอขมาครบ
 ก็วางขันขอขมา ฆ่าหมูเลี้ยง ชาวบ้านจะได้เหล้า 2 ขวด ถ้าน้องสาวแต่งงานพี่สาว ฝ่ายชาย
 ต้องให้หาหมูปี่สาว ฝ่ายชายต้องเอาเงินมาให้ฝ่ายหญิง ผู้เฒ่าผู้แก่ของฝ่ายหญิง จะมาดูสินสอด
 โดยเอาตาชั่งมาชั่ง เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ ต้องเอาของใส่กำยมาฝาก
 พ่อแม่ตัวเองด้วย ปัจจุบันยังใช้พิธีนี้อยู่ในกลุ่มชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋ที่นับถือศาสนาพุทธ

ด้อย เมื่อน โม-อัญ แคย-อิจ ยุส ตะเน
 ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้อย เมื่อน โม-อัญ เบย ขอม ตะแนด
 ถ้า เหมือน คำ กล่าว อย่างดีงาม

อะ เญือม กาม คู-อิช ทิ เซอ ยวก
 เรา เมื่อ ความ ต้องการ อย่างหนักหนา

อะ เญือม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
 เรา เมื่อ ความ ปรารถนา

คู-อิจ เวียก ควด โขม เจียก นา-อัญ ตอง
 หิว ท้อง ออยาก กิน หยิก น้องผัว เผา

ฮา-อิจ กยา-ออง ควด โญะ เลอ มอก งอ ลอน
 แห่ง คอ ออยาก ดืม ดับ ฟัน ไฟ ลาม

เลอ ตา-อิด ละ มะ ระ โดง เ'ญี๋อม
บอก ข่าว ให้ แม่ใหญ่หม้อตั้ง

เคือส เ'ญี๋อม รา-อึญ ๆ เลอ โอ กา-อึญ ชัง
ให้ ตั้ง รา-อึญ ๆ กะโหลก หัว ช้าง

เลอ โอ กา-อึญ ชัง วิด บัง บอ
กะโหลก หัว ช้าง พัดหมุน วงกลม

เลอ ตา-อิด ละ เพือะ ปอด เลอ เปอ-อิน
บอก ข่าว ให้ พ่อ ทำพิธี หลึง

เคือส ปอด เฮอ-อิน ๆ เลอ เปอ-อิน มา-อิจ พา-อุม
ให้ ทำพิธีแต่งงานให้หลาย ๆ หลึง ดี ใจ

เลอ ตา-อิด ละ เพือะ ลัษ อา-อึง โคะ
บอก ข่าว ให้ พ่อ ถาก ไร่ ไม้

เซอ โตะ⁴⁹ นิง 'นอง จอง อา-อิจ เมอ-อิน
เซอ โตะ ที่ ดง เตียง นอนลูกสะไภ้

จอง อา-อิจ เมอ-อิน ฮรัก มา-แอะ ชัก เลือ
เตียง นอน สะไภ้ รัก ไม้ สัก เลือย

ลัษ โคะ มา-แอะ เกียง รา-ออ เวียง เนือ
ถากไม้ ไม้ เกียง บน เวียง เหนือ

ลัษ โคะ มา-แอะ โ'ล่ง เลือ โซง แซม
ถากไม้ ไม้ เรือ เลือย ยืนคนเมือง

ลัษ อา-อึง เออ-อึญ กลา-อูป เลอ ลา-อูป กวน โอง
ถาก ไร่ ฝ่า กั้นห้อง ตลับ/แผ่น ลูก ต่อหลุม

ตา-อิด ละ เ'ยียก ระ ทุ-อิ อา-อึง กัยก
บอก ให้พี่ชายคนโตซื้อ ไร่ ควาย

ทุ-อิ อา-อึง กัยก โปก โงก เมือน บอ
ซื้อ ไร่ ควาย ผู้ คอ เหมือน ครก

ทุ-อิ กัยก นิง ลา 'งา โฮส พอน
ซื้อ ควาย ที่ แม่ลา ยี่สิบห้า

ทุ-อิ กัยก เมือง แวน ทิ แซน มา-อือ
ซื้อ ควาย เมืองแวน หนึ่ง แสน เงิน

เออ-อึญ ทุก 'มา-แอะ ลัก กัยก โปก เมือง
กลับมา ฝึก กับ หลัก ควาย ผู้ เมือง

เออ-อึญ ทุก 'มา-แอะ ฆัว ปัว ทุ-อิ แลน
กลับมา ฝึก กับ ซานบ้านขอ คน ดู

ทุก 'มา-แอะ นัก เนอ-อิน กัยก เฮอ-อิน โตะ
ฝึก กับ ต้น ขนุน ควาย มาก เนือ

ดัฮ โอ กุม โตะ โบะ นิง เลอ-อิจ
ถ่า ไม้ พอ เนือ เพิ่ม ที่ หมู

โโบะ นิง เลอ-อิจ เซส เมลส เลอ มาน
เพิ่ม ที่ หมู ฝ่า โทก น้ำ มัน

โโบะ นิง เลอ-อิจ ชัง ปัด เลอ อา-อึฮ
เพิ่ม ที่ หมู สาว หลาย น้ำมัน

ตา-อึฮ ๆ จุม ๆ ฆิม เซอนวน
ลอย ๆ จม ๆ ใต้ ซ้อน

ตา-อิด ละ เ'ยียก โทะ ทุ-อิ เลอ ฆวง
บอก ให้ พี่ชาย คนรอง ซื้อหมอน

เคือส ทุ-อิ เลอ ฆวง ลวง เลอ ฆุม
ให้ ซื้อ หมอน ทาง เมืองยวม

⁴⁹ ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง

เลอฆวาง มอน พา อา แลส โขก
หมอน หมอน ผ้า เจ็ด ชั้น ซ้อน

เลอฆวาง มอน โสก โขก พอน ๆ
หมอน หมอน หก ซ้อน ห้า ๆ

รอ-แอส พี ซีญ โภก นา เปอ นา
เลือก ที่ เย็บ ปัก ทนา และ ทนา

รอ-แอส พี ซีญ พา นา เลอฆวาง
เลือก ที่ เย็บผ้า น้ำ หมอน

ลอน โษะ เคะ อะ เมือง เลอ โตง
หากุ่นวาย หลังเราเมือง ส่วน เรา

โษะ เมือง เลอ โตง โสรง โคะ ฮรา-เอ
วุ่นวาย เมือง ส่วนเราตาย ไม้ คาย

โษะ เมือง จา-ออ ตา-แอ คัด ปลา-แอ โญะ คัด โอ-อิจ เจก ฮา-แอ ปลา-แอ เลอ เวือะ
วุ่นวาย เมือง ชาว ไต ห้าม เหล้า ต้ม ห้าม หมด แจ็ก ไฮ เหล้า เลอเวือะ

เคือส เตอ-อุ มัง เฌือะ เพือะ ยุม กยอ-อิจ
ไม้ ให้ ลิง ยวม ตก

เคือส เตอ-อุ รัง รัต ตัด กาม พู
ไม้ ให้ พलगพลาตตามคำกล่าว

โชม ลอด ทู-อี ทา ซาน เลอ ยุม
จะ เลยไป ซื่อ ตรา ศาล เมืองยวม

เฮอ-อุ ทู-อี ทา ปลา-แอ เฌือะ นา-แอ เอ-โอ
ไป ซื่อ ตรา เหล้า บ้าน นาย เอว

ทู-อี เรอ-อุก เลอ อา เฌือะ ญา ฟิน
ซื่อ เอามา สอง บ้าน นาง ฟิน

เคอ-อุม เปยียง เลอ เทือส กา-อิช ชวง แม
ถึงจะ เตรียม หัน กลับ ยืน เท้า คั้น

เคอ-อุม เปยียง เลอ แม ชวง แม เออ-อิจญ
ถึงจะ เตรียม คั้น เท้า กลับมา

เทือส ตา-อิต ละ มะ โชก เออ-อุม ๆ
กลับ บอก ให้ มะ (ต้มเหล้าได้แน่นอน)

เคือส อา-อิต เซอ เฌอ-อุม งา-อุม เงอ-อุม ปลา-แอ
ให้ อยู่ พร้อม นัง ต้ม เหล้า

เงอ-อุม ปลา-แอ เฮงาะ พิต เขียน เลอ โมะ
ต้ม เหล้า ข้าว เหนียวหนัก ด็กกรี

เงอ-อุม ปลา-แอ เฮงาะ โคยะ เต โกะ แส
ต้ม เหล้า ข้าว ใหม่ หวาน น้ำผึ้ง

เงอ-อุม ปลา-แอ เซอ พิ เซอ ดิ เยือ โยง
ต้ม เหล้า ลูกเต๋อย ไกล่ง่าย รู้

เงอ-อุม ฆอม ปลา-แอ โซง เยือ โยง ฮอ-อิจ
ต้ม ทั้ง เหล้า ข้าวฟ่าง่ายรู้ ถึง

ด้ฮ อิต กุม ปลา-แอ ลา-แอ เซอเงะ
ถ้า แล้วพอ เหล้า ทบทวน วัน

เซอเงะ วาน ซา-ออ ตา-ออ ปลา-แอ ปัว
วัน วัน เสาร์ ส่ง เหล้า ขอ

ตา-ออ ปลา-แอ ปัว มุน เคอ-อุม ฟิน ริด
ส่ง เหล้า ขอ บุญ ถึงจะ ได้ผ่าน จาริต

เซอ เงะ วาน ติด ทอ-แอ ริด เมือง
วัน วันอาทิตย์ วาญ(ตา) จาริต เมือง

เซอ เงะ อังกาน ปา-อัญ คาน ติ
วัน อังคาร ถือ พาน/ขัน คำหัว

ติะ ๆ ซัด ๆ อุม นัต โปะ
คำ ๆ ทวี ๆ อำนาจ พ่อตา

เคือฮ โปะ เนอ-อุม 'นะ ติ เลอ กา
ให้ พ่อตา น้ำ คำ ก่อน

ติะ นิง เปียง จอม เซอ งอม 'งา-แอ แลน
ติะ ที่ ถ้วย จอม ไส ตา ดู (ถ้วยไม้ทึบ)

ติะ นิง กลอง คยา-แอ เปย นา-แอ เญือะ
คำ ที่ ถ้วย ทอง พี่ชาย ใน บ้าน

ติะ นิง ซาม ปัว เลอ อัว ฟัก นาม
ติะ ที่ ส้ม ป่อย สาม ฟัก นาม

ติฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม จา-อูป เคยอ-อิง แณฮ ฮละ แจฮ กา-อือ
อย่า นุง เลื้อผ้า ฉีกขาด ใบตอง ลม ฉีก

กอม จา-อูป เคยอ-อิง ปา-อือ ซา-อือ นิง แณฮ
อย่า นุง/ใส่ เลื้อผ้า เปื้อน/หม่น ซุบ ที่ ฮ้อม

โอก แอฮ เคยอ-อิง โคยะ 'เนอ-อุม โตะ ปอม
ออก ใส่ ผ้า ใหม่ จาก ใน ปอม⁵⁰

แอฮ เลอ พิ ลง โตะ ทอง ระ
ใส่ เลื้อ คำ ใน ย่ามใหญ่

เลอ พิ คัด ปอด ฮอด เลอ เซฮ
เลื้อ คัด ปอด ด้าย เส้นขนาดเล็ก

ติฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม ชู-อัญ แซญ ฮา-อิก ชู ลา-อิก 'นอง
อย่า รุง รัง ผม ชู ลา-อิก ดง

'ญัว ฮา-อิก ละ 'เยียก ทอฮ ติ 'เรอ-อัญ
เรียบริน ผม ให้ ที่ แทะ คำ 'เรอ-อัญ

ทอฮ ติ 'เรอ-อัญ กา-อิง อา-อิง เลอ โมะ
แทะ/ถาก คำ 'เรอ-อัญ ป่า ไว้ กลิ่น/หรือฝืน

โ'ญุก โกะ ละ 'เยียก โลฮ ฮา-อุม (เซอ) เคียง
ตี/งาม ตัว ให้ ที่ ถอน อาบ ขม้น

โลฮ ฮา-อุม เคียง คยา-แอ นา-แอ เลอ พิม
ถอน อาบ ขม้น ทอง ใน สวน

เคือฮ ซอม 'มา-แอ คัด (เลอ) ปอด กวน ซัง
ให้ เหมาะ กับ คัด ปอด ลูก ซัง

เคือฮ ซอม 'มา-แอ เบลอ-อุง (เซอ) กัง กวน มัว
ให้ เหมาะ กับ ตั้ง เซอ กัง ลูก กระทิง

คัต ปอด เหาะ จัว (เซอ) ฌัว รา-ออ ปัง
ลอด ปอด ไม้ไผ่ อ่อน แวน บน หลังคา

คัต ปอด เหาะ ซัง 'ลึง เลอ ฮา
ลอด ปอด ไม้ โปง ยาว ปล้อง

คัต ปอด เเยียง เพือฮ เทือน เลอ โทง
ลอด ปอด ยังไม้ สว่าง โยน น้ำเต้า

⁵⁰ ภาษาใส่เลื้อผ้า

เทียน เลอโทง แสล เออ-อีญ แม ปลา-ออ
โยน น้ำเต้า แสล กลับ คีน เปล่า

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้ำ ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เตอ-อุม โกะ ปลา-ออ ตอก ขา-ออ ฮละ
อย่า มา ตัว เปล่า เหมือน ถือ ใบตอง

เตอ-อุม 'มา-แอ พี เพาะ ฮละ เลอ เขื่อ
มา กับ ของ ห่อ ใบตอง พลุ

ฮอ-อิจ 'มา-แอ พี เคือส เลอ เขื่อส โตะ ตา-แฮฮ
มา กับ ของ ให้ แยก เนื้อ (เช่น)

เตอ-อุม 'มา-แอ อา-อูป พิต เลอ ติต 'มา-แอ ตอม
มา กับ ข้าวเหนียว ติต กับ ไข่

ติต 'มา-แอ ตอม ซา-อีญ เคือส นา-อีญ ตา-ออ
ติต กับ ไข่ สุก ให้ น้องสาวสามี่ ส่ง

เตอ-อุม 'มา-แอ อา-อูป พิต เลอ ติต 'มา-แอ โตะ
มา กับ ข้าวเหนียว ติต กับ เนื้อ

เคือส โปะ ตะ กัซ จัซ กา-อีญ โบง
ให้ พ่อตา เรา แยก เช่น หัว บันได

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้ำ ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เตอ-อุม 'มา-แอ ฮละ เปอ-อีต บอ เลอโยง
มา กับ ใบตอง เก็บ ครก รุ่ง⁵¹

ฮอ-อิจ 'มา-แอ กอก โฮลง เลอ ซาม โงง เลอ-อิจ
มา กับ ก้วย รอง สลับ หัวเข้า หมู

เตอ-อุม 'มา-แอ โบ พู-อิช 'ยวง เซอ เคียง
มา กับ ก้วยตาลี สะพาย/แบก บ้าน ขมื่น

ฮอ-อิจ 'มา-แอ เคอ-อิ เมียง 'เอียงเลงอง
มา กับ ฟิน ตัด 'เอียงเลงอง⁵²

เตอ-อุม 'มา แอ ปลอง ตอ-แฮฮ เซียน เลอบู-อิช
มา กับ หล้าคา เกี้ยว หน้า เลอบู-อิช

ญื่อะ ระ ญื่อะ 'เอียก ฮลา-ออง เ'นอ-อูก โจอ
บ้าน ใหญ่ บ้าน ที่ สูง ชื่อ เจาะ

เซอ เอาะ ญื่อะ 'เอียก โพลก ชัง แซม
ไม้ ก่อน บ้าน ที่ งา ช้าง ไต/คนเมือง

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ ซอด เลอปอด ญื่อะ ฮลา-ออง
เธอ มา กลับ ฟุ้ง⁵³ เลอปอด บ้าน สูง

เออ-อีญ ซอด ลอ ซอ ออ 'มา-แอ นา-อีญ
กลับ ฟุ้ง สลับ พี กับ นา-อีญ

เออ-อีญ เวือน เลอ เลียก 'เอียก 'มา-แอ เซือก
กลับ มัด/ผูก สลับ ที่เขย กับ น้องเขย

เตอ-อุม มัซ กะ โปง โญด เมะ ระ
ถึงจะ เป็น ที่ ควร ยศ เธอ ใหญ่

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เขียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่บทขอ

⁵¹ ครกรุ่ง คือ บ้านอุมลองหลวง

⁵² ชื่อไม้สำหรับทำพิน

⁵³ เป็นการส่งญ้าคาให้คนกำลังมุงหลังคา

บทเตรียมงาน

(ฝ่ายชายร้องตอบ)

เมื่อท้องหิว ออยากกิน คอแห้ง หิวน้ำ เหมือนกับเรากำลังดับไฟป่า

บอกให้แม่หุงข้าวหม้อใหญ่ เท่ากับกะโหลกช้าง

ให้ตั้งหม้อข้าวใหญ่ ๆ ใช้ไฟแรง หมุนหม้อเป็นวงกลมบ่อย ๆ จนข้าวสุก⁵⁴

บอกให้พ่อรู้ว่าเป็นเรื่องราวของผู้หญิง อยากให้ญาติผู้ใหญ่ได้รับรู้

บอกให้พ่อเป็นผู้ถูกไม่วักันห้อง

ทำเตียงด้วยไม้โซโตะ ให้คนเมืองเสื่อยหาไม้

บอกให้พี่คนโต หาควายเป็นเครื่องเคียงแขกที่จะมาร่วมงาน

หาควายเป็นเครื่องเคียงแขกที่จะมาร่วมงาน

ถ้าซื้อที่แม่ลา 25 บาท ถ้าซื้อที่แม่แวน⁵⁵ 1 แสนบาท

ถ้าเนื้อควายไม่พอ เอาเนื้อหมูมาเพิ่ม

ถ้าเป็นหมูตัวผู้ น้ำมันหมูจะหก ถ้าเป็นหมูตัวเมีย น้ำมันไหล

บอกให้พี่คนที่สอง ซื้อหมอน

ถ้าหากบ้านเมืองวุ่นวาย ไม้ให้ต้มเหล้า ต้องหาวิธีแก้ไข

แจ็กไห⁵⁶ ก็ต้มไม่ได้เหมือนกัน อย่าให้ออลอย ให้จัดงานให้ได้

จะไปซื้อตราสารที่เมืองยวม⁵⁷ ไปซื้อบ้านนายเอว⁵⁸ ไปซื้อบ้านนางพิน

เมื่อได้ใบอนุญาตเสร็จก็กลับมาที่บ้าน กลับมาบอกให้แม่สบายใจ

เหล้าข้าวเหนียว ดิกรีสสูง เหล้าข้าวใหม่ รสชาติหวานน้ำผึ้ง

เหล้าลูกเต๋อย ใช้เวลาต้มไม่นาน

เหล้าข้าวฟ่าง ต้มได้เร็ว ไม่ต้องรอนาน

ถ้าเหล้าครบ ให้ดูวันที่ทั้งสองฝ่ายจะจัดงานวันอะไร

วันเสาร์ เป็นวันไม่ดี ถ้าจะเป็นวันเสาร์ จะส่งเหล้า ขอบุญ

วันอาทิตย์ เป็นวันดี วางจาริตเมือง

วันอังคาร ถือพานดำหัว⁵⁹ ดำหัวพ่อตา น้ำ พี่ชาย พี่สาว นำส้มป่อย 3 ฝัก⁶⁰

⁵⁴ วิธีหุงข้าว

⁵⁵ อยู่แถวบ่อหลวง

⁵⁶ คนจีน

⁵⁷ แม่สะเรียง

⁵⁸ นายเอว เป็นคนที่ทำใบอนุญาต

⁵⁹ ดำหัวก่อนแต่งงาน

⁶⁰ ใช้ส้มป่อยใส่ขมิ้น สำหรับรดน้ำดำหัว เชื่อว่าจะปลอดภัยไม่มี

ถ้าเธอมา ห้ามใส่ผ้าฉีกขาด ลมพัดฉีกขาด เหมือนใบตอง
ห้ามใส่ผ้าเปื้อน เหมือนชุปฮ่อม ต้องใส่ผ้าใหม่จากในปอม
ใส่เสื้อดำในยามใหญ่ เสื้อคนแต่งงาน
ถ้าเธอมาอย่าทำให้ผมยุ่งเหมือนนก ชูลา-อิก ที่อยู่ในป่า
ให้สระผมด้วยเปลือกเถาวัลย์ เระอ-อัญ ทาตัวให้หอม
อาบน้ำด้วยน้ำมัน ให้ตัวเป็นสีทอง
ให้เหมาะกับงานแต่ง เดินลอดผ่านซุ้มไม้ไฟในพิธีแต่งงาน
เอาน้ำเต้าแขวนตรงซุ้มลอด
พอบ่าวสาวเดินลอด ต้องโยนให้น้ำเต้าแตก แล้วมีคนรอเหยียบ⁶¹ (ทำตอนกลางคืน)
ถ้าตัวเธอมา อย่ามาตัวเปล่า เหมือนถือใบตองเปล่า
ให้เอาของห่อใบตองมาด้วย ให้แยกห่อ ห่อหนึ่งใส่เนื้อ อีกห่อใส่ข้าวเหนียวกับไข่
ให้ผีปู่ย่า ตายายส่วนหนึ่ง ให้คนกินส่วนหนึ่ง
เอาไข่สุก ให้น้องสาวสามี เอาข้าวเหนียวห่อเนื้อ ให้พ่อตา⁶²
ไปเก็บใบตองที่ครกรุ่ง เอาหมูใส่กล้วยตากแห้ง เพื่อแบ่งให้ญาติพี่น้อง
กล้วยตากี่ สำหรับใส่ของชิ้นเล็ก ๆ
ให้ตัดพิน เยี่ยงเลงอง ให้เกี่ยวพญา 1 หาม
บ้านพี่สูง ให้ใช้ไม้ก่อน (ไม้สำหรับผูกมัดพญาคา)
ถ้าเธอมา เธอจะต้องส่งพญาคาให้คนทำหลังคา
สลักกับน้องสาวสามี สลักกับพี่เขย น้องเขย
ถ้าทำแบบนี้จะได้เป็นคนที่อยู่ในครอบครัวได้ ไม่ทะเลาะกัน⁶³

⁶¹ ปัจจุบันยังมีบางตระกูลทำอยู่

⁶² พ่อตา จะแยกส่วนหนึ่ง วางไว้ตรงหัวบันได ลัวเชิญผีปู่ย่า ตายายมากิน

⁶³ เสมือนการได้ทำงานร่วมกัน

1.7 โบท มอก 'มา (บทพื้นไร่)

ด้ย เมื่อน โม่-อีญุ แคย-อิจ ยุส ตะเน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้ย เมื่อน โม่-อีญุ เบย ขอม ตะเนนด
ถ้า เหมือน คำ พุด อย่างดิงาม

โยะ โกะ เมะ เตอ-อุม ที เซอ ตอ-อิจ
เห็น ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

แ่รน พา-อุม นิง เมะ เณาะ ฟิน เซะ
ขยัน ใจ ที่ เธอ ไม่ได้ ถนอม

แ่รน เปละ นิง เมะ เณาะ ฟิน อา-อีต
ขยัน ไต ที่ เธอ ไม่ได้ อยู่ นิง

เณาะ โง-เอ เลอ ฮลัก บลัก โม่-อีญุ ปอง
ไม่ นิงเปล่า ชน ค้างคาว ปากปอง(หน้าต่าง)

เณาะ อา-อีต เลอ ดอง บยอง กา-อีญุ ซิก
ไม่ นิงเปล่า ลำพัง ม้า หัว นา

โง-เอ 'มา-แอ เลอ โซส ขอม เลอ แตม
อยู่ กับ กระจบอกเปาไฟ ทั้ง ค้อนตีเหล็ก

แตม อา-อึง เลอ ฮลัก เลอ งอง ลัก เงอ-อู
ตี ไว้ ชน มีด ฟัน ตอไม้

เยื่อม ซา-อิม เกลียง แกล ดวน เมะ มอก
ร้องไห้ นก เกลียง แกล ใช้ เธอ ฟัน

เยื่อม ซา-อิม เปอจอก เซอ ตอก อะ-โม่
ร้องไห้ นก เปอจอก เนะ/สอน เรา ทางดิน
หยอดข้าวที่ไร่

บิส อา-อึง เขยอ-อิ โม่⁶⁴ เฟื่อง โม่ ฮลา-ออง
ตัด ไว้ ไม่ทางดิน บน ดอย สูง

บิส เขยอ-อิ โม่ 'ลั้ง เปอ-อู กยง ลอง
ตัด ไม่ทางดิน ยาว บิน นกกดคำ

ฮมอง 'ลอ-แอส เขยอ-อิ โม่ เลอ เทือบ
ได้ ยินเสียง ไม่ทางดิน ดอย ตรงข้าม

เมะ แปน กวน 'ลอ-อี เกอ-อี เออ-อีญุ พีด
เธอ เป็น ลูก กระจบเตน เคน มา หยอดข้าว

เมะ แปน กวน กิด ยีต เลอ-อิช รา-แอส
เธอ เป็น ลูก กระจบ ยีต ลง เขี่ย

เลอ-อิช รา-แอส ชวง ฌัว ชัว เลอ เลอ-อุง
ลง เขี่ย เขิงเขา แถว ที่ราบ

มอก 'มา เพยะ เฮลลอ-อุง เลอ เลอ-อุง อา-อิจ ซัง
ฟัน ไร่ ป่าอุดม ที่ราบ นอน ข้าง

เลอ เลอ-อุง เลอ ลา-แอส ปา-แอส มอน โกลง
ที่ราบ คลาย กวาด เล่น ห้วย

มอก 'มา เวือช โลง โฆง เซอ ตะ
ฟัน ไร่ พื้นที่กว้าง สันเขา แปด

โฆง โตะ ลอน ๆ โอ-อิจ พอน แชน
สันเขา ล้วน ๆ หมด ห้า แสน

โอ-อิจ พอน แชน กัว เลอ อัว ลาน เฮงาะ
หมด ห้า แสน ข้าวฟาง สาม ล้วน ข้าวเปลือก

⁶⁴ ไม่สำหรับกระทุ้งดินให้เป็นหลุม เพื่อหยอดข้าว

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

มอก เตอ-อู ละ เมะ โฆง กอ-แอ เ'ระ
พัน ไม่ ให้ เธอ สันเขา มี ต้นไทร

โปฮ เตอ-อู ละ เมะ เพยะ กอ-แอ คยู-อี
เปิด ไม่ ให้ เธอ ป่า มี ต้นโพธิ์

เซอ มอก โฆง เกอ-อี๊ด เลอ เกอ-อี๊ด ทิม โปฮ
จะ พัน สันเขา แก่ มากด้วย สุก ดอกคั้ง

มอก โฆง กอ-แอ โภยส เลอ โโฮส ทิม เม
พัน สันเขา มี ไม้โภยส มากด้วย สุก มะเดื่อ

มอก ดิบ เซอ ปลั่งละ กา-อิง เทีย
พัน ที่ลาดชัน โลง สำหรับ ปลุกฝ้าย

มอก ดิบ เซอ เพียย เปยอ-อีฮ เทีย รอด
พัน ที่ลาดชัน แจ้ง บาน ดอกฝ้าย วาน

มอก เตอ-อู นึ่ง ทุ รา-ออก ชู ลง
พัน ไม่ ที่ ยอดเขา ป่า อ้อดำ

มอก 'มา เฌียง โกลง เฌอ-อุม โซง เบ-อีญ
พัน ไร่ ช้าง ห้วย ปลุก ข้าวฟ่าง ขาว

เสียก เกยอ-อีฮ มะ กวน เลอ แกลน โพะ ฮละ
เข้า หนี แม่ ลูก หักพับม้วน ทั้ง ใบ

เสียก ฆอม เกยอ-อีฮ โวก โลก เญื่อะ ตา-อีอ
เข้า ทั้ง หนี ควาย หูเขา (ริม) กระท่อม

มอก 'มา เฌียง กยะ เลอ เซอ-อุง โคะ เค
พัน ไร่ ช้าง ทาง มากด้วย ไม้ตัดกิ่ง

เออ-อีญ จับ กา-อีญ โฆง โวง 'มา-แอ ทุ-อิจ
มา เกาะ หัว สันเขา นกโหว่ กับ นกทุ-อิจ

เซอ เกอ-อี ชวง ทุ-อิจ เซอ กัยก ชวง โวง
สีเหลือง ตีน นกทุ-อิจ สี แดง ตีน นกโหว่

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เคือส กวน เกละ แรม เฌียง กยะ
อย่า ให้ ลูก ชี้เกียด ดายหญ้า ช้าง ทาง

กอม เคือส กวน กละ โซม เฌียง งอ
อย่า ให้ ลูก กินจุ กิน ช้าง เต่าไฟ

โซม โพะ เ'ลอ-อีญ ชัก ปอน ฮัก ตอง
กิน แดม นาน อิ่ม กับ หนั่ง เผา

ปอน ดัก เลอเวีย โซม เปีย โภส
กับ ลิ่น เสือ กิน ลืม ลูก

จัก แม พู-อี เจีย โคย-อีญ พิ ลา-แอ
เล่า อีก คน นิทาน ทุก คน ไปมา

ตา-แอ แม พู-อี ฮมอง โคย-อีญ ฮลอง บู
เล่า อีก คน ได้ยิน ทุก ยามเย็น

อู แม พู-อี เญื่อส โคย-อีญ เพือส เพยะ
ลือ อีก คน เขาะ ทุก เข้า ตูร์

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เมะ เตอ-อุม โตก ๆ งา-อูป เลออัน
เธอ มา โตก ๆ เข้า เลออัน

เมะ เตอ-อุม ตาน ๆ งา-อุบ เลอ ซอส
เฮอ มา ตาน ๆ เข้า เคลื่อนไหว

เกอ-ฮีส อา-อุบ โชม กอ เยียม เกลือง แกล
หุง ข้าว กิน แม่ผิว ร้องไห้ เกลือง แกล

เวง-อุม ปลา-เอ โลอะ โปะ เลอ เฮอะ แอ โรง
ต้ม เหล้า ต้ม พ่อผิว ไม้ซัน แรก

เมะ เตอ-อุม งา-อุบ เฮอ-อู เปอ-อู เลอสมัง
เฮอ มา เข้า ไป บิน นกเลอสมัง

เมะ ตอ-อุม เออ-ฮีส พู รั้ง เซอ โม-ฮีส
เฮอ มา กลับ คำ แสง ดาว

เออ-ฮีส รั้ง เซอ โโม-ฮีส ตอฮ โคย-ฮีส บู
กลับ แสง ดาว ระยิบ ทุก คำ

เออ-ฮีส รั้ง เคอ-อิ ดู เซอ เพีย โคย-ฮีส ซา-อุม
กลับ แสง จันทร์เพ็ญ สว่าง ทุก คีน

เฮอ-อู โชม อา-อุบ พู พู ตอ-แอ โตก
ไป กิน ข้าว เย็น ภูเขา ดอย ตก

เฮอ-อู โชม อา-อุบ ซะ โลก ตอ-แอ ซัง
ไป กิน ข้าว เข้า หุบเขา ดอย ซัง

เฮอ-อู โชม อา-อุบ พู พู แม่วัง
ไป กิน ข้าว เย็น ดอย แม่วัง

เฮอ-อู โชม อา-อุบ ซะ คยัง เซอ โฆยง
ไป กิน ข้าว เข้า ผัง สาละวิน

เกอ-ฮีส โชม นิง โหลฮ เลอ โปลฮ โคย-ฮีส ซะ
หุง กิน ที่ ได้ เปลี่ยน ทุก เข้า

ปอก โชม นิง ฮละ แจฮ โคย-ฮีส บู
ตัก กิน ที่ ใบตอง ฝึก ทุก คำ

เฮอ-อู โชม อา-อุบ พู พู ตุง เตียง
ไป กิน ข้าว เย็น ดอย สันสะเทือน

เฮอ-อู โชม อา-อุบ ซะ เวียง ชวง ฮมา-ฮือ
ไป กิน ข้าว เข้า เมือง ชวง ฮมา-ฮือ
(เฮียงใหม่)

ชวน เพียก ชวง เฮละ พู มา-ฮึง ๆ
เห็น มีด ตีน ฝน หนา มีด ๆ

ชวน ฮา-ออก งอ กา-ฮึง ลอน โล-ฮิจ ๆ
เห็น ขึ้น ไฟ ป่า ลาม เร็ว ๆ

เมะ กอม เบส เปละ แรม เฮละ ระ
เฮอ อย่า อ่อนไต ดายหญ้า ฝน ใหญ่

กอม เลอ-ฮีส เลอ จา-ฮิจ แรม รา-ฮิบ นอ
อย่า ลง น้อย ใจ ดาย หญ้า รก

'มา มอก เอะ อา-ฮึง ตอก เฌียง เพยะ
ไร่ พัน เรา ไว้ ติด ซัง ป่า

ฮา-ฮิก กลา-อุม บุงเปียง เงียง เซอ ตะ
ผม ม้วย ชาวเมือง สัน หาง

ฮา-ฮิก กลา-อุม 'ยวง ฮละ ระ เลอ เตือฮ
ผม ม้วย บ้าน ตอง ใหญ่ ม้วน

ด้าย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้ำ ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เคือฮ 'มา เวือฮ โอ-อิจ นิง ละ
อย่า ให้ กว้าง หมด เพราะ ละ

กอม เคือฮ 'มา ระ โอ-อิจ นิง เตอม
อย่า ให้ ไร่ ใหญ่ หมอ เพราะ ทั้ง

โม่ระ โรฮ ฟิน เซือน เวือน โคะ เค
เคือ เขา ได้ ยืน เกาะ ไม้ ตัดกิ่ง

โง-เอ 'มา-แอ เลอ เบ 'ลอ-อิจ โตะลอง
อยู่ กับ โนม หวาย โตะลอง

ด้าย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้ำ ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

เตอ-อุม ลอ-แอ 'มา-แอ กอ โม่ระ ขอ-แอ ตอง
มา ตัด กับ แม่ฟัว เคือขอ-แอ ตอง

ลอ-แอ โม่ระ ขอ-แอ ตอง กา ลอง เตะ
ตัด เคือขอ-แอ ตอง ก่อน ดำ ดิน

ลอ-แอ โม่ระ เลอ เฮอ-อิ กา เปลลอ-อิ แก
ตัด เคือ เลอ เฮอ-อิ ก่อน ออกผล แดง

ลอ-แอ 'มา-แอ กอ ควด ตัง ลวด โอง
ตัด กับ บ้า แก่ กล้า ลวด โอง

ลอ-แอ 'มา-แอ กอ โรง ลวด โอง เบ-อิญ
ตัด กับ บ้า แรก ลวด โอง เผือก/ขาว

แรม รา-อิบ เฟือง ทุ ทุ ตะ เมียก
ตาย หญ้า ยอด ดอย หนา หนัก หนา

ฟิน เตอ-อู เซอ เขียก เฟียก ขวง เฮงาะ
ไม้ ได้ ส่อง ดู เฟียก ตีน ข้าว

ปัง รา-อิบ ปัง นอ ตี ปอ ละ
ถึง หญ้า จะ รก ยังไม่ เต็มใจ ละ

ปัง รา-อิบ ปัง ระ ตะ 'ลั้ง แรม
ถึง หญ้า จะ ใหญ่ ยัง จะ ถาง

ตะ 'ลั้ง แรม ตอ-อิจ โอ-อิจ หมอม ตัง
ยัง จะ ถาง ถอน หมด ทั้ง กล้า

แรม ทิ เบอ-อู 'ลั้ง ตัง โตะ เปยะ
ถาง หนึ่ง แถบ ยาว กล้า ผัก ผืด

ควฮ เมิน นิง เจียก ตัง เซองา
งอก ช่างมัน ที่ กัว กล้า สีเขียว

ควฮ เมิน นิง 'มา ตัง เซอ ปู-อิ
งอก ช่างมัน ที่ ไร่ กล้า มะเขือ

ควฮ นิง 'มา มอก ตัง ตอก ดอฮ
งอก ที่ ไร่ ฟิน กล้า เหมือน สาบเสือ

ด้าย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้ำ ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เตอ-อุม แรม เกอ-อิ เซอ เกอ-อิ ตัง เวือะ
อย่า มา ถาง ขวาง เหลือง กล้า ผักกูด

กอม แรม ทุเหือะ เวือะ นิง โลก
อย่า ถาง สะเพร่า ผักกูด ที่ หุบเขา

เมะ เตอ-อู แรม ฮา-ออก รา-ออก เซอเตียง
เธอ มา ถาง ขึ้น ท่ามกลาง ไม้เซอเตียง

เมะ เปียน 'มา ขอ เฌียง เลอ เพื่อ
เธอ เปลี่ยน กับ รุ่น ข้าง เลอ เพื่อ

กอม เตียง เออ-อีญ โนง 'มา เซอ งา-แอ
อย่า ขึ้น กลับ เดี่ยว ไร่ ไกล

โอ เปียน 'มา-แอ นา-แอ เออ-อีญ เลอ เคะ
กอให้ เปลี่ยน กับ น้องผัว กลับ ข้างหลัง

เคือส เออ-อีญ เลอ ซอ ออ 'มา-แอ นา-อีญ
ให้ กลับ สลับ พี่สาว กับ เมียของอ้าย

เอะ เออ-อีญ เลอ เสี่ยง เ'ยียก 'มา-แอ เซือก
เรา กลับ สลับ พี่เขย กับ น้องเขย

เดอ-อุม มัธ กะ โปง พา โรง มะ
ถึง เป็น ที่ เหมาะ/ควร สะใจแรก แม่

เลอ โคธ ละ เมะ ฟิน ึ่ง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ คำ ร้อง

บทฟันไร่

เห็นตัวเธอมา ภูมิใจที่เธอมา ทำให้เรามีแรงทำงานได้เต็มที่
ไม่อยู่นิ่งเหมือนคางคาวที่อยู่ปากถ้ำ ไม่อยู่นิ่งเหมือนม้าที่อยู่ปลายนา
ตมิตไ้ เพื่อที่จะตัดไม้ นกเกลี้ยงแกล⁶⁵ ร้อง บอกให้เรารู้ว่าถึงเวลาแล้วที่จะฟันไร่
นกเปอจอก⁶⁶ เตือนให้เรารู้ว่า ถึงเวลาหยุดข้าวแล้ว
ตัดไม้เตรียมไว้บนยอดดอย ตัดไม้ให้ยาวพอกับเหยี่ยวบิน
ได้ยินเสียงไม้กระทุ้ง เธอมาเป็นลูกกระแต มาหยุดข้าว
เธอมาเป็นลูกนกกระทา เป็นผู้เขี่ยดิน ที่ซานไร่ (เชิงเขา)
ฟันไร่ ฟันที่ราบ⁶⁷ อุดมสมบูรณ์
จะฟันไร่ กว้าง 8 สันดอย สันดอยที่ลึก จะหมดพันธุ์ข้าว 5 แสนถึง⁶⁸
หมด 5 แสนก้าว 3 ลานข้าว⁶⁹
ถ้าตัวเธอมาจริง ไม่ฟันไร่ตรงที่มีต้นไทร⁷⁰ ไม่ให้เธอไปฟันไร่ตรงที่มีต้นโพธิ์⁷¹

⁶⁵ มีลักษณะคล้ายเหยี่ยวตัวเล็ก ๆ

⁶⁶ เรียกว่า นกสะบ้า มีเสียงร้องตอนกลางคืน

⁶⁷ อยู่บริเวณดินดอย หรือริมห้วย

⁶⁸ เท่ากับ 500 ถัง

⁶⁹ ก้าว เท่ากับ 500 ถัง, 3 ลานข้าว เท่ากับ ข้าว 3 แสนถึง

⁷⁰ มีผี วิญญาณ เจ้าที่

⁷¹ เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ให้พินไร่ที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีดอกตั้ง⁷² ให้พินที่ป่าแก่⁷³
พินไร่ที่มีไม้โกยฮ และไม้มะเดื่อขึ้นชุกชุม
ให้พินที่โล่ง สำหรับปลูกฝ้าย ฝ้ายจะขึ้นดี
ไม้พินที่ยอดดอย ที่มีหญ้าชูลอง⁷⁴ ขึ้น
ให้พินไร่ที่ข้างห้วย ไร่ปลูกข้าวฟ่าง⁷⁵
หมีมาทั้งตัวแม่ ตัวลูก จะทำลายข้าวฟ่าง
ให้พินไร่ข้างทาง ตัดกิ่งต้นไม้ใหญ่ ไร่ปลูกข้าวโพด
นกทู-อิจ นกโวง มาเกาะที่หัวสันดอย จะดูสวยงาม
ตีนนกทู-อิจ สีเหลือง ตีนนกโวง สีแดง
ถ้าตัวเธอมา ไม้ให้ลูกเกี้ยวจคร้าน ให้ตายหญ้าข้างทาง
ไม้ให้ลูกกินจุ กินข้าวข้างเตาไฟ⁷⁶ ถ้ากินใกล้ไฟนาน ๆ ไฟจะเผาหนัง
ถ้ากินผลเพกา จะไม่ยอมลูกไปไหน เตียวคนอื่นจะนิหนาททุกเช้า เย็น
ถ้าตัวเธอมา
เธอมาด้วยความขยัน จะต้องตื่นเช้า ขยันทำมาหากิน
หุงข้าวให้แม่สามีกินแต่เช้า เวลาที่นกเกลืองแกลร้อง
ให้ตัมเหล่าให้พ่อสามี ตอนทีไก่ขันตอนเช้า
เธอไปไร่แต่เช้า เหมือนนกเลอฮม้ง
เธอต้องกลับค่ำ ท่ามกลางแสงดาวระยิบทุกคำ
กลับทางที่มีแสงเดือนทุกคำ
ไปกินข้าวเย็นที่ดอยตอก ไปกินข้าวเช้าที่หุบเขาตอยเข้า
ไปกินข้าวค่ำที่ดอยแม่วัง ไปกินข้าวเช้าที่ร่องสาละวิน
ไปหุงข้าวที่กระบอกไม้ไผ่ทุกเช้า ตากข้าวที่ใบตอง แล้วฉีกทิ้งทุกเย็น
ไปกินข้าวเย็นที่ดอยสันสะเทือน ไปกินข้าวเช้าที่เมืองเชียงใหม่
เห็นฝนจะมาแต่ไกล เห็นควันไฟที่กำลังไหม้ราม
เธออย่างน้อยใจที่จะต้องถางหญ้ารก เวลาฝนตก
อย่าฝันใจที่จะต้องตายหญ้ารก ไร่ที่เราพินไว้ จะต้องเริ่มทำข้างไร่ก่อน

⁷² บริเวณที่มีดอกตั้งขึ้น แสดงว่า เป็นที่ที่มีดินดี สมบูรณ์

⁷³ ป่าที่ทำไมนาน มีดินสมบูรณ์

⁷⁴ เป็นหญ้าที่ฆ่าไม่ตาย

⁷⁵ ข้าวฟ่าง สำหรับทำขนมในพิธีกรรม

⁷⁶ ลูกจะกลายเป็นคนตะกละ

ผมมวยของคนกลุ่มหนึ่ง ทางสั้น ผมมวยบ้านใบตอง มันใหญ่
ถ้าเธอมา อย่าปล่อยไร้ทิ้งให้กว้าง หีบตันเถาว์ลัยที่พันต้นไม้
ถ้าเธอมา ให้มาเกี่ยวเถาว์ลัยกับแม่สามี
เกี่ยวเถาว์ลัย ขอ-แอดอง⁷⁷ ตัดเถาว์ลัย เลอเฮอ-อิ ก่อน แต่งกวาจะออกผล
ตายหญ้ากับพี่สาวของแม่สามี ให้เธอตัดหญ้ากับพี่สาวของแม่สามี
เอาหญ้าบนยอดคตอย ท่ามกลางมีตฝน
เราไม่สามารถที่จะแหวกดูโคนต้นข้าว
ถึงแม่หญ้าจะรก ก็อย่าละทิ้ง ถ้าหญ้าจะใหญ่ ก็ต้องพยายามตายหญ้า
จะถากถางหญ้าจนหมดเกลี้ยง แม้แต่ต้นกล้าของหญ้า
ถางหญ้าสักพักใหญ่ ผักเผ็ดป่าจะงอก
ถึงแม่หญ้าจะงอกที่ไร่กล้ามะเดื่อ งอกที่ไร่ไถ่ ไร่ ไร่กล้าสาบเสื่อ
ถ้าเธอมา ไม่ให้ถางหญ้าทางขวาง ให้ถางขึ้นตามสันตอย
ให้ถางหญ้าเป็นแนว เป็นระเบียบ
เธอมาถางหญ้าที่บริเวณไม้เซอเตียงขึ้นชุกชุม
เธอเปลี่ยนกับพี่ข้างเลอเพื่อ⁷⁸
ถ้าไปไร่ไถ่ อย่ากลับคนเดียว ให้กลับกับน้องสามี จะได้ปลอดภัย
ให้กลับสลับกับน้องสาวสามี กลับสลับกับพี่ชาย น้องเขย ถึงจะคู่ควรสะใภ้คนแรก

⁷⁷ เถาว์ลัยมีกลิ่นเหม็นมาก

⁷⁸ เขตที่จะต้องถางในแต่ละวัน

1.8 โบท พวก บอ (บทเจาะครก)

ด้ย เมื่อน โม่-อีญ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้ย เมื่อน โม่-อีญ เบย ซอม ตะ แ่นด
ถ้า เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม

อะ เญือม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ใฝ่ฝัน อย่างหนักหนา

อะ เญือม เลอ จา-อิจ ชา-แอฮ วิญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่างดีงาม

ตอฮ นอ-อุม อะ ยุส กอ-อิจ โส-อิจ เฮละ
ส่องแสง จริ่ง เรา ทำ แดด เสร็จ ฝน

เพือฮ เนอ-อุม อะ ยุส เบยะ เรียง ๆ
ผ่านพ้น จริ่ง เรา ทำ ป่าเหล่า เรียง ๆ

เคียง เนอ-อุม อะ ยุส ตะ อ้าว ๆ
แห่ง จริ่ง เรา ทำ ดิน อ้าว ๆ

เคอ-อิ เขยาะ กอ ระ ตอก เลอ อั้ง
พื้น กอง ป่า เหมือน ผา

เมะ เตอ-อุม ตอฮ ตา-อั้ง ลา-อั้ง เนอ-อุม เฮละ
เธอ มา ขน ก่อไฟ กลาง ปี ฝน

เฮงาะ ซาน กอ มั่ง คัยัง เลอ ยุม
ข้าวเปลือก ผ่าง แม่ ยวม

เมะ เตอ-อุม โตฮ โชะ เลอโกะ คา-ออ จา-ออ
เธอ มา ตำ ขาย ข้าวสาร ข้าวเจ้า

เมะ เตอ-อุม โตฮ ตา-ออ เลอ โกะ คา-ออ ลวง
เธอ มา ตำ สั่ง ข้าวสาร ข้าวหลวง

โตฮ ตา-ออ ทิ พวง ลวง เลอ ยุม
ตำ สั่ง หนึ่ง กระบุง ด้าน เมือง ยวม

โตฮ ตา-ออ ทิ แชน เตอ-อุม แปน มา-อือ
ตำ สั่ง หนึ่ง แสน ถึงจะ เป็น เงิน

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

แ่ร่น พา-อุม นิง เมะ เฌาะ พื้น เฮะ
ขยัน ใจ ที่ เธอ ไม่ ไม่ ถนอม

แ่ร่น เปละ นิง เมะ เฌาะ พื้น อา-อิด
ขยัน ได ที่ เธอ ไม่ ได้ อยู่

เซอ ฮอด เซอ กัฮ เญือม มา-อิจ ัง-แอ
จะ รัค/ขัด หวี เมื่อ ดี ตา

เซอ กัฮ เบียง 'ลา-แอ กา-แอ ตอม เซอ-อิ
หวี พื้น/เขี้ยว กระรอก เคาะ/หวี ไซ้ เหา

เซอ ตา-อีญ เลอ จา-แอ เญือม มา-อิจ ตะ
จะ สาน กระดั่ง เมื่อ ดี มือ

เลอจา-แอ ตา-อีญ รับซับ เลอ อา
กระดั่ง สาน ลวดลาย สอง

เซอ รับ ตา-อีญ ตา ซับ อา แลฮ
กระปุก สาน ลวดลาย เจ็ด

ด้ย โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

โฆม พวก บอ โตฮ ลวฮ โฆมกัยัง
จะ เจาะ ครก ตำ แกน ไม้โฆมกัยัง

เออ-อีญ โตฮ บุงบัง เกยอ-อิฮ 'ลั้ง เบล
มา ตำ บุงบัง สาว ยาว กำไล

พวก เตอ-อู บอ เ'รอ-อีญ มัก เ'ลอ-อีญ เก
เจาะ ไม้ ครกไม้ เ'รอ-อีญ มัก นาน ละเอียด

พวก บอ โคะ เบล เยื่อ เก เฮงาะ
เจาะ ครก ไม้ เบล ง่าย ละเอียด ข้าวเปลือก

รวน ขอม เมยอ-อิ โตฮ โโกยส เพ็อง พู
เหลา ทั้ง สากครก ตำ ไม้โกยส บน ดอย

ด้ฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เตอ-อุม เฮอ-อู เลอ-อิม เออ-อีญ เมื่อ พู
อย่า มา ไป เทียว กลับ เมื่อ คำ

กอม เตอ-อุม เฮอ-อู อู เออ-อีญ เมื่อ ซะ
อย่า มา ไป พุด/คุย กลับ เมื่อ เข้า

โรฮ เซาะ เลียง เตียก แอ เลอ แอ
เห่า หมา เลียง เตียก

เอาะ แอ เญื่อม โรง โซง เซอ เงะ
ไก่อ่ ชัน เมื่อ แรกเที่ยงวัน

พู เพยะ เปอ เจียง เปียียง เลอ-อิฮ โตฮ
ยาม คำ รอบข้าง เตรียม ลง ตำ

โตฮ เฮงาะ ฮอก กอ บอ เลอคิด
ตำ ข้าว ตาก กอ/แม่ผ้า ครก เลอคิด

เมะ เตอ-อุม เออ-อีญ วิด เฮงาะ เลอโด
เธอ มา กลับ ชยับ ข้าวเปลือก เลอโด

วิด เฮงาะ เลอโด โคย-อีญ พู เพยะ
ตำ ข้าว เลอโด ทุก คำ

กอก เกยอ-อิน 'มา-แอ กอ ชวง บอ โตฮ
เรียก พุด/คุย กับ แม่ผ้า ตีน ครก ตำ

กอก เกยอ-อิน 'มา-แอ โปะ ชวง โปะเยะ เญื่อะ
เรียก พุด/คุย กับ พ่อผ้า ชายคา บ้าน

เคือฮ พู-อิ ตัง เญื่อะ เตื่อะ เลอ เว-อีญ
ให้ คน ต่าง เรือน ชุน อิจฉา

ลอน กอ บลัวๆ เญื่อม จัว โชะ
ถ้าหาก แม่ผ้า บ่นเรื่อยเปื่อย เมื่อ เจ็บป่วย

บลัวๆ แอดๆ เคียด โอ โปะ
บ่น ๆ น้อย ๆ ทำเหมือน ไม่ เห็น

ลอน โปะ เลอ โชะ เญื่อม โลยะ ปลา-แอ
ถ้าหาก พ่อผ้า ตำว่า เมื่อ ต้ม เหล้า

เลอ โชะ นู-อี ๆ เคียด โอ ฮมอง
ตำว่า มากหน่อย ทำเหมือน ไม่ ได้ยิน

ลอน โยะ เลอ โชะ-อิจ โร-อิจ 'มา-แอ เล
ถ้าหาก เห็น ทะเลาะ นกพีด กับ นกแก้ว

ลอน โยะ เลอ เจ เปย เลอนาน
ถ้า เห็น วิวาท พี่ชาย น้องสาว

โอ โตฮ บลัว ๆ กัว เซอตอก
ก็ ให้ ละเอียด ค่อย สั่งสอน

โอ โตฮ บลอก ๆ เลออา-อุม ปอก เพื่อะ
ก็ ให้ หล่ำ ๆ น้ำ โงม ลิง

ปอก เพื่อะ เลอปีญ เลอ ณีญ กอ-อิจ จัว
โงม ลิง น้ำปิ้ง ส่องแสง แดด อ่อน

เตอ-อูก เรอ-อูก เตะ เ'ียก ฮอ-อิจ กะ กา-อีญ
จุง พาไป แขน พี่ชาย ถึง หัว นอน

เตอ-อุก เรอ-อุก เตะ นา-อีญ ฮอ-อิจ กา-อีญ โบง
จุง พาไป แขน น่องผ้า ถึง หัว บันได

ลอน ฆอ 'ญ-อิจ โชะ โญะ ปลา-แอ กลัง
ถ้าหาก รุ่น เมฆ หนัก ต้ม เหล้า กลัง

ลอน 'ญ-อิจ เซอ วิญ ซู-อีญ ซีญ 'งา-แอ
ถ้าหาก เมฆ ตา

เตีย อา-อิจ เลอ ลอ-แอ กอ-แอ ที กลอง
โคน ไร่ มะขาม มี หนึ่ง ถ้วย

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทเจาะครก

เมื่อตัวเธอมา

เราทำให้แดดออกหลังฝนได้ งานที่ไร้ทำเสร็จหมด โลงอกโล่งใจ

งานที่เราทำสำเร็จทุกอย่าง

เราทำให้ดินแห้งได้ สำเร็จลุล่วง

ที่แม่สามีกองฟืนไว้ เหมือนหน้าผา

เธอเอาฟืนกองนั้นมาก่อไฟในหน้าฝน

เธอมาขายข้าวสาร ข้าวเจ้า ข้าวเปลือกฝึ่งน้ำยวม

เธอมาตามส่งข้าวสาร ข้าวหลวง⁷⁹

ตามส่ง 1 กระบุง ส่งที่แม่สะเรียง

ตามส่ง 1 แส่น ถึงเป็นเงิน

ถ้าตัวเธอมา ขยันใจที่เธอไม่เสียดายแรง ขยันไ้ที่เธอไม่อยู่นิ่ง

หิวเสียด จะรัดหิวด้วยฝ้าย เมื่อตาดี

หิวเขี้ยวกระรอก กวาดไข่เหา

จะสานกระดั่งเมื่อมือดี จะสานกระดั่ง มีสองลาย

กระปุกใส่ของมีลวดลาย ลาย 7

ถ้าตัวเธอมา

จะเจาะครกตามแกนไม้ไซมกยัง

จะเจาะครกตำข้าว ด้วยแกนไม้ไซมกยัง

เสียงครกดังบุงบัง

ไม่เจาะครกด้วยไม้ 'รอ-อีญ เป็นไม้เนื้ออ่อน ตำข้าวช้ากว่าจะเสร็จ

เจาะครกด้วยไม้เบล จะได้ข้าวละเอียด เสร็จเร็ว

⁷⁹ ส่งข้าวให้หลวง

เหลาไม้ทำสาครกรกระเดื่องด้วยไม้โกยฮ

ถ้าตัวเธอมา

อย่าไปเที่ยว แล้วกลับคำ อย่าพูดคุย จนต้องกลับตอนเช้า

เดี๋ยวหมาจะเห่า จะมีคนนินทา

ไปเที่ยวตอนเช้า กลับตอนเย็น ไปเที่ยวตอนเย็น ให้กลับตอนเช้า

โกขึ้นเมื่อแรกตอนเที่ยงวัน คำมาให้เตรียมลงมาตำข้าว ตำข้าวที่แม่สามีตาก

เธอมาตำข้าวเปลือกในเลอโต⁸⁰ ทุกคำ จะได้พูดคุยกับแม่สามีตอนตำข้าว

คุยกับพ่อสามี ที่ชายคาบ้าน ให้คนข้างบ้านอิจฉา

ถ้าแม่สามีบ่นเรื่อยเปื่อย ให้ทำเหมือนไม่ต้องสนใจ

ถ้าพ่อสามีบ่นมาก เวลาตีมเหล่า ให้ทำเป็นไม่ได้ยิน

ถ้าเห็นนกพีดกับนกแก้ว⁸¹ ทะเลาะกัน

ถ้าเห็นพี่ชายทะเลาะกับน้องสาว

ให้ค่อย ๆ พูดจากัน ให้ใจเย็น

เหมือนน้ำที่รินไหลในน้ำปิง ส่องแสง เมื่อแดดอ่อน

ให้จูงมือพี่ชายถึงหัวนอน จูงแขนน้องสามีไปถึงหัวบันได

ถ้าหากสามีตีมเหล่า จนเมามาก ให้กินเหล้ากลอย

ถ้าเมาจนตาลาย ให้เตรียมมะขามเปียกไว้ 1 ถ้วย

⁸⁰ 1 เลอโต = 2 ถัง

⁸¹ นกพีดกับนกแก้ว แย่งกันกินข้าวเปลือก

1.9 โบท ทอฮ เลอ เจอ-อุง⁸² (บททำเครื่องม้วนฝ้าย)

เอะ เญีอม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ
เรา เมื่อ ใฝ่ ฝืน อย่าง หนักหนา

เอะ เญีอม เลอ จา-อิจ ชา-แอฮ วีญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่างดั่งงาม

ตัฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

ทอฮ อา-อึง เลอ เจอ-อุง เ'รอ-อุง มัว โปก
ถาก ไว้ เลอเจอ-อุง เขา กระทั่ง ผู้

รวน อา-อึง เลอโซก โพลก ชัง แซม
เหลา ไว้ เลอโซก งา ช้าง ไต

ทอฮ อา-อึง ดอ ตา-อัญ ฮัก กา-อัญ มัว
แล้ว ไว้ ดอ ตา-อัญ หนึ่ง หัว กระทั่ง

รวน อา-อึง โคะ ฆัว ยัว เลอ ยุม
เหลา ไว้ ไม้ พาน ไม้สัก แม่ ยวม

เซอ ลอ เญีอะ ตีม แกฮ ซิม พา-อุม
สอด บนตัก ช่าง อ่อน ใจ

ลัฮ อา-อึง เลอ ชา-อัญ อุก อีเยก กา-อื่อ
ถาก ไว้ เลอ ชา-อัญ พัด (ปลิว) ลม

ชวน ทอฮ โบละ บรา-อื่อ 'ยวง เซอ เจะ
มองเห็น ระเบียบ ต่างหู ใส่หู กรด อาทิตย์

ชวน เ'นอ-อุม ลวง เฌียง เซียง เซอ งา
มอง จาก ด้าน ช้าง แสง สีเขียว

ชวน เ'นอ-อุม ลัก กา นา โปง โบละ
มอง จาก ทาง หน้า ใบหน้า เหมาะกับ ต่างหู

โปง โบละ โพลก ชัง ตาอิก ฮนัง ตอฮ
เหมาะกับ ต่างหู งา ช้าง ร้อย ลูกปัด ระเบียบ

ฮนัง อา-อูป เซอ ออฮ ตอฮ เลอ ฌีญ
ลูกปัด ข้าว แห้ง สะท้อน แสงระเบียบ

ตัฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เตอ-อุม โกะ ปลา-ออ ตอก ฆา-ออ ฮลละ
อย่า มา ตัว เปล่า เหมือน ถือ ใบตอง

เตอ-อุม 'มา-แอ เลอ งอง ปอง เออ-อัญ มอก
มา กับ มีด เตรียม กลับ ฟัน

เรอ-อูก ปละ เลอเคือบ 'ลอก เออ-อัญ ตา-อัญ
เอามา ปละ เลอเคือบ เตรียม กลับ ทอ

'ลอก เออ-อัญ ตา-อัญ เตอ-อุง เลอ เลอ-อุง
เตรียม กลับมา ทอ กะแทก ฟันราบ

ตา-อัญ เตอ-อู เกอเตะ ชาน ปละ โปง
ทอ ไม้ ใต้ถุนบ้าน ยาน ซี่ บ้านไค

เญีอะ พยุม
บ้าน ไม้

⁸² ใช้สำหรับชิงฝ้าย

เตอ-อุม ตา-อีญ เกอ โปง ซาน โดง แนนฮ
มา ทอ นอกบ้าน ยาน ม่อฮ่อม

ตา-อีญ เตอ-อู เญื่อะ 'ญู ซาน ดู 'ยวง
ทอ ไม่ เญื่อะ 'ญู ยาน หมูบ้าน

ด้ฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เตอ-อุม ตอ-แอฮ ปละ ฮละ ฆัดซัง
อย่า มา ตัด ไม้กะแทก ใบ ดอกกุก

ตา-อีญ ซุด พา กัง นา-ออก วัง 'รอง
ทอ มั่ง ผ้า กาง เต็ม ระหว่าง เสอ

ตา-อีญ ซุด พา แตม เกยอ-อิฮ แซม เวียง
ทอ มั่ง ผ้า แต้ม สาว คน เมือง

ด้ฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

กอม เคือฮ เพลีย โทะ อา-อิจ โยะ พุ
อย่า ให้ หนุ่ม น้อย นอน ปลอดภัย ผ้าห่ม

ตา-อีญ อา-อิ้ง พุ ฮอบ เซอ ตา-อิม ตอบ
ทอ ไว้ ผ้าห่ม ห่ม แก้ว วา
แนบ
พับ

ตา-อีญ พุ แซ ลอง ปอง แอฮ
ทอ ผ้าห่ม ลายตั้ง สีดำ เตรียม เอ็ง
ฮอบ
ห่ม

พุ แซ เซอ กัยก วุด ลัก เยียก
ผ้าห่ม ลายตั้ง สีแดง ยืน ด้าน พี่

กอม เคือฮ เพลีย โทะ โยะ เลอพิ
อย่า ให้ หนุ่ม น้อย ปลอดภัย เสื้อ

ตา-อีญ อา-อิ้ง เลออา ซาเกอลัด
ทอ ไว้ สอง ซาเกอลัด

วัด นิง เลอโบก โวก เมาะ นาน
โยน ที่ ราว พาด ไม่ อยู่

กอม เคือฮ เพลีย โทะ เฮอ-อู โยะ เพีย
อย่า ให้ หนุ่ม น้อย ไป ปลอดภัย กางเกง

ตา-อีญ อา-อิ้ง เพีย ฟุด รุด เลอ'นะ
ทอ ไว้ กางเกง ฟุด ผ่าน น้ำค้าง

กอม เคือฮ เพลีย โทะ เฮอ-อู โยะ ทอง
อย่า ให้ หนุ่ม น้อย ไป ปลอดภัย ย่อม

ตา-อีญ อา-อิ้ง ทอง โจก โวก เลอ เลียก
ทอ ไว้ ย่อม โจก พาด สลับ

เคือฮ เยียก เมะ ฆอก ตอก ทอง แซม
ให้ พี่ชาย เธอ สะไ้ เหมือน ย่อม คน

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ คำ ร้อง

บททำเครื่องม้วนผ้า

ถ้าตัวเธอมา เราจะถากไม้ทำให้ฝ้ายตั้ง

ม้วนฝ้ายให้กลมเหมือนตะกร้อ

จะชิงฝ้ายด้วยงาช้าง

จะแล่หนังหัวกระทิง คาดเอว สำหรับทอผ้า ทำให้เส้นด้ายตั้ง

ตั้งฝ้ายให้ตั้งเวลาทอผ้า

ไม้สำหรับพาดเส้นด้ายให้เป็นเส้น ปั่นฝ้ายเสร็จ

เมื่อมองเห็นต่างหูที่เหน็บหู เหมือนพระอาทิตย์ทรงกลด

มองจากด้านข้าง มีแสงสีเขียว มองจากด้านหน้า ใบหน้าเหมาะกับต่างหู

ต่างหูงาช้าง ร้อยลูกปัดจากด้านหลัง จะมีแสงระยิบ

ลูกปัดข้าวแห้ง สะท้อนแสงระยิบ

ถ้าตัวเธอมา

ห้ามมาตัวเปล่า เหมือนคนถือใบตอง ให้มากับมิด เตரியมพันธ์ไร

เอา ปลาย เป็นไม้สำหรับกระแทกเส้นด้ายให้แน่นมาด้วย

เตரியมทอผ้า กระแทกพื้นบ้านไม้หลังใหญ่

ไม่ให้ทอผ้าที่ใต้ถุนบ้าน หรือที่ตีนบันได

ต้องทอนอกบ้าน ชานบ้าน หน้าประตูบ้าน ก่อนเข้าห้องนอนหรือห้องครัว

ไม่ให้ทอผ้าที่ศาลาพิธีกรรม

ถ้าตัวเธอมา อย่าตัดไม้ดอกกุมาทอเล่น

ทอมุ้ง ให้ใช้ผ้าชิงระหว่างเสา ทอมุ้งเป็นลาย เหมือนคนเมือง

ถ้าตัวเธอมา อย่าให้ผู้ชายนอนไม่ห่มผ้า

ให้ทอผ้าห่ม 9 วาพับ ให้ทอผ้าลายตั้ง สีดำ ไว้ห่มเอง

ผ้าห่มลายสีแดง ไว้วางทางสาม

อย่าให้หนุ่ม ไม่มีเสื้อใส่ ให้ทอผ้าสักหลาดไว้ 2 ผืน

ผ้าสักหลาดจะสิ้น หากตากบนราวตากผ้า จะหล่นลงมา

อย่าให้หนุ่ม ไม่มีกางเกงใส่

เวลาเดินอย่าให้โดนน้ำค้าง กางเกงจะเปียกน้ำค้าง

อย่าให้หนุ่มไปโดยไม่มียาม ทอยามตื่นจกไว้ใช้สะพาย

อยากให้มีชายมียามสะพาย เหมือนคนอื่น

1.10 โบท มอก เลอ พิม (บทพื้นสวน)

เอะ เญื่อม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ใฝ่ฝัน อย่างหนักหนา

เลอ เจะ เลอ จา-อิจ ซา-แอส วิญญู ๆ
เมื่อ เรา ปรารถนา

โยะ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เห็น ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

โยะ โกะ เมะ ฮอ-อิจ ทิ เซอ จุม
เห็น ตัว เธอ มา และ ขณะ

แรรน พา-อุม นึ่ง เมะ เมาะะ ฟิน ฮะ
ขยัน ใจ ที่ เธอ ไม่ได้ อยู่เฉย

แรรน เปละ นึ่ง เมะ เมาะะ ฟิน อา-อิด
ขยัน ไต ที่ เธอ ไม่ได้ อยู่หนึ่ง

เมาะะ โง-เอ เลอ ฮลัก บลัก โม-อัญ ปอง
ไม่ นึ่ง เปลา ค้างคาว ปาก หน้าต่าง

เมาะะ อา-อิด เลอ ตอง บยอง กา-อัญ ซีก
ไม่ อยู่ ลำพัง ม้า หัว นา

มอก เอะะ เพือก ฮมา ตา-อัญ อา-อิ่ง อู
พัน ไม้ไผ่ จัก(เหลา) ตอก สาน ไว้ เปล

มอก เอะะ นึ่ง ทู เตอา-อัญ อู จา
พัน ไม้ไผ่ ที่ ดอย สาน เปล

ตา-อัญ อา-อิ่ง เลอ อา อู จา นอ-แอ
สาน ไว้ สอง เปล ลูกน้อย

ลอน เเยื่อม ออ-แอ ๆ นอ-แอ เลอ เมะ
ถ้าหาก ร้องไห้ ออ-แอ ๆ ลูกน้อย ชาย

เยื่อม จัก นึ่ง เตะ เลอ เปือบ เมะ เซือน
ร้องไห้ ลูกรัก ที่ มือ ยื่น เธอ รับ

ดัส เมะ อิด เซือน เตอ-อุม เมื่อน 'ญิต
ถ้า เธอ แล้ว รับ ถึงจะ รับ หยุด

ดัส โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

แรรน พา-อุม นึ่ง เมะ เมาะะ ฟิน ฮะ
ขยัน ใจ ที่ เธอ ไม่ได้ อยู่เฉย

แรรน เปละ นึ่ง เมะ เมาะะ ฟิน อา-อิด
ขยัน ไต ที่ เธอ ไม่ได้ นิ่งเฉย

โง-เอ 'มา-แอ เลอ โซซ ขอม เลอ แตม
อยู่ กับ เครื่องเปาไฟ ทั้ง เครื่องมือตีเหล็ก

แตม อา-อิ่ง ทิ ปัง ฮนัง มา-อือ ญอ-แอ
ตี ไว้ หนึ่ง ขวด ลูกปัด เงิน ย่อย

แตม อา-อิ่ง ซา-แอ ซอ-แอ กอ-แอ เลอ อา
ตี ไว้ สาย สร้อย มี สอง

แตม อา-อิ่ง ลาน คยา-แอ เทีย บา-แอ โรง
ตี ไว้ ต่างหู ทองคำ ดอก พัก แรก

ลอน กวน เลอ เปอ-อิน โรง เลอ เคะ
ถ้า ลูก หญิง แรก ที่หลัง

โฆะโกะ เมะ นิง โปละ โชม บา-อือ

รักษา เธอ ที่ ต่างหู จะ ทัดหู

ลอน กวน เลอเมะ โรง เลอกา

ถ้า ลูก ชาย แรก ก่อน

ฮักซา เอะ นิง มา-อือ โชม จา-เอ

รักษา เรา ที่ เงิน จะ จ่าย

ตั๊ฮ โกะ เมะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เธอ มา อย่างแท้จริง

มอก อา-อิง เลอพิม ฮอ-อิจ ซีม เญื่อะ

พัน ไว้ สวน ถึง ใต้ถุน บ้าน

เมอ-อุม อา-อิง โจส ปยัง กัง เลอ โพละ

ปลุก ไว้ ชาย คา ลาน พลุ

เมอ-อุม อา-อิง ชวง โปยะ โคะ เปลอ-อิ อา-อิม

ปลุก ไว้ ชายคา ต้น หมาก ดิบ

เมอ-อุม อา-อิง โคย-อิญ เจือ โคะ พือ แซม

ปลุก ไว้ ทุก อย่าง ต้น มะพร้าว คน

เมอ-อุม อา-อิง โกะ-เอ ติบ ติบ กา-อิญ 'ยวง

ปลุก ไว้ กล้าย ทัพย์ ที่ลาดชั้น หัว บ้าน

เมอ-อุม อา-อิง โกะ-เอ นวน โชม กวน จัก

ปลุก ไว้ กล้าย นวล กิน ลูก รัก

เมอ-อุม เลอ เมะ ลอง 'นอง 'ยวง อา-อิด

ปลุก อ้อย ดำ ดง บ้าน อยู่

เมะ เตอ-อุม เออ-อิญ อิด แปน นาม ออ-เอ

เธอ มา กลับ ริด เป็น น้ำ อ้อย

นาม ออ-เอ เญื่อะ เ'ยียก กอ-แอ ทิ แชน

น้ำ อ้อย บ้าน ที่ มี หนึ่ง แสน

เลอ โดส ละ เมะ พัน นิง เยียม

กล่าว ไว้ ให้ เธอ ที่ บท ขอ

บทพื้นสวน

เมื่อเห็นเธอมา ทำให้ฉันมีความขยัน อยู่เฉยไม่ได้ ต้องทำสวนแล้ว

อยู่เฉยไม่ได้ เหมือนม้าที่อยู่ปลายนา

พื้นไม้ พื้นดอก เอามาทำอุให้เด็กนอน

พื้นไม้ มาทำเปลให้เด็กนอน สานไว้ 2 เปล

ถ้าหากผู้ชายร้องไห้ในมือของพี่ เธอต้องมารับลูกด้วยมือเธอ

ถ้าหากรับลูกไป ลูกก็จะหยุดร้อง

ถ้าเธอมา ฉันจะมีกำลังใจทำงาน ฉันจะอยู่กับเครื่องตีเหล็ก เครื่องเป่าไฟ

ฉันจะมีสร้อยเงิน เตรียมไว้ 2 เส้น

ฉันจะตีต่างหูทองไว้ เหมือนดอกฟักเขียว

ถ้าหากมีลูกผู้หญิงคนโต จะให้แม่ดูแลเครื่องแต่งกายของผู้หญิง

ถ้าหากมีลูกผู้ชายคนโต จะรักษาเงินทองไว้ให้ลูกชาย

ถ้าเธอมา เราจะถางสวนถึงใต้ถุนบ้าน

จะปลูกใบพลู⁸³ ถึงชายคา จะปลูกต้นหมากใกล้ชายคา

จะปลูกต้นมะพร้าวทุกชนิด จะปลูกกล้วยทิพย์⁸⁴

จะปลูกกล้วยนวล ให้เด็กกิน

จะปลูกอ้อยดำ ให้หนาทึบ ฉันทจะให้เธอคั้นน้ำอ้อย น้ำอ้อยบ้านพี่มี 1 แสน

⁸³ ใช้สำหรับกินหมาก

⁸⁴ เป็นยา แก้กท้องร่วง

เลขชอมแ'ล เลขเวือะ ภาคที่ 2
เลข ชอม เรอ-อูก เฮอ-อู (เอาไป/พาไป)

2.1 โบท เทีย เซือะ เทีย กยา-อิญ (บทดอกไม้เป้า ไม้แดง⁸⁵)

อะ ฮมอง โม่-อิญ ฌา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม อะ ฮมอง โม่-อิญ ตอม ชอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แน่นอน เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดีงาม

เทีย เซือะ เทีย กยา-อิญ เดอ-อุม ฌู-อิฮ ตะ เซอ บยา-ออก ฮา-ออก
ดอก ไม้เป้า ดอก ไม้แดง ฟิ่ง ปรารณา เรา ไว้ที่อุ้งมือ ขึ้น
ชวง ฐา-ออก เปส ฐา-อิฮ
ดอก ดก เด็ด ทัดหู

เปลอ-อิ ปลา-ออก เปลอ-อิ เออ-อุม เดอ-อุม ฌู-อิฮ ตะ เซอ โฌ-เอ โก-เอ เปส โชม
ผล มะเตือ⁸⁶ ผล ไม้เค็ม⁸⁷ ฟิ่ง ปรารณา เรา ยืนมือ ค่อย เก็บ กิน
โพง โล-เอ
สุก งอม

เทีย เซือะ ฌิง ทุ เปย-อิฮ เลอ โทม เทีย โฌม โตะ เจียก เปย-อิฮ เลอ ฌือฮ
ดอก ไม้เป้า ที่ บนเขา บาน สะพรั่ง ดอก ไม้โฌม⁸⁸ ใน กิวเขา บาน บานเป็นพวง

เจียก ฐา-อิฮ เลอ ฌือฮ รั้ง เฟือส โนก เจียก ฐา-อิฮ เลอ ไซก เทีย 'ลอก คำ
เด็ด⁸⁹ ทัดหู เป็นพวง (ช่วงทำพิธีเลี้ยงผี) หยิก ทัดหู ซ้อนกัน ดอก ดาวเรือง

เจียก ฐา-อิฮ เลอ ซาม 'ลอก คาม ตา-แอ เทีย เซือะ รั้ง ฐา-แอ เปย-อิฮ ฌืออม โสรจ
หยิก ทัดหู ดอก คำ ได้ ดอก⁹⁰ ไม้เป้า ไม้ค้าย⁹¹ บาน เมื่อ เทียว

⁸⁵ ดอกไม้เป้า มีลักษณะเป็นพวง มีสีครีม, ไม้แดง เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมใช้ทำเสาบ้าน ดอกของไม้แดงเป็นดอกไม้หอม อยู่สูง เปรียบกับผู้หญิงสวย

⁸⁶ ผลมะเตือ ผลไม้เค็มกำลังสุกอม

⁸⁷ ไม้เค็ม เป็นไม้มีพิษชนิดหนึ่ง ยางของไม้เค็มเป็นยาพิษใช้ยิงสัตว์

⁸⁸ ดอกไม้โฌม เป็นไม้เนื้อแข็ง สำหรับทำเสาบ้าน เหมือนไม้เป้า ไม้แดง

⁸⁹ แบบหยิก

⁹⁰ ต้นไม้กำลังผลัดใบ อีกไม่นานดอกไม้จะออกดอก

⁹¹ ไม้ค้าย เปลือกไม้ค้ายจะลอกออกฤดูแล้ง

'ลอก คาม ลา-แอ โลง เพื่อส โรง เบยะ
ดอก ดาวเรือง บานหลง เสร็จ การเก็บเกี่ยว

เทีย ออส เทีย เออ-อิช ขาน โอ บา-อือ
ดอก โน่น ดอก นี้ จะ ไม่ ทัดหู

บา-อือ 'ลอก เซอ ลิต ติด 'ลั้ง กัง
ทัด ดอก สลิต ติด ย้ง รั้น⁹²

บา-อือ เทีย เซอ-อุม ญั้ง โขก 'ลั้ง ฮละ
ทัด ดอก เซอ-อุม ญั้ง ช่อ อยู่ ไบ

บา-อือ 'ลอก แมน พยะ ระบุ อาม นัต
ทัด ดอก บาน เย็น ใหญ่ อำนาง⁹³

เทีย ออส เทีย เออ-อิช ชัน โอ บา-อือ
ดอก โน่น ดอก นี้ จะ ไม่ ทัดหู

เจียก บา-อือ เทีย เซอ-อุม ฮละ เ่นอ-อุม เตะ
หยิก ทัด ดอก ขำ ไบ ติด ดิน

เจียก บา-อือ เทีย เกยะ เพื่อส เบยะ โรง
หยิก ทัด ดอก หอมแย้⁹⁴ เสร็จเก็บเกี่ยวแรก

เทีย เซอ-อุม 'ยวง ฮลัก กัก เลอ เตะ
ดอก ขำ บ้านฮลัก⁹⁵ กั้ง แปกลิป

เทีย เกยะ 'ยวง โฆง โฆง เลอ ตา-อิม
ดอก หอมแย้ บ้าน สันเขา กำน แก้วลิป

เทีย ออส เทีย เออ-อิช ขาน โอ บา-อือ
ดอก โน่น ดอก นี้ จะ ไม่ ทัดหู

เจียก บา-อือ เทีย เอื่อง โขก เมือง ตา-แอ
เด็ด ทัด ดอก เอื่อง ออกช่อ เมือง ใต้

เทีย เอื่อง ตัก ฮรา-แอ เซอ รา-แอ มา-อิจ โฆง
ดอก เอื่อง ไม้คาย (คำล่ง) งาม กำน

เจียก บา-อือ ทิ โฆง โปง 'มา-แอ ซวก
เด็ด ทัดหู หนึ่ง กำน เหมาะ กับ หู

โตะ ซวก บา-อือ ลาน ขาน บา-อือ เทีย
รู หู ทัด ต่างหู ตั้งใจ ทัด ดอก

เทีย ออส เทีย เออ-อิช ขาน โอ บา-อือ
ดอก โน่น ดอก นี้ จะ ไม่ ทัด

เจียก บา-อือ เทีย เทียง โขก ฌีียง โกลง
เด็ด ทัด ดอก เทียง ออกช่อ ข้าง ห้วย

โพง ออส โพง เออ-อิช ขาน โอ เปอ-อูก
หน่อ โน่น หน่อ นี้ จะ ไม่ หัก

เปอ-อูก ปอน โพง 'ลา ฮา โพง โตก
หัก กิน หน่อ ไม้เฮียะ ดีกว่า หน่อ ไม้ (โตก)⁹⁶

เปอ-อูก ปอน โพง โตก ปา-แอ เลอ ปา-แอ
หัก กิน หน่อ ไม้โตก

⁹² ดอกสลิต เป็นเครือ เป็นเถา

⁹³ ทัดดอกบานเย็นเหมือนผู้ยิ่งใหญ่

⁹⁴ ดอกหอมแย้ ขึ้นช่วงเกี่ยวข้าวแล้ว

⁹⁵ บ้านฮลัก เป็นชื่อหมู่บ้าน

⁹⁶ ไม้ไผ่เนื้อแข็งนิยมใช้ทำกลองยาสูบ

บ่อยก ออช บ่อยก เออ-อิช ขาน โอ ลา-แอ
ลาน (บ้าน) โน้น ลาน (บ้าน) นี้ จะ ไม่ จร/เที่ยว

ลา-แอ บ่อยก 'ยวง ฆอ เอียง ปอ พา-อุม
เที่ยว ลาน (บ้าน) บ้าน รุ่ง ยังไม่ พอ/สนใจ

เจียก เตอ-อู ปอน กลา-อิช เจียก ปอน
เด็ด ไม่ กับ/กิน กลา-อิช⁹⁷ เด็ด กิน
ฮลา-อิน
ผักอีหลี้น

ฮลา-อิน รูด ฮลา-อิน เณอ-อุม เเนอ-อุม
ผักอีหลี้น หว่าน ผักอีหลี้น ปลูก โคนต้น
โคะ เค
ไม้ ตัดกิ่ง

เฮะ เตอ-อู เวือง พู-อี เฮะ เวือง เมะ
ทะนุ ไม่ ถนอม คนอื่น ทะนุ ถนอม เธอ

เฮะ เวือง เซอ ญะ ฆอ เฮะ พา-อุม
ทะนุ ถนอม (คำสั่ง) รุ่ง ถูก ทะนุ ใจ

ฆอ เฮะ พา-อุม เวือง โอ-อิจ เทือง เมะ
รุ่ง ทะนุ ใจ ถนอม หมด ที่ เธอ

'ญวดๆ กวน ตัว ลา-อิง ชั่ว เฮละ
ยี้ด ๆ ลูก นกขวา ท่ามกลาง หยด ผน

'ญวดๆ กวน เคือง ลา-อิง ขวง เฮงาะ
ยี้ด ๆ ลูก หนู ท่ามกลาง ต้น ข้าว

'ญวดๆ ตั้ง เออ-อิจ 'ญวด ตั้ง เออ-อิจ
ยี้ด ๆ กล้า ผือก ยี้ด กล้า ผือก

เคือฮ เตอ-อู เลอ-อิจ โลฮ โกลฮ เลอ เลอ-อุง
ให้ ไม่ หมู ชุด/ค้อย หลุม พื้นที่ ราบ

'ญวดๆ ตั้ง ฮา-อิน 'ญวด ตั้ง ฮา-อิน
ยี้ด ๆ กล้า มัน ยี้ด กล้า มัน

เคือฮ เตอ-อู จัก เปือม ทิ โฆง กัว
ให้ ไม่ กวาง กิน หมิ่ง ต้น ข้าวฟ่างหางหมา⁹⁸

เคือฮ เตอ-อู มัว เปือม เลอฮัว โฆง เฮงาะ
ให้ ไม่ กระทิง กิน สาม ต้น ข้าว

เลียก เลอ-อิจ 'มา มอก โฆฮ ฮมอง กลา-อิ๊ก
เข้า หมู ไร่ พัน เคาะ/ตี ไดยิ้น เกราะ

โฆฮ ฮมอง กลา-อิ๊ก โทง โคย-อิญ โฆง 'มา
เคาะ/ตี ไดยิ้น เกราะ ตั้ง ทุก สันเขา ไร่

โฆฮ กลา-อิ๊ก⁹⁹ เลอ อา-อุม ญืออม ชา-อุม เบยะ
เคาะ/ตี เกราะ น้ำ ยาม คำ คั้น

คัด อา-อิง เซอ ฐา-อ¹⁰⁰ จัก โชม เทือง
ดัก ไร่ กับดีก กวาง จะ ช้ำม

ยุฮ อา-อิง เพียย เทือง ละ เคือง เออ-อิญ
ทำ ไร่ กับดีกหนุ ช้ำม สำหรับ หนุ มา

ยุฮ อา-อิง เพียย เคอ-อิญ เคือง เออ-อิญ ตอ-แฮฮ
ทำ ไร่ กับดีก ดัก หนุ มา กัด/แกะ

⁹⁷ พิษชนิดหนึ่งใช้ไล่ความชื้นในนาข้าว

⁹⁸ ข้าวฟ่างหางหมา ลักษณะเป็นพวงพุ่มเหมือนหางหมา

⁹⁹ กลา-อิ๊ก คล้ายครกกระต๋อง ป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามา ทำให้สัตว์ตกใจ

¹⁰⁰ คมแหลม มีลักษณะเหมือน หอก ทำด้วยไม้ไผ่ ใช้เป็นเครื่องดักสัตว์พวกกวาง หมูป่า

ยุษ เพี้ยย เยื่อ ฆลอ-แอฮ เคื่อง ตอ-แอฮ เฮงาะ
ทำ กั๊ดกั๊ง่าย ลั๊น/เร็ว หนุ กั๊ด/แหะ ช้าว

ตอ-แอฮ เตอ-อุ ทิ เ่นอ-อุม เฮงาะ เตอ-อุม
กั๊ด/แหะ ไม่ หนึ่ง กอ ช้าว ฟั้ง
ตา-ออก
นำมาปลูก

เฮงาะ เพื่อน ลอง ขวง¹⁰⁴ โดก เลอ โดก
ช้าว เพื่อน ดำ โคนตัน เกลี้ยง

เคือฮ เตอ-อุ โทก¹⁰⁶ ลา-อัญ กา-อัญ เพยะ เค
ให้ ไม่ โทก คลุม หัว ไร่ที่ ป่าไม้ดี

เคือฮ เตอ-อุ ฮมุง ฮมั้ง คยั้ง เลอ อา-อุม
ให้ ไม่ ลั๊มระเนระนาด ร่อง น้ำ

เมอ-อุม อา-อั้ง เคือฮ ตา-อิบ เตอ-อุม
ปลูก ไร่ ให้ ไร่ ถึงจะ
มา-อิจ เปลอ-อิ
ดี ผล

ซีก ฆะ 'งอน เนอ-อุม เกอ-อุม อา-อั้ง ตอน
กริด ยางรัก¹⁰⁹ กลาง ปี ตอก¹¹⁰ ไร่ แน่น

เพือม¹⁰¹ จัก เฮงาะ มอง กา ปลอง ฆะยอ-อุม
กิน กวาง ช้าว ที่เฝ้า ก่อน ออกรวง ครอบ

เฮงาะ เพื่อน¹⁰² เตอ-อุม ตา-ออก¹⁰³ ดิบ
ช้าว เพื่อน ฟั้ง ปลูกครั้งแรก หุบเขา
รา-ออก เ'รื่อ-อัญ
ที่ ดงไม้ เ'รื่อ-อัญ

เคือฮ เตอ-อุ ฮาน¹⁰⁵ โทก กา โขก ฮละ
ให้ ไม่ ฮาน โทก ก่อน แดก ใบ

เคือฮ เตอ-อุ ฟุด ฟัด กา-อื้อ¹⁰⁷ เลอ แม่ม
ให้ ไม่ ลมพัดไปมา ลม คีน

ตั้ง โบย-อิจ เลอ ยุม เมอ-อุม อา-อั้ง ตา-อิบ
กล้า พริก แม่ยวม ปลูก ไร่ ไร่¹⁰⁸

โดฮ เตอ-อุ เมอ-อุม เชือ เคือ เซอ เงะ
จะ ไม่ ปลูก ห่าง เสียเปล่า วัน

เกอ-อุม เตอ-อุ เซอ รออฮ กอฮ แม กา-อื้อ
ตอก ไม่ สะเพร่า พัด อัก ลม

¹⁰¹ เพือม แปลว่า กิน ใช้กับสัตว์

¹⁰² ปลูกช้าวเพื่อนในหุบเขาที่มีต้น เ'รื่อ-อัญ อยู่

¹⁰³ เตอ-อุมตา-ออก คือฟั้งได้มาปลูก ครั้งแรก ปีแรก

¹⁰⁴ โคนตันของช้าวเพื่อนมีสีดำ

¹⁰⁵ ฮาน คือวัชพืช มีลักษณะเหมือนว่าน ขึ้นในไร่ช้าว

¹⁰⁶ โทก คือวัชพืช มีลักษณะเป็นเส้นเล็ก ๆ ไม่มีใบ

¹⁰⁷ ลมคีนเป็นลมปลายฤดูฝน ลมหนาว ป้องกันไม่ให้ลมพัดช้าวล้ม

¹⁰⁸ จะปลูกพริกให้ถี่ ๆ ถึงจะได้ผลดี

¹⁰⁹ ยางไม้รัก มีสีดำ แทนสีเคลือบ

¹¹⁰ ตอก ที่รองยางให้มันคง

เงือะ ตา-อือ ฟิน เบลอ-อุง 'รอง เซอ 'นะ
บ้าน กระท่อม ได้ ตั้ง/ปลูก เสา กลาง

เคือฮ เตอ-อุ ชัง ลอก ตอก 'งอน เนอ-อุม
ให้ ไม่ ช้าง ถูก/รื้อ เมื่อ กลาง ปี

เคือฮ เตอ-อุ เลอ เลอ-อุม เนอ-อุม โวฮ โรง
ให้ ไม่ ล้ม ลง ปี สร้าง แรก

ด้อ เมื่อน โม่-อือญ แคย-อิจ ยุซ ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ชะตาที่กำหนด

ด้อ เมื่อน โม่-อือญ เบย ซอม ตะ 'แนด
ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดีงาม

เลอ เวือก¹¹¹ นิง บยุ-อิ 'ญัว ลา-อิจฯ
เลอเวือก ที่ ริม ไร่ รั้น ๆ

เรอ-อุก มะ เตะ ซือญ ฟือญ ตา-อิบ 'งา-แอ
เอามา แม่ เรา ถัก สวิง ถี่ ตา

โฆก ลา-แอ เฟือง หู แกลด 'เรียงฯ
ช่อ/ยอด ต้นดอกก่ง¹¹² ยอด ดอย

เรอ-อุก เฟือะ เตะ ตา-อือญ 'นะ กา-อือญ ลง
เอามา พ่อ เรา สาน กู้บ (หมวก) หัว คำ

ตา-อือญ 'นะ กา-อือญ ลง เมาะ ตอง กอ-อิจ
สาน กู้บ (หมวก) หัว คำ ไม่ เผา แดด

ฆัดของ นิง บยุ-อิ ญิม เลอ โฮฮ
มะเขือพวง ที่ ริมไร่ อร่อย เข้มข้น อร่อยมาก

เรอ-อุก มะ เตะ โตฮ โลฮ เลอ เลียง
เอามา แม่ เรา คำ อร่อย แกงข้าวคั่ว

โตฮ ทิ บอ เตียง เลอ เลียง กวน แฮ
คำ หนึ่ง ครก¹¹³ แกง ข้าวคั่ว ลูก ผึ่ง

กยะทีญ ฟิน ตอก ลา-อิจ เฮอ-อิน พู-อิ
ทาง หลวง ได้ เชื่อม ท่ามกลางเยอะ คน

เคือฮ เตอ-อุ ญูญะ ฮละ เลอ ลา-แอ
ให้ ไม่ สูญหาย ใบตองก่ง

เคือฮ เตอ-อุ ชุนซา-แอ เลอ ลา-แอ โชะ
ให้ ไม่ สับสน ระหว่าง วุ่นวาย

ด้อ เมื่อน โม่-อือญ แคย-อิจ ยุซ ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตาที่กำหนด

เมือง
เมือง

ปัง อ้อ 'มา-แอ เมะ มัฮ แนฮ เฮอ-อิน
ถึงแม้ ว่า กับ เธอ เป็น เรือย มาก

ปัง เกยอ-อิน 'มา-แอ เมะ มัฮ แนฮ 'ลั้ง
ถึงแม้ กล่าว กับ เธอ เป็น เรือย ยาว

¹¹¹ ผักเลอเวือกเป็นหน่วยชนิดหนึ่งกินได้ชั้นที่ริมไร่

¹¹² ต้นดอกก่งชั้นที่ยอดดอย

¹¹³ ครกกระต๋องใช้ตำข้าวนี้

เกยอ-อิน ลวง เซอ โวม-อีญ ญေး กอ-แอ
พูด เรื่อง ดวงดาว ไม่ มี
ขยา-แอ
หาย

ตา-แอ ลวง พี ญอ-แอ ญေး กอ-แอ
พูด เรื่อง ที่ ย่อย/มาก ไม่ มี
ลอ-อิจ
จบ/สิ้น

เจียก ปอน ลัก โคยะ โตะเซองา
เด็ด กิน ที่ ใหม่ แกง/ต้ม

เคียด โญะ ลัก ฮงา เลอ อา-อุม กา เฮลละ
ดัก คิม ที่ ใหม่ น้ำ ก่อน ฝน

โซม เบลือฮ กอ-แอ ่มอ-อู เฮอ-อู เกียงๆ
จะ ปล่อย ฝ่าย ม้วนกลม ไป โฉบ

โซม เขียง เลอ เลาะ เออ-อีญ เซียง โคยะ
จะ เปลี่ยน สำเนียง มาเป็น เสียง ใหม่

เบลือฮ ขอม บยอง เลียง เฟือม ฌีง กยะ
ปล่อย ทั้ง ม้า เลียง เล็มหญ้า ช้าง ทาง

เฟือม ฐา-อิบ เลอ โฆลย โกลย เจียง อัง¹¹⁴
กิน หญ้า งาม ตาม เขียง อาง

เฟือม ฐา-อิบ ญา วัง คยัง เซอ โฆยง
กิน หญ้า หญ้า วัง¹¹⁵ ผัง สาละวิน

เฟือม ฐา-อิบ ญา ซา-แอ นา-แอ ชิก แซม
กิน หญ้า หญ้า ทราย ใน นา คนไต่

เบลือฮ ขอม ชัง ออ-แอ เฟือม ดอ-แอ ทุ
ปล่อย ทั้ง ช้าง เลียง กินหญ้า บน ดอย

เฟือม โตก โซม พู ทุ ตะ เซอ-อีญ
กินหญ้า ตอน ใกล้ คำ บนดอย ซื่อตอยที่ใช้เลี้ยงผี

กอม บยะ คี มู-อี ชัง ทุ-อี โคยะ
อย่า ลัก ขโมย ช้าง ซื่อ ใหม่

เคือฮ เตอ-อู พู-อี เลง เตง กา-อีญ 'ยวง
ให้ ไม่ คน ซื่อ เสียงกระดิ่ง หัว บ้าน

แปยฮ อา-อึง ละ ะยียก งอ ฆะ รั้ง
ก่อ ไว้ ให้ พี่ ไฟ เธอ สว่าง

แปยฮ งอ ฆะ รั้ง เซอ ปลัง ดอฮ เตอ-อีญ
ก่อ ไฟ เธอ แจ้ง โลง ทะลุ ผาผนัง

เคือฮ ะยียก รั้ง เฮอ-อู ซับ เลอ โตง
ให้ พี่ สว่าง เติน สำหรับ

เคือฮ ะยียก รั้ง เออ-อีญ โฆง เลอ เทือบ
ให้ พี่ สว่าง กลับ สันเขา ตรงข้าม

ฮา-อิก 'ลั้ง เกยอ-อิส โทะ เลอ มัง ปั้น เตะ
म्म ยาว สาว ร่อง/น้อย (ดวงวิญญาณ) ปู่ย่า
ดั้งเดิมมอบให้)

กอม เคือฮ พู-อี ดอ-อิจ ดอ-อิจ ทิ ฌีียง
อย่า ให้ คน/เขา ถอน หลุด/ออก หนึ่ง เส้น

¹¹⁴ บริเวณน้ำขังที่มีหญ้าขึ้น

¹¹⁵ หญ้าวัง คือ หญ้าชนิดหนึ่งคล้ายต้นข้าว

อา-อิง เียยิก เมะ เลน เปน ซีซอ
ไว้ ที่ เธอ เล่น เป็น ซีซอ

ซีซอ โพลก ชัง เออ-อีญ กัง โฮง
ซีซอ งา ช้าง กลับ กลาง โรง

เบียง ลอง เกยอ-อิช โทะ เลอ ของ ไปย-อิจ แง
พัน คำ สาว รong/น้อย สวยงาม ปีก แง

กอม เคือฮ พู-อี กอฮ ฆอฮ ทิ ซี
อย่า ให้ คน/เขา ถอน หลุด หนึ่ง ซี

อา-อิง เียยิก เมะ ซี แปน แก-ออ เกาะ
ไว้ ที่ เธอ แกะ เป็น แก้ว กรอบ

แก-ออ เกาะ ทิ พุน เซอ ลิด ฮุน แซม
แก้ว กรอบ หนึ่ง องค์ รูปร่าง หุ่น คนไต่

เตะ ซีก เตะ เตอ-อุ เฮอ-อุ ฮาม แลน
ดิน นา ดิน ถม ไป ลอง ดู

เจียง แซน เจียง ฮา-เอ เลอ 'มา-เอ ฮาม ติ
เซียง แสน เซียง รวย ปะ ปน กัน ก่อน

ยม ติ อา-อิม ติ กวน ทิ มะ
ตาย ด้วยกัน เป็น ด้วยกัน ลูก หนึ่ง แม่

ซึก ติ ปลา-อีญ ติ กะ ทิ พุง
อิม ด้วยกัน หิว ด้วยกัน ปลา หนึ่ง วัง

ติก เพอ-อุ ทิ ซะ กะ โชม 'ยู
แค่ ตายหมด หนึ่ง เข้า ปลา กิน ทางหลาย

ติก เพอ-อุ ทิ พู โชม 'ยู เตียง
แค่ ตายหมด หนึ่ง คำ กิน หลาย¹¹⁶ พู

ชอด เพลียฮ เตะ เฮอ-อุ ลอก เงอ-อุ นาม¹¹⁷
พุง หอก เรา ไป ถูก ตอ นาม

เลอ ฆือฮ ตอก พยาม นาม พอน ชอบ
แตก ออก/แยก เหมือน พยายาม นาม ห้า กำมือ

โซง โม มา-อิจ กา-แอ ฐา-แอ¹¹⁸ ฟิน โอ-อิจ
ยีน ภูเขา ดิงาม กา-แอ ฐา-แอ ฟิน หมด

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ คำ ร้อง

¹¹⁶ หลาย ต้นไม้ที่ใช้เปื้อปลา

¹¹⁷ นาม เป็นไม้ที่เขาให้คนตาย ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ตั้งรวมไว้สถานที่หนึ่งในป่าช้า

¹¹⁸ ฐา-แอ คือชื่อคนที่พุงหอก

บทดอกไม้เป่า ไม้แดง

ดอกไม้เป่า มีลักษณะเป็นพวง มีสีครีม, ไม้แดง เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมใช้ทำเสาบ้าน

ดอกของไม้แดงเป็นดอกไม้หอม อยู่สูง เปรียบกับผู้หญิงสวย

ดอกไม้เป่า ดอกไม้แดงเพิ่งออกดอก อยากรจะเก็บเอามาทำตุ๊ก

ผลมะเดื่อ ผลไม้เค็ม กำลังสุกงอม

อยากรจะยื่นมือไปเก็บกิน

ดอกไม้เป่าที่บนเขาบานสะพรั่ง

ดอกไม้โหมม ในกวีเขาบานเป็นพวง

เด็ดทำตุ๊กเป็นพวง (ช่วงทำพิธีเลี้ยงผี) เด็ดดอกดาวเรืองทำตุ๊ก เด็ดดอกคำใต้ทำตุ๊ก

ดอกไม้เป่า ไม้ค้ายานเมื่อเที่ยว ดอกดาวเรืองบานหลังเสร็จฤดูเก็บเกี่ยว

ดอกไม้โน่นดอกไม้นี้จะไม่เก็บทำตุ๊ก ทัดดอกสลิด ทัดดอกบานเย็น ยิ่งใหญ่เหมือนผู้มีอำนาจ

ดอกไม้โน่นดอกไม้จะไม่เก็บทำตุ๊ก เด็ดดอกชำไบติดดิน เด็ดดอกหอมแย้ทำตุ๊ก ดอกชำบ้านสลัก

กิ่งแปดสิบ ดอกหอมแย้บ้านสันเขาก้านเก้าสิบ

ดอกไม้โน่นดอกไม้จะไม่เด็ดทำตุ๊ก เด็ดดอกเอื้องออกช่อที่เมืองใต้ทำตุ๊ก ดอกเอื้องไม้ค้าย้านงาม

เด็ดทำตุ๊กหนึ่งก้านเหมาะกับหู รุหนุที่ตัดต่างหู ตั้งใจตัดดอกไม้

ดอกไม้โน่นดอกไม้จะไม่ตัด เด็ดดอกเที่ยงที่ออกช่อข้างห้วย

หน่อโน่นหน่อนี้จะไม่หัก หักกินหน่อไม้เฮียะดีกว่าหน่อไม้โตก

ลานบ้านโน้น ลานบ้านนี้จะไม่ไปเที่ยว ไปบ้านไหนก็ยังไม่พอใจเหมือนไปบ้านเธอ

ไม่กินผักกลา-ฮือ กินผักอีหลีนแทน ผักอีหลีนที่หวานปลูกที่โคนต้นไม้ตัดกิ่ง

ไม่ทะนุถนอมคนอื่น ทะนุถนอมเธอคนเดียว ทะนุถนอมคนที่ถูกใจ จะทะนุถนอมดูแลเธออย่างดีที่สุด

ลูกนกขวา เบี่ยง หนาวสั้น ขดตัวท่ามกลางสายฝน ลูกหนูอยู่ท่ามกลางทุ่งข้าว

กล้าของเผือกกำลังจะงอกออก ไม่ให้หนูชุดพื้นที่ราบให้เป็นหลุมขรุขระ ไม่ให้หนูชุดคู้กินเผือก

กล้าของมันกำลังจะงอกออก

ไม่ให้กว้างมากินข้าวฟ่างหางหมา ไม่ให้กระทิงมากินต้นข้าว 3 ต้น

หมูป่าเข้ามาในไร่ข้าวเราตีเกราะ ป้องกันไม่ให้หมูมากินข้าว

ตีเกราะได้ยินทุกสันเขา ตีกลา-ฮือ ยามค่ำคืน วางกับดักไว้ไม่ให้กว้างข้าม

ทำกับดัก ดักหนูไว้ ไม่ให้หมูมากัดแทะข้าว

เฝ้าไม่ให้กว้างมากินข้าวก่อนออกรวง

พันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกปีแรก หนูไม่ได้กัดกินสักกอ

ข้าวเพื่อนเพิ่งได้มาปลูกครั้งแรก ปีแรก ปลูกข้าวเพื่อนในหุบเขาที่มีต้น เอรู-อีญ อยู่

โคนต้นของข้าวเพื่อนมีสีดำ

ไม่ให้วัวพิษขึ้นมา จะทำลายรากของข้าว ไม่ให้ข้าวโต แย่งสารอาหารของข้าวกินหมด

ป้องกันไม่ให้โทกขึ้นคลุมหัวไร่ ป้องกันไม่ให้ลมพัดข้าวล้ม ป้องกันไม่ให้ข้าวล้มระเนระนาดที่ร่องน้ำ
กล้าพริกที่ปลูกไว้ ปลูกไว้ให้ถี่ ๆ ถึงจะได้ผลดี จะปลูกไม่ห่าง จะได้ไม่เสียเวลา
กรีดยางรักกลางปี ตอกไว้แน่น หากตอกกระบอกรองรับยางรักไม่แน่นเดี๋ยวลมจะพัดไป
ถ้าปลูกกระท่อมในนา จะต้องมีเสาตรงกลาง จะได้แข็งแรง
ไม่ให้ช้างมารื้อกระท่อม ป้องกันไม่ให้ล้มลง ไม่ให้พัง
ผักเลอเวือกขึ้นที่ริมไร่ เอามาให้แม่เรากลักสวิงตาถี้
ต้นดอกกังขึ้นที่ยอดดอย เก็บให้พ่อเอามาसानหมวก สานหมวกกันแดดกันฝน
มะเขือพวงที่ริมไร่ เอามาให้แม่ ทำแกงข้าวคั่ว ใส่ลูกผึ่ง
ทางหลวงเชื่อมคนมากมาย ทั้งหมู่บ้าน
ระหว่างที่บ้านเมืองสืบขุนนาย แม้จะมีอะไรเกิดขึ้น เราจะไม่แยกจากกัน
ถึงแม้เราจะว่ากล่าว จะเป็นเรื่องมากและยาวไปเปล่า ถึงแม้ว่าจะพูดไปก็มากความเปล่า ๆ
ถึงแม้จะกล่าวกับเธอเป็นเรื่องยาว
พูดเรื่องดวงดาวไม่มีหาย พูดละเอียดมากเกินไปก็ไม่มีวันจบสิ้น
....เหมือนปล่อยฝ้ายแล้วสวยเหมือนนกบินโฉบ จะเปลี่ยนเป็นเรื่องใหม่
ปล่อยทิ้งมาเลี้ยงเล็มหญาข้างทาง กินหญ้างามบริเวณที่มีน้ำขัง กินหญ้างังฝั่งแม่น้ำสาละวิน
กินหญ้าร่ายในนาคนไถ
ปล่อยทิ้งข้างเลี้ยงกินหญ้างบนดอย กินหญ้างตอนใกล้ค้ำบนดอย ตะเขอ-อีญ
อย่าลักขโมยช้าง ไม่ให้คนขี่ไป
เธอก่อไฟไว้ให้พี่จะได้สว่าง สว่างทะเลให้เห็นได้ชัด ให้ไฟสว่างเมื่อพี่เดินทาง
ทางสว่าง พี่จะได้เดินทางกลับสะดวก
ผมยาวของเธอไม่ให้ใครดึง ไม่ให้ใครถอน ไม่ให้ใครม้วนเหมือนเส้นขอ
ฟันที่ย้อมสีดำสวยเหมือนปีกแมลงแกง ไม่ให้ใครถอนฟันแม้แต่ซี่เดียว
เก็บฟันไว้ให้พี่จะเอาไปใส่กรอบ เอาไปกรอบแก้วเหมือนองค์พระห้อยคอ เก็บไว้บูชา
จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน จะตายก็ตายด้วยกัน อ้อมก็อ้อมด้วยกัน หิวก็หิวด้วยกัน ยังไงก็ตายครั้งเดียว

2.2 โบท ฆยา-แอ 'มอ-แอ เมียง เคอ-อิ (บทขวานตัดฟันหาย¹¹⁹)

เอะ ฮมอง โม-อีญู ญา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่แน่นอน

เอะ ฮมอง โม-อีญู ตอม ขอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ ฝากคำ ที่ดีงาม

ฆยา-แอ 'มอ-แอ เมียง เคอ-อิ ชา-อุบ ญาะ โยะ
หาย ขวาน ตัด ฟัน หา ไม่ เห็น

ฆยา-แอ เขยอ-อิ โดฮ เสงาะ เลอ โค ญาะ ฟิน
หาย สากครก ตำ ข้าว ซึ่ง ไม่ ได้คืน

มะ เนอ-อุม บยุซๆ ดุส เลอ บวด
แม่ ยาย บ่น ๆ ตก น้ำ ตา

โปะ เนอ-อุม ขวดๆ เลอ-อิฮ เลอ จา-อิจ
พอ ตา เจ็บเฉย ลง น้อยใจ

ติก โปะ เฮอ-อุ ชา-อุบ งา-อุบ เมือ ซะ
แค่ พ่อตา ไป หา ฟรุ้งนี้ เมือ เข้า

ติก ละ เขื่อม มะ ปอก จะ โขม
แค่ ให้ ร้องให้ แม่ ข้าง เตาไฟ กิน

เอะ เรอ-อุก ฆะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญู
เรา นำเอา เธอ ไป หมุน กังหัน

เซอ บวด 'มา-แอ เอะ กะ ฮวด โนง
ให้ร่วมทาง กับ เรา ปลา ตาม ขอนไม้

เซอ โบยง 'มา-แอ เอะ โอง เออ-อีญู เลียก
ให้ร่วมทาง กับ เรา ตัวต่อ กลับ เข้าหลุม

ติก เปย ฆะ ปอ-อิจ ฮนัง ฮา โงก
แค่ พี่ชาย เธอ ปลด สร้อย จาก คอ

ปอ-อิจ ฮนัง ฮา โงก ปลอ-แอ เป็ลียง ๆ
ปลด สร้อย จาก คอ ว่าง เปลา ๆ

ติก เปย ฆะ โอก เบล ฮา เตะ
แค่ พี่ชาย เธอ ออก กำไล จาก แขน

โอก เบล ฮา เตะ ชา-ออง แสบๆ
ออก กำไล จาก แขน เปา แสบ ๆ

*เอะ เรอ-อุก ฆะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญู
เรา นำพา เธอ ไป หมุน กังหัน

ติก พู-อิ โซง เคะ และ เซอฮัง
แค่ คนเขา ส่ง ตามหลัง หอยเบี้ย กระดุก¹²⁰

โซง และ เซอ ฮัง โคย-อีญู ปัง โคะ
ส่ง หอยเบี้ย กระดุก ทุก กอ ไม้

ติก พู-อิ ตา-ออ เคะ ฆยั้ง เซอตวง¹²¹
แค่ คนเขา ส่ง ตาม ฆยั้ง เซอตวง

ตา-ออ ฆยั้ง เซอตวง¹²² ดวฮ 'ยวง อา-อี๊ด
ส่ง ฆยั้ง เซอตวง นอก บ้าน อยู่

¹¹⁹ ผู้ชายจะพาผู้หญิงหนี เหมือนของหาย พ่อแม่เป็นห่วง

¹²⁰ หอยเบี้ย กระดุกเป็นของใช้บางอย่างในพิธีส่งเคราะห์ร้าย

¹²¹ ฆยั้ง เซอตวง สานด้วยไม้ไผ่สำหรับใส่ของเมื่อส่งเคราะห์ร้าย

¹²² เซอตวงที่ใส่ของสำหรับส่งเคราะห์ร้ายนอกหมู่บ้าน

โชม ลอด ปา-แอ นา ปา เซอ วา-แอ จะ เลื่อย ไป ข้างหน้า ปลา สวย	*เงื่อม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน
เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เลียก นา-แอ เซอ นาม พา เธอ ไป เข้า ใน เมือง	เลียก นา-แอ เซอ นาม จาม แม ฆู เข้า ใน เมือง จำใจ เหลียว มอง
แม ฆู ที ซะ มะ 'มา-แอ โปะ เลี้ยว มอง หนึ่ง เข้า แม่ กับ พ่อตา	ฆู พี เคือส ตาน เลอนาน 'มา-แอ เปย มอง ให้ มัน จนเบือ น้องสาว กับ พี่ชาย
*เงื่อม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน	เฮอ-อุ เลียก 'มา-แอ เมะ ทุง เจียก โ'ระ ไป เข้า/ตาม กับ เธอ วังน้ำ กิวเขา ลึก
เลียก ทุง เจียก โ'ระ เซอ-อิต โปะ ฮนัง เข้า/ตาม วังน้ำ กิวเขา ลึก เก็บ เพิ่ม ลูกบัต	รือ-เออ เรอ-อุก พี 'ลั้ง ของ โตะ โขก ¹²³ เลือก เอามา อันที่ ยาว กระดุกคนป่า
เรอ-เออ เรอ-อก พี โ'ญก ละ โพลก บา-อือ เลือก เอามา อันที่ ดิงาม สำหรับ ต่างหู ใส่หู	เอะ เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เรา พา เธอ ไป หมุน กังหัน
เรอ-อุก เตอ-อุ เฮอ-อุ เลียก ทุง บอ-แอ แบ ¹²⁴ พา ไม่ ไป เข้า วังน้ำ บอ-แอ แบ	เลียก ทุง บอ-แอ แบ จุม แม เาะ เข้า วังน้ำ บอ-แอ แบ จม ช้ำ เดิม
เฮอ-อุ แก 'มา-แอ เมะ เซอ แฆล อา-อิต เกลอ-อิน ไป ดู กับ เธอ ถ้ำ อยู่ ทุ่ง หลาม	เซอ แฆล อา-อิต เกลอ-อิน เมอ-อิน โรง มะ กระจก อยู่ ทุ่ง หลาม สะไ้ แรก แม่
*เอะ เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เรา พา เธอ ไป หมุน กังหัน	เฮอ-อุ แลน 'มา-แอ เมะ เลอ อา-อุม ลัก โ'ระ ไป ดู กับ เธอ น้ำ ที่ ลึก
เฮอ-อุ แลน 'มา-แอ เมะ เซอ โมะ ลัก ฮลา-ออง ไป ดู กับ เธอ หิน ที่ สูง	ลือ พู-อี เลอ อา-อุม โอ-อิจ นาม โ'ระ ข้าวลือ คนเขา น้ำ หมด ที่ ลึก
ลือ พู-อี เซอ โมะ โอ-อิจ นาม ฮลา-ออง ข้าวลือ คน เขา หิน หมด ที่ สูง	ลือ พู-อี เลอ อา-อุม ปอ กาน ชัง ข้าวลือ คนเขา น้ำ จน แพ้ ช้าง

¹²³ เลอของโตะโขก มีเรื่องเล่าว่าเป็นกระดุกคนป่า ตัดเป็นท่อนยาวประมาณหนึ่งซัอมือใส่ที่สร้อยคอที่ทำด้วยเงิน

¹²⁴ วังน้ำวนที่อันตรายที่สุด

ลือ พู-อี เลอ อัง ปอ คัง แกย
ข่าวลือ คนเขา หน้าผา จน ค้าง เสี่ยงผา

ตึก ละ บยัญ ฮลา-ออง ปลา-ออง โกลง ฮละ
อาจแค่ เท่าเทียม สูง ต้นเลอปลา-ออง ห้วย ฮละ

ตึก ละ บยัญ โวะระ หุง โตย แจม
อาจแค่ เทียบเท่า ความลึก วังน้ำ สบ น้ำแจ่ม

โวะระ หุง โกลง แอฮ แผลฮ พอน เจน
ลึก วังน้ำ ห้วย แอฮ หกลิบ ห้า ช่วง

กอ-แอ ทิ เจน จา-อีฮ ฆัว เลอ ลัง
มี หนึ่ง ช่วง ฟุ้งขึ้น ลำไม้ ข้าวหลาม

ทิ เจน จา-อีฮ เจาะ เอาะ เซอ มา-แอ¹²⁵
หนึ่ง ช่วง ฟุ้ง ขึ้น ไม้ไผ่ เซอ มา-แอ

ทิ เจน ลอ-อิจ 'งา-แอ รุา-แอ กวน เฆลียง
หนึ่ง ช่วง สุด สายตา เดิน ลูก อีแร้ง

ทิ เจน ตาม เมอ-อุก 'นัว เปอ 'นัว
หนึ่ง ช่วง กระโดด วั้ว (คำคล้องจอง)

ทิ เจน ตาม มัว โงฮ เปอ โงฮ
หนึ่ง ช่วง กระโดด กระทิง (คำคล้องจอง)

ยฺฮ ทิ เลอณัม แมนามคง
ข้าม หนึ่ง กระโดด แม่น้ำสาละวิน

*ญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

เฮอ-อุ มอก 'มา-แอ เมะ เอาะ เลอ แกน
ไป พัน กับ เธอ ไม้ไผ่ พาด กัน

มอก เอาะ เลอ แกน ฌาะ แลน 'งา-แอ
พัน ไม้ไผ่ พาด กัน ไม้ ตู ตา

เฮอ-อุ แลน 'มา-แอ เมะ เลอ แกน โคะ เพื่อ
ไป ตู กับ เธอ พาดกัน ไม้(ต้น) มะพร้าว

รอ-แอฮ โชม ทิ เลื่อ เพื่อ เซอปา-ออ¹²⁶
เลื่อ กิน อันที่ ดีกว่า มะพร้าว เซอปา-ออ

*ญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป

เฮอ-อุ แลน 'มา-แอ เมะ เลอ ปีญ เวื่อฮ ฮอง
ไป ตู กับ เธอ น้ำปิง กว้าง ร่อง

เลอ ปีญ เวื่อฮ ฮอง 'นอง ลัก เตื่อะ
น้ำปิง กว้าง ร่อง ป่าตง ทาง ขุน(ต้นน้ำ)

เตื่อะ ลัก นอง แซ พลึง แส มา-อื่อ
ขุน(ต้นน้ำ) ทาง นอง แซ งอก แร่ เงิน

เฮอ-อุ แลน 'มา-แอ เมะ เซอ โฆยง จา-อิต คย้ง
ไป ตู กับ เธอ สาละวิน เลว ร่อง(ลำ)

เซอ โฆยง จา-อิต คย้ง ตัง ลัก โตย
สาละวิน เลว ร่อง ต่าง ที่(ทาง) บรรจบ(สบห้วย)

¹²⁵ ลึกแค่หนึ่งช่วงของการฟุ้งขึ้นของไม้ไผ่

¹²⁶ ชื่อพันธุ์มะพร้าว

โตย เมือง ภู ลา เลอ อา-อุม พา โบยก เลอ โตย ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บรรจบ ที่เมือง ฝรัง น้ำ ผ่าน หมู่บ้าน บอกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง
(ลานบ้าน)

บทหวานตัดพินหาย

หวานตัดพินหาย (เปรียบเทียบกับผู้ชายจะพาผู้หญิงหนี เหมือนของหาย พ่อแม่เป็นห่วง)

หวานผ่าพินหายหาไม่เจอ

สาครครกตำข้าวหายไม่ได้คืนมาอีก

แม่อายบ่น ๆ จนน้ำตาไหล

บ้าน เคยตักน้ำตำข้าว หาพิน เมื่อลูกสาวไปอยู่บ้านสามี

เปรียบเหมือนหวานหาย สาครครกตำข้าวหาย

พ่อตาเป็นคนเงียบขริม เป็นคนไม่พูดมาก ทำให้น้อยใจ เมื่อลูกสาวออกจากบ้านไป

พรั่งนี้ตอนเช้าจะตามหาลูกสาว ที่หนุ่มพาไป

แม่อีกร้องให้ขณะกินข้าวริมเตาไฟ

เราพาเธอไป

ให้เธอตามเราไปเหมือนดั่งปลาว่ายน้ำเลียบขอนไม้

ให้เธอตามเราไปเหมือนดั่งตัวต่อหลุมเข้าหลุมตามกันไป

ก็แค่พี่ชายของเธอปลดสร้อยคอออกจากคอเธอ จนคอว่างเปล่า

แค่พี่ชายเธอเอากำไลออกจากแขนเธอ จนแขนว่างเปล่า

เราพาเธอไป

แค่คนเขาส่งหอยเบี้ยตามเรา

ส่งหอยเบี้ยตามเราทุกกอไม้

แค่คนเขาส่งขลุ่ย เซอตวง ตามเรา

ส่งขลุ่ย เซอตวง นอกหมู่บ้าน

แค่ส่งเคราะห์ใหญ่ที่แยกทางหลวง

เราจะไม่คิดย้อนหลัง จะไปข้างหน้าเรื่อย ๆ เหมือนดั่งปลาว่ายน้ำ

เมื่อเราพาเธอไป

พาเธอเข้าไปในเมือง เข้าในเมืองจำใจเหลียวมองข้างหลัง มองทางบ้านให้เบื่อ

เหลียวมองแม่ พ่อ มองน้องสาว พี่ชาย ให้จนเบื่อ

พาเธอไปเหมือนรถถีบที่เคลื่อนไปข้างหน้า

พาเธอไปดำน้ำที่วังน้ำลึก พาเธอไปดำน้ำ เก็บลูกปัดที่อยู่ใต้น้ำมาให้เธอเพิ่ม

เลือกอันที่ยาวมาร้อยให้เธอ

เลือกเอาอันที่ตีสงามสำหรับทำต่างหู
เมื่อเราพาเธอไป
ไม่พาเธอไปเข้าวังน้ำ บอ-แอ แบ (วังน้ำวน ถ้าพาไปวังน้ำนี้จะจม)
ไปคูที่อยู่งกลมในถ้ำกับเธอ (ผู้หญิงไม่เคยเห็น)
ไปคูที่อยู่งกลม กับลูกสะใภ้คนแรกของเธอ
เราพาเธอไป
ไปคูน้ำที่ลึกกับเธอ ไปคูหินที่สูงกับเธอ
ข่าวลือว่าน้ำที่เราไปคูลึกที่สุด
ลือกันว่าหินสูงกว่านี้ไม่มีอีกแล้ว
ลือกันว่าน้ำที่เราไปคูนั้นน้ำลึกลงน้ำเชี่ยวจนข้างข้ามไม่ได้
ลือกันว่าหน้าผาที่เราจะไปคูสูงจนเลียงผาไปไม่ได้
อาจแค่สูงเท่าต้นเลอปลา-อง ห้วยฮละ
อาจเท่าความลึกวังน้ำสบน้ำแจ่ม
น้ำลึกหกสิบห้าช่วงไม้วัดขนาดความลึก
ความลึกของน้ำจากใต้น้ำถึงเหนือน้ำมีแค่หนึ่งช่วงของการพุ่งขึ้นของไม้ข้าวหลาม
ลึกแค่หนึ่งช่วงของการพุ่งขึ้นของไม้ไผ่ (เขอมา-แอ)
ความลึกของน้ำไกลสุดตาจนมองลูกอีแร้งไม่เห็น
เมื่อพาเธอไป
ไปฟันไม้ไผ่กับเธอ ฟันไม้พาดกันแล้วไม่มอง ไม่ระวัง ไม้จะทิ่มตา
ไปคูต้นมะพร้าวขึ้นสลัดซับซ้อนกันกับเธอ
เลือกกินมะพร้าวอันที่ตีกว่า
เมื่อพาเธอไป
ไปคูแม่น้ำปิงลำน้ำมันกว้างกับเธอ
ลำน้ำปิงกว้างทางต้นน้ำเป็นป่าดง
ต้นน้ำปิงอยู่ที่หนองเสมี่แร่เงินออกขึ้นมา
ไปคูลำน้ำสาละวินคดงอขรุขระกับเธอ
สาละวินคดงอขรุขระที่บรรจบสบห้วยมันต่าง
บรรจบที่เมืองฝรั่งน้ำผ่านลานบ้าน

2.3 โบท เตือง เลอ เตือง โกลง ระ (บทข้ามแม่น้ำใหญ่)

ด้ย เมื่อน โม่-อีญ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้ย เมื่อน โม่-อีย เบย ชอม ตะ แ่นด
ถ้า เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม

เญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

เรอ-อุก เตอ-อุ เกยอ-อิช โทะ โยะ เลอ เยื่อะ
พา ไม่ สาว น้อยเห็น ความลำบาก

เรอ-อุก เตอ-อุ เกยอ-อิช โทะ ฆิ เซอ อัง
พา ไม่ สาว น้อย ไม่ทำ กระ ดูก

เรอ-อุก เตอ-อุ เกยอ-อิช โทะ ฮนัง เลอ บวด
พา ไม่ สาว น้อย ลูกปัด/สร้อย น้ำตา

เรอ-อุก เตอ-อุ ยุม 'มาม พยาม เซอ โมะะ
พา ไม่ ตาย ไหล่น้ำ ติดอยู่ที่ หิน

เรอ-อุก เตอ-อุ เลอ โจะ โทะ เลอ อา-อุม
พา ไม่ รวม ใน น้ำ

เรอ-อุก เตอ-อุ ยุม ดู-อิช อา-อุม เคอ-อิ กละ¹²⁷
พา ไม่ ตาย เอ่อนอง น้ำ เดือน กละ

เลอ อา-อุม เคอ-อิ กละ ดึก 'ลอ-แอฯ
น้ำ เดือน สิงหา นอง และเชียว

เรอ-อุก เตอ-อุ ยุม ฮะ ดิม¹²⁸ รั้ง ปลอ-แอ
พา ไม่ ตาย ไหม้ ไร่ ฤดูแล้ง

เลอดิม รั้ง ปลอ-แอ ปอ-แอ วู-อิจฯ
เลอดิม ฤดูแล้ง ลมแรง-ไฟแรง

เญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

ตะ ตะ ฟิน เจอ-อุบ นิง เรอ-อุบ บัยัก
คิด เรา จะ ได้ ครอบคลุม ที่แห ตะกั่ว

ตะ ฟิน เลอ มัก กัก เซอ มา-แอ
คิดว่าจะ เกาะเกี่ยว กิ่ง/แขนง ไม้ไผ่

กอ-แอ นา-แอ เพลีย โทะ โระะ เลอ อา-อุม
อยู่ใน หนุ่ม น้อย ลึก น้ำ

*เญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เตือง เลอ เตือง โกลง ระ
พา เธอ ไป ข้าม ทำข้าม ห้วยใหญ่

เตือง กา โซม ชะ แม ญะ นอ-แอ
ข้าม ก่อน กิน ข้าวเช้า แม่ ยะ น้อย

เตือง 'มา-แอ กวาน เพอ-อิ เฮลียก ฮลอ-แอฯ
ข้าม กับ ลูก นาก พลิกตัว ว่ายน้ำ

เตือง 'มา-แอ กะ ฆอ-แอ ฮลอ-แอ ฮลุก เฮลียก
ข้าม กับ (ชื่อปลา) พลิก คว่าหงาย

เตือง 'มา-แอ โมะะ โรษ โคย-อีญ โตส โกลง
ข้าม กับ เถาว์ลย์ ทุก สบ ห้วย

¹²⁷ ช่วงฤดูฝน เดือนสิงหาคม

¹²⁸ เป็นพื้นที่ตัดไม้ ตากแห้งเตรียมเผาสำหรับทำไร่

เทื่อง 'มา-แอกวน โอง โกอง โขลง เวือฮ
ข้าม กับ ลูก ตัวต่อข้าม พื้นที่กว้างใหญ่

โกลง ระบุ 'ยวง เอะ เลอ 'มาม กวน แซม
ห้วยใหญ่ บ้าน เรา ไหลพัดพา ลูก คนโต

ยุม กวน เพอ-อิ ลอง มอง เลอ อา-อุม
ตาย ลูก มาก ดำ เฝ้า น้ำ

เทื่อง เตื่อง ซาม ซุป ลุบ เลอ อา-อุม
ข้าม ทำ สาม สบ ราบ น้ำ

ตอก เอะ เทื่อง รุด กุด เซอ โขยง
สอน เรา ข้าม ผ่าน ตัด น้ำสาละวิน

เญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อิญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

เทื่อง กะ มา-อิจ ฮอง ตา ปอง แอ-ออ
ข้าม ที่ ดี ร่อง ทำ เท่าเทียม เอว

เซอ เกอ-อุ 'รือ-แอฮ กัง ตัง โคะ ฮ
จะ ใช้(อาศัย) นีว กลาง แทน ไม้ เท่า

จั้ง โบก ชัง พอ กอ เลอ อา-อุม
จั้ง ชี ช่างน้ำ แซง/เซียว น้ำ

โซม จั้ง จา-ออ ตา-แอก ละ ฟา-แอก โลง
จะ จั้ง ชาว ไต ให้สำหรับ พาย เรือ

ติก โอ ฟิน เทื่อง เลอ เตื่อง โกอง ระบุ
ถ้าข้าม ได้ ข้าม ทำน้ำ ห้วยใหญ่

คัด แปะ เอาะ ชัง ฮัว 'ลั้ง โตก
ขัด/ผูก แพ ไม้ไผ่ ชัง เล่ม/ท่อน ยาว

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เทื่อง เตื่อง โกอง ระบุ
พา เธอ ไป ข้าม ทำ ห้วยใหญ่

โตฮ แจม 'มา-แอก ตุม ยุม กวน เพอ-อิ
สบ น้ำแจ่ม กับ น้ำแม่ตุม ตาย ลูก มาก

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เทื่อง เตื่อง ซาม ซุป
พา เธอ ไป ข้าม ทำ สาม สบ

กวน 'ลา-แอก แกฮ กยอก เซอ ตอก เอะ เทื่อง
ลูก กระรอก ช่าง ร้อง สอน/แนะ เรา ข้าม

ตอก เอะ เทื่อง โนง เซอ โขยง เวือฮ ฮอง
สอน เรา ข้าม เดี่ยว น้ำสาละวิน กว้าง ร่อง

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เทื่อง เตื่อง แม คอง
พา เธอ ไป ข้าม ทำ แม่น้ำสาละวิน

ติก โอ ฟิน เทื่อง เตื่อง โกอง ระบุ
ถ้าหาก ไม่ได้ ข้าม ทำ ห้วยใหญ่

เซอ เกอ-อุ 'รือ-แอฮ กิ ตัง มา-แอก ทอ
จะ ใช้(อาศัย) นีว ชี แทน ไม้ ไม้พาย

ติก โอ ฟิน เทื่อง เลอ เตื่อง โกอง ระบุ
ถ้าหาก ไม่ได้ ข้าม ทำ ห้วยใหญ่

ฟา-แอก งา-อุม ฟา-แอก โซง โลง เซอ ปา-ออ
พาย นั้ง พาย ยืน เรือ เรือยนต์

โซม จั้ง จา-ออ ลัด¹²⁹ ละ คัด แปะ
จะ จั้ง ชาว ลัด ให้สำหรับ ขัด/ผูก แพ

คัด แปะ เอาะ โตก โญก เกยอ-อิฮ ตัว
ขัด/ผูก แพ ไม้ไผ่ โตก ดี/งาม สาว ข้าม/ชี

¹²⁹ ลัด คือ คนเก่ง มียศถาบรรดาศักดิ์

โ'ญูก เกยอ-อิช เออ-อีญ ด้ว เลอ ฮอน ด้ย โอ ฟั้น เทียง เลอ เตื่อง โกลง ระบุ
ดี/งาม สาว กลับ/มา ช้ำม/ซี ห้า ลิบ ถ้า ไม่ ได้ ช้ำม ท้า ห้วย ใหญ่
ฮัว 'ลั้ง
ท่อน ยาว

เฮอ-อุ กยะ แม เตีย เวีย เลอ อา-อุม ฅมา-อิม พา-อุม ฮลัก กอ เลอ 'มาม ทอ เทีย
ไป ทาง แม่ เตีย เวิน น้ำ ห่วง ใจ เสียตาย ไหลกับน้ำ กระบุง ดอกฝ้าย

'มาม ทอ โนง เปลอ-อิ เขียน ลา-อิจ ๆ ฅมา-อิม เอส เลอ ฮม้ง ฮั้ง เทีย เกยะ
ไหลกับน้ำ กระบุง เมล็ด หมาก หนัก เสียตาย อยาก จะ ถนอม ก้าน ดอก หอมแย้

ญืออม เรอ-อุ เมะ เร-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ โนก มอม จาวตี พี คุม ตะ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน เลี้ยง ทั้ง เจ้าที่ ผี เจ้าของ ดิน

เตือฮ แลน เซอ เมยะ เอะ เมือง โอ-อิจ เลอ โดฮ ละ เมะ ฟั้น นิง เยื่อม
ให้ ดู รักษา เรา ทั้งหมด บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทข้ามแม่น้ำใหญ่

เมื่อพาเธอไป ไม่พาเธอไปที่ลำบาก
จะไม่พาเธอเดินทางอย่างลำบาก เดินล้มลูกคลูกคลาน
ไม่พาเธอไปทรมานจนน้ำตาไหลเป็นสายเหมือนดั่งสร้อยคอ
ไม่พาเธอไปไหลกับน้ำตาย (ร่อนน้ำ) ค้างอยู่ที่ท่ามกลางก้อนหิน
ไม่พาเธอไปตายไหลน้ำ หน้าบ้านอง
ไม่พาเธอไปตาย เพราะโดนไฟไหม้
เมื่อพาเธอไป
คิดว่าจะปกป้องเธอได้ เหมือนปกคลุมด้วยแห
คิดว่าจะเกาะเกี่ยว จับไม่ให้หลุดเหมือนกิ่งไม้ไผ่
ถึงน้ำจะลึกเราจะดูแลเธอ
เมื่อพาเธอไป พาเธอไปข้ามท่า ข้ามห้วยใหญ่
กินข้าวเข้าก่อนข้ามห้วยแม่ยะน้อย
ว่ายนน้ำข้ามไปกับลูกนก ข้ามกับปลากระ ฆอ-แอ พลิกตัวคว่ำหงาย
ข้ามกับเถาว์วัลย์ทุกสบห้วย ข้ามกับลูกตัวต่อ ข้ามพื้นที่โล่งกว้าง
พาเธอไปข้ามท่าห้วยใหญ่ ห้วยใหญ่เคยพัดพาลูกคนโตไปกับสายน้ำ

สบน้ำแจ่มกับแม่น้ำตุมมีลูกนาคตาย ลูกนาคสีดำตายเฝ้าแม่น้ำ
 พาเธอไปข้ามท่าสามสบ
 หล้าข้างห้วยน้ำป่าพัดราบเรียบ
 ลูกกระรอกช่างร้อง สอนเราข้ามผ่านน้ำสาละวิน
 เมื่อพาเธอไป พาเธอไปข้ามท่าแม่น้ำสาละวิน
 หาที่จะข้ามง่ายที่ลำห้วยกว้างและอาจจะลึกถึงแค่เอว
 ถ้าหากข้ามน้ำห้วยใหญ่ไม่ได้ จะใช้น้ำกลางแทนไม้เท้า (ใช้น้ำกลางแทนไม้เท้า เปรียบถึงผู้ชายเก่ง)
 จะใช้น้ำขี้แทนไม้ก่อกพายบังคับแพ จ้างช่างมาขี่ข้ามแม่น้ำ
 ถ้าหากข้ามท่าน้ำห้วยใหญ่ไม่ได้ จะจ้างคนโตให้พายเรือ
 ถ้าข้ามท่าน้ำห้วยใหญ่ได้ จะจ้างชาวลัดให้ผูกแพ
 ใช้ไม้ไผ่ซึ่งท่อนยาวมาผูกแพ ใช้ไม้ไผ่โตกมาผูกแพพาสาวที่ข้ามไป
 ถ้าข้ามท่าน้ำห้วยใหญ่ไม่ได้ ก็ไปทางพื้นดิน
 เสียตายถ้าหากกระบุงฝ้ายลอยน้ำไป (เปรียบว่าถ้าเธอหายไป จะรู้สึกเสียตาย)
 กระบุงที่หนัก ลอยน้ำไปก็จะเสียตาย ให้เราดูแลรักษาทั้งหมด

2.4 โบท เลียก เมือง พู-อี (บทเข้าเมือง)

ด้อย เมือง โม-อีญ แคน-อิจ ยุธ ตะ เน	ด้อย เมือง โม-อีญ เบย ขอม ตะ แ่นด
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด	ถ้า เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม
เรอ-อุก เมา-ฮู เมา-ฮู เลอ-ฮู เลอ-อีญ	เรอ-อุก เตอ-ฮู เกย-ฮู โทะ ฆี เซอ อัง
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน	พา ไม่ สาว น้อย ไม้เท้า กระตุก
เรอ-อุก เตอ-ฮู เกย-ฮู โทะ ฮันง เลอ บวด	เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-แปน เซา-ฮวด กา
พา ไม่ สาว น้อย ลูกปัด น้ำตา	พา ไม่ เธอ เป็น สุนัข ตาม อีเห็น
เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-แปน เซอ ลา พู โม-อีญ	เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-โซง ขวง โบง ซาน
พา ไม่ เธอ เป็น ทนาย ว่า ความ/ลู้คดี	พา ไม่ เธอ ยืน ดิน บันได ศาล
เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-งาน ซาน เลอ-ฮูม	เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-ลอก แ่ย ซาม ชุม
พา ไม่ เธอ แหงนหน้า ศาล เมืองแม่สะเรียง	พา ไม่ เธอ ถูก โช้ สาม ชุม
เรอ-อุก เตอ-ฮู เมา-โง-เอ พูม เมา-จา-อ	เรอ-อุก เตอ-ฮู ดุด ญัว นิง โมะ-โจก
พา ไม่ เธอ อยู่ ใน บ้าน เจ้าชาย	พา ไม่ ขาด เอา ที่ เชือก ผูก/บ่วง

เรอ-อุก เตอ-อุ ฮนวด โงก นึ่ง เว-อิจ ลอม
พา ไม่ ขาด คอ ที่ ดาบ คม

โระ โกลง โขม โจก ดุขย เลอ งา-แอ
ลี้ก แม่น้ำ จะ ข้าม ลี ไกล

เชอ งา-แอ ตะ บวง 'ยวง โขม เฮอ-อุ
ย้ง ไกล หมู่บ้าน จะ ไป

โต โยง เกยอ-อิน ญ้ง เจียะ ตองชู
ไม่ รั้ว คำพูด ไทใหญ่ ตองชู

เกยอ-อิน แซม มา-แอ บลาน ชัน เอียก เลอ-อิช
คำพูด คนโต กับ พม่า จะ ที่ ตอบ

ชาน เอียก กอก เลอ-อิช ทิ เตอ-อิช ตะ
พยายาม ที่ จะ ตอบ หนึ่ง ฟ่า ผ่า

ชาน เอียก กอก เกเล เลอ โฟง
พยายาม ที่ จะ เลียง นกแก้ว

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ ปิน ตะ เซอ โตก
พา เธอ ไป เขียบ ดิน ถิ่นไกล

เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ โจก โบยก แซม เวียง
พา เธอ ไป เขียบ/เดิน เมือง คนโต เมือง

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ เมือง พู-อิ พู-อิ โขม เมือง
ไป ถึง เมือง คน/ชา ชื้อ กิน เมือง

พู-อิ โขม เมือง ระ พะ อินทอง¹³⁰
ชื้อ กิน เมือง ใหญ่ พระ อินทอง

ฮอ-อิจ โตง ญา ลี ชี ดี นอน
ถึง ทุ่ง ญ่าลี ชื้อ ที่ นอน

ชี ดี นอน กา-ออ กวน จา-ออ ลวง
ชื้อ ที่ นอน เก่า ลูก เจ้า หลวง

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ เมือง เจียะ เวีย เรอ-อุก ชา
ไป ถึง เมือง เจี้ยว(ไทใหญ่) ยัม เอาไป ฉิ่ง

เวีย เรอ-อุก เลอ อา ชา ฟิน โกละ
ยัม เอาไป สอง ฉิ่ง สมดุล กลองกบ

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ เมือง ลี ชี โกละ
ไป ถึง เมือง ลื้อ ชื้อ กลองกบ

โฆส เคือฮ เลอ โอฮ ตะ มะ ลอง
ดี ให้ ดั่ง ทั่ว ดิน ฟ่า

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ เมือง บลาน ชี กวาน ชูป
ไป ถึง เมือง พม่า ชื้อ ฤงเท้า

ชี ฆอม กวาน ชูป ลุข ฮละ ชวง
ชื้อ ทั้ง ฤงเท้า ใส่ คลุม ไป เท้า

จา-อุบ กวาน เมือง ฮอ ตอ ณะะ ฆลา-อือ
ใส่ ฤงเท้า เมือง ฮ้อ ริง ไม่ ทกล้ม

กวน โตะ เตียะๆ เจียะ นิง ลา
เด็ก เล็ก ๆ เจี้ยว (ไทใหญ่) ที่ แม่ลา

โต-เอ พา เลอ-อุจ จี มา-แอ ชี ออน
สวม ผ้า โสร่ง ไหม สี อ่อน

โต-เอ พา เลอ มอน ออน ตู ตา-แอ
สวม ผ้า เลอมอน อ่อน หนุ่ม

แกฮ ออน ตู ตา-แอ ฐา-แอ กอง กัด
ช่าง อ่อน หนุ่ม เดิน ถนน ตลาด

¹³⁰ ชื้อพระที่บวช

เลอ โฌง จา-ออล ลัด กา-อีญ กัด มัว
ส่วนสูงต่ำ เจ้าลัด หัว ตลาด มัว (ใหญ่)

เฌียม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พาไป เธอ ไป หมุน กังหัน

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ ลัก จา-อุบ เอนอ-อุก เลอ โค
ไป ถึง ที่ สวม ชื่อ จั่วบ้าน

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ ลัก โก เวือด เตะ ตอง
ไป ถึง ที่ ก่อ วัด ดิน เผา

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ ลัก เบลอ-อุง 'รอง ดิน จี
ไป ถึง ที่ ปัก/ตั้ง เสา ดิน จี

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ ลัก โก เวือด วิชาน
ไป ถึง ที่ ก่อ วัด วิหาร

โก เวือด วิชาน ขาน เมือง กอก¹³¹
ก่อ วัด วิหาร ศาล เมือง กอก

เฌียม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

เรอ-อุก เตอ-อุ เฮอ-อุ อา-อีดี เฌือะ เลอ พิม
พา ไม่ ไป อยู่ บ้าน สวน

อา-อีดี เฌือะ เลอ พิม ฆิม ฮัว ฟา-แอ
อยู่ บ้าน สวน ได้ หัว ฝาย

เรอ-อุก เตอ-อุ เฮอ-อุ อา-อีดี ฆิม ปยัง เวือด
พา ไม่ ไป อยู่ ได้ หลังคา วัด

อา-อีดี ฆิม ปยัง เวือด นา-แอ เซอ นาม
อยู่ ได้ หลังคา วัด ใน สนาม

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นึง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทเข้าเมือง

เมื่อพาเธอไป จะไม่พาเธอเดินอย่างทรमान จนใช้กระดูกเธอแทนไม้เท้า

ไม่พาเธอไปทรमानจนน้ำตาไหลยาวเหมือนดั่งสร้อยคอลูกปัด

จะไม่ทำให้เธอเป็นคนโง่ ถูกหลอกเหมือนหมาตามอีเห็น (อีเห็นฉลาดกว่า)

จะไม่ทำให้เธอมีเรื่องเดือดร้อนเจอหนายความ จะไม่พาเธอไปที่บันไดศาล

ไม่พาเธอไปเงยหน้ามองคูศาลเมืองยวม (ศาลที่แม่สะเรียง)

ไม่พาเธอไปถูกโซ่ ไม่พาเธอไปอยู่ในบ้านเจ้านาย

ไม่ทำให้เธอขาดด้วยเชือก ไม่ทำให้เธอขาดด้วยดาบคม

แม่น้ำลิกจะข้าม ยังไกลหมู่บ้าน จะไป ไม่รู้คำพูดไทใหญ่ คำพูดพม่า ที่จะตอบ

ที่จะพยายามตอบเหมือนฟ้าผ่า ที่จะพยายามเถียงเหมือนน้ำแก้ว

พาเธอไปเหยียบดินถิ่นไกล พาเธอไปเหยียบดินถิ่นคนไต

¹³¹ กรุงเทพฯ

ไปถึงเมือง เข้าที่นอน ซื้อกินที่เมืองใหญ่
 ถึงทุ่งหญ้าดี ซื้อที่นอนเก่าลูกเจ้าหลวง (ซื้อที่นอนเก่าที่เจ้าหลวงเคยใช้)
 ไปถึงเมืองเงี้ยว (ไทใหญ่) ยืมฉิ่ง มา 2 อัน
 ไปถึงเมืองลื้อซื้ออกลองกบ ติให้ตั้งทั่วดินฟ้า
 ไปถึงเมืองพม่าซื้อถุงเท้า ใส่คลุมเท้า ใส่ถุงเท้าเมืองฮ้อ ว่างไม่หกล้ม
 เด็กไทยใหญ่ตัวเล็ก ๆ ที่แม่ลา สวมผ้าโสร่งไหมสีอ่อน สวมผ้าเลอมอนอ่อนนุ่ม เดินที่ถนน ตลาด
 เมื่อพาเธอไป ไปถึงที่สวมซื้อจ้วบ้าน
 ไปถึงที่ก่อวัดดินเผา ไปถึงที่ปักเสาดินจี้ ไปถึงที่ก่อวัดวิหารเมืองกรุงเทพ
 เมื่อพาเธอไป ไม่พาเธอไปอยู่บ้านสวน ไม่ให้อยู่คนเดียว ไม่พาเธอไปอยู่ใต้หลังคาวัด

2.5 โบท โชม เคอ โนม นิง กัด (บทกินขนมที่ตลาด)

ด้อย เมื่อน โม่-อีญ แคย-อิจ ยุส ตะ เน ด้อย เมื่อน โม่-อีญ เบย ซอม ตะ แ่นด
 ถ้ำ เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด ถ้ำ เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม

เงือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เรอ-อุก เตอ-อุ เกยอ-อิช โทะ โยะ เลอ เยื่อะ
 เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน พา ไม่ สาว น้อย ประสบ ทรมาณ

เรอ-อุก เตอ-อุ เฮอ-อุ ปอ-อิจ นิง โยะ ตา-อีญ เรอ-อุก เตอ-อุ เฮอ-อุ ปลา-อีญ ลา-อิ้ง
 พา ไม่ ไป ปลด ที่ ไม่มี ผ้าทอ พา ไม่ ไป อด/อยาก ท่ามกลาง
 เฮอ-อิน พู-อี
 มาก คน

เรอ-อุก เตอ-อุ โชม เขื่อะ เคต เวื่อะ โกลง เรอ-อุก เตอ-อุ โชม โน่ง ปอน โพง นะ
 พา ไม่ กิน ข้าวเปล่า ผัก กูด ห้วย พา ไม่ กิน โดดเดี่ยว กับข้าว หน่อ ล้ม

ปัง กอ-แอ เลอ โกะ เซียน เอียก เรอ-อุก ปัง กอ-แอ โดง ตะ เซอ เกยะ เอียก กลอม
 ถึง มี ข้าวสาร หนัก ที่ เอาไป ถึง มี หม้อ ดิน ภาระ ที่ แบก

เงือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ เฮอ-อุ บิด 'มา-แอ เมะ ปอน เลอ เคื่อะ¹³²
 เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน ไป บิด กับ เธอ กิน แด

¹³² บิดปากน้ำหาปลา คือบิดน้ำข้างหนึ่งให้น้ำไหลอีกข้างหนึ่ง ให้น้ำแห้งเพื่อเขาจะได้จับปลา

บิต ปอน เทือง เญื่อะ เลอเคื่อะ เจียงฮา-แอ
กั้นน้ำ กิน ทั้ง บ้าน เลอเคื่อะ เซียงราย

เฮอ-อุ เทื่อะ 'มา-แอ เมะ ปอน เลอ ฮา-แอ¹³³
ไป เหวียงแห กับ เธอ กิน ปลาขาว

เทื่อะ ปอน เซอ ปยา-แอ เลอ ฮา-แอ
เหวียงแห กิน ปลารุ่น ปลาขาว

เฮอ-อุ โญะ 'มา-แอ เมะ นาม โส-เอ นา
ไป ตี้ม กับ เธอ น้ำ ห้วย นา

เดอ-อุม ฮา-ออก
ทิ่ง ชั้น

เฮอ-อุ ปอน 'มา-แอ เมะ ปา โส-เอ นอ-แอ
ไป กิน กับ เธอ ปลา ห้วย น้อย

เฮอ-อุ โชม 'มา-แอ เมะ ทิม เลอ ญ-อิจ
ไป กิน กับ เธอ สุก งอม

เฮอ-อุ แอส 'มา-แอ เมะ โส-อิจ เลอ พา-อุม
ไป กิน กับ เธอ ให้ พอใจ

เฮอ-อุ โชม 'มา-แอ เมะ ทิม โคย-อิจญ์ โคะ
ไป กิน กับ เธอ ผลไม้สุก ทุก ต้น

เฮอ-อุ ปอน 'มา-แอ เมะ โกะ โคย-อิจญ์ โกลง
ไป กิน กับ เธอ สัตว์น้ำ ทุก ห้วย

เฮอ-อุ โชม พี เยื่อ ลัก เมือง บลาน
ไป กิน ของ ฟรี ทาง เมือง พม่า

เฮอ-อุ โชม พี ตาน พยะ เซอ ตู
ไป กิน ของ ถวาย เณร พระ

โตส โยะ เวือด เจียะ โชม พี ตาน
พบ/เจอ เห็น วัด เจี้ยว กิน ของ ทำทาน

โตส โยะ เวือด บลาน กิน ตาน แซม
พบ/เจอ เห็น วัด ม่าน/พม่า กิน ทำทาน คนไต

โตส โยะ เวือด ซี กิน ปี มา-แอ
พบ/เจอ เห็น วัด สี(ที่ทาสีใหม่) กิน ปี ใหม่

โยะ เวือด ญู ลา คี ฮา พู-อี่
เห็น วัด แหก/ฝรั่ง เหนือกว่า(วัดของผู้อื่น)

เซอ ตู บาน ลูม ชา-อุบ ญุม อา-อุบ
พระ บ้าน ได้ ไป บิณฑบาต ข้าว

ชา-อุบ ญุม อา-อุบ พิต เมาะ ติด เตะ
หา บิณฑบาต ข้าว เหนียว ไม่ ติด มือ

เญื่อม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อิจญ์
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

โระะ โกลง โชม โจก ตู-อิช เลอ งา-แอ
ลิก ห้วย จะ ช้ำม น้ำนอง ไกล

เซอ งา-แอ ตะ บวง กยะ เฮอ-อุ ฆอ
ไกล ทาง เดิน รุ่น/เธอ

ญา-อิม เฮส เลอ ฮม้ง ช้ง เทีย เกะ
ห้วง ถนอม พวง ดอก หอมแย้

จั้ง โบก รด ชา-แอ ฐา-แอ ตาม กอง
จั้ง ซี รถ สาย เทียว ตาม ถนอม

¹³³ ปลาเลอฮา-แอ คือปลาชนิดหนึ่ง อร่อยที่สุด

จวน เ่นอ-อุม นิ่ง กอง กลอง เคอโนม
มองเห็น จาก ที่ ถนน ถ้วย ขนม

วีส บิจ เอะ ละ เบือ เลอโยะ
แวะ โนม้ เรา ให้ เพราะ สัมเลอโยะ

วีส เคียด เอะ ละ โงะ เลออา-อุม
แวะ ตัก เรา ให้ ต้ม น้ำ

วีส โชม 'มา-แเอ เมะ เคอโนม นิ่ง กัด
แวะ กิน กับ เธอ ขนม ที่ ตลาด

โชม เคอโนม ปัด นา-แเอ กัด มัว
กิน ขนม ปาด ใน ตลาด ใหญ่

ตีก โอ-อิจ มา-อือ 'งา กา โชม ซะ
แค่ หมด เงิน ยี่สิบ ก่อน กิน ข้าวเช้า

โอ-อิจ เมิน เลอฮอน 'งอน เซอ เงะ
หมด ช่างมัน หัวสับ ครั้ง วัน

ตีก โอ-อิจ เลอเตะ เอะ ทิ มู
แค่ หมด แปดสับ เรา หนึ่ง กลุ่ม

เฌาะ เวียก คิต 'ลา-แเอ และ 'มา-แเอ มา-อือ
ไม่ พี่ชาย คิต เฉลี่ย เบี้ย และ เงิน

กอ-แเอ 'ลั้ง นิ่ง ญัว 'งา 'จัว แพบ
มี อยู่ ที่ เอว ยี่สิบ สามสิบ แลบ

กอ-แเอ 'ลั้ง โตะ แอบ แพบ รู เปีย
มี อยู่ ใน กระปุก แลบ รูเปีย

เฌืออม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อู เบอ-อู เลอ เลอ-อือ
เมื่อ พา เธอ ไป หมุน กังหัน

อิต ฟิน เซอ ฮือ นิ่ง โม-อือญ จอก
แล้ว ได้ ชี้นะ ที่ คำ สอน

อิต ฟิน เซอ ตอก นิ่ง กาม เฮียง
แล้ว ได้ สอน ที่ ความ ฉลาด

เฮอ-อู กยะ ชวง เฌอ-อีน เฌาะ เกย-อีน ระ
ไป ทาง ดิน ดอย/ภูเขา ไม่ พุด ดั่ง

เฮอ-อู กยะ ดอ-แเอ โดก ทู-อือ โนก แอ
ไป ทาง ดอย ตก ซื่อ เลี้ยงผี ด้วยไก่

ทู-อือ โนก แอ ระ ตะ ชวง ฮมา-อือ
ซื่อ เลี้ยงผี ด้วยไก่ ใหญ่ ผีตะ ดิน ฝอย

ทู-อือ โนก แอ เพ-อือญ บย็ญ เลอ เนอ-อือฮ
ซื่อ เลี้ยงผี ด้วยไก่ ชาว เสมอ เตื่อย

โนก ฆอม จา-ออ ตี พี คุม เตะ
เลี้ยง ทั้ง เจ้า ที่ ผี เจ้าของ ดิน

เคือฮ แลน เซอเปยะ เอะ เทือง โอ-อิจ
ให้ ดูแล รักษา เรา ทั้ง หมด

เฮอ-อู กยะ เมือง เจียะ เวีย เรอ-อุก ชา
ไป ทาง เมือง ไต ยืม เอาไป ฉิ่ง

เวีย เรอ-อุก เลออา ชา ฟิน โกละ
ยืม เอาไป สอง ฉิ่ง เข้ากับ กลองกบ

เฮอ-อู กยะ เมือง ปา-แเอ วา-แเอ เรอ-อุก ทัด
ไป ทาง เมือง ปาย ไหว้ เอาไป พระธาตุ

วา-แเอ ทัด เตอ โกง แกย โปง 'มุน
ไหว้ พระธาตุ ตะ โกง เก่ง ให้ พร/บุญ

โปง 'มุน' ลัง อา-อิม เซอ ตา-อิม เจน พู-อี่ เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยี่ยม
ให้ บุญ ยาว เป็น อายุ เก้า ชั่วโมง บอก ให้ เธอ ที่ บท ขอ

บทกินขนมที่ตลาด

เมื่อพาเธอไป ไม่พาเธอไปทรมาน ไม่พาเธอไปต่ออยาก ท่ามกลางคนมากมาย

ไม่พาเธอกินข้าวเปล่า ผักกูดริมห้วย ไม่พาเธอกินข้าวหน่อไม้โตคนเดียว

ถึงมีข้าวสารหนัก พี่จะเอาไป ถึงมีหม้อดินเป็นภาชนะ พี่ก็จะแบก

เมื่อพาเธอไป ไปกินแค้กับเธอ

ไปเหวี่ยงแหกับเธอ กินปลาเลอฮา-แอ เหวี่ยงแหกินปลาขาว

ไปต้อนน้ำห้วยกับเธอ ไปกินปลาห้วยกับเธอ

ไปกินอาหารกับเธอร่อยที่สุด ไปกินกับเธอให้พอใจ

ไปกินผลไม้สุกทุกต้น ไปกินสัตว์น้ำทุกห้วยกับเธอ

ไปกินของพริทางเมืองพม่า ไปกินของที่เขากวายเป็นสามแฉก และพระสงฆ์

พระบ้านใต้ไปบิณฑบาตข้าว ข้าวเหนียวใส่บาตรจะไม่ติดมือ

เมื่อพาเธอไป เดินทางไกล จะหวังถนอมเธอเหมือนดอกหอมแย้

จ้ำงรถขี่เที่ยวตามถนน มองจากถนนเห็นถั่วขนม

เราแวะไปกินขนม เราแวะหยุดพักต้อนน้ำ

แวะกินขนมที่ตลาด แวะกินขนมปาดในตลาดใหญ่

หมดเงินแค่ 20 ก่อนกินข้าวเช้า หมด 50 ช่างมัน แค่วัน

หมดแค่ 80 เราหนึ่งกลุ่ม พี่ไม่คิดเฉลี่ยเบี้ยและเงิน

มืออยู่ที่เอว 20 30 มืออยู่ในกระปุกปูเปีย

เมื่อพาเธอไป ได้ซื้อแะคำสอน ได้สอนให้ฉลาด

ไปทางตีนเขาไม่พูดเสียงดัง

ไปทางดอยตกซื้อไก่เลี้ยงผี เลี้ยงผีตะที่ตีนดอยฝอย ด้วยไก่ใหญ่

ซื้อไก่ขาวเลี้ยงผี ทั้งผีเจ้าที่ ผีเจ้าของดิน

ให้ดูแลรักษาเราทั้งหมด

ไปทางเมืองไต ไปยืมสิ่ง สองคู่ เข้ากับกลองกบ

ไปทางเมืองปาย ไปไหว้พระธาตุตะโกงโก่ง ให้พร ให้บุญยาว 9 ชั่วโมง

2.6 โบท เลอ เทือส เออ-อีญ (บทพหันทกลับ)

เอะ สมอง โม่-อีญ ฌา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ ดี ผาก จะ ตะเกียง

เอะ สมอง โม่-อีญ ตอม ขอม เลออัว
เรา ได้ยิน คำ ไซ่ หล่อ สาม

ญือม เรอ-อุก เมะ เฮอ-อุ เบอ-อุ เลอ เลอ-อีญ
เมื่อ พา เธอ ไป แก้วง เครื่องปั่นฝ้าย

อิด ลอ-อิจ ยุส ปั้น ตะ เซอ โตก
ถึง สุด ทำ เขยียบ มือ จะ เผา

อิด ลอ-อิจ ยุส โจก โบ-ยก แซม เวียง
ถึง สุด ทำ ข้าม พร้อม คนเมือง เชียงใหม่

โฆก โยะ เคอ-อิ กละ จา-อีฮ เซอ ฆลอ-แอ
หยวกกล้วย เห็น ฟิน กะโหลก ไม้ไผ่ ฝืน คิดถึง

เยือม ฆอ-แอ โอก เฮร-อุจ ปอ-แอ เลอ พา-อุม
ร้องไห้ กิ่งก่า ออก ปลายฝน ปลิว จะ ใจ

ดัย สมอง เยือม เลส จา-ออ โตะ ฮนัง
ถ้า ได้ยิน ร้องไห้ จักจั่น เซ่า เนื้อ สร้อย

สมอง อิด กลังลอง ลา-อิ้ง รังเคอ-อิ
ได้ยิน ร้อง อินทรี ท่ามกลาง แสงเดือน

อิด กลัง เลอโวง โลง เพยะ เวือส
ร้อง เขยี่ยว ต้นกล้วย ใน ป่า กว้าง

ฌา-อิม คุ-อิฮ ตะ โนก 'รา-แอ เซอ 'รา-แอ
แหวน อยากรได้ มือ เลี้ยงผี 'รา-แอ เซอ 'รา-แอ

ฌา-อิม คุ-อิฮ โม่-อีญ วา-แอ กอ-อิจ เซอ กอ-อิจ
แหวน อยากรได้ คำพูด ไหว้ ร้อน จะ ร้อน

ตะ โนก เลอเทือส กา-อีฮ ขวง แม
มือ เลี้ยงผี หันทกลับ ยื่น เท้า ย้อน

ตะ โนก เลอ แ่ม ขวง แม เออ-อีญ
มือ เลี้ยงผี คิ่น เท้า ย้อนกลับ

กอ-แอ 'ลั้ง 'ริด มะ กา-อีฮ ตะ โบง
มี อยู่ จาริต แม่ ยื่น ปู่ บันได

กอ-แอ 'ลั้ง โกลง เพือะ โลง พู-อี ปยา-อิม
มี อยู่ แม่น้ำ พ่อ ในป่า คน เก่า

กอ-แอ 'ลั้ง อา-อุม กะ ฮละ เลอโวง
มี อยู่ รั้วสิก ปลา ใบ ต้นกล้วย

กอ-แอ 'ลั้ง โตะ โจง โมง เลอโยะ
มี อยู่ ใน มุม ไม้ ส้ม

ฌา-อิม คุ-อิฮ เออ-อีญ แคย-อิจ ฮละ ตะ โนก
แหวน อยากรได้ กลับ กำหนด ใบตอง มือ เลี้ยงผี

ฌา-อิม คุ-อิฮ เออ-อีญ เบย เลอโบก ตะ โฆม
แหวน อยากรได้ กลับ ประกอบ ราวตากผ้า มือ กิน

เทือส ละ ย่าง อา-อิด เวือส เลอ ปัง
หัน ให้ หมูบ้าน อยู่ กว้าง มันทหมู

แม ละ ย่าง ตัง กั้ง เลอ-อุม คยา-แอ
ย้อน ให้ หมูบ้าน แบก สะกั้ง ทอง

'ยวง ตัง โลม โลม โบลม ชุด ว
หมู่บ้าน แแบ ลม ลม กลาง เมฆ

เทือส ละ ยวง อา-อีด ปัก ฮรง โสรส
หัน ให้ หมู่บ้าน อยู่ ทางตลิ่ง ชั้น มาก

แม ละ กยา-ออ โสม เลอโอส บา-อิง บอ
ย่อน ให้ ยุงข้าว กิน ชัดเจน เย็น ครก

เทือส ละ รา-อิบ เพือม โชก เลอโอส
หัน ให้ หล้า กิน หยวกกล้วย แดกใบ

แม ละ คัวฮา-อุม โจส เลอ เลอ-อุง
ย่อน ให้ ก้อนน้ำ อาบ ตก ที่ราบ

เทือส ละ ยวง อา-อีด ตา-อีด ละ เนอ-อุม
หัน ให้ หมู่บ้าน อยู่ ต่อย ให้ ปี

แม ละ เนส เมอ-อุม เนอ-อุม ชวง แร่รย
ย่อน ให้ ใบหอม ปลูก ต้น ทั่ว ราก

เออ-อัญ เจียก เลอ เมส เนส เกลอ-อุม ฮละ
กลับ เต็ด จะ (คำคล้องจอง) ห่อม ตก ใบ

เรอ-อูก มะ ตะ ดุง ลอง กอ-แอ ซัก
เอามาให้ แม่ เรา หมัก/ตอง

เซอ กัยก กอ-แอ ฮุน คุณ เมือง กอก
สีดำ สีแดง มี รูปร่าง ขุน เมือง กอก

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เขียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ คำ ร้อง

บทหันกลับ

เมื่อพาเธอไป ถึงที่สุดแล้วเหยียบดิน
ถึงสิ้นสุดแล้วข้ามถนนคนเมืองโขก
เพิ่งเห็นเดือนเจ็ด ขวนคิดถึง
กึ่งก้าวออกมาร้องให้ ปลายฝน ใจปลิว
ถ้าได้ยินเสียงจกจันร้องจากรูปลูกปิด
ได้ยินอินทรีร้องท่ามกลางแสงจันทร์
ได้ยินเสียงเหยี่ยวร้องในป่ากว้าง
คิดอยากขอ 'รา-แอ เซอ 'รา-แอ (ผี)
คิดอยากได้คำไหว้จนจะร้อน
ขอหันกลับก้าวเท้าหันมา
ขอหันกลับ จิงก้าวเท้ากลับ
แมยังมีจารีตอยู่ที่บันได
พ่อยังมีแม่น้ำของคนเก่า
มีอยู่ที่ป่าต้นกล้วย

ไม้สั้มยังมีอยู่ในมูม
อยากกลับไปฉีกใบตองสำหรับเลี้ยงผี
อยากกลับมาทำกับข้าวให้เรากิน
กลับไปอยู่หมู่บ้านกว้าง
กลับไปหมู่บ้านตั้งสะกั๋งทอง
บ้านตั้งอยู่ร่ม ๆ กลางเมฆ
กลับไปหมู่บ้านทางชันมาก
กลับไปที่ยุงข้าวจะเอาข้าวไปตำ
กลับไปกลางหญ้าที่แตกใบ
ย้อนกลับไปอาบก็อกน้ำตกที่ราบ
กลับไปบ้านที่อยู่ที่แจ้ง
กลับไปเด็ดใบฮ่อมที่ขึ้นรก
เอามาให้แม่เราหมักเป็นสีดำ และสีแดง

เลอซอมแ่ล เลอเวือะ ภาคที่ 3
เลอ ซอม เฮอ-อุกา (ไปหางาน)

3.1 โบท โอ-อิจ คง เพือะ (บทหมดของพ่อ¹³⁴)

เอะ เญือม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ใฝ่ ฝืน อย่าง หนักหนา

เอะ เญือม เลอ จา-อิจ ชา-แอส วิญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่างดีงาม

เญือม คืด 'มา-แอ เมะ เลอปอด¹³⁵ กวน ซัง
เมื่อ ลอด กับ เธอ เลอปอด ลูก ซัง

เญือม เบลล-อุง 'มา-แอ เมะ เซอ-กั้ง กวน มัว
เมื่อ ตั้ง กับ เธอ เซอ-กั้ง ลูก กระทั่ง

โอ-อิจ ๆ คง เพือะ เนอ-อุม เญือะ โรง
หมด ๆ ของ พ่อ ปี แต่งงาน แรก

โอ-อิจ คง เจน ตะ ลวฮ ซะ ลอง
หมด ของ สมัย ปู่ แกน ไม้ก้อ ดำ

โอ-อิจ คง เจน ตะ ลวฮ เชะ อา-อิม
หมด ของ สมัย ทวด แกน ไม้รัก¹³⁶ สด

โอ-อิจ ทิ ปัง ลอง คง พา กุน
หมด หนึ่ง ขวด¹³⁷ ดำ ของ ตระกูล

เญือม เอะ 'เญือฮ มอก เมือง เซอ โญ-เอ
เมื่อ เรา ลง นั่ง เมือง เซอ โญ-เอ

เญือม เอะ โง-เอ อา-อิด ทุ เซอ เกอ-อัญ
เมื่อ เรา นั่ง อยู่ ดอย ชิง

วิต 'ลั้ง เทีย เปอ-อิช เอียง กุม เกลล-อัญ
ขาด อยู่ ดอกฝ้าย ดืด ยัง พอ บั้น

วิต 'ลั้ง มา-อือ เมอ-อัญ เอียง กุม จา-แอ
ขาด อยู่ เงิน นับ ยังไม่ พอ จ่าย

ฉา-อิม เอะ ชา-อุบ โบะ ตา-อัญ เอียง นา-ออก
ใคร่ เรา หา เพิ่ม ฝ้าทอ ยังไม่ เต็ม

คุ-อิช เอะ เลอ 'นา-ออก โชม เอียง ซัก
อยาก เรา เพิ่มเติม กิน ยังไม่ อิ่ม

ฉา-อิม คุ-อิช เฮอ-อุ กา ทิ เฮอ-อุ นา-อิจ
ใคร่ อยาก ไป ค้า และ ไป ขาย

ฉา-อิม คุ-อิช เฮอ-อุ อา-อิ เญือม มา-อิจ เมือง
ใคร่ อยาก ไป นอน เมื่อ ดี เมือง

กา เญือม ระ ทิน เอือ ฝืน มา-อือ
ค้า เมื่อ ใหญ่ ทุน ย่าง ได้ เงิน

เฮอ-อุ กา ลัก ควด ทิ ลวด แลง
ไป ค้า ทาง ฮอด หนึ่ง ฤดู แล้ง

¹³⁴ มรดกของพ่อหมด ใช้ในงานแต่งงานหมด

¹³⁵ เลอปอด คือซุ่มประทุทำจากก้านไม้ใผ่ ใช้ในพิธีแต่งงาน

¹³⁶ ยางไม้รัก นำมาทาสี

¹³⁷ ขวดดำ คือ ไหใส่เงิน

กา ลัก เลอ แสง¹³⁸ ที แลง กอ-อิง
คำ ทาง เลอ แสง หนึ่ง แล้ง แดด

โกยฮ เมอ-อุก เตะ เฮอ-อุ เลอ-อุ เลอ ป็ญ
พา วัว เรา ไป ล่อง น้ำ ปิง

เฮอ-อุ ทู-อี คิส ปอน ลอน มีด กา
ไป ซื่อ เกลือ กิน เลย มีด กา

ทู-อี เฮงาะ เมอ-อุม มา ตา ฮิม โคง
ซื่อ พันธุ์ข้าว ปลุก ทำ रिम น้ำสาละวิน

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน 닝 เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทหมุดของพ่อ

เมื่อเราต้องการสาวคนนั้นอย่างหนักหนา
เรามีความปรารถนาที่ดีกับเขา
ลอดซุ่มประตูกับเธอเหมือนลูกช้าง
ลอดซุ่มประตูกับเธอเหมือนลูกกระทิง
ลูกแต่งงานคนแรก ทำให้มรดกของพ่อหมด
แกนไม้ ของเก่าแก่สมัยปู่ก็หมด
ไม่รัก เป็นทรัพย์สมบัติสมัยทวดก็หมด
เมื่อเรานั่งคิดอยู่ที่บ้าน เมื่อเรานั่งนิ่งอยู่บนดอย
ยังขาดดอกฝ้ายที่จะปั่นเป็นเส้นด้าย ขาดเงิน ไม่พอจ่าย
ทอดผ้ายังขาดฝ้าย อยากหาเส้นด้ายมาเพิ่ม มาทอให้เต็ม
อยากหามาเพิ่มเพื่อจะได้กินให้อิ่ม
อยากไปค้าขาย อยากจะไปนอนตอนบ้านเมืองสงบ
เมื่อมีทุนเยอะก็จะได้เงิน ได้กำไรเร็วๆ
ไปค้าแถวฮอดในช่วงฤดูแล้ง
ไปค้าแถวเลอแสงในช่วงฤดูร้อน
พาวัวไปบรทุกของด้วยแถวบริเวณแม่น้ำปิง
ไปซื้อเกลือกินที่มิดกา ไปซื้อพันธุ์ข้าวเอาไว้ปลูกที่ทำริมน้ำสาละวิน

¹³⁸ เลอแสง อยู่แถวต้นน้ำสาละวิน

3.2 โบท คอง เฮงาะ (บทเก็บข้าว)

อะ เญือม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ใฝ่ ฝืน อย่าง หนักหนา

มะ ปัง เลอ มั๊ก กัก เทีย เทียง
เธอ ถึงแม้ เกาะ เกี้ยว กิ่ง ดอก เทียง

มะ ปัง เลอ เวียง เคือบ เลอ จา-แอ
เธอ ถึงแม้ ตัด วงกลม ขอบ กระดัง

พิน เตอ-อู เ'ญือฮ มอก เมือง เซอ โญ-เอ
ได้ ไม่ นิ่ง เมือง ไกล

พิน เตอ-อู โง-เอ อา-อิต ทุ เซอ เกอ-อัญ
ได้ ไม่ นิ่งเฉย อยู่ ดอย ชิง

คะ อะ เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้ำ และ ไป ขาย

เ'ญือฮ มอก คะ อะ เมือง เซอ โญ-เอ
ลง นิ่ง หลัง เรา เมือง ไกล

โง-เอ อา-อิต คะ อะ ทุ เซอ เกอ-อัญ
นิ่ง อยู่ หลัง เรา ดอย ชิง

อา-อิต เฟื่อง เกอ-อู โฆ อา-อิต เรียง ๆ
อยู่ บน ตอไม้ ตัด อยู่ เรียวแรง

โง-เอ ฮิม กาม เตียง ลา-อิ่ง ชุดว
อยู่ ใต้ คำ กำหนด ท่ามกลาง เมฆ

คะ อะ เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้ำ และ ไป ขาย

มะ กัว เซอ เปยะ เฮงาะ คะ เฟือะ
เธอ ค่อย เก็บเกี่ยว ข้าว หลัง ลิง

มะ กัว เซอ เปือะ เญืออะ คะ ฆอ
เธอ ค่อย ดูแล บ้าน หลัง รุ่ง

อะ ปัง เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
เรา ถึงแม้ ไป ค้ำ และ ไป ขาย

เฮอ-อู เตอ-อู ฮลา-อิต โชะ มา-อัญ ตะ มา-อัญ
ไป ไม่ หูหนวก เจ็บ

เฮอ-อู เตอ-อู งา-อัญ โชะ งา เซอ งา
ไป ไม่ ยัง งามาย หนักหนา

คอง อา-อิ่ง ละ มะ เฮงาะ แปน แชน
ครอง ไว้ ให้ เธอ ข้าว เป็น แสน

แฮรณ อา-อิ่ง ละ มะ มา-อื่อ แปน ฮิต
เก็บ ไว้ ให้ เธอ เงิน เป็น หีบ

แฮรณ มา-อื่อ แปน ฮิต ฮิต ฆาะ เฮอ-อู
ไว้ เงิน เป็น หีบ ชัน ไม่ ไป

คะ อะ เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้ำ และ ไป ขาย

มะ กอม ชา-อูป ปูน จัง โคย-อัญ โลง
เธอ อย่า หา เทียบ จ้าง ทุก เรือ

มะ กอม ชา-อูป โลง โบง โคย-อัญ เญืออะ
เธอ อย่า หา เทียบ บันได ทุก เรือน

เมะ กอม ชา-อุบ โปส เลอ เวีอะ โคย-อีญ ของ
เธอ อยู่่า หา เปิด ประตู ทุก ปิด

ปัง วิต มา-อือ เมอ-อีญ เอียง กุม จา-แอ
ถึงแม่่ ขาด เงิน นั้บ ยังไม่ พอ จำย

เอะ เญีอม เเฮอ-อุ กา ที เเฮอ-อุ นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป ค้า และ ไป ชาย

พา อา-อึง เลอ ฮอ-อิจ ลอม เลององ
ฝน ไว้ คม/ขาว คม มีดพรั้า

อ-แอ 'ลั้ง โจส ปั้ง ปัง มา-อือ แทบ
มี อยู่ ชายคา ขวด เงิน แแถบ

เคะ เอะ เเฮอ-อุ กา ที เเฮอ-อุ นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้า และ ไป ชาย

โจง-เอ อา-อิด เคะ เอะ ทู เซอ เกอ-อีญ
นั้ง อยู่ หลัง เรา ดอย ชิง

โจง-เอ เงอ-อุม ละ โปะะ ปลา-แอ โญะ ญ
อยู่ ต้ม ให้ พ่อสามมี เหล้า ต้ม แยก

ลอน พู-อี เตอ-อุม เกบ คยัง 'มา-แอ เจียง
ถ้าหาก เขา มา เก็บ คยัง กับ เจียง

เคะ เอะ เเฮอ-อุ กา ที เเฮอ-อุ นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้า และ ไป ชาย

ปัง วิต เทีย เปอ-อีฮ เอียง กุม เกล-อีญ
ถึงแม่่ ขาด ดอกฝ้าย ดีด ยังไม่ พอ ปั้น

มอง จา-แอ มา-อือ เรอ-อุก เตอ-อุก เกอซี¹³⁹
รอ จำย เงิน เอามา เต้ม เกอซี

พวก โชม อา-อึง ละ ลอม เลอโป-อิจ
ชูป คม ไว้ ให้ คม ลัว

กอ-แอ 'ลั้ง ขวง โบยะ โตะ มา-อือ คยัง
มี อยู่ ชายคา หลุม เงิน กิ่ง¹⁴⁰

เลอ วิต ขวง 'รอง คอง เพอ ญ
รอบ ตีน เสา ของ ตระกูล

'ญีอฮ มอก เคะ เอะ เมือง เซอ โญ-เอ
อยู่ นั้ง หลัง เรา เมือง ไกล

อา-อิด เกอ-อีฮ ละ กอ อา-อุบ โชม แฆม
อยู่ หุง ให้ แม่สามมี ข้าว กิน คนไต

ลอน เตอ-อุม กวน คู เญีอะ 'ญู 'ยวง
ถ้าหาก มา ลูกครู ศาลา หมู่บ้าน

โพะยะ ฮอ-อิจ จา-ออ ลวง เวียง ขวง ฮมา-อือ
ข่าวว่า มา เจ้า หลวง เวียง ตีน ฝอย

กอม โชม เญีอะ พู-อี ทวก¹⁴¹ ฆอก ตา-อีญ
อยู่่า กิน บ้าน เขา ทวก ไม่งาม สาน

¹³⁹ เกอซี คือ ผ้าที่มัด มีรู มีไว้สำหรับใส่เงินเหรียญของคนสมัยก่อน

¹⁴⁰ เงินกิ่ง คือ ครึ่งหนึ่งของเงินเจียง มีน้ำหนัก 3 เหรียญญี่ปุ่น

¹⁴¹ เหมือนกระดิ่ง สานด้วยเส้นตอกสำหรับตักข้าวใส่เมื่อกินข้าวทุกคนจะกินข้าวในที่นั้นพร้อมกัน) (อย่ากินข้าวในทวง บ้านเขา มันไม่สวยงาม

เซอ เตอ-อก ขวง คยา-แอ โปง 'มา-แอ โสญด
ชั้น โตก ตั้น ทอง เหมาะะ กับ ฐานะ

กอม โปส ญื่อะ พู-อี กา-อิจ¹⁴² เอาะ โตก
อย่า เป็ด บ้าน เขา กระบอกไม้ไผ่

ออ-อีญ โปส ญื่อะ เยียก กา-อิจ โพลก ชัง
กลับมา เป็ด บ้าน ที่ กระบอก งา ช้าง

กอม ดุง ญื่อะ พู-อี แนส นิง อัง
อย่า ดอง บ้าน เขา ฮ่อม ที่ อ่าง/โอ่ง

อัง ตัง เยียก เรอ-อก เลือ อัง คยา-แอ
อ่าง ต่าง ที่ เอามา เหนือ อ่าง ทอง

กอม ปอน ญื่อะ พู-อี จอน เซอ มา-แอ
อย่า กิน บ้าน เขา ซ้อน ไม้ไผ่

จอน คยา-แอ ญื่อะ เยียก เลอ 'มา-แอ
ซ้อน ทอง บ้าน ที่ รวมกัน

กอม เซือส ญื่อะ พู-อี ฮนัง โกบ โตะ
อย่า ร้อย บ้าน เขา ลูกปัด คับแคบ ฐ

โม-อีญ กลอง

ปาก ถ้วย

เออ-อีญ เซือส ญื่อะ เยียก เซอ เลอ-อู
กลับมา ร้อย บ้าน ที่ ขนาด

เลอ โดส ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

โตะ ที

เท่า กัน

บทเก็บข้าว

ถึงเธอเห็นยี่วั้งเราไม่ให้ไปค้าขาย ถึงแม่เธอตัดวงกลมขอบกระดิ่ง

เรานั่งอยู่ที่บ้านไม่ได้ เรานิ่งเฉยอยู่ที่บ้านไม่ได้

หลังเราไปค้าและไปขาย

ให้นั่งอยู่กับบ้าน หลังจากเราไปค้าขายที่เมืองไกล

นั่งอยู่หลังเราที่ตอยซิง ให้อยู่ทางบ้านอย่างที่เราได้แนะนำ

ให้อยู่ภายใต้คำที่เราสั่งสอน

หลังเราไปค้าและไปขาย

เธอค่อย ๆ เก็บเกี่ยวข้าวหลังลิง (ลิงไปเล่นที่ไร่ข้าว จะทำให้ข้าวล้ม เธอต้องค่อย ๆ เก็บเกี่ยวข้าว ด้วยความอดทน)

ให้เธอดูแลบ้าน หลังสามีไปแล้ว

ถึงแม้เราไปค้าและไปขาย ไม่ได้ไปอย่างคนหูหนวกตาบอด

เราไม่ได้ไปอย่างคนไม่รู้อะไร เราจะเก็บข้าวไว้ให้เป็นแสน (ร้อยถึง)

¹⁴² กา-อิจ เป็นกระบอกทำด้วยไม้ไผ่สำหรับใส่เกลือ

เราจะเก็บเงินไว้ให้เธอเป็นหีบ
หลังเราไปค้าและไปขาย เธอไม่ต้องทำงานรับจ้างตามเรือ
เธอไม่ต้องไปเหยียบบ้านคนอื่นทุกหลังคาเรือน ห้ามไปขออะไรจากบ้านคนอื่น
เธออย่าไปเปิดประตูบ้านคนที่ปิดอยู่
ถึงแม้จะมีดอกฝ้ายไม่พอบั่น ถึงแม้จะมีเงินไม่พอจ่าย
ให้รอเอาเงินจากเราไปจ่าย
เมื่อเราไปค้าและไปขาย สอนให้เธอมีความฉลาด คมเหมือนสิว
ฝนไว้ให้คม เป็นสีขาวเหมือนมิดพริ้ว
เรามีเงินกึ่งฝั้วไว้ในดิน อยู่ที่ชายคา
เรามีเงินแถบใส่ขวดฝั้วไว้ในดิน อยู่ที่ชายคา
มีของที่ฝั้วอยู่รอบตีนเขาของตระกูล
หลังเราไปค้าและไปขาย ให้เธออยู่บ้าน
ให้เธออยู่ตอยชิง อยู่หุงข้าวให้แขกของแม่เรากิน
อยู่ต้มเหล้าให้แขกของพ่อเราดื่ม
ถ้าหากลูกเจ้านายมาพักที่ศาลาพิธีกรรม
ถ้าเขามาเก็บเงินคย้ง เงินเจียง (เก็บภาษี)
ถ้าได้ยินว่าเจ้าหลวงมาจากเมืองเชียงใหม่
หลังเราไปค้าและไปขาย
อย่ากินข้าวในถ้วยบ้านเขา มันไม่สวยงาม
ให้กินข้าวใส่ขันโตก เหมาะสมกับฐานะของเธอ
อย่าเปิดกระบอกไม้ไผ่ใส่เกลือบ้านเขา
ให้กลับมาเปิดกระบอกงาช้างที่บ้านเรา
อย่าเอาผ้าฮ่อมไปหมักที่โถ่งบ้านเขา ให้เอาผ้าฮ่อมมาหมักที่อ่างทองบ้านเรา
อย่ากินข้าวบ้านเขาด้วยช้อนไม้ไผ่ ให้กินด้วยช้อนทองบ้านเราที่รวมอยู่ในถ้วยเดียวกัน
อย่าร้อยลูกปัดบ้านเขาที่มีรูแคบ ให้กลับมาร้อยบ้านพี่ที่มีขนาดเท่ากัน

3.3 โบท จัว โชะ (บทอ่อนเจ็บ (เจ็บป่วยเล็กน้อย))

อะ เญือม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจฯ
เรา เมื่อ ใฝ่ฝัน อย่าง นึกหนา

อะ เญือม เลอ จา-อิจ ชา-แอฮ วิญฯ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่างดีงาม

คะ อะ เฮอ-อุ กา ที เฮอ-อุ นา-อิจ
หลังจาก เรา ไป คำ และ ไป ชาย

คะ อะ เฮอ-อุ อา-อิจ เญือม มา-อิจ เมือง
หลังจาก เรา ไป นอน เมื่อ สงบ บ้านเมือง

ลอน เซอกุน¹⁴³ เมะ บอ-อิจ ฮอ-อิจ เญืออะ
บอก เซอกุน เธอ ไหล/หลุด ถึง ล้น

บอ-อิจ นิ่ง จัว โชะ เสงียก เลอ เสงียก
หลุด เพราะ เจ็บ ป่วย

เลอ-อุม
เท้า

บอ-อิจ นิ่ง เลียก โชะ แสงน เลอ แสงน
หลุด เพราะ เข้า เจ็บป่วย

บอ-อิจ แสงน เลอ แสงน แลน เมาะะ ฟิน
หลุด ใจ ไม่ได้

เมะ กอม เซอ เมอ-อุม ทิม เซอ งา
เธอ อย่า ปก บิด ลูก เขียว

เมะ กอม พู จา กอ-อิจ ลอง เตะ
เธอ อย่า บิด บัง แดด ดำ ดิน

เลอ ตา-อิด ละ กอ ม้อ พิ โยะ
บอก ให้ แม่สามี เป็น ผู้ เห็น/รู้

เลอ โฮงะ ละ โปะ ม้อ พิ ฮมอง
บอก ให้ พ่อสามี เป็น ผู้ ได้ยิน

เคือฮ กอ ฌัวฯ ชา-อุบ เซอ โปก
ให้ แม่สามี ถือ หา เสี่ยงทาย

เคือฮ โปะ โฌกฯ ชา-อุบ โนก โตฮ
ให้ พ่อสามี ไป หา เสี่ยงผี ไถ่

เมะ อา-อิด 'ยวง กอ-อิจ เมาะะ เมื่อน โมะะ
เธอ อยู่ บ้าน เดือด/ร้อน ไม่ เหมือน ดังเดิม

เมะ อา-อิด 'ยวง โคยะ เมาะะ เมื่อน ปยา-อิม
เธอ อยู่ บ้าน ใหม่ ไม่ เหมือน เก่า

เฮอ-อิน แอฮ เซอ ชุม ทุม เฌียง กยะ
มาก ด้วย นกแซงแซว หมอบ ข้าง ทาง

เฮอ-อิน แอฮ พิ กะ บยะ โค กงอม
มาก มาย ผี กะ ขโมย กิน เจียบ

พีกะ เลอ เนอ-อือ เปยอ-อือ เลอ คู-อือ
ผีกะ มีเดือย บาน หงอน

พีกะ เลอ คู-อือ โคก พู-อือ อา-อิม
ผีกะ มีหงอน กิน คน เป็นฯ

¹⁴³ เซอกุน เป็นเครื่องประดับทำด้วยฝ้ายทาดูสวยงามรัก สำหรับใส่ที่น่อง (เท้า)

เลอ ตา-อีด ละ นา-แอ วาน เลอ โกะ
บอก ให้ น้องสามมี หว่าน ข้าวสาร

เคือฮ วาน เลอ โกะ โตะ เญือะ แต-เอาะ
ให้ หว่าน ข้าวสาร ใน เรือน เล็ก

ตา-อีด ละ เ'ยียก โทะ แยฮ กอ-แอ ลอง
บอก ให้ พี่ชาย เป่า ฝ้าย ดำ

เคือฮ แยฮ กอ-แอ ลอง จอง นิง เ'นอ-อก
ให้ เป่า ฝ้าย ดำ วางไว้ ที่ ซื่อบ้าน

เคือฮ กัง เลอ เจอ-อุบ เอ-อุบ กะ กา-อิญ
ให้ กาง ใต้รอบ แห(ที่จับปลา) ที่ ห้วนนอน

ปาน มา-ออ เญือะ เ'ยียก กา-ออ โสฮ พอน
ยันต์กันผี บ้าน ที่ ลิบ ท้า

ตา-อิก นิง กะ กา-อิญ บลา-อิญ เญาะ เยียบ
แขวน ไว้ หัวที่นอน ลืมตา ไม่ หลับ

เซอ กา-อิญ เญือะ เ'ยียก บลา-อิญ
หลังคา บ้าน ที่ ฝ้ายันต์ผืนใหญ่

ตอก ญาน
เหมือนฝ้ายันต์

ตา-อิก อา แลฮ จาน ญาน คาม พิ
แขวน สอง ชั้น ฝ้ายันต์ กัน ผี

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เขียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทอ่อนเจ็บ (เจ็บป่วยเล็กน้อย)

หลังจากเราไปค้าและขาย

เชอกุนเธอไหลหลุดถึงสิ้นเท้า เพราะเจ็บป่วย

เธออย่าปิดบัง บอกให้แม่ฉันรู้ บอกให้พ่อฉันได้ยิน

ให้แม่ฉันไปเสียงทาย ให้พ่อฉันไปเลี้ยงผี

เธออยู่บ้านเมืองที่เตือตร้อน ไม่เหมือนเดิม เธออยู่บ้านใหม่ ไม่เหมือนบ้านเก่า

มีนกงแขวหมอบอยู่ข้างทาง มีผีกะมากมายขโมยกินอยู่เจียบ

ผีกะมีเคือย มีหงอนบาน กินคนเป็น ๆ

บอกให้น้องฉันหว่านข้าวสารที่ใช้คาถาเป่าป้องกันผี ให้หว่านข้าวสารในเรือนเล็ก

บอกให้พี่ชายเป่าฝ้ายดำ (ฝ้ายดำที่ เป่าด้วยคาถา คล้องคอ ป้องกันผี)

ให้เป่าฝ้ายดำวางไว้ที่ซื่อบ้าน (ให้ฝึกแล้ว)

ให้กางแหไว้ที่ห้วนนอน ให้แขวนยันต์ 15 ผืนไว้ที่บ้าน

ให้แขวนไว้ที่ห้วนนอนจะได้นอนหลับ

ให้แขวนยันต์ 15 ผืนไว้ที่บ้าน

ให้แขวนบล่า-อิญ (ฝ้ายันต์ผืนใหญ่) ไว้บนหลังคา ป้องกันผี แขวน 2 ชั้น ป้องกันผี

3.4 โบท โชะ เมือง (บ้านเมืองไม่สงบ)

อะ เญีอม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ต้อง การ อย่าง หนัก หนา

อะ เญีอม เลอ จา-อิจ ชา-แอส วิญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่าง ดีงาม

เคะ อะ เฮอ-อุ กา ที เฮอ-อุ นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้ำ และ ไป ชาย

เคะ อะ เฮอ-อุ อา-อิจ เญีอม มา-อิจ เมือง
หลัง เรา ไป นอน เมื่อ ดี เมือง

ลอน โชะ เคะ อะ เมือง เลอ โตง
ถ้าหาก ไม่สงบ หลัง เรา เมือง ส่วนเรา

โชะ เมือง เลอ โตง โสรง โคะ ตาน
ไม่สงบ เมือง ส่วนเรา ตาย ต้น ตาล

โชะ เมือง 'มา-แอ บลาน เซอ นาน
ไม่สงบ เมือง กับ พม่า สะเทือน
เ'ลอ-อิบ เตะ
ทั่ว ดิน

ฮอ-อิจ บลาน กู นะ จะ โชม เมือง
มาถึง พม่า กู นะ แย่ง กิน เมือง

จะ โชม เมือง เพือะ ฮอ-อิจ เตือะ เทียน
แย่ง กิน เมือง พ่อ ถึง ชุน เขา

ลอน โชะ เญีอะ อา-อิด ตา-อิด เยียก โยะ
ถ้าหาก ไม่สงบ บ้าน อยู่อาศัย ส่งข่าว พี่ เห็น

ลอน โชะ กยา-ออ พยม เลอ โสงะ เ'ียก ฮมอง
บอก พี่ ได้ถ้าหาก ผุพัง ยุ่งช้า ยิน

โหลส โ'มะ ชา-แอ ตอง ฮมอง เซอ ลอ-อิจ
เคาะ เชือก สาย ตอง ได้ยิน ถึงที่สุด

โหลส ฮอ-อิจ เมือง ปา-แอ นา-แอ โจส จา-ออ
เคาะ ถึง เมือง ปาย นาย คนใช้ เจ้า

อา-อิด เตือะ เลอ บีญ โหลส ฮมอง โกละ
อยู่ ชุน น้ำ ปิง เคาะ ได้ยิน กลองกบ

อา-อิด โตะ เซอ โมะ เลอ โสงะ ฮมอง โม่-อิญ
อยู่ ใน หิน บ่อหลวง บอก ได้ยิน คำ/บอก

*อะ เญีอม เฮอ-อุ กา ที เฮอ-อุ นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป ค้ำ และ ไป ชาย

เฮอ-อุ เตอ-อุ สลา-อิด โชะ มา-อิญ ตะ มา-อิญ
ไป ไม่ หนวกหู หนัก หนา

เฮอ-อุ เตอ-อุ จา-อิญ โชะ จา เซอ จา
ไป ไม่ ยัง งมง่าย หนักหนา

เฮอ-อุ ฮอด อา-อิ่ง ญาน ปอง กาน เซิก
ไป ปลุกเสก ไร่ ยันต์ บ้อง กัน ข้าศึก

ฮอด ญาน เซอ โหมยง พยะ โคง ตาม
ปลุกเสก ยันต์ สาละวิน พระ โคง ดำ

เซอ เรอ-อุก ที คาม นาม พอน รอ-แอ
จะ เอามา อันที่ คงกระพัน มาตรฐาน ห้า ร้อย

เฮอ-อุ เหยียน ที โยะ ที ที โยง
ไป เรียน เพื่อ เห็น และ เพื่อ รู้

เฮียน ขอม เกอทา ที เกอ โทง
เรียน ทั้ง คาถา และ คา ท่อง

เคือฮ เตะ คาม โคง โนง เลก ลอด
ให้ ตัวเรา ค่ำม โคง¹⁴⁴ ลุก เหล็ก ลอด

เคือฮ เตะ แซ ซอด กุน ลอด เมือง
ให้ ตัวเรา (เอาตัวรอด) คาถา ลอด เมือง

เซอ เคือฮ เตะ ฟิน กุน โคย-ฮือญ เจือ
จะ ให้ ตัวเรา ได้ คาถา ทุก อย่าง

เซอ เคือฮ เตะ เลือ พู-ฮือ เทือง โอ-อิจ
จะ ให้ ตัวเรา เนื้อ คน ทั้ง หมด

เฮอ-อู ฮอ-อิจ เลอ ปุน โยะ ฮุน เจิง¹⁴⁵
ไป ถึง ลำพูน เห็น หุ่น เชิง

เฮอ-อู เฮียน ละ เลิง เจิง เลอ เลียก
ไป เรียน สำหรับ (ไปทั่ว) เชิง สับสน (สลับ)

เฮียน เจิง โตะ เจียก เฟลีย เอียก พู
เรียน เชิง ใน กัวเขา หนุ่ม ที่ น่อง

เฮียน เจิง เลอ กอน นาม พอน รอ-แอ
เรียน เชิง นคร มาตรฐาน ท้า ร้อย

เฮอ-อู ฮอ-อิจ เลอ กอน พอน เลอ เกียง
ไป ถึง นคร ฟอน ลาย เอียง

เออ-ฮือญ พอน เลอ เกียง ฌ็อง ฌ็องอะ ฮู
กลับ ฟอน ลาย เอียง ข้าง บ้าน รุ่น

*ดัย เอะ เลอ เทือฮ กา-ฮือฮ ขวง แม
ถ้า เรา หัน กลับ ยืน ทำ คิน

ดัย เอะ เลอ แม่ม ขวง แม เออ-ฮือญ
ถ้า เรา คิน ทำ เลี้ยว กลับ

เทือฮ เตอ-อู โกะ ปลา-ออ ตอก ฆา-ออ ฮละ
กลับ ไม่ ตัวเปล่า เหมือน ถือ ใบตอง

กลอม เรอ-อูก พอน ๆ คอน เซอ นา-ออ
แบก เอามา ทำ ๆ ค้อน ยืน

กลอม เรอ-อูก กา-ออ ๆ เซอนัด รูป เชิง
แบก เอามา สิบ ๆ ปืน รบ ข้าศึก

ลอน ฮา-ออก เ่นอ-อูม เซอ เจียะ
ถ้าหาก ขึ้น จาก ได้ ไทใหญ่

อะ เลอ-ฮือฮ เ่นอ-อูม 'ลา-ออง นา-แอ
เรา ลง จาก เนื้อ นาย

เมือง ตา-แอ
เมือง ไต

โบก บยอง
ชี้ ม้า

กอ-แอ 'ลั้ง โตะ ทง ซิบ ซอง นัต
มี อยู่ ใน ย่าม ลิบสอง นัต

กอ-แอ 'ลั้ง โตะ ลับ กับ เมอแตบ
มี อยู่ ใน กระเป๋า คลับ ปืนแก๊ป

¹⁴⁴ ค่ำมโคง คือ ยังไม่ออก ฟันไม่เข้า

¹⁴⁵ ฟอนเจิง

เมอแตบ นาม 'ยา ณาะ ทา รอ-แอฮ
ป็นแก๊ป น้ำยา ไม่ ต้อง เลือก

จา-อุบ นิง เซอ นัต ละ โป-อีญ เซิก
สวม ที่ ป็น สำหรับ ยิง ข้าศึก

โป-อีญ กวน โม่ ลา-ออ 'ลอ-แอฮ กา-ออ เตะ
ยิง ลูก พวก ลาว ดั่ง ลีบ นัต

เซอ นัต บาน กัง ฮัง ยุฮ 'ยวง
ป็น บ้านกลาง รั้ง ทั่ว บ้าน

เคือฮ ตา-แอ โอก แตก เจียะ เลอ กอน
ให้ ตาย อก แตก ไทใหญ่ นคร

เคือฮ ยุม เลอ ฮอน ลอน โปยก ลอ-แอ
ให้ ตาย ทั่ว ลีบ ท่ามกลางหมู่บ้าน

เคือฮ ยุม ทิ รอ-แอ ลอ-แอ โปยก เลอ-อิม
ให้ ตาย หนึ่ง ร้อย ที่เดินไปมาตามหมู่บ้าน

*ดัย เอะ เลอ เทือฮ ชวง กา-อีฮ แม
ถ้า เรา หันกลับ ทั่ว ยืน คีน

ดัย เอะ เลอ แม่ ชวง แม เออ-อีญ
ถ้า เรา คีน ทั่ว กลับมา

จัก เรอ-อุก ตา ฮาน เ่นอ-อุม ชาน ควด
พา เอามา ทหาร จาก ศาล

จัก เรอ-อุก ตามนวด เ่นอ-อุม บาน โทง
พา เอามา ตำรวจ จาก บ้านทุ่ง

จัก เรอ-อุก พิระ ละ นาม นา
พา เอามา ผู้ใหญ่¹⁴⁶ สำหรับ นำ หน้า

จัก เรอ-อุก เลอ อา นาม นา กยะ
พา เอามา สอง นำ หน้า ทาง

จัก เรอ-อุก พิระ ละ รูป เซิก
พา เอามา ผู้ใหญ่ สำหรับ รบ ข้าศึก

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เขียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

146 ผู้ใหญ่สำหรับรบ คือ คนที่ยศ มีตำแหน่ง

บทบ้านเมืองไม่สงบ

หลังเราไปค้าและไปขาย

ถ้าหากบ้านเมืองไม่สงบมีความวุ่นวาย มีเสียงปึงดังสนั่นหวั่นไหว

พม่ามาถึง มาแย่งเมือง ตั้งแต่เมืองหลวงถึงขุนเขา

ถ้าบ้านเมืองไม่สงบ ให้ส่งข่าวให้พี่รู้

ถ้าบ้านและยุ่งข่าวผู้ฟังเสียหาย บอกให้พี่ได้ยิน

เคาะเชือกสายตองให้ได้ยิน (ให้ส่งโทรเลขให้พี่ได้ยิน)

ให้ไปรษณีย์โทรเลขไปส่งถึงเมืองปาย

ให้ตีกลองมโหระทึก ให้ได้ยินไปถึงต้นน้ำปิง

บอกให้ได้ยินถึงบ้านบ่อหิน (บ้านบ่อหลวง)

เมื่อไปค้าและไปขาย

เอาฝ้ายันต์ไปปลุกเสกไว้ป้องกันข้าศึก เอาฝ้ายันต์ไปปลุกเสกที่ศาละวินให้ยิงไม่เข้า

ฝ้ายันต์ราคามาตรฐาน 500

ไปเรียนเพื่อเห็นและเพื่อรู้ เรียนทั้งคธาและอาคม ให้ตัวเราอยู่ยงคงกระพัน

ให้ตัวเรามีคธาไว้เอาตัวรอด ให้เรามีคธาความรู้ป้องกันตัว จะให้ตัวเราเหนือคนทั้งหมด

ไปถึงลำพูน เห็นร้านค้าป้องกันตัว ไปเรียนร้านค้า สำหรับไปหลาย ๆ ที่

สองคนพี่น้องไปเรียนที่กัวเขา ค่าขึ้นตั้งสำหรับสอน 500

ไปถึงเมืองพ็อนท่าเอียง กลับมาที่บ้านพ็อนท่าเอียงข้างบ้านน้องสาว

ถ้าเราหวนกลับบ้าน ถ้าเราคืนเท้าแล้วกลับ

เราจะไม่กลับมาตัวเปล่าเหมือนถือใบตอง แยกเอาค้อนมาห้า แยกเอาปืนมาเป็นสิบ ๆ รบข้าศึก

ถ้าขึ้นมาจากทางใต้ ที่มีคนไทใหญ่ คนเมือง เราจะขี่ม้ามาจากทางเหนือ มาสู้กับข้าศึก

มีกระสุนปืนอยู่ในยาม 12 นัด มีตลับใส่ลูกปืนอยู่ในกระเป่า มีน้ำยาใส่ปืนแก๊ป

เอาไว้ใส่ปืนสำหรับยิงข้าศึก ยิงคนลาวตั้ง 10 นัด ยิงจนทำให้หมู่บ้านร้าง ให้ข้าศึกแตกพ่ายหนีไป

ให้ตาย 50 อยู่ในหมู่บ้าน ให้ตาย 100 ที่เดินอยู่ตามหมู่บ้าน

ถ้าเราหันกลับ ถ้าเราคืนเท้ากลับมา จะเอาทหารกลับมาด้วย

จะพาตำรวจมาจากบ้านทุ่ง จะพาผู้นำมานำทางเรา มารบกับข้าศึก

3.5 โบท พู-อี ฉมา-อิม (บทซื้อแหวน)

อะ เญือม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ต้อง การ อย่าง หนักหนา

อะ เญือม เลอ จา-อิจ ชา-แอช วีญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่าง ดี งาม

เคะ อะ เฮอ-อุ กา ทิ เฮอ-อุ นา-อิจ
หลัง เรา ไป ค้า และ ไป ขาย

มะ กอม เลอ โม-อัญ เลียก มะ เพยะ
เธอ อย่า สะเพร่า เลือก เธอ ป่า

กอม เปอะ เซียน เตะ มอก มะ 'มา
อย่า เธอ หนัก มือ ฟัน เธอ ไร่

กอม โชม 'มา-แอ พู-อี เลอ-อุ ทิ รอก
อย่า กิน กับ เขา ใน หนึ่ง ถาด

กอม อา-อิจ 'มา-แอ พู-อี 'ลอก ทิ เบอ-อี
อย่า นอน กับ เขา ครั้ง ที่ นอน

'ลอก ทิ เบอ-อี 'ลั้ง เกอ-อี เลอ ขวาง
ครั้งที่ นอน ยาว ขวาง หมอน

แปน ปลา-อ อ ละ อะ เคาะ 'มา-แอ นาม
เป็น เปลา ให้ เรา คราะห์ กับ นาม

แปน ปลา-อ อ ละ อะ กาม 'มา-แอ เวน
เป็น เปลา ให้ เรา กรรม และ เวร

แปน ปลา-อ อ ละ อะ เกยอ-อิช ลอม เสรีย
เป็น เปลา ให้ เรา หนี คม เล็บ

แปน ปลา-อ อ ละ อะ เลอเวีย ลอม ฮรั้ง
เป็น เปลา ให้ เรา เสือ คม เขี้ยว

แปน ปลา-อ อ ละ อะ ชัง ลอม โพลก
เป็น เปลา ให้ เรา ช้าง คม งา

ดุด ปลา-อ อ ยุส ฑิน กา เซอ งา-แอ
ขาด เปลา ของ ฑุน ค้า ไกล

โลง ปลา-อ อ ยุส จา-แอ คยา-แอ เซอ โฆยง
หลง เปลา ของ จำย ทอง สาละวิน

*อะ เญือม เฮอ-อุ กา ทิ เฮอ-อุ นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป ค้า และ ไป ขาย

โดส เตอ-อุ เฮอ-อุ ชา-อิช เคอ-อิ เซอ โปลม
จะ ไม่ ไป ก่อไฟ ฟืน ขนนานติดกัน

ชา-อิช เคอ-อิ เซอ โปลม เซิก อา-อัญ ๆ
ก่อกไฟ ฟืน ขนนานติดกัน ข้าศึก อื่น ๆ

โดส เตอ-อุ เฮอ-อุ โพยม แซม 'ลั้ง กยะ
จะ ไม่ ไป ประชุม คนไต่ ระหว่าง ทาง

โพยม แซม 'ลั้ง กยะ 'มา-แอ มา-อิก ๆ
ประชุม คนไต่ ระหว่าง ทาง ปะปน

*อะ เญือม เฮอ-อุ กา ทิ เฮอ-อุ นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป ค้า และ ไป ขาย

โดส เตอ-อุ จา-แอ แคง แดง เลก กา
จะ ไม่ ใจ แข็ง แทง เหล็ก กล้า/แข็ง

โตส เตอ-อู จา-แอ กา ฮา โพะ ฆอ
จะ ไม่ ใจ กล้า กว่า เพื่อน รุ่น

โตส เตอ-อู เฮอ-อู กลอม 'มอ-แอ เกียงๆ
จะ ไม่ ไป แบก ขวาน เอียงๆ

กลอม 'มอ-แอ เกียงๆ ซา-อูบ เมียง เคอ-อิ
แบก ขวาน เอียงๆ หา ตัด ฟัน

เมียง เคอ-อิ เจียง โกลง แซม โปง เนะ
ตัด ฟัน ข้าง ห้วย คนไต เหมาะกับ กูบ(หมวก)

โตส เตอ-อู เฮอ-อู เมียง เคอ-อิ กอ-แอ
จะ ไม่ ไป ตัด ฟัน มี

โตส เตอ-อู เฮอ-อู แปน พา มะ แซม
จะ ไม่ ไป เป็น เขย แม่ คนไต

อา

แมลงชนิดหนึ่ง

แปน พา มะ แซม ณะ แรม รา-อิบ
เป็น เขย แม่ คนไต ไม่ ถาง หญ้า

*อะ ญืออม เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป คำ และ ไป ขาย

โตส เตอ-อู เฮอ-อู เวียง ฮา-อิค เตะ 'ลั้ง
จะ ไม่ ไป ปล่อย ผม เรา ยาว

เวียง ฮา-อิค เตะ 'ลั้ง เจียงะ ตอง ซู
ปล่อย ผม เรา ยาว ไทใหญ่ ตองซุ

โตส เตอ-อู เฮอ-อู จู เตะ เลอ เลอ-อุง
จะ ไม่ ไป อาศัย ดิน พื้นราบ

โตส เตอ-อู เฮอ-อู ตอน ฮา-อิค เตะ เจียง
จะ ไม่ ไป ตัด ผม เรา สั้น

ตอน ฮา-อิค เตะ เจียง เปียง 'มา-แอ พยะ
ตัด ผม เรา สั้น เท่า (เรา) กับ พระ

โตส เตอ-อู เฮอ-อู เกลียง เบียง เตะ เพ-อิญู
จะ ไม่ ไป ผน ฟัน เรา ขาว

เกลียง เบียง เตะ เพ-อิญู ฌีญู รัง เคอ-อิ
ผน ฟัน เรา ขาว ระเบียบ แสง จันทร์

โตส เตอ-อู เฮอ-อู โตส ซวก เตะ เตียะ
จะ ไม่ ไป ถอด หู เรา เล็ก

โตส ซวก เตะ เตียะ เจียงะ ซุขฮาน
ลต รุหุ เรา เล็ก ไทใหญ่ สบหาน

โตส เตอ-อู เฮอ-อู ฮลอ-อิจ ซวก เตะ ตาน
จะ ไม่ ไป ลต(หุบ) หู เรา ปิด

ฮลอ-อิจ ซวก เตะ ตาน บลาน เซอ เบลละ
ลต รูต่างหุ เรา ปิด พม่า ล้วนๆ

*อะ ญืออม เฮอ-อู กา ทิ เฮอ-อู นา-อิจ
เรา เมื่อ ไป คำ และ ไป ขาย

เฮอ-อู กา ลัก เวียง ซี เซียง โจก
ไป คำ ทาง เมือง ซื่อ ติน/ลาย จก

มะ เนอ-อูม โอก แอฮ แกฮ โชม เป็ง
เม่ยาย ออก ใส่ ชั่ง จะ เหมาะ

มะ เนอ-อุม จัก 'งา-แอบลา-อีญ ฌေး โยะ
แม่ยาย บอด ตา ลืมตา มอง ไม่เห็น

ตอฮ ทา ตอฮ กวง 'ยวง เซอ เงะ
ระยิบ ตรา ระยิบ กรอบ ทรงกรด ตะวัน

ควด โพะ ตึก เจอ-อู เฮอ-อู ฌေး แกฮ
แก๋ ซ้ำเต็ม หย่อน ขา (เข้า) เดิน ไม่ ได้

บิฮ เรอ-อูก โคะ ฌิ เกอ-อี เลอ อัง
ตัด เอามา ไม้ เท้า ตาม หน้าผา

โคะ ฌิ เอาะ โตก พา โปยก เวียง
ไม้ เท้า ไม้ไผ่ โตก ผ่าน กลาง เวียง

เฮอ-อู ทู-อี นิง เวียง เมียง ญอ-แอ มัด
ไป ซื่อ ที่ เวียง เมียง ย่อย มัด

ลัก โชม อา-อูป เอาะ ฌေး ทา โฆ-อีญ
เจาะ กิน ข้าว ไม้ไผ่ ไม้ ต้อง เคี้ยว

โยะ จา-ออ คุณ ลวง โชะ กวง คยา-แอบ
เห็น เจ้าขุน หลวง ชาย วงแหวน ทอง

ทู-อี เรอ-อูก ทิ จูม กุม โคย-อีญ 'ร้อ-แอส
ซื่อ เอามา หนึ่ง ชุด ครบ ทุก นิ้ว

ปอ-อิจ ละ กะ กา-อีญ บลา-อีญ โคย-อีญ โภส
ถอด ไว้ หัว นอน ลืมตา ทุก ตื่น(ลุก)

ทู-อี กอ-แอบ เซอ กัยก เ่นอ-อุม บาน ตาน
ซื่อ ผ้าย สีแดง จาก บ้าน ตาน

ทู-อี เรอ-อูก แวน ตา อา-แลส กวง
ซื่อ เอามา แวน ตา เจ็ด กรอบ

โปะ เนอ-อุม ควด โกะ โพะ ตึก เจอ-อู
พ้อตา ปี่ แก่ ตัว ซ้ำ หย่อน ขา (เข้า)

เฮอ-อู โอ ฌေး แกฮ แอส โคะ ฌิ
เดิน ไม่ ได้ เอา ไม้ เท้า

บิฮ เรอ-อูก ทิ ปัง มา-แอะ ชัง คาม
ตัด เอามา หนึ่ง กอ ไม้ ชาง ทอง

มะ เนอ-อุม เอะ วอบ อุม ลอบ เมียง
แม่ ยาย เรา หุบปาก อม ตลอด เมียง

มะ เนอ-อุม โอส เบียง โชม เียียง ปลัก
แม่ ยาย พันหลอ พัน กิน ซี่ ค้างคาว

*'รัก 'ระ แอส นา-แอบ ควด แอส ฌา-อิม
ร้อน รน เอา น้องสามมี ยาก เอา แหวน

ทู-อี เรอ-อูก ละ นา-แอบ ฌา-อิม 'งา-แอบ แก-ออ
ซื่อ เอามา ให้ น้องสามมี แหวน ตา แก้ว

จา-อูป นิง 'ร้อ-แอส แชน แชน โคย-อีญ
สวม ที่ นิ้ว ก้อย ตุ ทุก

คอ-อิจ
ล้างหน้า

*'รัก 'ระ แอส นา-อีญ ควด แอส กอ-แอบ
ร้อน รน เอา น้องสาวสามมี ยาก เอา ผ้าย

ทู-อี พา เลอฮาน¹⁴⁷ เ่นอ-อุม บาน ตา
ซื่อ ผ้า เลอฮาน จาก บ้าน ท่า

¹⁴⁷ ผ้าเลอฮาน เป็นผ้าเนื้อดี ทำเสื่อกางเกง

ทู-อี กอ-แอ เซอ งา ตา ฮีม โคง
ชื่อ ฝ่าย สีเขียว ท่า ริม คง

ทู-อี เรอ-อุก กอ-แอ ลอง ฮอง เลอ บัญ
ชื่อ เอามา ฝ่าย ดำ ร่อง น้ำ ปิง

ทู-อี เรอ-อุก กอ-แอ เพ-อีญ บยัญ เลอ เซฮ
ชื่อ เอามา ฝ่าย ขาว เทียบเท่า เส้นเล็ก

*'รัก เ'ระ บยัญ พา-อุม ควด แอฮ เญะ
ร้อน รน เทียบเท่า ใจ อยาก เอา เข้ม

เฮอ-อุ ฮอ-อิจ ตอง ซู-อี ทู-อี เรอ-อุก โฌน
ไป ถึง ตอง ซู-อี ชื่อ เอามา จักร

ทู-อี โฌน จุง เจียน เลียน ซัญ แซม
ชื่อ จักร ชิก แซก ไว (เร็ว) เย็บ คนไต้

ทู-อี เรอ-อุก ทิ แลบ เลอพิ แกบ ซี-อุ
ชื่อ เอามา หนึ่ง พับ เสื้อ แกบ ซี-อุ

เลอ พิ ลอง ปา-อีอ 'ลอก มา-อีอ เซอ-อิจ
เสื้อ ดำ น้ำเงิน ดอก (ลาย) เงิน สลึง

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทชื่อแหวน

หลังเราไปค้าและไปขาย

เธออย่าสะเพร่าเวลาเลือกพื้นที่ทำไร อย่าเป็นคนขี้เกียจทำงาน ฟินไร

อย่ากินข้าวร่วมถาดเดียวกับคนอื่น

อย่านอนบนเสื่อผืนเดียวกับคนอื่น

ห้ามนอนกับคนอื่นครึ่งเสื่อครึ่งหมอน

จะทำให้เกิดเคราะห์ร้ายกับเรา จะเป็นเวรกรรมกับเรา

จะทำให้เราเจอคมเขี้ยวเสือ จะทำให้เราเจอคมงาช้าง

จะทำให้เราขาดทุนเมื่อไปค้าขายที่เมืองไกล

จะทำให้เราขาดทุน

เมื่อเราไปค้าและขาย

จะต้องไม่ก่อพินที่วางขนานติดกัน (วางพิน 2 อันเท่ากัน ถ้าวางติดกันจะทำให้ไปติดรุกราม)

ถ้าทำผิดจะมีข้าศึก ศัตรูหรือสิ่งไม่ดีมา

จะไม่ไปประชุมกับคนเมืองระหว่างทาง จะไม่ไปประชุมปะปนกับคนเมือง

เมื่อเราไปค้าและไปขาย

เราจะไม่ทำตัวเป็นคนแข็งดั่งเหล็กกล้า จะไม่ทำตัวใจกล้ากว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน

จะไม่ไปแบกขวานเอียง ๆ จะตัดพินข้างห้วย จะใส่หมวกเหมือนคนเมือง

จะไม่ไปตัดพินที่มีแมลงชนิดหนึ่ง จะไม่ไปเป็นขยของคนเมือง

ถ้าเป็นขยคนเมืองจะไม่ถ่างหญ้า

เมื่อเราไปค้าและไปขาย

เราจะไม่ปล่อยผมยาว เหมือนคนไทใหญ่ ต้องซู

จะไม่ไปอยู่บนพื้นราบ จะไม่ตัดผมสั้น จะไม่โกนผมเหมือนพระ

จะไม่ไปทำให้ฟันขาวเหมือนแสงจันทร์

จะไม่ถอดต่างหู จะไม่ทำให้หูเล็ก เหมือนไทใหญ่บ้านสบหาน

จะไม่ไปลดรูปร่างจนทำให้รูหูตันเหมือนคนพม่า

เมื่อเราไปค้าและไปขาย

เราไปค้าในเมือง จะซื้อผ้าชิ้นลายจก เหมาะกับแม่ยายสวมใส่

แม่ยายตาบอด มองไม่เห็นอะไร จะซื้อแว่นตามาให้ 7 อัน

กรอบแว่นสวย เหมือนพระอาทิตย์ทรงกรด

พ่อตาแก่แล้ว เข้าไม้ดี เดินไม่ได้ ต้องใช้ไม้เท้า

ตัดไม้จากหน้าผามาทำไม้เท้า ไม้เท้าทำจากไม้สีทอง ใช้ไม้โตกผ่านกลางเมืองทำไม้เท้า

แม่ยายหุบปาก ขอบอมเมียง ไปซื้อเมียงเป็นมัดที่เมือง

แม่ยายไม่มีฟัน กินซี่ค่างควา เจาะกินข้าวไม้ไผ่¹⁴⁸ ไม่ต้องเคี้ยว

น้องสามมียากจะใส่แหวน เห็นเจ้าขุนหลวงขายแหวนทอง

ซื้อแหวนมาให้น้องสามมี ซื้อแหวนให้ครบทุกนิ้ว

สวมที่นิ้วก้อย ดูทุกครั้งทีล้าหน้าจะได้ดูแหวน

ถอดแหวนไว้ที่หัวนอน ตอนตื่นจะได้เห็น

น้องสาวสามมียากได้ฝ้าย ซื้อฝ้ายสีแดงจากบ้านตาน

ซื้อผ้าเลอฮาน จากบ้านท่า ซื้อฝ้ายสีเขียวจากกริมน้ำสาละวิน

ซื้อฝ้ายสีดำถ้วน้าปิงมาให้ ซื้อฝ้ายสีขาวเส้นเล็ก ขนาดเท่ากัน

เมียร่อนรอนอยากได้เข็ม ไปตอง ซู-อี ซื้อจักรเย็บผ้า ซื้อจักรซิกแซกเย็บแบบคนเมือง

ซื้อเสื้อคอปก 1 พับ ซื้อเสื้อลายดอกเหมือนเหรียญเงิน เหรียญสุลิ่ง

¹⁴⁸ ภายในปล้องไม้ไผ่จะมีน้ำ นาน ๆ จะแข็งตัวเป็นขี้ผึ้ง (เจาะปล้องไม้ไผ่ กินขี้ผึ้ง)

3.6 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหนักกลับ)

3.6.1 โบท เลอ เทือฮ เออ-อีญ (บทหนักกลับ 1)

เอะ ญืออม เลอ เจะ เซียน ลา-อิจ ๆ
เรา เมื่อ ใฝ่ฝัน อย่างหนักหนา

เอะ ญืออม เลอ จา-อิจ ซา-แอฮ วีญ ๆ
เรา เมื่อ ปรารถนา อย่างดั่งาม

เซอ ลิต เปอ-อู เล กา-อีญ เลอ อัง
สวยงาม บิน นกแก้ว หัว หน้าผา

เซอ ลิต เปอ-อู กยัง ซีม ปยัง เวือด
สวยงาม บิน นกตก ได้ หลังคา วัด

เปอ-อู กยัง 'มา-แอ เขียก เลียก โตะปอง
บิน นกตก กับ นกตกเล็ก เข้า หน้า ต่าง

เลอ เลียก ฆุลา-อีญ ซัง เออ-อีญ กัง กอง
ลับสน กระดิ่ง/หอก ช้าง กลับมา กลาง ถนน

เลอ เลียก ฆุลา-อีญ บยอง เออ-อีญ ซอง
ลับสน กระดิ่ง/หอก ม้า กลับมา ชุน
นาย

เปอ-อู 'มา-แอ ญาอิม ซา-แอฮ ปา-แอฮ
บิน กับ แหวน ลวดลาย ปัด-กวาด
กา-อีญ ซัง
หัว ช้าง

เปอ-อู 'มา-แอ ญาอิม 'ลัง กวน ซัง นอ-แอ
บิน กับ แหวน ยาว ลูก ช้าง น้อย

เปอ-อู โอง เปอ-อู โตก โลก ทุ ทีญ
บิน ตัวต่อ บิน นก หุบเขา คอย หลวง

ลอน โยะ ฐา-อุม แฮ ทิ ฐา-อุม เขียก
ถ้า เห็น ตอม ผึ้ง และ ตอม ขนาดเล็ก
(คล้ายผึ้งชาญณรงค์)

ฐา-อุม แฮ 'มา-แอ โอง เกอ โปง¹⁴⁹ ตา-อีญ
ตอม ผึ้ง กับ ตัวต่อ นอกบ้าน ทอผ้า

ฐา-อุม โอง¹⁵⁰ 'มา-แอ อา-อีญ¹⁵¹ กา-อีญ บอ โตฮ
ตอม ต่อหลุม กับ ต่อรัง หัว ครก ตำ

กอม เปอะ เตอ-อิ โชะ เฮมียก เลอ เฮมียก
ย่า เธอ ตำหนิ/ตำว่า เจ็บ

กอม เปอะ เทียก โชะ แสงน เลอ แสงน
อย่า เธอ คูดูก เจ็บ

กอม เปอะ เซอ โบท นิง แอ กา
อย่า เธอ แข่ง ด้วย ไก่อ่ ย่าง

กอม เปอะ เซอ นา นิง ตะ โนก
อย่า เธอ แข่ง ด้วย ฝี่เลี้ยง

มัส เกยอ-อิน เอะ ลอก ญืออม ตอก พา-อุม
เป็น/ว่า พุด เรา ถึง เมื่อ คิด ถึง

¹⁴⁹ เกอโปงคือนอกบ้านหน้าประตู ในบ้านคือหลังประตู

¹⁵⁰ โอง ทำรังในหลุม

¹⁵¹ อา-อีญ ทำรังบนต้นไม้

ลอน โยะ พุด พัด กา-อือ เลอ แ่ม
ถ้า เห็น พัด ไป มา ลมคีน¹⁵²

ลอน โยะ ฮญง ฮญ้ง คย้ง เลอ อา-อุม
ถ้า เห็น ระเน ระนาด ทาง น้ำ ไหล

มัฮ แอส โชม เออ-อัญ เพลีย เ'ลอ-อัญ เฮอ-อู
เป็นอันว่า จะ กลับ หนุ่น นาน ไป
(แสดงว่าเราจะกลับมา)

เออ-อัญ เ'นอ-อุม เฮอ-อู ตัง ปัง เลอ เอ
กลับ จาก ไป ตัง แคมป์ (สถานที่)

เออ-อัญ เ'นอ-อุม เซอ เรุ คยา-แอ เซอ โฆยง
กลับ จาก ร่อน ทอง สาละวิน

เรุ คยา-แอ เซอ โฆยง ฌေး โยง โอ-อิจ
ร่อน ทอง สาละวิน ไม่ รู้ หมด

กอม โง-เอ เลอ ฮลัก บลัก โม-อัญ ปอง
อย่า อยู่หนึ่ง เฉย ค้างควา ปาก ปอง

กอม อา-อิด เลอ ทอง บยอง กา-อัญ ซึก
อย่า อยู่ ลำพัง ม้า หัว นา

โอ โดฮ ฮัง 'นา กา ญ็อง เตอ-อุม
ก็ ให้ เตรียมต้อนรับ ก่อน ยังไม่ มา/ถึง

ฮัง อา-อึง ปลา-แอ โญะ นา-ออก โกละ พอน
เตรียม ไว้ เหล้า ต้ม เต็ม กลองกบ หัว

เลียง อา-อึง เลอ-อิจ ปอน นา-ออก พอน ซอบ
เลียง ไว้ หมู กิน เต็ม หัว กำมือ

อิด มัฮ โชม เออ-อัญ เพลีย เ'ลอ-อัญ เฮอ-อู
เป็นอันว่า จะ กลับ หนุ่น นาน ไป

โดฮ เฮอ-อู เลอ ซึง ฮัก เลอ ฮัก
ให้ ไป รอคอย

โดฮ เฮอ-อู เลอ ปัก เบ็อง เลอ เบ็อง
ให้ไปรอรับ คนที่กลับ

ซึง 'มา-แอ ปัง เบ็อง เซียน เลอ ปัก
รอคอย กับ ขวด เหล้า หนัก

ซึง 'มา-แอ ปลา-แอ ปัก นา-ออก เลอ โด
รอคอย กับ เหล้า บริจาค เต็ม ขวด

ซึง 'มา-แอ มัก ซุบ อุบ ลา-แอ ทอง
รอคอย กับ หมาก ปรุง กระทบ ปลาย ทอง

เลอ ซึง 'มา-แอ บยอง ฮอง อา-อุม ลาน
รอคอย กับ ม้า ลำน้ำ อมลาน

เลอ ซึง 'มา-แอ บยั้ง คย้ง โชม เออ-อัญ
รอคอย กับ ลา ทาง จะ กลับมา

ดัฮ เตอ-อุม เมือ แลง เป็ยง เรอ-อุก เ'นะ
ถ้า มา หน้า แล้ง เตรียม เอามา กู๊บ (หมวก)

ดัฮ เตอ-อุม เมือ เฮลละ เป็ยง เรอ-อุก จอง
ถ้า มา หน้า ฝน เตรียม เอามา ร่ม

เป็ยง เรอ-อุก จอง กัง บยั้ง เซอ เงะ
เตรียม เอามา ร่ม กาง มุง/บัง ตะวัน

¹⁵² ลมคีน คือ ลมแรงที่มีช่วงเกี่ยวข้าว ปลายฤดูฝน

เป็ียง เรอ-อุก เ่นะ เจอ-อุบ เลอ เฆลลอ-อุบ เฮอ-อุ โซง ละ เอะ โซง ฐัฮ กยะ
เตรียม เอามา ก๊ีบ (หมวก) โดก/พุ่ม ไป ยืน ให้ เรา สันเขา แยก ทาง
ฮละ คยู-อี
ใบ โพธิ์

เฮอ-อุ อา-อีต ละ เอะ ฐัฮ กยะ ทีญู เฮอ-อุ อา-อีต ละ เอะ ขวง เลอ เคื่อะ
ไป อยู่ ให้ เรา แยก ทาง หลวง ไป อยู่ ให้ เรา ตีน/ท้าย แคนทางน้ำ

เฮอ-อุ โง-เอ ละ เอะ เตื่อะ เลอ เลอ-อุง เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
ไป อยู่ ให้ เรา หัว ฟั้นราบ บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทหนักกลับ 1

นกแก้วบินอย่างสวยงามบนหน้าผา นกกกบินสวยงามที่ได้หลังคาวัด
นกกก บินกับ นกกกเล็ก บินคู่กันเข้าหน้าต่าง
สลับซัซซ้อนเหมือนเสียงกระดิ่งของข้างอยู่กลางถนน
เสียงกระดิ่งของมักกลับมาที่เจ้านาย
บินกับแหวนที่มีลวดลาย บินกับแหวนยาวลูกข้าง
เห็นตัวต่อ เห็นนก บินในหุบเขาตอยหลวง เห็นตัวผึ้งตอม หรือ ตัวเขี้ยกตอม
ถ้าทอผ้าอยู่นอกบ้าน เห็นตัวต่อหรือตัวผึ้งมาตอม ถ้ากำลังตำข้าวเห็นต่อหลุมหรือต่อรังมาตอม
เธออย่าตำหนิว่าเจ็บ เธออย่าบ่น เธออย่าแข่งด้วยไก่อ่าง เธออย่าแข่งด้วยผีทำให้คนอื่นเจ็บ
อาจจะเป็นเพราะว่าเราพูดถึงเธอ
ถ้าเห็นลมคินพัดไปมาทั้งคืน
ถ้าเห็นต้นข้าวล้มระเนระนาดตามทางน้ำไหล
แสดงว่าเรากำลังจะกลับมา กลับมาจากการตั้งแคมป์
เมื่อไปร่อนทองคำที่สาละวิน ร่อนทองสาละวินไม่รู้หมด
อย่าอยู่นิ่งเหมือนคางคกปากกล้า อย่าอยู่เฉยเหมือนม้าที่อยู่หัวนา
ให้เธอเตรียมตัวต้อนรับก่อนที่จะมาถึง
เตรียมเหล้าไว้ม 5 กลองกบ (โองใหญ่ ขนาดกลองกบ) เลี้ยงหมูให้ใหญ่เต็ม 5 กำมือ
แสดงว่าไปนานแล้ว จะกลับมา
ให้ไปรอรับ คนที่กลับ ให้ไปรอรับเราด้วยขวดเหล้าเต็มขวด
ให้รอรับเราด้วยหมากปรงที่ใส่ด้วยกระปุกกลายทอง
รอคอยเรากับม้าที่ลำน้าอมลาน รอคอยเราด้วยลา ตามทางที่เราจะกลับมา

ถ้ามาฤดูแล้ง ให้เตรียมหมวกก็มาด้วย
 ถ้ามาฤดูฝนให้เตรียมร่มมาด้วย ไว้กันแดด กันฝน
 เตรียมหมวกใบใหญ่ จะได้เย็นเหมือนอยู่ใต้ร่มโพธิ์
 ไปยืนรอที่ทางแยกสันเขา ไปรอที่ทางแยกทางหลัก
 ไปรออยู่ที่ตีนทางน้ำ ไปรออยู่ที่ตีนดอยใกล้ ๆ พื้นราบ

3.6.2 โบท เลอ เทือส เออ-อีญ บทหนักกลับ 2

เอะ เอือม เลอ เขียน ลา-อิจ ๆ เรา เมื่อ ฝน อย่างหนักหนา	เอะ เจะ เลอ จา-อิจ ชา-แอส วิญ ต้องการ บรรณา อย่างดีงาม
สมอง 'ลอ-แอส คัว ¹⁵³ ปา-อิจ โบก เอียก ซัง ไต่ยืน ดัง คัว เปา ซี่ พี่ ซ่าง	โบก ซัง แม มูน ¹⁵⁴ เออ-อีญ ฮุน กยะ ซี่ ซ่าง แมมุล กลับ ตาม ทาง
โบก เอียก ซัง ระ เซอตะ ปา-แอส ตะ ซี่ พี่ ซ่าง ใหญ่ หาง ปัด ดิน	บิจ โชม เลอโล ¹⁵⁵ กา เอือง 'ลั้ง โน้ม กิน หล้า ก่อน ยังไม่ ยาว
บิจ โชม เลอลั้ง ซาง โบก เอียก พลึง โน้ม กิน ไม่ช้าวหลาม ซ่าง ซี่ พี่ กำลังออกหน่อ	บิจ โชม เลอนา ¹⁵⁶ ปุ งา งอน โน้ม กิน หล้า ซ่างผู้ งา งอน
*สมอง 'ลอ-แอส พั้งลั้ง โกยฮ เอียก เมอ-อุก ไต่ยืน ดัง เสียงพั้งลั้ง ¹⁵⁷ ไล่ พี่ชาย วัว	โกยฮ เออ-อีญ เลอ เฮอ-อุก เมอ-อุก เลอ ฮอน ไล่ / ต้อน กลับ วัว หัวลิบ
โกยฮ เมอ-อุก เลอ ฮอน ตั้ง ลอน คิส ไล่/ต้อน วัว หัวลิบ บรรทุก ล้วน ๆ เกลือ	ตั้ง คิส เพอ เรอ-อุก ปอ เบอ-อุก โญง ต่าง เกลือ และ เอามา จน หัก เอว
โ'ญง พู-อี เพอ เออ-อีญ ทุ เปอ คา-ออ เหยียบ คน/เขา (ขา) กลับ ดอย ป่าเขา	คยา-ออ ละ โคย-อีญ โชะะ ควด โตะ 'ยวง บอกข่าว ให้ ทุก คน คนแก่ ใน หมู่บ้าน

¹⁵³ คัว ทำด้วยเขาสัตว์ เสียงดัง ไต่ยืนไกล หนุ่ม ๆ ชอบเปาเวลาไปทำงานที่ไร่ข้าว และพวกซี่ซ่างเวลาเดินทางไปกับซ่าง ยามค่ำคืน

¹⁵⁴ ซื่อซ่าง

¹⁵⁵ ซื่อหญ้าชนิดหนึ่ง

¹⁵⁶ ซื่อหญ้าชนิดหนึ่ง

¹⁵⁷ เสียงดังเหมือนกระดิ่ง สำหรับใส่คอวัว ควาย

ชวน เลอ-อิฮ เลอ บัญ ชัง เพ-อิญ โพลก
มองเห็น ลง น้ำปิง ช้าง ขาว งา

เออ-อิญ ฮอ-อิจ โตะ โบายก ตอ โอก ขวน
กลับ ถึง ใน บ้าน วิ่ง ออก ส่อง/มองดู

ตอ โอก เลอ ยวน ขวน ชัง เออ-อิญ
วิ่ง ออก ทอยยออก ส่องดู ช้าง กลับ

เออ-อิญ ชิด 'มา-แอ ฆัว ฆัว เชื่อน เคย-อิ้ง
มา จอดชิด กับ ขานบ้าน ยืน รับ ของ

กอม เชื่อน เซอ'มอ ทอ โนง เปลลอ-อิ
อย่า ยืนมือรับ ด้วยความโกรธ กระบุง เมล็ด หมาก

กอม วุด เขยาะ เคอ-อิ ทอ เปลลอ-อิ อา-อิ้ม
อย่า วาง กอง ฟืน กระบุง หมาก สด

ละ กะ กา-อิญ โปะ โมะะ เปลลอ-อิ ฮัว
วาง หัวที่นอน พ่อสามี สาย หมาก พวง

*อิติ มัส เลอเทือส ขวง กา-อิฮ แม
แล้ว เป็น ย้อนกลับ เท้า ยืน คืบ

อิติ มัส เลอ แ่ม ขวง แม เออ-อิญ
แล้ว เป็น คืบ เท้า กลับ

เทือส 'มา-แอ เขียน เรอ-อุก กวน เมอ-อุก ตัง
กลับ ด้วย หนัก เอามา ลูก วัว ต่าง

เทือส 'มา-แอ เขียน ฮัง กวน ชัง แซม
กลับ กับ หนัก แบก ลูก ช้าง คนไต่

พี ฮา-ออก พี เลอ-อิฮ ปาน โม่ก ลี
คน ขึ้น คน ลง ม้วน บุหรี

ปาน เคือส ดี ๆ โม่ก ลี แซม
ม้วน ให้ ดี ๆ บุหรี คนไทย

ดีฮ ฮา-ออก พี ควด ลวด ที กับ
ถ้า ขึ้น ผู้ แก่ ออก หนึ่ง ของ

พี ควด อุม นัต ลวด กับ ญอ-แอ
ผู้ แก่ อำนาจ ออก ของ ย่อย

ดีฮ ฮา-ออก กวนโตะ ปาน นาม ออ-แอ
ถ้า ขึ้น เด็ก ปัน น้ำ อ้อย

นาม ออ-แอ เรอ-อุก เยียก กอ-แอ ที แซน
น้ำ อ้อย เอามา พี มี หนึ่ง แสน

อิติ มัส เลอเทือส ขวง กา-อิฮ แม
แล้ว เป็น ย้อนกลับ เท้า ยืน คืบ

เคือส เตอ-อุ โจ-เอ 'งอม โยะ 'เงอ-อุม ปลา-แอ
ให้ ไม่ นั่ง เหย ปลอดภัย กลั่น เหล้า

เบลลอ-อุง อา-อิ้ง เซอ ฐา-แอ เปียง ปลา-แอ โญะ
ตั้ง ไว้ หลาย (ถ้วย) แก้ว เหล้า ดื่ม

เคือส 'ลอ-แอฮ คลังๆ ปัง 'มา-แอ เปียง
ให้ ตั้ง เสียงดัง ขวด และ ถ้วย/แก้ว

เคือส 'ลอ-แอฮ เคลียง ๆ เปียง เซอ เลอ-อุง
ให้ ตั้ง เสียงดัง ถ้วย/แก้ว ชัน

เรส โญะ เลอโจะ โปะ 'มา-แอ พา
ริน ดื่ม ร่วม พ่อตา กับ ลูกเขย

เรส โญะ เลอเลียก เยียก 'มา-แอ เชือก
ริน ดื่ม สลับ พี่เขย กับ น้องเขย

เลอ ตา-แอ 'มา-แอ โปะ ลา-แอ ลวง ริด คิต ติ 'มา-แอ เชือก ลวง นาม กา
คุย คนเมือง กับ พ่อตา เรื่อง เรา จาริต คิด ด้วย กับ น้องเขย เรื่อง ลินค้า

เปอ-อุก โคะ เรียก ฮมา นาม กา ญอ-แอ เลอโตฮ ละ เมะ ฟิน 닝 เยียม
หัก ไม้ หัก เส้นตอก¹⁵⁸ ลิน ค้า ย่อย บอก ให้ เธอ ที่ บท ขอ

บทหันกลับ 2

ถ้าพี่ซ้างมาแล้ว ได้ยินเสียงคว่ำ
พี่ซ้างแม่มูล กลับมาตามทาง
พี่ซ้างใหญ่ หางปัดดิน
ซ้างแม่มูล โนมกินหญ้าเลอโล ก่อนที่หญ้าจะขึ้นสูง
ซ้างที่พี่ซี้ กินไม้ไผ่ที่กำลังออกหน่อ
ช่วงตัวผู้งอน โนมกินหญ้าเลอนา
พี่ชายไต่หัว ได้ยินเสียงกระดิ่งดัง
ไล่ต้อนวัว 50 ตัว บรรทุกเกลือหนักจนเอวหัก
คนเดินตามภูเขากลับขึ้นดอย
ให้บอกทุกคน คนแก่ในหมู่บ้าน
มองเห็นซ้างงาขาวที่ล่องน้ำปิง
ให้วิ่งออกจากบ้านมาดู
ทยอยวิ่งออกมาดูซ้าง
ซ้างมาหยุดที่ชานบ้าน แล้วยื่นของให้คนมารอรับ
ห้ามรับกระบุง เมล็ดหมากด้วยความโกรธ
อย่าวางกองฟืน กระบุง หมากสด หมากพวง
ให้วางที่หัวนอนของพ่อสามี
แล้วยื่นเท้ากลับคืน มาทางบ้าน
กลับมาด้วยวัวที่บรรทุกของหนัก
กลับมาด้วยลูกซ้าง คนเมืองที่บรรทุกของหนัก
ถ้ามีคนมาหาที่บ้าน ให้ขึ้นบ้าน แล้วม้วนบุหรีตี ๆ ให้ เป็นบุหรีจากคนเมือง
ถ้าเป็นคนแก่ ให้บุหรีเขาหนึ่งซอง
ถ้าเป็นเด็กมาหา ให้แบ่งน้ำอ้อยให้
พี่เอาน้ำอ้อยมาหนึ่งแสน

¹⁵⁸ การคิดเลขของคนโบราณ จะหักไม้หรือเส้นตอก เพื่อช่วยในการคิด หรือช่วยในการจำ

เราได้กลับมาถึงบ้านแล้ว
ไม่ให้แขกนั่งเฉย ๆ โดยไม่มีเหล้า
ให้ตั้งเหล้าให้ดื่มหลาย ๆ ขวด
ให้ถือเหล้า ถือแก้ว ถือขัน เสียงดัง
รินดื่มร่วมกับพ่อตา กับลูกเขย
รินดื่มร่วมกัน สลับกับพี่เขย กับน้องเขย
คุยกับพ่อตาเรื่องจารีต ประเพณีของเรา
คิดเรื่องการค้าขายกับน้องเขย หักไม้ หักเส้นตอก เพื่อช่วยคิด

เลอซอมแ่ล เลอเวือะ ภาคที่ 4
เลอ ซอม ลวง รืด (จารีต ประเพณี)

4.1 โบท เปอ-อุ กลัง ตา-อีญ (บท เหยี่ยว บิน)

เอะ โง-เอ เลอ สลัก บลัก โม-อีญ ปอง เอะ อา-อีต เลอ ดอง บยอง กา-อีญ ชิก
เรา นิ่ง เดย ค้างคาว ปาก ถ้ำ เรา อยู่ เดย ม้า หัว นา

สมอง เอะ 'ลอ-แอฮ เขยอ-อิ ทิ 'ลอ-แอฮ บอ 'ลอ-แอฮ เขยอ-อิ 'มา-แอ บอ 'ยวง นิ่ง ทู
ไดยิน เรา ตั้ง สากครก และ ตั้ง ครก ตั้ง สากครก และ ครก บ้าน บน ดอย

สมอง 'ลอ-แอฮ กยา-อิง ทู เญือะ'ญ¹⁵⁹ 'ยวง สมอง 'ลอ-แอฮ กยา-อิง ตา-อีจ ตา-อีจ โสง ๆ
ไดยิน ตั้ง กลอง ตี ที่ศาลา หมู่บ้าน ไดยิน ตั้ง กลอง แขว่น โสง ๆ

สมอง 'ลอ-แอฮ โมง โฆฮ เลอ โอฮ กา-อีญ 'ยวง สมอง 'ลอ-แอฮ โมง ฆือ ตัว ทู แอฮ¹⁶⁰
ไดยิน ตั้ง ฆ้อง ตี ไม่เจียบ หัว บ้าน ไดยิน ตั้ง ฆ้อง ตี ใต้ ภูเขา แอฮ

สมอง 'ลอ-แอฮ โมง แม ตัว แอฮ 'ลั้ง เคียด พา-อุม เลอ งา-แอ คยา-แอ โม-อีญ ปัง
ไดยิน ตั้ง ฆ้อง กลับ ใต้ แอฮ ยาว คิด/รู้สึก ใจ ดีใจ ทองคำ ปาก ขวด

ซุน 'ลั้ง มัฮ แคย-อิจ ฮละ เมะ โนก ซุน 'ลั้ง มัฮ เบย เลอ โบก เมะ โซม
คิด ว่า เป็น การกรีด ใตอง เธอ เลี้ยงผี คิด ว่า เป็น การเตรียม เรียกขวัญ เธอ ให้กิน

มอง โซม อา-อุบ ฆยา-อิม ตวน ทิ ฮละ มอง ปอน โตะ ปละ ฮละ เซงงา
รอ กิน ข้าว เครื่องเซ่น หนึ่ง ห่อด้วยใตอง รอ กิน เนื้อ ที่เธอแบ่งปัน ใตอง¹⁶¹ สีเขียว

ชวน เปอ-อุ กลัง ตา-อีญ ลา-อิง ชุด วู ลา-แอฮ อา-อิง เซอ เน ตี โซม ไป-อีญ
มองเห็น บิน เหยี่ยวตา-อีญ ท่ามกลาง เมฆ ขึ้นสาย ไว้ หน้าไม้ กะว่า จะ ยิง

โยะ ฮอ-อิจ กวน ญ ตัว ทู 'ยวง เซอ เกยะ เคือฮ โพยม โม-อีญ โซม แล
เห็น มา ลูก แหก ใต้ ดอย บ้าน รวบรวม ให้ พร้อม คำ ขอ

¹⁵⁹ เญือะ'ญ เป็นศาลาพิธีกรรม

¹⁶⁰ แอฮ เป็นชื่อแม่น้ำ/ห้วยอยู่แถวบ้านช่างหม้อ

¹⁶¹ ของกินส่วนมากจะห่อด้วยใตอง

โยะ เตอ-อุม โคะ คิต โงฮ เลอ โงฮ
เห็น มา คนที่มาส่งข่าว ทำทางการเดินของคน

โยะ ฮอ-อิจ โจฮ จา-แอ ลา-แอ เลอ ชา-อุม
เห็น มา คนที่ใช้ เดินทาง กลางคืน

ตะ ฮมา-อัญ ชัก โชม ปอน โทม โตะ
คิดว่า จะถาม ถึง กิน เนื้อ กิน ตับ

ตะ ฮมา-อัญ กอ โชะ โคะ เลอ เซอ
คิดว่า จะถามถึงเด็ก ๆ ที่บ้าน อยู่สบายกันทุกคนไหม

เตอ-อุม แอฮ เลอ ตา-อิต ลา-อิจ 'มา-แอ โละ
เป็นอันว่า มา ส่งข่าว เสีย (หาย) กับ เสีย
(การพนัน/ค่าปรับ)

ฮอ-อิจ แอฮ เลอ โหงะ โชะ 'มา-แอ ยุม
เป็นอันว่า มา บอก เจ็บ กับ ตาย

เดอ-อิต เตีย โอ-อิจ เอะ โดฮ เทีย บา-อือ
ตกใจ หมด เรา ตก ดอก ทัตตู

โดฮ โอ-อิจ ลา-อิ่ง ๆ ตา-อิ่ง เทีย เปอ-อิต
ตก หมด เกลี้ยง ร้อย ดอก เก็บ

โดฮ โตะ เลอ อา-อุม เชื่อน ณะะ โสหลย
ตก ใน น้ำ เอ้อม/คว่ำ ไม่ได้แล้ว

บา-อือ โย-เอ ปา-อัญ เตะ เฟือก ณะะ นาน
หลุด/พลาด โย-เอ ถือ ด้วยมือ จับ ไม่ อยู่

เลอ ปัก เขอ-อีน ขวง อา-อือ ณะะ เคยอ-อุบ
ลัหน้ากัน หัวแม่เท้า เท้า ไส่ ไม่ ทัน

ญืออม โกะ เอะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

เอะ เตอ-อุม โฟ โยะ ฮา-อัญ เลอ ฮา-อัญ
เรา มา ถาม (คำสั่ง)

มัฮ เตอ-อู กอ ลวย เซื่อะ 'มา-แอ กยา-อัญ
ไม่ ใช้ แข็ง แขน ไม้เท้า กับ ไม้แดง

มัฮ เตอ-อู กอ กา-อัญ ฮลา-อัญ เลอ อา-อุม¹⁶²
ไม่ ใช้ แข็ง หัว ตะพาน น้ำ

กยะ ทีญ เฮอ-อู เมอ-อุก โบฮ ลัง ๆ
ทาง หลวง เดิน วัว เปิดกว้าง

โกยง ชัง 'มา-แอ บยอง เซอ ปลัง ฮา-แอ ๆ
รอย ช้าง กับ ม้า เปิดโล่ง

เอะ ณา-อิม โฟ โยะ ฮา-อัญ เลอ ฮา-อัญ
เรา อยาก ถาม (คำสั่ง)

เอะ ณา-อิม ฮมา-อัญ ฮมง เออ-อู เลอ เออ-อู
เรา อยาก ถาม ได้ยิน

มะ ญืออม โชะ ซิม ซิม ปยัง ญืออะ
เธอ เมื่อ เจ็บป่วย อ่อนแอ ใต้ หลังคา บ้าน

มัฮ แอฮ เซอ 'เมอ-อุม ทิม เซอ งา
เป็น เอง ปิดบัง ลุข เซียว

มัฮ แอฮ ฟุ จา กอ-อิจ ลอง เตะ
เป็น เอง ปิดบัง แต่ง คำ ดิน

¹⁶² คล้ายตะพานน้ำ

เมะ 'ญัก เลอ เบือน 'มา-แอ กยัง โก
เธอ หรือเปล่า ผู้พัน/ปรีक्षा กับ นกกร ร้องไหม

เมะ 'ญัก เซอ โปก 'มา-แอ โลก เยี่ยม
เธอ หรือเปล่า เสี่ยงทาย กับ นกโหลก ร้องให้

โพยะ โสม เลอ ปูน ฮุน แกฮ 'ยือ
ข่าว/ตั้ง หมอ ลำพูน หุ่น เก่ง ยารักษา

'ญัก เมะ ชา-อุบ เฮอ-อุ วิด เปอ เจียง
หรือเปล่า เธอ หา ไป รอบ ช้าง

'ญัก เมะ เทื่อง เออ-อีญ เวียง เ'ลอ-อิบ เตะ
หรือเปล่า เธอ ข้าม มา รอบ ทั่ว แผ่นดิน

'ญัก เมะ ชา-อุบ เฮอ-อุ ละ จัง ซอ
หรือเปล่า เธอ หา ไป ให้/หา ช่าง ซอ¹⁶³

'ญัก เมะ ชา-อุบ เฮอ-อุ ละ มอ 'ยือ
หรือเปล่า เธอ หา ไป หา หมอ ยา

ญือม ตั้ง พี โยะ ญือม โชะ เมือง
เมื่อ ต่างต่าง สิ่งที ประสบ/เห็น เมื่อ ไม้ดี บ้านเมือง

ญือม โชะ พี สมอง ญือม ฮลอม เตะ
เมื่อ เจ็บ สิ่งที ได้ยิน เมื่อ ยามเย็น

โยะ กวน เซอ โอ-อีญ แกฮ โป-อีญ อัก
เห็น ลูก งู เป็น/ได้ ยิ่ง หน้าไม้

โยะ กวน เลอ 'งัก แกฮ ตัก โ'มะ
เห็น ลูก อีกา เป็น/ได้ แทะ/ปลอก ปอ

ตัก โ'มะ ตอง ทู พู เลอ อาน
แทะ ปอ ที่ ดอย รูลี้ก หนักใจ

ตัก โ'มะ ตอง กอ-อิจ เซอ พิต 'ลอ-อิจ เคอ-อุม
แทะ ปอ ที่ แดด เหนียว หวาย แชน้ำ

¹⁶³ คนที่ซอ บางคนเป็นหมอมือ

บทเหี่ยววิน¹⁶⁴

เราอยู่เฉยเห็นค่างควาบินปากกล้า

เราอยู่เฉยเห็นม้ายืนนั่งหัวนา

เราได้ยินเสียงครกตำข้าวดัง

ได้ยินเสียงครกและสากครกดังที่บ้านบนดอย

ได้ยินเสียงกลองดังที่ศาลาพิธีกรรมหมู่บ้าน

ได้ยินเสียงกลองที่เขาแขวนดั่งโธง ๆ

ได้ยินเสียงตีฆ้องดังกังวาลที่หัวบ้าน

ได้ยินเสียงตีฆ้องดังตามภูเขาค้ำห้วยแอฮ

ได้ยินเสียงตีฆ้องสะท้อนกลับตามลำห้วยแอฮยาว

คิดว่าจะมีสิ่งดี ๆ เช่น การเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน

ได้ยินเสียงฆ้อง เสียงกลอง คิดว่ามีการทำพิธีกรรมที่ดี แต่ไม่รู้ว่ามีคนตาย

คิดว่าเธอเตรียมของสำหรับเรียกให้ขวัญมากิน

คิดว่าจะมีคนเอาข้าว จากการเลี้ยงผีมาฝาก คิดว่าจะได้กินข้าวที่คนมาส่ง ก็ไม่ได้กิน

คิดว่าจะมีคนเอาเนื้อที่เหลือจากการเลี้ยงผีห่อใส่ใบตองสีเขียวมาฝาก

คิดว่าจะเตรียมหน้าไม้ไว้ยิงเหี่ยว ก็ไม่ได้ยิง

(เปรียบเหี่ยวที่บินอยู่กลางเมฆ เป็นคนส่งข่าวร้าย)

เห็นคนเดินมาเพื่อที่จะมาบอกข่าว

เห็นคนที่ถูกใช้ให้เดินมาตอนกลางคืน

“อึมกันหรือยัง”

คิดว่าจะถามถึงเด็ก ๆ ที่บ้าน อยู่สบายกันทุกคนไหม

กลายเป็นว่ามาส่งข่าวเรื่องการสูญเสียชีวิต

กลายเป็นว่ามาส่งข่าวเรื่องการเจ็บการตาย

ตกใจมากจนดอกไม้ที่ตัดห้อยรูปร่างลง

ดอกไม้ที่เก็บมา ไหมพรมที่ใช้เป็นเครื่องประดับตกหล่นหมด

ตกลงน้ำเอ๋อมากกว่าคืนไม่ได้แล้ว เหมือนคนที่ตายแล้วเรียกกลับคืนมาไม่ได้

พลาดจากมือหลุดจากมือ จับไม่อยู่ คว้าไว้ไม่ได้

พยายามที่จะไล่คว้า แต่ก็วิ่งไล่ตามไม่ทัน รังไว้ไม่อยู่ (เปรียบเทียบกับคนที่ตายว่ารังไว้ไม่อยู่)

เมื่อตัวเรามาที่บ้านงานศพ

เรามาได้ถามสาเหตุ (เป็นธรรมเนียมของชาวเลอเวือะ)

¹⁶⁴ เหี่ยววิน เหมือนมีกลางบอกเหตุไม่ได้

ไม่ใช่ใจแข็งเหมือนไม้แป้ ไม้แดง แกล้งถาม แต่มันมีความจำเป็นต้องถามได้
ไม่ใช่ใจแข็งเหมือนหัวสลา-อีญ เลอ อา-อุม
เรามาแล้วเราต้องถามตามแนวทางนี้ (เป็นธรรมเนียมที่ต้องถาม)
ถ้ามา เราต้องถามกัน เป็นอะไร
เราอยากถาม อยากรู้ อยากได้ยิน
เมื่อเธอเจ็บป่วย อ่อนแอ อยู่ในบ้าน
ไม่ได้บอกกล่าวให้ใครได้รู้
เธออาจจะไม่ได้ไปหาหมอ เธอไม่ประสานกับนกกก (คำสั่งไปที่เสียงทย)
เธอไม่ประสานกับบกร้อง
ข่าวลือกันว่าหมอล่าพุนแก่งเรื่องการรักษาคนไข้
เธอได้ไปหาหมอหรือเปล่า
เธอไม่ไปหาช่างซ่อม หมอผีมีร่างทรง ผีเข้าทรงมาขอหรือเปล่า
เธออาจจะไม่ไปหาหมอยา
เมื่อมีคนเจ็บคนตายมันเหมือนกับบ้านเมืองมีสิ่งไม่ดี มีความเดือดร้อน
เมื่อตอนเย็นเห็นสิ่งแปลก (เหมือนเป็นกลางบอกเหตุ)
เห็นลูกงูยงหน้าไม้ได้หรือเปล่า (เปรียบเทียบกับสิ่งที่ผิดปกติ)
เห็นลูกอีกาปลอกปอเป็น
(ปอที่ใช้ทำเชือก โดนแดดมีความเหนียว แต่ยังเห็นว่าอีกาทำได้ ถือเป็นงานหนักของอีกา)

4.2 โบท เซอ โปก (บทเสียงทาย)

อะ ฮมอง โม่-อีญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ พูด ที่จริงจัง

อะ ฮมอง โม่-อีญ ตอม ขอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดีงาม

เญือม โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

มัฮ เตอ-อู กอ ลวฮ เซือะ 'มา-แอ กยา-อีญ
ไม่ ใ้ แข็ง แขน ไม่เป้า และ ไม่แดง

มัฮ เตอ-อู กอ กา-อีญ ฮลา-อีญ เลอ อา-อุม
ไม่ ใ้ แข็ง หัว ตะพาน้ำ

กยะ ทีญ เฮอ-อู เมอ-อูก โบฮ ลัง ๆ
ทาง หลวง เดิน วั เปิด กว้าง

กยะ ทีญ เฮอ-อู ซัง เซอ ปลัง ฮา-แอ ๆ
ทาง หลวง เดิน ซ้าง เปิด โล่ง

โชม โฟ แลน โยะ ฮา-อีญ เลอ ฮา-อีญ
จะ ได้ งาม เห็น/ดู (คำสั่ง)

โชม ฮมา-อีญ แลน ฮมอง เออ-อู เลอ เออ-อู
จะ งาม ดู ได้ยิน คนไกล

โผ โยะ จัว โชะ เฮงียก เลอ เฮงียก
ได้งาม เห็น เจ็บ ป่วย

ฮมา-อีญ ฮมอง เลียก โชะ แสงน เลอ แสงน
งาม ได้ยิน เริ่ม เจ็บป่วย

เลียก แสงน เลอ แสงน แลน ณะะ ฟิน
เมื่อเริ่มเจ็บป่วยเข้าไม่สามารถรักษาได้

มัฮ แอส เซอ 'เมอ-อุม ทิม เซอ งา
ใ้ว่า เธอ ปิดบัง สุข เสีย

มัฮ แอส พู จา กอ-อิจ ลอง เตะ
เธอปล่อยทิ้งหรือเปล่า

'ญัก เมะ เลอ เบือน 'มา-แอ กยัง โกก
หรือเปล่า เธอ พัวพัน กับ นกก¹⁶⁵ ร้อง

เลอ เบือน 'มา-แอ กยัง โกก 'ดู-อิฮ 'เรีียงๆ
พัวพัน กับ นกก ร้อง เอ่อ/นอง

'ญัก เมะ เซอ โปก 'มา-แอ โลก เยื่อม
หรือเปล่า เธอ เสียง ทาย กับ นกโหล¹⁶⁶ ร้อง/ขัน

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง แปะ
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้าน แปะ

โปก โสม 'ยวง แปะ ฮา-แอ แม โชะ
เสียงทาย หมอ บ้าน แปะ หายแล้ว มา ป่วยอีก

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง โรชะ
หรือเปล่า เธอ เสียง ทาย หมอ บ้าน เฮาะ

โปก โสม 'ยวง โรชะ โชะ ณะะ ตัง
เสียงทาย หมอ บ้าน เฮาะ เจ็บป่วย ไม่ ต่าง

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง รัง
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้าน ดง

¹⁶⁵ เป็นนกที่ใช้ในการเสียงทาย

¹⁶⁶ ตัวเล็กกว่านกก

โปก โสม 'ยวง รั้ง เมอ-อีญ เลอ โกะ
เสียงทาย หมอ บ้าน ดง นับ ข้าวสาร

เมอ-อีญ โละ เมอ-อีญ โละ เลอ โกะ นา-ออก อัง
นับ เสีย นับ เสีย ข้าวสาร เต็ม อ่าง

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง โระ
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้าน เฮาะ

โปก โสม 'ยวง โระ บวก เซอ อัง
เสียงทาย หมอ บ้าน เฮาะ แทง/เสียบ กระดุก

'ญัก เปอะ เซอ โปก 'มา-แอ โสม ญัง
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย กับ หมอ กะเหรียง

โปก 'มา-แอ โสม ญัง ปา-อีญ มอ-แกะ
เสียงทาย กับ หมอ กะเหรียง จับ กระดุกปีกไก่

อิด โอ-อิจ แปน ตัง เซออัง แอ ลอง
แล้ว หมด เป็น เล้า กระดุก ไก่ ดำ

เซออัง แอ ลอง ฌะาะ มง อา-อิม
กระดุก ไก่ ดำ ไม่ รอ เป็น/รอดตาย

'ญัก เมะ ชา-อุบ เฮอ-อุ วิด เปอ เจียง
หรือเปล่า เธอ หา ไป รอบ ข้าง

'ญัก เมะ เทื่อง เออ-อีญ เวียง 'ลอ-อิบ เตะ
หรือเปล่า เธอ ซ้ำม มา รอบ ทั่ว ดิน

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง ดู
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้าน ตุน

โปก โสม 'ยวง ดู พู มา-อิง ๆ
เสียงทาย หมอ บ้าน ตุน หนา/ใจ หนักหนา

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม เซอ 'ลอง
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้านช่างหม้อ

โปก โสม เซอ 'ลอง ฌะาะ มง อา-อิม
เสียงทาย หมอ ช่างหม้อ ไม่ รอ เป็น/รอดตาย

'ญัก เมะ เซอ โปก โสม 'ยวง เบยีย¹⁶⁷
หรือเปล่า เธอ เสียงทาย หมอ บ้าน เบยีย

โปก โสม 'ยวง เบยีย เซีย โพะ เออ-อีญ
เสียงทาย หมอ บ้าน เบยีย ซอ กลับ มา

'ญัก เมะ ชา-อุบ เฮอ-อุ วิด เปอ เจียง
หรือเปล่า เธอ หา ไป รอบ ข้าง

'ญัก เมะ เทื่อง เออ-อีญ เวียง 'ลอ-อิบ เตะ
หรือเปล่า เธอ ซ้ำม มา รอบ ทั่ว แผ่นดิน

โพยะ โสม เลอ ปูน ฮุน แกย เยื่อ
ข้าวลือ หมอ ลำพูน หุ่น เก่ง เรื่องยา/รักษา

เซอ ตู เมือง เนื่อ เลื่อ แกย ปัด
พระ เมือง เหนือ ลือ เก่ง ปัด¹⁶⁸

เซอ ตู กุม บัด แกย ตัด เกิด
พระ บินชบาต เก่ง ตัด เกิด

ปัด เลออา คาน นาน โพยะ มา-อือ
ปัด สอง ชั้นตั้ง หนาน¹⁶⁹ ตั้ง ชื่อ

เลอโบฮ คานตัง พอน คยง เจียง
ตั้งขึ้น ชั้นตั้ง ห้า เงิน เจียง

เลอโดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

¹⁶⁷ หย่อมบ้านหนึ่งของบ้านช่างหม้อ

¹⁶⁸ ปัดเป่า เคราะห์ร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดี

¹⁶⁹ ผู้บวชเป็นพระแล้วสึกออกมา

บทเสียดาย

เมื่อตัวเรามา

ไม่กล้าพอ ใจเราไม่แข็งเหมือนแกนไม้เป่า ไม้แดง

เราไม่ได้พูดรุนแรง แข็งข้อ เหมือนดั่งไม้เป่า ไม้แดง หรือตะพาน้ำ

เรามีแนวทางที่จะพูดในแบบของเรา

ทางข้างเดินเปิดโล่ง ถ้ามได้คนเจ็บป่วย (ถ้ามถึงสาเหตุคนเจ็บป่วย)

เห็นว่าเจ็บป่วย มีอาการเจ็บป่วย จึงถ้ามได้

เมื่อเริ่มเจ็บป่วยเข้าไม่สามารถรักษาได้

เธอปล่อยทิ้งหรือเปล่า หรือไม่ได้ดูแลรักษา

(นกกก เป็นนกที่ใช้ในการเสียดาย)

ตอนที่เธอไม่สบาย เธอได้ไปเสียดายกับนกกกหรือเปล่า

เธอได้เสียดายกับนกโหลหรือเปล่า

เธอได้ไปเสียดายหมอบ้านแปหรือเปล่า

ไปเสียดายแล้ว หายแล้ว กลับมาเป็นอีก

เธอได้ไปเสียดายที่บ้านเฮาะหรือเปล่า

เสียดายหมอบ้านเฮาะ ความเจ็บป่วยไม่ต่าง ยังเหมือนเดิม

ไปเสียดายที่บ้านดงหรือเปล่า เสียดายโดยนับข้าวสาร

การเสียดายใช้ข้าวสารเป็นอ่างมีแต่เสียไม่มีวีแววที่จะหายเจ็บไข้เลย

ไปเสียดายกับหมอบ้านเฮาะหรือเปล่า

เสียดายโดยเอาไม้เสียบกระดูกปีกไก่ ก็ยังไม่หาย

เสียดายด้วยกระดูกไก่ดำ หมดไก่เป็นแล้ว ก็ยังไม่หาย

เสียดายด้วยกระดูกไก่ดำ คนไข้ก็ยังรอความตาย (ยังคงป่วยต่อไป)

เธอไปหาหมอบทุกหมู่บ้านแล้วหรือยัง ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วหรือเปล่า

เธอไปเสียดายหมอบ้านตุนหรือเปล่า

เสียดายหมอบ้านตุน อาการยังหนักอยู่ หนักใจที่จะทำให้หาย

เธอเสียดายหมอบ้านช่างหม้อหรือเปล่า

เสียดายหมอบ้านช่างหม้อแล้ว ก็ยังไม่หาย

เธอเสียดายหมอบ้านเบียดหรือเปล่า

หมอบอกซื้อฝิ่นนั้นจะยาว คนที่ไปเสียดายกลัวจะลืม เลยขอคำที่หมอบอก

เธอไปหาหมอบทั่วทุกทิศหรือเปล่า เธอไปรอบทั่วแผ่นดินหรือเปล่า

มีข่าวลือว่าหมอล้ำพูนเก่งเรื่องยารักษา ปัดเป่าเคราะห์ร้ายหรือสิ่งไม่ดี

หนานชื่อดังเรื่องปัดเคราะห์ ตั้งขัน 5 เงินเจียง

4.3 โบท 'มา มอก (บทพื้นไร่)

อะ ฮมอง โม-อีญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แท้จริง

อะ ฮมอง โม-อีญ ตอม ซอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดีงาม

ญืออม โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

อะ โชม โพ โยะ ฮา-อีญ เลอ ฮา-อีญ
เรา จะ ไต่ งามดู

โพ โยะ เลอเจอ-อุม เคื่อง 'มา-แอ โนะ
งาม ดู/เห็น อยู่ร่วมกัน หนู กับ หนูชนิดเล็ก
ปากแหลม ๆ

ฮมา-อีญ ฮมอง เลอ โจะ ควด โตะ 'ยวง
งาม ได้ยิน อยู่ร่วมกัน คนแก่ ใน หมู่บ้าน

ญืออม เมะ โกะ โปฮ เพยะ เทื่อง ฮรา-อุม
เมื่อ เธอ ลูกขึ้น เปิด ป่า ทั้ง แปลง

โจะ ญืออม เคียด โญะ เลอ อา-อุม เทื่อง เตื่อะ
ร่วม เมื่อ ตัก ตี๋ม น้ำ ทั้ง เอ้อม

มัฮ แอฮ เลอ โม-อีญ เลียก เมะ เพยะ
หรือว่า สะเปร่า เข้า คำ เลือก เธอ ป่า

'ญัก เมะ เจียก เตะ เพยะ โชม กา-อีญ
หรือเปล่า เธอ หยิบ ดิน ป่า กิน หัว¹⁷⁰

'ญัก เมะ ตี คา-อีญ ฮมา-อีญ ฮมอง พี
หรือเปล่า เธอ ดู ตีไก่¹⁷¹ งาม ได้ยิน ผี

'ญัก เมะ ฌอ-อิน ที ตี เปอตา
หรือเปล่า เธอ เขียว/งาม ละเอียด เทวดา

ฌอ-อิน ตี เปอตา พา เมอ ลอง
เขียว เทวดา ผ่าน บนฟ้า/สวรรค์

'ญัก ซัก เซอ ลา-อีญ คา-อีญ ฟิน พา-อุม
หรือเปล่า น้ำดีเต็ม คุลม ถูก ได้ ใจ

ญืออม โดฮ เปอะ มอก 'มา เตะ เวือฮ
เมื่อ ลงมือ เธอ ฟัน ไร่ เธอ กว้าง

ลอม แอฮ เลอ งอง เลียก ละ เกอ-อิด
คม เอง มีด เข้า ฟัน ป่า แก่

เรอ-อิด ปลา-ออ เลอ พา-อุม จะ เลอ บุน
กล้า เปล่า ใจ เสี่ยง/ชิง ดวง

'ญัก มัฮ เพยะ เพื่อะ ฮอ-อิจ เตื่อะ โกลง
หรือเปล่า เป็น ฟันที่ป่า ของพ่อ ถึง ขุน ห้วย

'ญัก มัฮ เบย-อุม มะ ฮอ-อิจ เตื่อะ งวด
หรือเปล่า หรือว่า ฟันที่ป่า ของแม่ ถึง ขุน หเว

มัฮ ปลา-ออ กอ โปฮ เพยะ ตัง ฮรา-อุม
หรือว่า เปล่า แข็ง เปิด ป่า ต่าง แปลง

¹⁷⁰ ป่ากินหัวคือพื้นที่ป่าที่มีผีร้ายแรง มีตาน้ำ หรือมีต้นน้ำ 2 ที่ เรียก ตานก

¹⁷¹ บางครั้งการเสียหายจะดูจากน้ำดีไก่ ถ้าเจ็บไข้ได้ป่วยขอให้ตีไก่แห้ง ถ้ามีพิพพรรณอุดมสมบูรณ์ขอให้ให้น้ำดีเต็ม

มัธ ปลา-อ กอ บิด เลอ อา-อุม ตัง โกลง
หรือว่า เปลา่ ปิด/เปียง น้ำ ต่าง ห้วย

เลอ อา-อุม ตัง โกลง ตัง โน่ง เตื่อะ
น้ำ ต่าง ห้วย ต่าง เตี่ยว ขุน

มัธ แอฮ กอ มอก 'มา เทื่อง โกลง
หรือว่า ตัวเอง ฟัน ไร่ ชำม ห้วย

มอก 'มา เทื่อง โกลง จา-อุบ โจง เบยะ
ฟัน ไร่ ชำม ห้วย ครอบ ห้าย ไร่

มัธ แอฮ กอ มอก 'มา เทื่อง พู
หรือว่า ตัวเอง ฟัน ไร่ ชำม ภูเขา

มอก 'มา เทื่อง พู จา-อุบ เซอ เอาะ
ฟัน ไร่ ชำม ภูเขา ครอบไม้ก้อน (ทำโครงหลังคา)

มัธ แอฮ กอ ตอฮ เกอ-อี๊ด เลอเคือม
หรือว่า ตัวเอง ถาง/บุกรุก ป่าเก่าแก่ ช่าง

ตอฮ เกอ-อี๊ด เลอเคือม มัก กอ โละ
ถาง ป่าเก่าแก่ ช่าง สูญเสี่ย

มัธ แอฮ กอ ตอ-แอฮ เยียน เญื่อะ โฮละ
หรือว่า ตัวเอง หลง แพ้ว/ถาง ป่าแนว บ้าน โฮละ¹⁷²

ตอ-แอฮ เยียน เญื่อะ โฮละ มัก โชะ จา
แพ้วถาง ป่าแนว บ้าน โฮละ มักจะ เจ็บ ระบาด

อิ๊ด มัธ โฟ โยะ ฮา-อีญ เลอ ฮา-อีญ
แล้ว ใช้ ถาม ดู ถามเห็น เราได้ถามแล้ว

โฟ โยะ เญือม กลอม 'มอ-แอ เกียง ๆ
ถามดู/เห็น ถึงเธอ แบก ขวาน เอียง ๆ

มัธ แอฮ กอ โฆ โคะ จับ กยัง
หรือว่า ตัวเอง ไป ตัด ไม้ เกาะ นกกก

ฮมา-อีญ ฮมอง เญือม เกติยง เลอ พืด โซก ๆ
ถาม ได้ยิน ถึง เธอฝน จอบ/เสียม

มัธ แอฮ กอ ฆลอส เลอ อัง อา-อิจ แกฮ
หรือว่า ตัวเอง ไป ังค/ขุด หน้าผา ที่นอน เสี่ยงผา

เซอโมะ อา-อิจ เกลอ-อิน เฮอ-อิน พี อัส
หิน ที่นอน ภูเขา¹⁷³ มาก ว่า/พูด

เลอโตฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยือม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

¹⁷² โฮละ อาจจะเกี่ยวกับผี เขาเล่าว่าเป็นพายุหมุนและเกิดมีฝุ่นมีไฟขึ้นด้วย

¹⁷³ ภูเขาเปรียบเหมือนผี ถ้าเราไปรบกวนที่นอนของมันอาจจะจับผิดเรา อาจจะพูดมากถึงเราจะขอขมา

บทฝันไว้

เมื่อตัวเรามา เราจะไต่ถามดู

เมื่อเรามาประชุมร่วมกัน ถามหาคนแก่ในหมู่บ้าน ถามถึงผลการประชุม ประชุมเพื่อเปิดป่าทำไร่

เธอสะเพร่าในการเลือกพื้นที่ป่าที่จะทำไร่หรือเปล่า

เธอได้หยิบดินเพื่อมาทำพิธีเสี่ยงทายหรือเปล่า

เธอดูดีไต่เสี่ยงทายเพื่อจะถามผีหรือเปล่า

เธออาจจะไม่ได้เชิญถามเทวดาหรือเปล่า ในดีไต่ที่นำมาเสี่ยงทายมีน้ำดีเต็มหรือไม่

เมื่อเธอลงมือฝันไร่กว้าง เธออาจจะทำใจกล้า เข้าถางป่าแก่ที่ยังไม่มีใครเคยถางมาก่อน

ด้วยคิดว่าตัวมีมีดคม

กล้าที่จะแย่งชิงของที่ไม่ใช่ของตน เหมือนกับป่าที่ไม่มีใครกล้าฟัน เธอยังกล้าฟัน

ที่เธอฝันไว้ มันเป็นไร่เลาของพ่อหรือเปล่าถึงต้นห้วย (การฝันไร่จะต้องฝันที่ไร่เลาของพ่อ

ที่พ่อแม่เคยทำมาก่อน ถ้าอยากเปลี่ยนที่ก็ต้องขอเปลี่ยนจากคนอื่น)

ที่เธอฝันไว้ มันเป็นไร่เลาของแม่ถึงขุนเหวหรือเปล่า

เธอเปิดป่าที่อื่นที่นอกเหนือจากที่คนเก่าคนแก่เขาเปิดหรือเปล่า (ให้เปิดป่ามีคนเคยทำมาก่อน)

เธอไปปัดน้ำต่างห้วย ต่างต้นน้ำกับคนอื่นหรือเปล่า (เธอไปทำในที่ต่างจากคนอื่นหรือเปล่า ไม่ทำร่วมกับคนอื่น)

เธอฝันไร่ข้ามห้วยหรือเปล่า ฝันไร่ข้ามภูเขารือเปล่า ต้องฝันรอบจนถึงสบห้วย (การฝันไร่จะฝันทั้งสองฝั่งไม่ได้ จะต้องฝันฝั่งหนึ่งติดห้วย อีกฝั่งหนึ่งไม่ติดห้วย ถ้าฝันทั้งสองฝั่งจะมีอันเป็นไป)

หรือว่าถางบุกรุกป่าเก่าแก่ (ถางป่าเก่าแก่ก็เลยทำให้ตาย)

แผ้วถางป่าที่ผีโหละอยู่หรือเปล่า (ที่อนุรักษ์)

รบกวนที่อยู่ของผีมีกจะทำให้เราเจ็บป่วยหรือมาทำร้ายตัวเรา

เราได้ถามแล้ว คำขอทั้งหมด ที่เรากำลังถาม

ถามเธอบอกว่าแบกขวานไปไหน หรือว่าเธอแบกขวานไปตัดไม้ที่นกกกเคยเกาะ

ถามเธอบอกถึงการฝนจอบเสียม หรือว่าเธอฝนเสียมไปซุดที่เสียมผาเคยอาศัย ไปรบกวนหินที่งูหลามนอน (ไปรบกวนที่สัตว์เคยอยู่)

เราจะขอขมา ไปรบกวนในที่ต่าง ๆ จึงทำให้ตาย

(คำขอบอกให้รู้ว่าไม่ควรไปรบกวนในที่ต่าง ๆ)

เงื่อม โนก เมะ พี ปา-แอ เมะ ตะ
เมื่อ เลี้ยง เธอ ผี ขมา เธอ ผีฟ้าผ่า

มัธ แอฮ กอ โบฮ โฌง เลอ งอ-แอ
หรือว่า เธอเอง เผลอ ตั่ง โฌง เหี่ยวเฉา

โบฮ โฌง เลอ งอ-แอ ตา-อิก กอ-แอ ลอง
ตั่ง โฌง เหี่ยวเฉา แขนวน ฝ่าย ตำ

มัธ แอฮ กอ แคย-อิจ ฮละ ฆิม ยิม
หรือว่า เธอเอง เผลอ กริด ใบตอง ได้ พุ่มไม้

แคย-อิจ ฮละ ฆิม ยิม เลอ โวง เอียง ชา-อิม
กริด ใบตอง ได้ พุ่มไม้ ได้ ชี้ นก

มัธ แอฮ กอ ฆยา-อิม แอ ฐา-อิม
หรือว่า เธอเอง เผลอ เช่นผี (ใช้) ไก่¹⁷⁶ ไม่ได้

จา-อุบ

ครอบ

ฆยา-อิม แอ ฮมา-อัญญ บยุ-อิช เลอ เอาะ
เช่นผี ไก่ ผู้ ลาย ชัน
ทุ-อิช ฆัว
ปลาย ชานบ้าน

ฆยา-อิม แอ ฮมา-อัญญ เบยีย เลอ เปีย เซอ ตะ
เช่นผี ไก่ ผู้ เบยีย งอ/งั้ม ทาง

มัธ แอฮ กอ ฆยา-อิม กะโฮฮ เคื่อง
หรือไม่ เธอเอง เผลอ เครื่องเช่น หนู

เลอ ฮา-แอ พาปูน 'ญัก โยง ฆยา-อิม
ห้าย หรือเปล่า ฐู้ เครื่องเช่น

ฉีก เมะ เฮอ-อิน ฮนัง โอ-อิจ นิง
เป็นเหตุให้ เธอ มากมาย ลูกบิด หมด เพราะ
โละ
เสี่ย

ฉีก เมะ เฮอ-อิน โกะ โอ-อิจ นิง ยุม
เป็นเหตุให้ เธอ มากมาย ตัวคน หมด เพราะ ตาย

เงื่อม โนก เมะ พี ปา-แอ เมะ ตะ
เมื่อ เลี้ยง เธอ ผี ขมา เธอ ฟ้าผ่า

มัธ แอฮ กอ บิส ฮมาน
หรือไม่ เธอเอง เผลอ แดก/บิน ่อง

เซอ ปา-อิจ

เลี้ยงผีเซอปา-อิจ¹⁷⁷

มัธ แอฮ กอ เบอ-อุก เลอ ฮา-อิจ
หรือว่า เธอเอง พลาด (ทำให้หัก) เลอ ฮา-อิจ¹⁷⁸
ตะ เซ

มัธ แอฮ กอ 'มะ เฮ ตะ 'ยวง
หรือไม่ เธอเอง เผลอ แดก เฮตะ'ยวง

¹⁷⁶ ไก่ที่ไม่ดี คือ ไก่ที่ขันเข้าในลำต่อนหัวค้ำ, ไก่ที่โดนสุนัขครอบโดยที่ไม่มีคนทำ อาจเกิดขึ้นโดยสิ่งอื่นทำ, ไก่ที่บินข้ามคน, ไก่ที่เกิดในตระกร้าแล้วไม่มีคนเอาลง ไก่เอง คือไก่ไม่ดี

¹⁷⁷ ชื่อผี

¹⁷⁸ ต้นขนาดเล็กถอดใส่ออกจะมีรูใช้สำหรับอุดเหล้าในโอง

เตอ-อีฮ ตะ โบง ฮา-ออก ซาม เลอ อัว
ผ่า ฟ่ำผ่า บันได ขึ้น แดก เป็น สาม

เตอ-อีฮ ตะ โคะ โทง บัก บวน โบยก
ผ่า ฟ่ำผ่า ไม้ ที่ตั้งไว้ กลาง บ้าน

'ญัก เมะ ซา-อุบ โนก เซาะ 'มา-แอ เลอ-อิจ
หรือเปล่า เธอ หา เลี้ยงผี หมา กับ หมู

โนก เซาะ 'มา-แอ เลอ-อิจ บา-ออก แล่ ๆ
เลี้ยง หมา กับ หมู หมด เกลี้ยง

'ญัก เมะ ซา-อุบ โนก แอ 'มา-แอ เทื่อ
หรือเปล่า เธอ หา เลี้ยง ไก่ และ เป็ด

โนก แอ 'มา-แอ เทื่อ แกล เลี้ยง ๆ
เลี้ยง ไก่ และ เป็ด เกลี้ยง

'ญัก วิต เปอ เจียง โฌง เฌียง เฌื่อะ
หรือเปล่า รอบ ช้าง โฌง ค้าง บ้าน

'ญัก เบยียง เปอ เ'รุ โฌง เซช ฮยา-แอส
หรือเปล่า (เรียงราย) โฌง ได้ ชาน บ้าน

กอ-แอ โคย-อีญ เ'นอ-อุม เงอ-อู เลอ อา-อุม
มี ทุก โคน ตอไม้ น้ำ
เปอ-อู ชัง
วิต ช้าง

เขลส โอ-อิจ ปลา-แอ แตม ฐา-ออ โม-อี
หก หมด เหล้า ต้ม บน ปาก
ฮมวน
โอ่ง

ปัง คู-อิช โนก ชัง แซม เฌาะ โชะ
ถึง อยาก เลี้ยงผี ช้าง คนไต ไม้ ชาย

ปัง คู-อิช จา-แอ โกละ ริด เฌาะ กอ-แอ
ถึง อยาก จำย กลองกบ จาริต ไม้ มี

เฌื่อม โนก เมะ พี ปา-แอ เมะ ตะ
เมื่อ เลี้ยง เธอ ผี ขมา เธอ ฟ่ำผ่า

ปัต ฮนาม ยัก มอก เลอ-อู โตย แจม
หลาย เลือด ควาย ผ่า แถว สบ ห้วยแจ่ม

กอ-แอ โคย-อีญ ฆัส กยะ ตะ เลอ โจะ
มี ทุก แยก ทาง ผีตะ รวม

กอ-แอ โคย-อีญ เ'นอ-อุม โคะ โสละ 'มา-แอ เคือ
มี ทุก โคน ต้นไม้ ผีโสละ¹⁷⁹ กับ¹⁸⁰ เคือ

กอ-แอ โคย-อีญ เทื่อ บา-แอ เลอ อา-อุม
มี ทุก เครือ ฟัก น้ำ

เลอ โตย ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

'งา-แอ ซา-อิม
ตา นก¹⁸¹

¹⁷⁹ ผีโสละ เป็น ชื่อผีชนิดหนึ่ง อยู่กับเคือ เวลาผีโสละสิงคนจะทำให้กินน้ำเยอะ กินน้ำเป็นกระบอกก็ยังไม่มี กินน้ำบ่อย

¹⁸⁰ คือ ที่ดินที่พังออก (ดิน ที่มีโสละ มีเคือ มีช้างขุดบ่อ ดินที่มีน้ำตานก และดินที่เป็นต้นน้ำเดียว จะไหลชนิดเดียว เหมือนน้ำตา ไหลไม่ไกล พอขึ้นแฉะ ดินพวกนี้เป็นดินที่แรง ถ้าไปทำอะไรตรงนั้น อาจจะทำให้มีอันเป็นไป อาจจะทำให้ตาย ที่ดินที่แรงในบ้านป่าแะ มีอยู่ 2-3 จุด ถ้าจะเปิดพื้นที่ในการทำอะไร จะต้องเปิดด้วยวัว ใช้เลือดวัวไปล้างสิ่งที่ไม่ดี ให้ผีขับออกไปที่อื่น ปัจจุบันจึงทำให้เกิดเป็นป่าอนุรักษ์เยอะ เพราะไม่มีใครกล้าไปทำอะไร

¹⁸¹ น้ำตานก คือ ต้นน้ำ 2 จุด ที่อยู่ตรงระดับเดียวกัน เหมือนดวงตา

บทเลียงผี

ฟ้าแลบรอบข้าง ฟ้าไม่ผ่า

แล้วมันก็ผ่าไม่ระนอด

(สมมติว่ามีฟ้าผ่าที่ไร่ข้าว ตอนที่เลิกทำไร่ เธออาจจะไม่ได้เลียงผีฟ้าผ่า มันจึงทำให้มีการเจ็บป่วย) เธอต้องขอขมาผีฟ้าผ่า ต้องขมิผี ต้องพูดว่าปีนี้มีผีใหญ่มาเยี่ยม มีคนจากเบื้องบนมาช่วยเรา กรีดใบตองสำหรับรองภาชนะใส่ของ เมื่อเลียงผีแล้วเอาเกลือหว่านลงบนข้าวและเนื้อสำหรับเลียงผี

เธออาจจะสะเพร่าหรือเปล่า เมื่อเธอเลียงผี (อาจจะทำไม่ครบ ไม่ถูกต้อง)

ขอให้เธอได้คิด เลียงผีเหมือนที่พ่อเคยเลียงหรือเปล่า

เวลานั่งต้มเหล้า อาจจะคิดไม่ถ้วนถี่หรือเปล่า

อาจจะใช้ไม้หก (ไม้ไผ่ขนาดใหญ่) ทำหิ้งบนเตาไฟหรือเปล่า

เธอผูกญาติกับกะเหรี่ยง ซึ่งมีผีต่างจากเรา

เธอเลียงผีกะเหรี่ยงแทนผีหัวบันได

เมื่อเธอเลียงผี ให้ขอขมาผีฟ้าผ่า

เวลาที่มีการเลียงผี เธอเอาไม้เลื่อยมาทำโฌงไข่หรือเปล่า

เธอสะเพร่าเอาไม้เลื่อยเหี่ยวมาทำโฌง (ควรต้องใช้ไม้สด ไม้ที่ตี ๆ)

เธอกรีดใบตองกล้วยใบยาว เธอกรีดใบตองกล้วยเมื่อมันแห้ง เหมือนกับโฌงที่เหี่ยวเฉาหรือเปล่า

เมื่อเธอเลียงผี ขอขมาผีฟ้าผ่า เธอตั้งโฌงเหี่ยวเฉาไข่หรือเปล่า (ตั้งโฌงเหี่ยวเฉาแขวนฝ้ายดำ)

เธอกรีดใบตองที่อยู่ใต้พุ่มไม้ไข่หรือเปล่า (ใบตองที่อยู่ใต้พุ่มไม้บางครั้งนกจะขี้อี)

หรือว่าเธอใช้ไก่ตีเซ่นผี เซ่นผีโดยใช้ไก่ตัวผู้ตาย ชั้นที่ปลายชานบ้าน (ระเบียงบ้าน) (เซ่นผีโดยใช้ไก่ตัวผู้ หางงอ)

ปลาขาวอาจมาปะปนอยู่ เธออาจจะไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดการสูญเสีย หรือทำให้มีคนตาย

เมื่อเธอเลียงผี ขอขมาผีฟ้าผ่า เธอผลอทำโฌงที่ใส่เหล้าเลียงผีเซอปา-อิจ บินหรือแตกหรือเปล่า

เธอทำให้ เลอเฮ ตะยวงแตกหรือเปล่า

เกิดฟ้าผ่าบันไดที่เราขึ้นหักเป็นสามส่วน เกิดฟ้าผ่าไม้ที่ตั้งไว้กลางบ้าน

เธอได้หาหมากกับหมูสำหรับเลียงผีหรือเปล่า เลียงด้วยหมากกับหมูจนหมดเกลี้ยง

เธอได้หาไก่และเป็ดมาเลียงหรือเปล่า เลียงด้วยไก่และเป็ดจนหมดเกลี้ยง

ได้เลียงผีรอบบ้านหรือเปล่า ได้เลียงผีที่เรียงรายอยู่ใต้ชานบ้านหรือเปล่า (เลียงครบหรือเปล่า)

มีทุกโคนต้นไม้บ่อน้ำที่ข้างชุด

เหล้าต้มบนปากโฌงหกหมด

ถึงอยากเลียงผีด้วยช้าง แต่คนเมืองไม่ขาย

จ่ายเงินไม่พอ อยากจะจ่ายคลองกบ ไม่มีในจารีต (ไม่มีการใช้คลองกบแทนเงิน)

เมื่อเธอเลี้ยงผี ขอขมาผีฟ้าผ่า
 พุดถึงการเลี้ยงผีด้วยควายแถวแม่น้ำแม่แจ่ม
 ผีมันมีทั่วไป ทั่วทุกแยกทาง มีทุกเครื่องฟักน้ำตาลานก

4.5 โบท ปัว เวื่อ (บทขอขมา)

อะ ฮมอง โม-อีญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม อะ ฮมอง โม-อีญ ตอม ขอม เลอ อัว
 เรา ได้ยิน คำ พุด ที่จริงจัง เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดั่งาม

เงือม โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ เตอ-อุม อะ กวน แอ โกง เลอ โกะ
 เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง เตอ-อุม อะ ลูก ไก่อ่ จิก ข้าวสาร

ฮอ-อิจ อะ กวน โตะ เฮอ-อิน เลอเซฮ เงือม เมะ เตะ โนก ฐา-แอ เซอ ฐา-แอ
 มา เรา เด็ก มาก ขนาดเล็ก เมื่อ เธอ อ้วน วอนขอ เดิน

เงือม เมะ โม-อีญ วา-แอ กอ-อิจ เซอ กอ-อิจ เตะ โนก โคย-อีญ เจือ เวื่อ 'ลั้ง อา-อิม
 เมื่อ เธอ คำ ใหญ่ อย่างร้อนรน ขอ ทุก อย่าง ยา ยาว เป็น (ไม่ตาย)

โตฮ เมะ เลอ ตา-อิด เงือม อิด โละ โตฮ เมะ เลอ โสงะ เงือม อิด ยุม
 เธอ บอก เมื่อ แล้ว เสีย เธอ บอก เมื่อ แล้ว ตาย

มัฮ เปอะ เลอ ตา-อิด เงือม กอ-แอ โกะ มัฮ เปอะ เลอ โสงะ เงือม กอ-แอ พา-อุม
 ถ้า เธอ บอก เมื่อ ยังมี ตัว ถ้า เธอ บอก เมื่อ ยังมี ใจ

เซอ เรอ-อุม อะ ธิบ เวื่อ ธิบ ลวง เซอ ธิบ ทิ กลอง เวื่อ ฮลอง เด
 จะ ช่วย เรา ปรง ยา ทิพย์ หลวง จะ ปรง หนึ่ง ถ้วย ยา เย็น หวาน

เซอ ธิบ ทิ เปียง เวื่อ เปียง งวย เปฮ เรอ-อุม เมอ นา-ออ ฐา-ออ 'ยวง ฮัง
 จะ ปรง หนึ่ง แก้ว ยา แพง ราคา เก็บ เอามา มะนาว บน บ้าน ร้าง

เซอ เรอ-อุม ทิ ปัง ตัง เมอคุณ โอ เรอ-อุม ญัว ๆ ซา-อุม เซอ โปก
 จะ เอามา หนึ่ง ขวด กล้า มะขุน ก็จะช่วย ไป หา เสียหาย

โอ เรอ-อุม โฌก ๆ ซา-อุม โนก โตฮ โตฮ นิ่ง เซอ อา-อุม ซา-อุม เซอ อัง
 ก็จะช่วย ไป หา เลี้ยงผีได้ ไถ่คืน ที่ ผิดายโหง หา กระตุก

โตย นิ่ง เลอม้ง แม ตัง โคยะ
ไถ่คีน ที่ ผีเลอม้ง กลับเริ่ม ตั่งตัว ใหม่

โตย เปอะ เลอ ตา-อิด ญือม อิด โละ
ได้ เธอ เมื่อ แล้ว เสีย ส่งข่าว

โตย เปอะ เลอ โสงะ ญือม อิด ยุม
ได้ เธอ บอก เมื่อ แล้ว ตาย

แกฮ เตอ-อุ เลอ โบฮ ยุม โกอฮ อา-อิม
ได้ ไม่ ปลุค ตาย ลุก/พีน เป็นคีน

เลอ โบฮ ยุม ปยา-อิม โกอฮ อา-อิม แม
ปลุคตั่งซิ่น ตาย เก่า/เดิม ลุก/พีน เป็น คีน

มัฮ โกะ เอะ ชา-อิจ โคะ เลอ เกอ-อุม
ถ้า ตัว เรา จริงจัง (เหมือนดั่งค้อนตอก)

ลั้ง เตอ-อุม กยะ เกอ-อิด เปอ-อิด เรอ-อุก ฮละ
น่าจะ มา ทาง ป่าดง เก็บ นำมา ใบตอง

เปอ-อิด ฮละ เลอ โวง ละ โฌง โนก
เก็บ ใบตอง กล้วย สำหรับ โฌง เลี้ยงผี

ลั้ง ฮอ-อิจ กยะ เทือก เพือก เรอ-อุก ฮมา
น่าจะ มา ทาง ป่ารก ผ่า/จัก เอามา เส้นตอก

เพือก ฮมา เออะ ชัง ละ ฆยัง โนก
ผ่า/จัก ตอก ไม้ ไผ่ สำหรับ แฝง¹⁸² เลี้ยงผี

ลั้ง เรอ-อุก อา-อุบ พิต แลบ นิ่ง ฮละ
น่าจะ เอามา ข้าวเหนียว ห่อ ด้วย ใบตอง

เมาะ ปอ เจียก จัฮ ละ เซอ จะ
แค่ พอ หยิบ เช่น ให้ ผี

ฮอ-อิจ 'มา-แอ ปลา-แอ นะ เลอ นา-แอ
มา กับ เหล้า เปรี๊ยะ ผสม

เมาะ ปอ เลอ 'นะ ละ เลอม้ง
แค่ พอ หยาด ให้ ผีเลอม้ง

นึ่ง เมอ-อัญ
ที่ กระบอ

ลั้ง เรอ-อุก เลอ-อิจ ชัง ตัง เลอ-อิจ โกอฮ
น่าจะ เอามา เที่ยว ลุก/พีน

เลอ โตย ละ เมะ พิน นิ่ง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

¹⁸² กระหวางเครื่องเช่น

บทขอยา

เมื่อตัวเรามา

มาแต่พวกเด็ก ๆ (เป็นการเปรียบเปรย พวกเราที่มา ถ่อมตัวว่าเป็นเด็กเล็ก ๆ อยู่)

เมื่อเธออ่อนวอนขอความช่วยเหลืออย่างร้อนรน

ยกมือไหว้ขอทุกอย่างที่เป็นยาอายุยืน ไม่ให้คนตาย

เธอบอกเมื่อเสียแล้ว เธอบอกเมื่อตายแล้ว

ถ้าเธอบอกเมื่อตอนยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเธอบอกเมื่อยังมีลมหายใจ

เราจะช่วยปรุงยาทิพย์หลวง ต่อให้ยาแพงแค่ไหน เราก็จะปรุงให้

จะเก็บมะนาวที่บ้านร้างมาด้วย (มะนาวมาปรุงเป็นยา)

จะเอากล้ามชุนมาด้วยหนึ่งกอ

จะช่วยเสีียงทายให้

จะช่วยไปเลี้ยงผี เพื่อไล่โทษจากผี ให้ผีปล่อย

ไถ่คืนจากผีตายโหง ด้วยกระดูก (เครื่องเซ่น)

อาจจะเลี้ยงผีตายโหงไม่หาย เริ่มตั้งตัวใหม่ เลี้ยงผีเลอมัง

เธอส่งข่าวเมื่อเสียแล้ว เธอได้บอกเมื่อตายแล้ว

คนที่ตายแล้วปลุกให้ฟื้นคืน เราทำไม่ได้

ถ้าเราเป็นคนจริงจัง

ถ้าเรามาทางป่าดง เราจะเก็บใบตองกล้วยมาทำโธมเลี้ยงผี

ถ้ามาทางป่ารก จะจักตอกไม้ไผ่ ทำแผงสำหรับเลี้ยงผี (กระทงวางเครื่องเซ่น)

จะเอาข้าวเหนียวห่อใบตองมาด้วย แค່พอหีบเช่นผี

มากับเหล่าเปรี้ยวที่ผสมในกระบอก แค່พอหมาดให้ผีเลอมัง (ให้เปรี้ยกนิดหน่อย)

4.6 โบท เลอ เลอ-อิจ เลอ ยวง (บทเหี้ยวเตร)

ญ็อม โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

ญ็อม โกะ อะ ฮอ-อิจ ทิ เซอ จุม
เมื่อ ตัว เรา ถึง หนึ่ง คณะ

โป ฟั้น เลอ โบฮ ยุม โกอ อา-อิม
สิ่งแม้ไม่ได้ ปลุก ตาย ลูกฟั้น เป็นคีน

เลอ โบฮ ยุม ปยา-อิม โกอ อา-อิม แม
ปลุก คนตาย เก่า ฟั้น คีน มา

กอม ตัง พี คู-อิช ทิ เซอ ยวก
อย่า แดกต่าง สิ่งที่ยาก อย่างหนักหนา

กอม ตัง พี ควก ทิ เซอ วีญ
อย่า ต่าง สิ่งที่ ปรารถนา

กอม คู-อิช เลอ เลอ-อิจ ฮา 'ยวง ตัง
อย่า อยาก เร่ร้อน จาก บ้าน ตัง

กอม คู-อิช ฮนง ฮนง ฮา 'ยวง อา-อิด
อย่า อยาก ลังเล จาก บ้าน อยู่

กอม คู-อิช เลอ เลอ-อิจ แปน กวน ญ็ย
อย่า อยาก เร่ร้อน เป็น ลูก ญ็ย

กอม คู-อิช เฮอ-อู เฮีย แปน กวน ญ็ง
อย่า อยาก ไป เรื่อย ๆ เป็น ลูก กะเหรียง

เฮีย แปน กวน ญ็ง เออ-อิช ตัง 'ยวง
ไปเรื่อย เป็น ลูก กะเหรียง กลับ ต่าง บ้าน

กอม คู-อิช เฮอ-อู ตัว ยัว นิง โอบ
อย่า อยาก ไป ได้ ไม้สัก ที่ ออบ

กอม คู-อิช เฮอ-อู กยอ-อิจ โอบ พา อัง
อย่า อยาก ไป ตก ออบ ผาอัง

กยอ-อิจ โอบ พา อัง จา-อีน ชัง เพยะ
ตก ออบ ผาอัง ชนกัน ช้าง ป่า

กอม คู-อิช เฮอ-อู กยอ-อิจ จา-อือ โ'ระ โกลง
อย่า อยาก ไป ตก น้ำตก ลีท ห้วย

กอม คู-อิช เฮอ-อู โลง เซอ โปยง เฮอ-อีน พี
อย่า อยาก ไป หลง แดน มาก ผี

เซอ โปยง เฮอ-อีน พี เซอ งา-แอ ดี อา-อิด
แดน มาก ผี ไกล ที่ อยู่

ญ็อม เปอะ เฮอ-อีน ฮนง โอ-อิจ
เมื่อ เธอ มาก ลูกบัด/สร้อย หมด
นิง โละ

เพราะ เลีย/หาย

ญ็อม เปอะ เฮอ-อีน โกะ โอ-อิจ นิง ยุม
เมื่อ เธอ มาก ตัว หมด เพราะ ตาย

เมื่อน โอ เคือช นิง พา-อุม เปอะ โชะ
เหมือน ไม้ ให้ ที่ ใจ เธอ เจ็บ
(เพราะความตาย)

โพลก ชัง เตอ-อุม โตฮ เพ-อีญ เลอ ฮอ-อิจ
งา ช่าง พึ่ง ถอน ขาว ไส

นับ แอฮ เยื่อ ลอ-อิจ ตอก เลอ มา-แอ
มันช่าง ง่าย จบ/สุด เหมือน หัวมัน เลอมา-แอ

นับ แอฮ เยื่อ ขยา-แอ ตอก แแปย เตอ-อุม
มันช่าง ง่าย หาย เหมือน ลูกเห็บ มา/ตก

กอม 'งอด พา-อุม ซีม ซิม เซอ โมะ
อย่า คิด ใจ อ่อน ใต้ หิน

กอม 'งอด พา-อุม โทะ ฮา โกะ พู-อี
อย่า คิด ใจ น้อย กว่า ตัว คน

ปัง โกลง ปัง ฮา-อิจ กอ-แอ เซอ โมะ
ถึง ห้วย ถึง แห่ง มี/เหลือ หิน

ปัง โคะ ปัง ยุม อา-อิม 'ลั้ง ฆอ-แอ
ถึง ไม้ ถึง ตาย ยังเป็น อยู่ ตา/แตกกิ่ง

เอาะ ลอง เคียด บอ-แอ กอ-แอ เซอ เนียง
ไผ่ ดำ กัด อัน ยังมี กิ่ง

มะ ปัง กอ-แอ ทิ แปน เลอ อา
เธอ ถึงแม้ มี หนึ่ง เป็น สอง

ปัง กอ-แอ เลอ อา แปน 'งา 'จัว
ถึงแม้ มี สอง เป็น ยี่สิบ สามสิบ

มะ ปัง เยื่อ ลอ-อิจ ตอก เลอ มา-แอ
เธอ ถึงแม้ ง่าย สิ้นสุด เหมือน หัวมัน

มะ ปัง เยื่อ ขยา-แอ ตอก แแปย เตอ-อุม
เธอ ถึงแม้ ง่าย หาย เหมือน ลูกเห็บ ตก

กอม เปอะ เคือฮ 닝 พา-อุม เตะ โชะ
อย่า เธอ ให้ ใจ เธอ เจ็บ

เทือก เตะ ฟิน เซอ-อิด 'เอน-อุม กา-อีญ 'มา
ฝ่า มือ ได้ จัดเก็บ จาก หัว ไร่

เจอ ตา ฟิน เอาะ 'เอน-อุม เมื่อ ไร่
ชะตา ได้ ยอมรับ ตั้งแต่ เมื่อ แรก

กอ-แอ 닝 เทือก เตะ ชา-แอฮ วู-แว
อยู่/มี ที่ ฝ่า/ลาย มือ ชิด วงเวียน

กอ-แอ 닝 เตืออะ แ'รุ ชา-แอฮ แม เลอะ
มี/อยู่ ที่ หน้า ผาก ชิด กลับ ช้ำ

เมือน โอ เคือฮ 닝 พา-อุม เปอะ โชะ
อย่า ให้ ที่ ใจ เธอ เจ็บ

อิด ฟิน มะ ยุส แล-เอาะ 닝 จา-แอ
แล้ว ได้ เธอ ทำ แล้ว ที่ ใจ

อิด ฟิน มะ อัส ฮา-แอ 닝 พา-อุม
แล้ว ได้ เธอ ว่า หาย/ติด ที่ ใจ

มอก เตอ-อู มะ ฮลา-แอ เลอ-อิจ กวน โกลง
ฆ่า ไม้ เธอ ฮลา-แอ¹⁸³ หมู ลูก อ่อน

ไฮลง เตอ-อู เลอ โลก เลอ-อิด 'เมียก เคื่อง
รอง ไม้ โลงศพ เลอ-อิด¹⁸⁴ กัด หนู

¹⁸³ คือการฆ่าสัตว์ให้ผู้นตาย

¹⁸⁴ เป็นผ้าทอสำหรับรองโลงศพ ผ้านั้นเขาจะไม่ซัก ไม่ได้รองด้วยผ้าที่หนูกัด

พีน เมะ มอก ฮลา-แอ เขียน ทิ โฆละ
ได้ เธอ ข่า ฮลา-แอ หนัก หนึ่ง แอ่งน้ำ

พีน เปอะ พวก โคะ ยัว เทือง โลง
เธอได้เจาะไม้ทำโลงศพโดยไม้สักทั้งแปลง

โฮลง เปอะ เลอโลง พู เลอ นา
รอง เธอ โลงศพ หนา หนัก หนา

อาม โต เฮอ-อู เยื่อ เคื่อ เซอ เงะ
ไม่มี ไป เปล่า เสีย วัน เวลา

กอ-แอ เตอ-อู เออ-อีญู ปลา-ออ เซอ ลา-ออ
มี ไม้ กลับ เปล่า ทำกรวย

แปน แอฮ ละ เมะ แก-ออ 'มาแอ กุน
เป็น เอง ให้ เธอ แก้ว และ คุณ

ทวง ฮนาม
รองรับ เลือด

แปน แอฮ ละ เมะ 'มุน เซอ เงะ
เป็น เอง ให้ เธอ บุญ ตะวัน

จา-อีฮ เ'นอ-อุม ซิม เตะ เฮงาะ เลอโกะ
ไพล่/ขึ้น จาก ใต้ ดิน ข้าวเปลือก ข้าวสาร

กยอ-อิจ เ'นอ-อุม เมอ ลอง คอง พะ จา-ออ
ตก จาก บนฟ้า มรดก พระเจ้า

กยอ-อิจ เ'นอ-อุม กัก แป เซอ โรบ
ตก จาก กิ่ง มะม่วง กระจุก

กอ-แอ ฮนัง
มี สร้อย

กยอ-อิจ นิง โจฮ ปยัง พัง แฆ มา-อือ
ตก จาก ชาย คา เครื่อง ชั่ง เงิน

เลอ โดฮ ละ เมะ พิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทเหี้ยวเตร¹⁸⁵

ถึงแม้เราจะปลุกคนตายให้ฟื้นไม่ได้
ปลุกคนตายแล้วให้ฟื้นคืนมา

ไม่ต้องคิดที่จะหนี ไม่ต้องลั้งเลใจ ไม่ต้องเสียใจ (ปลอบใจเขา)

ไม่ต้องกังวล อย่าออกไปเร่ร่อน ออกไปโน่นไปนี่

อย่าออกไปจากบ้านที่อยู่ อย่าอยากเร่ร่อนไปอยู่กับพวกเหี้ย (ให้อยู่กับพวกเรานี้แหละ)

อย่าอยากไปเรื่อย ๆ ไปเป็นลูกยาง ลูกกะเหรียง (อย่าไปแบบไม่มีบ้านไม่มีช่อง)

ไม่ต้องไปอยู่ต่างบ้านต่างเมือง

อย่าคิดจะทำอย่างนั้นอย่างนี้เมื่อเสียใจ

อย่าไปฆ่าตัวตายตาม อย่าไปปีนไม้สักแล้วตกจากต้นไม้ ตกออบ ตกหน้าผา

¹⁸⁵ รู้สึกเสียใจ ไม่มีที่พึ่งทางใจ จึงอยากออกไปเหี้ยวเตรข้างนอก

ตกหน้าผาลงป่าลึกที่ไม่มีใครเคยไปถึง อาจจะมีข้างป่าอยู่แถวนั้น
อย่าอยากไปกระโดดน้ำตกลูกสูง ที่มีน้ำลึก
อย่าอยากไปแหล่งที่มีผีอยู่เยอะ
ถึงจะมีลูกปัดเยอะ (ทรัพย์สิน) ก็เสีย เพราะการพนัน (การสูญเสียคน เปรียบเทียบกับลูกปัด)
ถึงจะมีตัวเราเยอะ (มีคนเยอะ) แต่ก็หมดเพราะตาย
อย่าให้เจ็บใจ เสียใจเพราะความตาย
คนหนุ่มเหมือนนางข้างที่ยังสวยใส ต้องตายจาก อายุสั้นเหมือนหิวมัน
ลูกเห็บ ตกแป๊บเดียวก็ละลาย (เหมือนคน ๆ นั้นที่อยู่แป๊บเดียวก็ตาย)
อย่าให้ใจเราอ่อนแอเหมือนน้ำที่อยู่ใต้หิน ให้ใจเราเข้มแข็ง (น้ำที่อยู่ใต้หินมันจะนิ่ง ไม่เชี่ยว)
ไม่ต้องน้อยใจกว่าคนอื่น คนอื่นเขาก็มีประสบการณ์แบบนี้เหมือนกัน
ถึงห่วยจะแห้ง แต่ก็ยังมีหินอยู่
ถึงไม้จะตาย ยังแตกกิ่ง แตกหน่อ
ไผ่ดำที่อ่อนก้ดยังมีกิ่งอยู่
ถึงจะเหลือคนเดียว อีกหน่อยจะกลายเป็นสอง
ถึงแม้มีสอง ก็กลายเป็นสี่สิบ สามสิบ
ถึงแม้จะอายุน้อย ตายเร็ว เหมือนหิวมัน
ถึงแม้จะตายง่ายเหมือนลูกเห็บตก
อย่าให้เธอเสียใจ เจ็บใจ
คนที่ตายนั่นเป็นดวงชะตาของเขา ที่เขายอมรับตั้งแต่แรก
อยู่ที่ลายมือที่ขีดเป็นเส้น ๆ ลายชะตาอยู่ที่หน้าผาก (เปรียบเหมือนดวงชะตาที่ถูกกำหนดไว้แล้ว)
อย่าให้ใจเธอเจ็บ เสียใจ
เธอได้ทำให้เขาจนพอใจ จนหมดความสามารถ
เธอทำได้ดีที่สุดแล้ว (ในการดูแลรักษาคนไข้)
เธอไม่ได้เอาหมุดตัวเล็กให้คนตาย
เธอไม่ได้ฆ่าหมูที่มันอ่อนแอ เธอฆ่าสัตว์ใหญ่ (วันที่ทำพิธีวันสุดท้าย อุทิศให้ ควายเป็นตัว
ให้เขาไปเลี้ยงที่เมืองผี)
ตอนที่ป่วยก็ดูแลเต็มที่ ตอนที่ตายก็จัดงานให้เต็มจารีต ประเพณี
ผ้าทอรองโลงศพ เป็นผ้าที่ทอตามจารีตประเพณี ไม่ได้ใช้ผ้าที่หนูกัดรongsศพ
เธอได้ฆ่าควายหรือวัวตัวใหญ่
เธอได้เจาะไม้ทำโลงศพโดยไม่สั้กทั้งแปลง
อาจารย์รองด้วยผ้าหลายชั้น
วิญญาณคนตายจะอวยพรให้ เพราะเราทำให้เขาดี

เราทำบุญ เราจะได้บุญ ไม่เสียเปล่า (เปรียบเหมือนกับตอนที่เราเอากรวยไปรองรับเลือดเวลาที่เขาฆ่าสัตว์)

เป็นบุญเป็นคุณ ให้เธอเป็นบุญ เป็นตะวันให้เธอ

ผลบุญไหลขึ้นมาจากใต้ดิน เหมือนข้าวเปลือกข้าวสาร

ผลบุญมาจากท้องฟ้า ผลบุญไม่ได้ตกมาเองง่ายโดยง่าย

ผลบุญที่คนตายจะอวยพรให้ ไหลขึ้นมาจากดิน ตกมาจากบนฟ้า (ผลบุญมาเยอะ มาจากที่นั่นบ้าง ที่นี้บ้าง)

4.7 โปต เลอ ฮุน (บทเขต (แบ่งเขตผีกับคน))

อะ ฮมอง โม-ฮ็ญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม อะ ฮมอง โม-ฮ็ญ ตอม ขอม เลอ ฮัว

เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แน่นอน เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดั่งาม

ญ็อม โกะ อะ เตอ-ฮุม ทิ เซอ ตอ-อิจ เตอ-ฮุม อะ พิ ซา-อิจ โคะ เลอ เกอ-ฮุม

เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง มา เรา ผู้ที่ แน่ ไม้ ค้อนตอก

ฮอ-อิจ อะ พิ เนอ-ฮู โมะ เลอ ละ โภส เปอ-ฮู แอ เพยะ จับ นิ่ง ปยอฮ

มา เรา ผู้ที่ จริงจัง เครือ สะบ้า ลูก บิน ไก่ ป่า จอด ที่ ไม้ตายแห้ง

จับ นิ่ง ปยอฮ เว็อง เลอ ฮลอส เท็อง ปัง จับ นิ่ง เลอลัง ซัง แอ เพยะ

จอด ที่ ไม้ตายแห้ง ล้ม หิ้ง กอ จอด ที่ ช้าง ป่า

ปัง พู-ฮ็ รอด เฮงาะ ณาะ แม โคส ปัง พู-ฮ็ เกอ-ฮ็ส โตะ ณาะ แม ปอน

ถึงแม้ คน หว่าน ข้าวเปลือก ไม้ กลับมา จิก/กิน ถึงแม้ คน แกง เนื้อ ไม้ กลับมา กับ/กิน

ตี้น อิต โซม มัฮ ซา-ฮ็ม โซม เปอ-ฮู มัฮ ซา-ฮ็ม โซม เปอ-ฮู ตัว กัก เ'รอ-ฮ็ญ

แล้ว มัน จะ เป็น นก จะ บิน เป็น นก จะ บิน ใต้ กิ่ง ไม้ เ'รอ-ฮ็ญ

เลอมัง โซม เออ-ฮ็ญ 'ลู่ เ'ลส แปล 'ลู่ เ'ลส แปล ตัว ยัว เลอฮุม

ผีเลอมัง จะ กลับ ลั่น สะเทือน ไม้คานบ้าน ลั่นสะเทือน ไม้คาน ท่อน ไม้สัก แม่ยม

โปง เคือส เออ-ฮ็ญ ปลัง เลอ มัง เฮอ-ฮ็น โปง เออ-ฮ็ญ โคย-ฮ็ญ โฆะ เลอโพะ

อนุญาต ให้ กลับ โรง ผี ผู้ตาย อนุญาต กลับ ทุก ผู้ วิญญาณ

โกะ พิ ฮุม

หลายคน ผู้ ตาย

มัย ชา-อิม โชม เปอ-อุ จับ กัก เระ
เป็น นก ที่ บิน เกาะ กิ่ง ไทร

อา-อิด บรา-อิก เลอ โพะ นิง แอ ตัว
อยู่ เรียก ขวัญ ด้วย ไก่อ่ ลาย

อา-อิด มอก เลอมัง นิง ชัง เบ-อิญ
อยู่ ฆ่า ผีเลอมัง ด้วย ช้าง เผือก

เรอ-อุก ปละ เลอ เคือบ 'ลอก เออ-อิญ ตา-อิญ
เอาไป เครื่องมือทอผ้า เข็ม ทอผ้า

โอก กยะ โตะ ปัยง เลอมัง โชม เออ-อิญ
ออก ทาง รู หลังคา ผีเลอมัง จะ กลับ

เฮอ-อุ กยะ เลอเลียก แกน เวียก แอ
ไป ทาง ลับสน ถัก ไล่ไก่

อา-อิด โตะ ตัก เดอ-อุง 'มา-แอ เคือง เปยะ
อยู่ ในรู ดิ่ง กับ หนู ฟาง/เล่าไร่

เออ-อิญ อา-อิด โตะ เทือก 'มา-แอ เวือก โง
กลับ อยู่ ใน ป่าทึบ/รก กับ ไล่เดือน

เชอ ดวาน เคือส โกยส มัว เตะ เออ-อิญ
จะใช้ ให้ ไล่/ต้อน กระตัง เขา กลับ

อิด มัย โกะ เตอ-อุม ทิเชอ ตอ-อิจ
แล้ว ใช้ ตัวเรา มา อย่างแท้จริง

เชอ โอ-อิญ มัว ลอง ปิด ฮา เออ-อุม
งูเห่า ปาก ดำ มีพิษ กว่า เออ-อุม¹⁸⁶

เลอ มัง โชม เออ-อิญ เอะ โชม อา-อิด
มี ผู้ตาย จะ กลับ เรา จะ อยู่

อา-อิด ยุส เลอ โบก นิง มัว กลัง
อยู่ ทำ ทำขวัญ กระตัง เขี่ยว

เรอ-อุก 'มอ-แอ เลอ งอง ปอง เออ-อิญ มอก
เอาไป ด้วย มีดพรั้า ควร มา ฟัน

'ลอก เออ-อิญ ตา-อิญ เดอ-อุง เลอ-อุง เลอ
เข็ม ทอผ้า ลาน กับ
มอ-อิจ

โอก กยะ โตะ เดอ-อิญ เลอมัง เออ-อิญ
ออก ทาง รู ฝาบ้าน ผีเลอมัง กลับ
ลอบ

ตลอด/ไม่มาอีก

เฮอ-อุ กยะ วูแว 'มา-แอ ลัง เลอ-อุง
ไป ทาง วงเวียน กับ แมลงภู่

เออ-อิญ อา-อิด โตะ เตะ 'มา-แอ เละเวือก
กลับ อยู่ ใน/รู ดิน กับ หอยเบี้ย

เออ-อิญ ปา-แอส เลอ มอ-อิจ นิง อา-อุบ ปัว
กลับ กวาด หลุมฝังศพ ด้วย ข้าว

โกยส มัว เตะ เออ-อิญ เลอ-อิส
ไล่/ต้อน กระตัง เขา กลับ ลงตาม
เขลอ-อิญ 'ลึง
ห้วยเขลอ-อิญ ยาว

ตอ-แอส โวง กา-อิญ จา-อือ เลียก ฮา มอก
ตัด ต้นกล้วย หัว หน้าผา เข้า กว่า มีดฟัน

เลอ กัซ ละ เมะ นิง กอ-แอ เกอ-อิด
แยก ให้ เธอ ด้วย ฝ้าย เกอ-อิด

¹⁸⁶ คือขงไม้ที่มีพิษใช้ทาถูกรักษาไม้สำหรับยั้งสัตว์

เลอ กัธ นิง ฆยาน ตาน เลอ ออบ
แยก ที่ ด้วย ครั้ง เบื่อกันสนิท

เลอ ฆุน ละ เมะ นิง โฆง ฮละ
คั้น ให้ เธอ ด้วย กัน ใตอง

เซอ 'นะ ละ เมะ นิง กยะ ปลา-แอ
ระหว่าง ให้ เธอ ด้วย การใช้ เหล้า

เคือฮ ลอ-อิจ 'มา-แอ เฮอ-อี ลา-อิจ 'มา-แอ โละ
ให้ ลั่นสุด กับ นี้ เสีย กับ เสีย

เคือฮ ลอ-อิจ 'มา-แอ เฮอ-อี โชะ 'มา-แอ ยุม
ให้ ลั่นสุด กับ นี้ เจ็บ กับ ตาย

ตัฮ เทียด ลัก เคะ โทะ เซอโตง
ถ้าหาก ติดกลับ ทาง หลัง เหมือนดั่ง กุ้ง

อะ โชม โดฮ เพือก ฮมาเลอ เมอ-อุง
เรา จะ เพื่อ จัก ตอก

อะ โชม โดวง โม-อิญ นิง เซอ-อิ-บอ
เรา จะ คำพูด กับ

เซอ ชัน โทฮ เบียง เซอ โมะ เกลียง แกล
จะ ทูป ฟัน หิน เกลียง

ตัฮ แม โทยง ปยา-อิม เมื่อน 'ลาน ฆา-อิฮ
ถ้า กลับคืน รอย เก้า เหมือน ทางเดิน เม่น

เซอ ชัน โทฮ แร่ โทยง เลอ งอง
จะ กระแตก หน้าผาก ด้วยสาน มีด/พริ้ว

ญือม โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

เตอ-อุม โซง ละ เมะ ละ เซอฮัง
มา ส่ง ให้ เธอ หอยเบี้ย กระตุก

โซง ละ เซอ ฮัง โคย-อิญ ปัง โคะ
ส่ง หอยเบี้ย กระตุก ทุก กอ ไม้

เตอ-อุม ตา-ออ ละ เมะ ฆย้ง เซอตวง
มา ส่ง ให้ เธอ สะตวง

เตอ-อุม โซง เคาะ ระ ฆัฮ กยะ ทีญ
มา ส่ง เคราะห์ ใหญ่ แยก ทางหลวง

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทเชต (แบ่งเชตผีกับคน)

เมื่อตัวเรามา

ผู้ทำพิธี แม่นยำตั้งไม้ค้อนตอก (ผู้ที่ทำพิธีต้องเป็นผู้รู้)

เราเป็นผู้ที่แน่นอน ทำอะไรได้สำเร็จ จริงจัง

เห็นไก่ป่าบินมาหยุดที่ไม่ไผ่ตายแห้ง ล้มทั้งกอ (เปรียบคนตายเหมือนไก่ป่า)

แม้คนหวานข้าวเปลือก ก็ไม่กลับมากิน

แม้คนแกงเนื้อ ก็ไม่กลับมากิน

เป็นเหมือนนกที่โฉบบิน เกาะกิ่งไม้เฝ้ารอ-อัญ

ไม่สักคานบ้าน สิ้นคลอนทั้งแผ่นดิน

ผีเลอม้งออกทางหน้าต่างบ้าน ไม่ออกทางเดียวกับคน

ทางของผีวนเวียนเหมือนแมลงภู่

ไฟไปอยู่ในรูตึงกับหนู กลับไปอยู่ในรูดินกับหอยเบี้ย

ไปอยู่ร่วมกับหนู กับหอยเบี้ย กับไส้เดือน

(ผีเลอม้ง เปรียบเหมือนดวงวิญญาณของคนตาย ถือว่าตัดขาดกันแล้ว ให้ไปอยู่ในภพภูมิของผี)

ปิดกวาดให้สิ่งไม่ดีออกไป ฆ่าวัว ฆ่ากระทิง ให้เอากลับไปด้วย

(ตอนฝังศพ จะทำพิธีปิดกวาดโดยใช้ข้าวและปึกไก่ ทำให้สิ่งไม่ดีออกไป ส่งให้คนตายเอาของที่
เช่นไหว้ไปด้วย)

คนตายผูกด้วยฝ้าย แยกกันด้วยครั้ง กั้นด้วยใบตอง

แบ่งแยกให้เธอด้วยเหล่า

(ใบตอง ครั้ง เหล่า ใช้เป็นสัญลักษณ์แยกกันระหว่างคนเป็นและคนตาย)

ขอให้การสูญเสียจบสิ้นกันตรงนี้ อย่าให้มีการสูญเสียอีก

ถ้าย้อนกลับเหมือนหางกุ้ง

ถ้าคนตายย้อนกลับมาหาเรา จะทุบด้วยหินเกลี้ยง

ถ้าคนตายย้อนกลับมาทางเดินเม่น จะเอามีดพริกกระแทกหน้าผาก

(เราได้แยกจากกัน อย่าได้ย้อนกลับมาอีก อยู่กันคนละภพชาติแล้ว)

เมื่อตัวเรามา

ส่งหอยเบี้ย กระตูกทุกกอไม้ ส่งเคราะห์ใหญ่ แยกทางหลวง

(ชาวเลอเวีอะ จะทำพิธีฝังศพในตอนเช้า และทำพิธีส่งเคราะห์ในตอนเย็น ถือเป็นการแยกขาด
จากกันแล้ว)

เลอซอมแวล เลอเวือะ ภาคที่ 5
เลอ ซอม กอก เลอโพง (ส่งเสียงพูดคุย)

5.1 โบท กอก เลอโพง (บททักทาย)

เมิต โซม เออ-อีญ อา-อิจ จา-อิจ 'ลั้ง เปลียง เออ-อีญ อา-อิจ เฮียงๆ ชา-อิม ฌีียง โกลง
ถ้า จะ กลับไป นอน ห่วงอยู่ อยู่ ไม่่ง่วง กลับไป นอน ฉลาด นก ช้าง ห้วย

เฮอ-อิน โกลง เฮอ-อิน งวด ตี โยง โระ ตี เอะ โยง โระ เลอทีญ โกะ โกลง
มาก ห้วย มาก เขี้ยว ยังไม่ รู้ หาปู/หาปลา ยังไม่ เรา รู้ งมหา ตัวใหญ่ สัตว์ ในห้วย

เฮอ-อิน โฆละ เฮอ-อิน ฆุลาน ตี โยง ตี เอะ โยง ฟิญ เลอทีญ เบลอ-อิน เฮละ
มาก บ่อน้ำ มาก บ่อโคลน ยังไม่ รู้ ยังไม่ เรา รู้ ตัก/งม ใหญ่ หยด ฝน
ฟิญ
งม/จับปลา

เฮ แลน โคะ เค นา-ออก โอ-อิจ เพือะ เฮ แลน โตะ ฌือะ นา-ออก โอ-อิจ พู-อี
เหลียว มง ไม่ตัดกิ่ง เต็ม หมด ลิง เหลียว มง ใน เรือน เต็ม หมด คน

เลอทุง ตะ ฌือะ ฌือะ 'มา-แอ กยา-อีญ ฐา-ออก แอช เซอ ฐา-อีญ กิญ พู-อี เฮอ-อิน
ตั้งไว้ เรียงราย ไม่เข้า กับ ไม่แดง มาก มาย เรียงราย ศิริษะ คน เยอะ

คู-อิช โกก โพะ เปอ-อุ กยั้ง 'มา-แอ ฌียก คู-อิช ฌียก โพะ เออ-อีญ ชัง 'มา-แอ บยอง
อยาก ร้อง พร้อมกับ บิน นกกก กับ นกกกเล็ก อยาก ร้อง พร้อม กลับ ช้าง กับ ม้า

คู-อิช กอก เลอโพง เลอโยง ฌีม ตะ คู-อิช กอก เลอ งะ ตะ ฐา-ออ กา-อีญ
อยาก ส่งเสียง พูดคุย รุ่ง ได้ ดิน อยาก ส่งเสียง ทักทายเล่น ฝึฟ้า เหนือ ห้วย

อา-อีต โตะ เลอ เวือะ เตือะ เลอ โพง อา-อีต เอะ เกอ โปง โฆง เลอ ตา-แอ
อยู่ ที่ ประตุ ส่งเสียง ทักทาย อยู่ เรา นอกบ้าน ยืน พูดคุย

แกช เตอ-อุ โยะ โกะ เพยะ เซอ งา-แอ แกช เตอ-อุ โยะ 'งา-แอ เตีย ตา-แอ ฮละ
ได้ ไม่ เห็น ตัว ป่า ห่างไกล ได้ ไม่ เห็น ตา บัง ด้วย ใบตอง

มัช เตอ-อุ เลอ ฌูน โกลง กอ-แอ กะ มัช เตอ-อุ เซอ 'นะ เกยอ-อิช โพะ ฆอ
ใช้ ไม่ แบ่ง/ก้าน ห้วย มี ปลา ใช้ ไม่ ระหว่าง สาว เพื่อน รุ่น

คู-อิช เลียก เลอ ลา-อิง พลิ่ง โตะ โตฮ
อยาก เข้า ท่ามกลาง ช่อ โตะโตฮ

คู-อิช เลียก เลอ เปอ-อู 'มา-แอ เมะ ระบุ
อยาก กับ เข้า พุดคุย กับ เธอ ใหญ่

คู-อิช เลียก เลองะ 'มา-แอ เมะ มวน
อยาก เข้า คุยเล่น กับ เธอ สนุก

ลั้ง โอิ ทีญู เลฮคิส 'มา-แอ โปย-อิจ
ไม่ น่า ชัดช้อง เกลือ กับ พริก

ลั้ง โอิ ทีญู โกล-อิจ เลองะ มวน ฆอ
ไม่น่า ผิดพลาด เล่น สนุก เพื่อนรุ่น

อะ คู-อิช กอก เกยอ-อีน 'มา-แอ เมะ ระบุ
เรา อยาก ส่งเสียง พุดคุย กับ เธอ ใหญ่

คู-อิช กอก เลองะ 'มา-แอ เมะ มวน
อยาก ส่งเสียง คุยเล่น กับ เธอ สนุก

เตะ 'ลั้ง เตะ 'ลือ-อิด กัว แลน ปุก
มือ ยาว มือ เขี่ยต ค่อย ดู ผูก

โม-อัญ มา-อิจ โม-อัญ 'ญุก กัว แลน ลา-แอส
คำ ดี คำ งาม ค่อย ดู แก้ว

เมะ กัว แลน ลา-แอส เลอทีน เวือะเว
เธอ ค่อย ดู แก้ว ขดอง เครือฝักองแกง

เมะ กัว แลน เก โม-อัญ อัย อะ
เธอ ค่อย ดู เถียง คำ พุด เรา

ดัย โปก ละ เมะ 'มา-แอ เลอดอง
ถ้า ถูก ให้ เธอ กับ ลำพัง

ดัย ขอม ละ เมะ 'มา-แอ เลอเตืออะ
ถ้า เหมาะ ให้ เธอ กับ ประโยค

บททักทาย

ถ้าจะให้กลับไปนอน ยังไม่่วง เพราะยังห้วงอยู่

กลับไปนอน เหมือนนกข้างห้วย

มีห้วยมาก เขี่ยยังไม่หาปู หาปลา

เรายังไม่รู้จะมหาสัตว์ใหญ่ในห้วย

มีบ่อน้ำ บ่อโคลนมาก ยังไม่รู้จักงมหาปลา

เรายังไม่รู้ว่าจะจับปลาหรือตักด้วยสวิง ท่ามกลางเม็ดฝนใหญ่

เหลียวมองดูกิ่งบนต้นไม้ เต็มไปด้วยลิง

เหลียวมองดูในบ้าน ก็เต็มไปด้วยคน

มีไม้เป่ากับไม้แดง ตั้งไว้เรียงราย

มีศิระคนตั้งไว้เรียงรายมากมาย

อยากร้องและบินไปพร้อมกับนกกก และนกกกเล็ก

อยากร้องพร้อมกับช้าง กับม้า

อยากส่งเสียงพูดคุยกับรุ้งใต้ดิน
 อยากส่งเสียงทักทายเล่นกับผีฟ้า
 อยากส่งเสียงทักทายที่ประตู
 อยากยืนนอกบ้าน พูดคุยกัน
 เราไม่เห็นตัวเธอ เพราะเรายืนอยู่ไกล
 เรามองไม่เห็นป่า เพราะมันห่างไกล
 เรามองไม่เห็นด้วยตา เพราะปิดบังด้วยใบตอง
 อยากเข้าไปพูดคุยกับเธอมาก
 อยากเข้าไปคุยเล่นกับเธอให้สนุก
 อยากเล่นเป็นเพื่อนเธอ ให้เธอสนุก
 อยากส่งเสียงพูดคุยกับเธอ
 จะพูดคุยกับเธอด้วยถ้อยคำดี ๆ

5.2 โบท เซิก อา-อีญๆ (บทเข้าศึกอื่นไกล)

อะฮะ ฮมอง โม-อีญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม อะฮะ ฮมอง โม-อีญ ตอม ซอม เลอฮัว
 เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แน่นนอน เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดีงาม

คู-อิฮ กอก เลอ โฟง เลอโยง ฆีม เตะ คู-อิฮ กอก เลอ ะระ ตะ รา-ออ กา-อีญ
 ปรารณา ทักทาย พูด/คุย รู้ ได้ ดิน อยาก ทักทาย คุยเล่น ผีฟ้า เหนือ หัว

อา-อิด โตะ เลอเวือะ เตือะ เลอโฟง อะฮะ อา-อิด โตะ โจง โขง เลอตา-แอ
 อยู่ ที่ ประตู ส่งเสียง พูด เรา อยู่ ตรง มุม(ห้อง) ยืน คุย

แกฮ เตอ-อู โยะ โกะ เพยะ เซอ งา-แอ แกฮ เตอ-อู โยะ 'งา-แอ เตีย ตา-แอ ฮละ
 ได้ ไม่ เห็น ตัวเธอ ป่า ห่างไกล ได้ ไม่ เห็น ตา กำบัง ใบ ตอง

แกฮ เตอ-อู โยะ โกะ โตะ เฟียก บลอง แกฮ เตอ-อู โยะ 'งา-แอ เญือม ฮลอง นู
 ได้ ไม่ เห็น ตัวเธอ ในที่ มีด ทีบ ได้ ไม่ เห็น ตา เมื่อ เย็น มีดสลัว

เญือม กอก เลอ โฟง เลอโยง ฆีม เตะ เญือม กอก เลอ ะระ ตะ รา-ออ กา-อีญ
 เมื่อ เรียก พูด/คุย รู้ ได้ ดิน เมื่อ ทักทาย คุยเล่น ผีฟ้าเฝ้า เหนือ หัว

มัธ เตอ-อุ ละ เมะ เช็ก อา-อีญุ ๆ
ใช้ ไม่ ให้ เธอ ข้าศึก อื่นไกล

มัธ เตอ-อุ ละ เมะ นา-อีญุ เออ-อุ ๆ
ใช้ ไม่ ให้ เธอ คนอื่น คนไกล

โทง เตอ-อุ 'มา-แอ ปยัง เพลียส 'ลั้ง โฌก
ตั้ง ไม่ กับ/ที่ ชายคา หอก ยาว ดำม

โวก เตอ-อุ 'มา-แอ กยก เว-อิจ มอก โจน
แขวน/พาด ไม่ กับ หิ้ง ดาบ พัน โจร

กอ-แอ เตอ-อุ พอน เทียน เว-อิจ โชม มอก
มี ไม่ ห้า เล่ม ดาบ จะ พัน

กอ-แอ เตอ-อุ กา-อ บอก เซอ นัด โชม โป-อีญุ
มี ไม่ สิบ กระจบอก ปืน จะ ยิง

ตั้ง เตอ-อุ ลัก โอก กวน โลก เยียม
ต่าง ไม่ ที่ ออก ลูก นกโหลก ร้อง

โอก เตอ-อุ ลัก มอม เญีย กลอม อัก
ออก ไม่ จาก ไหน คนเญีย แบก หน้าไม้

ตั้ง เตอ-อุ ลัก เออ-อีญุ เลอ 'มัก กลอม เซียน
ต่าง ไม่ ที่ กลับ ลำบาก แบก หน้า

โอก เตอ-อุ 'เนอ-อุม โป-อีญุ มัว ฮา-อุม โฆละ
ออก ไม่ จาก ยิง กระจบอก อาบ โคลน

โอก เตอ-อุ 'เนอ-อุม โชะ โกละ เฮอ-อิน
ออก ไม่ จาก ชาย กลองกบ มาก
ทา
ตรา/สลัก

มัธ เตอ-อุ เลอ เมียง โชะ ฮรี ฮรา¹⁸⁷
ใช้ ไม่ คนเลอเมียง ชาย ฮรี ฮรา

มัธ เตอ-อุ ปอ กา ซา-อุบ จุ โชม
ใช้ ไม่ พ่อค้า หา หลอก กิน

ซา-อุบ เตอ-อุ จุ โชม โชม เตื่อะ ลา
หา ไม่ หลอก กิน หอม ขุน แม่ลา

ซา-อุบ เตอ-อุ กา โชะ กยก-อิจ เตื่อะ เวียง
หา ไม่ คำ ชาย ครั้ง ขุน เวียง

ตั้ง เตอ-อุ ลัก โอก ชุด เพีย ๆ
ต่าง ไม่ ที่ ออก มั่ง ทางแกง

โอก 'เนอ-อุม แมเตีย เญีย คุม บยัง
ออก จาก แม่เตีย คนเญีย เจ้าของ ลา

ตั้ง เตอ-อุ ลัก โอก เพลีย คุม ชัง
ต่าง ไม่ ที่ ออก หม่อม เจ้าของ ช้าง

โอก 'เนอ-อุม แมวัง คุม ชัง โปลก
ออก จาก แมวัง เจ้าของ ช้าง ผู้

เอะ กอก เลอ โฟง เลอ โยง ฆิม เตะ
เรา ชวน พุดคุย รู้ ได้ ดิน

เอะ กอก เลองะ ตะ รา-ออ กา-อีญุ
เรา ชวน คุยเล่น ผีฟ้า เหนือ หัว

มัธ เตอ-อุ ละ เมะ พู-อี เซอ งา
ใช้ ไม่ ให้ เธอ คน สี่ เขียว

¹⁸⁷ เป็นเนื้อหรือปลาที่หมักหรือดองไว้เหมือนตั้ง กะปิ ปลาร้า

มัธ เตอ-อุ ละ เมะ ตา เซอ เกอ-อี
ใช้ ไม่ ให้ เธอ ตา สีเหลือง

มัธ 'ลั้ง 'มา-แอ เมะ แก ทิ โมะะ
ยัง เป็น กับ เธอ แต่งกว่า หนึ่ง เครือ

มัธ แก ทิ โมะะ ตอก ยวนๆ
เป็น แต่งกว่า หนึ่ง เครือ ออก

มัธ 'ลั้ง 'มา-แอ เมะ โคะ ทิ ปัง
ยัง เป็น กับ เธอ ไม่ หนึ่ง กอ

มัธ โคะ ทิ ปัง ตี ตัง ฮละ
เป็นเหมือน ไม้ หนึ่ง กอ ยังไม่ ต่าง ใบตอง

อา-อีต เอะ ทิ ทุ เลอ ปอ-แอ ตะ โนก
อยู่ เรา หนึ่ง ดอย เจา ผีฟ้า ที่เลี้ยง

อา-อีต เอะ ทิ โบยก โนก ทิ โฌง
อยู่ เรา หนึ่ง หมูบ้าน เลี้ยงผี หนึ่ง โฌง

อีต มัธ โพะ โบฮ โฌง เซอ ปา-อิจ
เรา เป็น เพื่อนร่วม ตั้ง โฌง เซอ ปา-อิจ

อีต มัธ โพะ คา-อีต พี พะ โบน
เรา เป็น เพื่อนร่วม เช่น ผี ฟ้าบน

เลอ โตฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยียม
กล่าว เพื่อ ให้ เธอ ทราบที่ บทอง

บทเข้าถึงอื่นไกล

อยากทักทายคุยเล่นกับเธอ

อยู่ที่ประตูจะส่งเสียงพูด

เราจะยืนอยู่ที่มุมห้อง ยืนคุยกับเธอ

เรามองหน้ากันไม่ค่อยเห็น เพราะเราอยู่ห่างกัน

ไม่ได้เห็นหน้าตาเธอ เพราะถูกบังด้วยใบตอง

ไม่ได้เห็นตัวเธอ เพราะอยู่ในที่มีด

ไม่ได้เห็นสายตาเธอ เพราะอยู่ในที่มีดสลัว

เราอยากมาทักทายคุยเล่นกับเธอ เพราะเราไม่ใช่ข้าศึก หรือโจรผู้ร้าย

(เป็นพี่น้องอยู่บ้านเดียวกับเธอ)

เราไม่ใช่คนอื่นคนไกลที่ไหน

ไม่มีหอกด้ามยาวตั้งไว้ที่ชายคา

ไม่ได้แขวนดาบไว้บนหิ้ง

ไม่มีดาบห่าเล่มสำหรับฟันโจรผู้ร้าย

ไม่มีกระบอกปืนสับกระบอก สำหรับยิง

เราไม่ได้มาที่ต่างจากคนอื่น เราเป็นเหมือนดังลูกนกที่กำลังร้อง

ไม่ได้เป็นคนที่ยากไปไหนไกล เหมือนคนเฒ่าที่แบกหน้าไม้

ไม่ได้กลับมาจากที่แดนไกล ลำบากแบกของหนัก

ไม่ได้มาจากยั้งกระตังที่อาบโคลนอยู่
 ไม่ได้กลับมาจากการขายกลองกบ
 เราไม่ใช่คนชาวเลอเมียง มาขายเนื้อหรือปลาหมักดอง
 เราไม่ใช่พ่อค้าที่จะมาหลอก
 เราไม่ได้มาค้าขายครั้ง
 เราแค่จะมาชวนเธอพูดคุย
 เรากับเธอเป็นเครือญาติกัน เหมือนแดงกวาเครือเดียวกัน
 เราเป็นพี่น้องกับเธอ เหมือนไม้ยั้งกอเดียวกัน
 เราเป็นเหมือนไม้กอเดียวกัน ที่มีใบไม้ต่างกัน
 เราอยู่ในร่มเงาหรือนับถือผีที่เดียวกัน
 เราเลี้ยงผี ด้วยเครื่องเช่นผีอย่างเดียวกัน

5.3 โบท เคอ-อิ เ'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ (บทพระจันทร์นาลง)

อะ ฮมอง โม-อีญ ญา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม อะ ฮมอง โม-อีญ ตอม ขอม เลอ อัว
 เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แท้จริง เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดั่งาม

มัย เคอ-อิ เ'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ เคอ-อิ เ'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ เคอ-อิ เคีย เตีย โม
 เป็น พระจันทร์¹⁸⁸ นาน ลง พระจันทร์ ช้านาน จะลง เดือน ที่ไม่เห็นขอบ บาง
 เ'ลอ-อีญ เลอ-อิฮ ฮลา-ออง
 นาน ลง ภูเขาสูง

เพลีย โทะ เ'ลอ-อีญ เตอ-อุม เมื่อน กวน เพลีย โทะ เ'ลอ-อีญ ฮา-ออก เมื่อน
 หนุ่ม น้อย ซ้า/ นาน ร้อง เหมือน ลูก หนุ่ม น้อย ซ้า/ นาน จะขึ้น เหมือน
 รา-ออก เคอ-อิ ดู
 คางคก พระจันทร์ วันเพ็ญ

เพลีย โทะ เ'ลอ-อีญ เตอ-อุม ทิ เ'ลอ-อีญ เตอ-อุม โตก โขม ปอ ตา-อีญ เลอโขก
 หนุ่ม น้อย นาน จะ มา และ ซ้า/ นาน มา ตอน จะ จะเก็บ ผ้าทอ เครื่องมือทอผ้า
 ตับ
 จะถึง

¹⁸⁸ ที่กล่าวถึงพระจันทร์หรือเดือนที่ช้านานนั้นคือเดือนที่เขาถือว่าไม่ดี เช่น เดือนที่มีจันทร์ทรูปราคาหรือเดือนที่มีคน
 ในหมู่บ้านตาย เขาจะรอให้ผ่านพ้นไปถึงได้จัดงานมงคลได้

ฮอ-อิจ โตก โชม อา-อิจ โวก เลอ เลอ-อัญ
มา ตอน จะ นอน แขนง กังหันปั่นฝ้าย

โอ-อิจ ๆ กอ-แอ เกลล-อัญ เทื่อง เซอ โรบ
หมดแล้ว ฝ้าย ปั่น ทั้ง กล่องเก็บฝ้าย

โอ-อิจ ๆ อา-อุบ ปอก 'ลอก มา-อื้อ ญอ-แอ
หมดแล้ว ข้าวสวย ตัก ดอก เงิน ย่อย

'เลอ-อัญ กยอ-อิจ 'ลา-แอ โป-อัญ นิ่ง
ข้า/นาน จะตก กระรอก ที่ยิง เพราะ
ฮลา-ออ โคะ
ความสูงต้นไม้

'เลอ-อัญ กยอ-อิจ กยา-อิ่ง โกละ เซอ งา-แอ
ข้า/นาน จะตก กลองกบ ห่างไกล
โตะ มา-อื้อ
หลุม เงิน

เพลีย โทะ เซียน ชวง เซอ งา-แอ 'ยวง
หนุ่ม น้อย หนัก เท้า เพราะไกล บ้าน
อา-อิด
อยู่

อา-อิด 'ยวง โตะ บลัก โตส ลัก แจม
อยู่ บ้าน ถ้ำ ค้างคาว สบห้วย ทาง น้ำแจม

อา-อิด 'ยวง โตะ ฮนัง ตอฮ รุงชา
อยู่ บ้าน ใน ลูกปิด สะท้อนแสง ไม้ผุ

ปัง อะ 'เลอ-อัญ เตอ-อุม ทิ 'เลอ-อัญ
ถึงแม้ เรา ข้า/นาน จะมา และ ข้า/นาน
ดับ
จะถึง

มัฮ เตอ-อู วิส บิจ เบือ เลอโยะ
ไม่ ใช้ แวะ โนมกึ่ง เพราะ ต้นเลอโยะ

มัฮ เตอ-อู วิส เคียด โญะ เลอ อา-อุม
ไม่ ใช้ แวะ ตัก ต้ม น้ำ

มัฮ เตอ วิส งา-อุม เปือม เซอ มัก
ไม่ใช้ แวะ นั่ง เคี้ยว หมาก

กัยก ดอ-แอ เปือม เปลล-ออิ เทีย ชวง แรฮ
แดง ปาก เคี้ยว หมาก ดอก ทองหลัง

โต มัฮ เพลีย โทะ โกะ เตะ ทิ
เพราะเป็น หนุ่ม น้อย ตัว คน เดียว

โต มัฮ เพลีย โทะ เลอพิ เตะ โนง
เพราะเป็น หนุ่ม น้อย เลื้อ ผืน เดียว

เลอปวน นิ่ง โฆละ ญาะ กอ-แอ เตะ
เขียด ที่ บวก/โคลน ไม่ มี มือ

เลอเมะ ฮรัก เพือะ โยะ เลอนาน
ลูกชาย ที่รัก ของพ่อ ไม่มี น้องสาว

ปัง กอ-แอ ทิ โกะ โทะ 'ลั้ง เรียง
ถึง มี หนึ่ง คน ยังด้อย อยู่ เร็วแรง

เลอนาน ทิ เตียง เมียง แอฮ ตา-อิ่ง
น้องสาว หนึ่ง คี่ ตัด เอง ฟืน

เมียง ตา-อิ่ง โตกๆ โบก 'มา-แอ เปียน
ตัด ฟืน ก่อไฟ ไม้ก่อ กับ ไม้ก่อเล็ก

โต มัธ เพลีย โทะ เกอ-อีฮ ออฮ โชม
เพราะเป็น หนุ่ม น้อย หุง เอง ข้าวกิน

มอง โชม อา-อุบ เกอ-อีฮ เซอ เรอ-อุ
รอ กิน ข้าว หุง สะเพร่า

เ'ลอ-อีญ ชา-อีญ

นาน สุก

มอง ฆอก ทอง ตา-อีญ เซอ เรอ-อุ เ'ลอ-อีญ

รอ สะพาย ย่าม ทอ สะเพร่า นาน

โคะ มัธ อิด โส-อิจ โพอ-อิจ 'ลั้ง เทีย

คิดว่า มัน แล้ว เสร็จ ยังขัด อยู่ ดอกฝ้าย

โส-อิจ

เสร็จ

โคะ มัธ อิด ชิญ บีญ 'ลั้ง กอ-แอ

คิดว่า มัน เสร็จแล้ว เย็บ เกลียว ฝ้าย อยู่

โต มัธ เพลีย โทะ โตฮ ออฮ โชม

เพราะเป็น หนุ่ม น้อย ดำข้าว เอง กิน

โตฮ โชม เลอ ฟีบ โยะ เลอ นาน

ดำ ข้าว กินเอง เพราะ ไม่มีน้องสาว

ปัง กอ-แอ ตัว ฮา-อุม เคียด แอฮ โญะ

ถึงแม่ มี น้ำริน อาบ ตัก เอง ต้ม

ปัง กอ-แอ โตะ โป-อีญ เบย แอฮ ปอน

ถึงแม่ มี เนื้อ ยิง ปรุง เอง กิน

ปัง กอ-แอ เฌือด ตอก กอก แอฮ โชม

ถึงแม่ มี ญาติ ผูก เรียก เอง กิน

ปัง ควด โญะ ปลา-แอ ฮา-ออง แอฮ โญะ

ถึงแม่ อยาก ต้ม เหล้า ต้ม เอง ต้ม

กอ-แอ กะ เลอ ปา-ออง ปลา-แอ ฮา-ออง แฆม

มี ที่วางของบนหิ้งเตาไฟ บนหิ้ง เหล้า ต้ม คนเมือง

โญะ ปลา-แอ ฮา-ออง แฆม เลอเวือะ

ต้ม เหล้า ต้ม คนเมือง เลอเวือะ

แกม ตา-แอ

ผสม คนไต

บทพระจันทร์นาลง

กว่าหนุ่มจะกลับมาถึง สวาก็เย็บผ้าเสร็จ ปั่นฝ้ายจนหมด เก็บเครื่องมือทอผ้าเตรียมจะนอนแล้ว
ท่ามกลางความมืดในฤดูฝน เราจะเห็นแสงสว่างจากไม้ฟุเหมือนไฟนำทาง
เรารีบกลับไม่ใช่แหวะโน้มกิ่งต้นเลอโยะ
เรารีบกลับ ไม่ใช่แหวะตักน้ำดื่ม
เรารีบกลับ ไม่ใช่แหวะนั่งเคี้ยวหมาก
เพราะเราเป็นหนุ่มน้อยตัวคนเดียว
เพราะเราเป็นหนุ่มน้อยที่มีเสื้อผ้าผืนเดียว
เป็นลูกชายคนเดียว ที่เป็นที่รักของพ่อ ไม่มีน้องสาว
เพราะเป็นหนุ่มน้อยที่ต้องหุงข้าวกินเอง
กว่าจะหุงข้าวสุกต้องใช้เวลานาน
กว่าจะหอย่อม เพื่อมาสะพายก็ใช้เวลานาน
ต้องเก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย นำมาเย็บเอง
เพราะเป็นหนุ่มน้อยต้องตำข้าวกินเอง เพราะไม่มีน้องสาวมาตำให้กิน
ถึงแม้จะมีน้ำไหลริน ก็ต้องตักน้ำมากินเอง
ถึงแม้จะยิงสัตว์มาได้ ก็ต้องนำมาปรุงกินเอง
ถึงแม้อยากจะทำเหมือง ก็ต้องตมตมเอง
ถึงแม้จะมีเหล่าตมของคณเมืองอยู่บนหิ้ง ก็ต้องตมเหล่าตมของคณเลอเวือะผสมกับของคณไต

5.4.1 โบท เมิต โอ โชม เลียก (บทปลุกให้ตื่น 1)

เมิต โอ โชม เลียก ที โชม แล่ล เตอ-อุม แบย เฮละ 'ระ โจส เลอกา-อือ
ถ้า ไม่ จะ เข้า และ จะ ขอ มา ลูกเห็บ ฝนตก กระทบ ฝุ่น

เลอกา-อือ โคยก โตส โตส นา-แอ ๆ ยุม นา-แอ ฮยา-แอ เกอ-อิน ฮลอง เออ-อุบ ๆ
ฝุ่น ไหล ละเอียด ตก ช้า ๆ ตาย ผู้ชาย หาย ผู้หญิง เย็น มาก ๆ

เบอ-อุก โคะ เญือะ ระ ตอ-แอส ปละปลอง เฌาะ กอ-แอ พี เปียน เซียน ที ปละ
หัก ไม้ บ้านใหญ่ ตัด ไม้ไผ่ทำหลังคา ไม่ มี คน เปลี่ยน หนัก หนึ่ง ไม้

ดอฮ จะ เญือะ พยอม เฌาะ พู-อี เตอ-อุ เฌาะ กอ-แอ พี เตอ-อุ เตะ เลอ-อุ แจม
ทะลุ เต่า บ้าน ไม้ ไม้ คน ถม ไม่ มี คนนี้/คนนั้น ถม ดิน จาก แม่แจ่ม

เขอ จวน 'ลา-อิจๆ อา-อิจ มัวลอง
มอง เห็น ถี่ๆ นอน กระทั่ง

ปัง โปก ปัง ลอก 'ลอก แลน ไป-อึ้ง
ถ้ำ โคน ถ้ำ ฎก ลอง ดู ยิง

'ลอก ไป-อึ้ง พิ ชัง เขอ นัต อังวะ¹⁸⁹
ลอง ยิง ที่ ยัง สาว ป็น อังวะ

เขอ จวน ลา-อิจ ะ อา-อิจ เกยอ-อือ โทะ
มอง เห็น ถี่ๆ นอน สาว น้อย

จวน อา-อิจ เกยอ-อือ โทะ ญื่อะ โคยะ
เห็น นอน สาว น้อย บ้าน ใหม่

ปัง โชม ปัง โยะ เลอ โฟ ฮาม แลน
ถ้ำ จะ ถ้ำ เห็น ทักทาย ก่อน ดู

เดอ-อึ้ง

ฝา (ผนังบ้าน)

เลอ โฟ นึ่ง แอ เลอ แ่ม นึ่ง เลอ-อิจ
ทักทาย ที่ ไก่ คั้น ที่ หมู

เลอ โฟ นึ่ง เลอ-อิจ เลอ แ่ม นึ่ง ชิง
ทักทาย ที่ หมู คั้น ที่ เงิน

เมิต โชม เออ-อึ้ง อา-อิจ ฮญวน เลอ ฮญวน
ถ้ำ จะ กลับ นอน (คำส่ง)

เขอ จวน อุก เอียก ลา-อึง ปลุก ปลัก
มอง เห็น พัด (ปลิว) ท่ามกลาง ฟ้าแลบ

เขอ จวน อุก อักกา-อึ้ง พู-อึ้ง เฮอ-อึ้ง
มอง เห็น โยก หัว คน เยอะ

จวน ตอฮ โกง ชูป เล เลอ เล
เห็น สะท้อน กล้องยาสูบ (คำส่ง)

คู-อือ เลียก เลอ เปล 'มา-แอ โวมก
ปรารถนา เข้า เปลี่ยน กับ กล้องยาสูบ

จวน ตอฮ ลัน บา-อือ ปอ-แอ ฮิมโคง
เห็น สะท้อน ต่างหู ใส่ ปอย ริมสาละวิน

มา-อือ

เงิน

คู-อือ เลียก เลอ ซอ 'มา-แอ ตอ ฮ
ปรารถนา เข้า แลกเปลี่ยน กับ ต่างหู

เขอ จวน ลา-อิจ ะ อา-อิจ เกยอ-อือ โทะ
มอง เห็น ถี่ๆ นอน สาว น้อย

จวน อา-อิจ เกยอ-อือ โทะ ญื่อะ โคยะ
มอง นอน สาว น้อย บ้าน ใหม่

ญา-อิม คู-อือ ฮา-ออก โตฮ เลอฮวาง เมะ
อยาก ปรารถนา ขึ้น ออก หมอน เธ

เดอ-อึ้ง

อา-อิจ

ผนัง

นอน

พิ อา-อิจ ตะบอ ซอ แลน โทฮ
คน นอน ขดงอ ปลุกให้ ตื่น

ปัง โอมฮ เคอ-อึ โญูก เมะ เมียง
ถ้ำ ไม่ใช่ ฟัน งาม เธ ตัด

¹⁸⁹ ชื่อหมู่บ้านในประเทศไทย

เมียง แลน ตัง ซัก 'ลุก' ลัก 'นอง
ตัด ดู ไม้ ปาดง

ปัง โอมฮั เพลีย โญก เมะ แล
ถ้า ไม่ใช่ หนุ่ม งาม เธอ ดี

โกฮ แลน ตังตา ฮา เปอ 'ลา-แอ
ปลูก ดู ตังตา ดี กว่าอยู่เปล่า ๆ

บทปลูกให้ตื่น 1

ถ้าลูกเห็นบตกกระทบฝุ่น ฝุ่นก็จะไหลลงช้า ๆ
เมื่อมีคนตาย บ้านก็จะเงียบเหงา เหมือนกับต้นไม้ใหญ่ล้มลง ไม่มีที่พึ่ง
เตาไฟในบ้านพัง ไม่มีใครซ่อมแซม
มองเห็นกระทิงนอนอยู่ จะลองใช้ปืนที่ซื้อมาจากหมู่บ้านอังวะ ประเทศพม่า
มองเห็นสาวน้อยอยู่หลายครั้ง ก็จะชวนให้มาอยู่บ้านใหม่
มองเห็นลมพัดปลิว ท่ามกลางฟ้าแลบ
มองไปที่กลิ้งยาสูบ อยากเปลี่ยนกลิ้งยาสูบให้กลายเป็นเงิน
มองเห็นแสงสะท้อนจากต่างหู ก็จะคิดถึงงานปอย (งานบุญ) ที่ริมโขง
มองเห็นสาวน้อยอยู่บ่อย ๆ ประารถนาอยากให้เธอมาอนที่หมอน
มองเห็นคนนอนขดอยู่ใต้ต้นไม้ ก็อยากปลูกให้ตื่น
มองเห็นพินงาม ก็นึกถึงพินที่เธอเคยตัดไม้จากป่าดง
ปรารถนา อยากปลูกให้เธอตื่น ดีกว่านั่งอยู่เฉย ๆ

5.4.2 โบท เลอ ปา-แอส เลอโมะ (ปลูกให้ตื่น 2)

โกฮ เอนอ-อุม ลัก อา-อิจ งอ-แอ โงะ ๆ
ลูก จาก ที่ นอน ง่วง หาว

โกฮ เอนอ-อุม ลัก โชม โมะ เวียน ๆ
ลูก จาก ที่ กิน (คำส่ง)

ฮมอง 'ลอ-แอส โตะไซ¹⁹⁰ เฟือก เมะ ฮนัง
ไต้ยีน ดั่ง กระตุก ยก เธอ สร้อย

'ลอ-แอส โบยก 'ลอ-แอส เบยียง เซอเลียง
ดั่ง พร้อม ดั่ง เปรียง กำไล

โตฮ เตะ
ข้อ มือ

โกฮ เอนอ-อุม ฮีม กยอก 'ลอก เบล ซึง
ลูก จาก ไต้ หิ้ง ลวดลาย กำไล เงิน

เบล ซึง ลวดเลีย เทีย เลงัด
กำไล เงิน ลวดลาย ดอก อุน

¹⁹⁰ สร้อยที่ทำด้วยกระดูกคนป่า

โกษ เ่นอ-อุม โตะ โจง บำ-อือ โน่ง โพลก
ลูก จาก มุม ห้อย ไล่ ต่างหู งาข้าง

บำ-อือ โพลก เคียน โคยะ เลอของ โตะ จา-อ
ไล่ งาข้าง แกะ ใหม่ ทะลุ รุ เจาะ

โบละ เคียน เมือง ลา-ออ แซม จา-อ เวียง
ต่างหู แกะ เมือง ลาว คนเมือง ชาว เมือง

ฉีก เมะ เฮอ-อู โชม ละ เลอ จา-อิจ
คิด เธอ ไป กิน เพราะ กล้า กลัว

ฉีก เมะ เฮอ-อู อา-อิจ ละเลอ โมะ
คิด เธอ ไป นอน เพราะ ผัน

โชะ ฮอ-อิจ เลอ โมะ ชา-อุม เลอเฮฮ
ผัน ถึง ผัน คิ่น นี้

โชะ ฮอ-อิจ เลอ เ่มอ-อือเฮ เซอเงะ โอ-อิจ ลอน
เก็บ ถึง ตอน ตื่น วัน ผ่าน ไป

โมะ โอ-อิจ เมะ โยะ เจียะ โลงตั้ง
ผัน หมด เธอ เห็น ไทใหญ่ หลงทาง

โมะ โอ-อิจ เมะ โยะ ญึง ขยา-แอ กยะ
ผัน หมด เธอ เห็น กะเหรี่ยง นาย ทาง

กวน ญึง เฮอ-อู โตย เ่นอ-อุม เมือง ตา-แอ
ลูก กะเหรี่ยง ไป ไถ่ จาก เมือง คนเมือง

เลอเวือะ เออ-อือญ ทา-แอ เ่นอ-อุม เลอกอน
คนเลอเวือะ กลับ ไถ่ จาก นคร

ทา-แอ เ่นอ-อุม เลอกอน แม 'งอน กยะ
ไถ่ จาก นคร กลับ ครั้ง ทาง

ญืออม เมะ เฮอ-อู โชม ละเลอ จา-อิจ
เมื่อ เธอ ไป กิน เพราะ กล้า ๆ กลัว ๆ

ญืออม เมะ เฮอ-อู อา-อิจ ละเลอ โมะ
เมื่อ เธอ ไป นอน เพราะ ความผัน

โชะ ฮอ-อิจ เลอ โมะ ชา-อู เลอเฮฮ
ผัน ถึง ผัน คิ่น นี้

โชะ ฮอ-อิจ เลอ เ่มอ-อือเฮ เซอเงะ โอ-อิจ ลอน
เจ็บ ถึง ตอน ตื่น วัน ผ่าน ไป

โมะ โอ-อิจ เมะ โยะ ตั้งโตะ ฮลอ-แอ
ผัน หมด เธอ เห็น หล้า ชนิดหนึ่ง

โมะ โอ-อิจ เมะ โยะ บอ-แอ ฮา-อิก ชัด
ผัน หมด เธอ เห็น ยุง ผม หวี

โมะ โยะ ลอง เจอ-อู ตอก เจอ-อู เบยะ
ผัน เห็น คำ น่อง เหมือน ตอ ฟาง

โมะ โยะ ลอง ตะ กัก ะระรัว
ผัน เห็น คำ กิ่งไม้ กิ่ง ต้นไทร

จา-อิต ฮอ-อิจ เลอโมะ ชา-อุม เลอเฮฮ
ร้าย ถึง ผัน คิ่น นี้

โมะ โยะ ลอง เลอ-อิจ อักเลออัก
ผัน เห็น คำ หมู (คำสั่ง)

โมะ โยะ ปา-อือ จัก มาเลอมา
ผัน เห็น หม่น กวาง (คำสั่ง)

โมะ โยะ ลอง ชุด กวน เลอ ปา-อ
ผัน เห็น คำ ปัญญาอ่อน ลูก อีเห็น

จา-อิจ โยะ งา-ออ โชะ กวานโตะ เลอเซฮ
กลัว เห็น งา เจ็บ เด็ก เล็ก ๆ

ฉีก เมะ เลอโบฮ ปลอง เฮงาะ นั๊ก
คิด เธอ ตั้งขึ้น รวง ข้าว หนัก

ฉีก เมะ ตุกตัก 'งา-แอ ควต อา-อิจ
คิด เธอ ลืม ตา อยาก นอน

โชะ เนอ-อุม ละ เมะ โชะ ละลา
เจ็บ จริง ให้ เธอ เจ็บ หนักหนา

เมื่อน ตา-อิต เกยอ-อัญ ระ โชะ ฮามอก
เหมือน ต่อย หล้า เจ็บ กว่า โคนฟัน

ฮมอง เลอ เลาะ ฆอก โชะ ฮายุม
ได้ยิน เสียง บ่น เจ็บ กว่า ตาย

โชะ เนอ-อุม ละ เมะ โชะ ละลา
เจ็บ จริง ให้ เธอ เจ็บ หนักหนา

โชะ เนอ-อุม ละลา เลออา เนอ-อุม เฮละ
เจ็บ จริง หนักหนา สอง ปี ผ่น

เขียน เนอ-อุม ละ เมะ เขียน รา-อิต ๆ
หนัก จริง ให้ เธอ หนัก สุด ๆ

เขียน เนอ-อุม รา-อิต ๆ เซอเตะ เนอ-อุม 'ลั้ง
หนัก จริง สุด ๆ แปร ปี ยาว

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ เตอ-อิตะ ยุม โฮรุง
เทียบเท่า หมด กับ ฟ้าผ่า ตาย แห้ง

เตอ-อิต เวือด จุมโตง ยุม แซม ระ
ผ่า วัด จอมทอง ตาย คนเมือง ใหญ่

เตอ-อิต เวือด อังวะ ยุม พะจาว
ผ่า เมือง อังวะ ตาย พระเจ้า

เตอ-อิต เวือด เจียงตา-ออ ยุม จา-ออ ลวง
ผ่า วัด เชียงดาว ตาย เจ้าหลวง

โชะ เนอ-อุม ละ เมะ โชะ ละลา
เจ็บ จริง ให้ เธอ เจ็บ หนักหนา

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ เตอ-อิตะ ยุม โฮรุง
เทียบเท่า หมด กับ ฟ้าผ่า ตาย แห้ง

เตอ-อิต ขวง บอ โตฮ โลฮ เซอ กา-อื่อ
ผ่า ครก ตำ ข้าว ยก ทั้ง หลังคา

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ คือ เลอโยง
เทียบเท่า หมด กับ พายุหมุน รุ่ง

เญือม เฝียก
เมื่อ มีด

คือ ขวง โบง ฮา-ออก แปน โฆละทีญ
พายุ ตีน บันได ขึ้น เป็น บ่วง ใหญ่

แปน โฆละ เซอออฮ ตอฮ บุงเบือง
เป็น บ่วง แห้ง สะท้อนแสง ผีเสื้อ

โชะ เนอ-อุม ละ เมะ โชะ ละลา
เจ็บ จริง ให้ เธอ เจ็บ หนักหนา

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ เตอ-อิตะ ยุม โฮรุง
เทียบเท่า หมด กับ ฟ้าผ่า ตาย แห้ง

เตอ-อิต โคะ เลอทีม ยุม ฮอ-อิจ แรฮ
ผ่า ไม้ ซื่อไม้ชนิดหนึ่ง ตาย ถึง ราก

เตอ-อิต โคะ ขวงแรฮ แณฮ ฮอ-อิจ ฮละ
ผ่า ไม้ ทองหลวง ฉีก ถึง ใบ

แผนย ฮอ-อิจ ฮละ จั้วบลัว เว่มียก ๆ
ฉีก ถึง ใบ อ่อน ละเอียด

เตอ-ฮีส ปัง เอาะ กัด เลอ อา-อุม ปัด แม
ผ่า ก่อ ไม้ไผ่ ทนาม น้ำ ไหล คั้น

เตอ-ฮีส เออ-ฮีญ เลอ แ่ม เลอ อา-อุม แม ดุง
ผ่า กลับ ไหล ย้อน น้ำ มา ชั่ง

เตอ-ฮีส เจียก โชะ กา-ฮือ โชก เนอ-อุม เปยะ
ผ่า กิวเขา เจ็บ ลม เหมือน ฟ้า ร้อง

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ คือ เลอโยง
เทียบเท่า หมด กับ พายุหมุน รุ่ง
เญือม เฟียก
เมื่อ มีด

คือ เจียก เลอ อัง แซม ตั้ง คิส
พายุหมุน กิวเขา หน้าผา คนเมือง บรรทุก กลือ

ตั้ง คิส 'งอน เนอ-อุม เออ-อุม เซอปา-ออ
บรรทุก กลือ กลาง ปี เค็ม ปูน (เคี้ยวหมาก)

เซอ ปา-ออ ซอง ชา-แอ นา-แอ ญ ฐา-ฮีก
ปูน สอง ที่ ละเอียด ชี้ผึ้ง หลอม

โชะ เนอ-อุม ละ เมะ โชะ ละลา
เจ็บ จริง ให้ เธอ เจ็บ หนักหนา

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ บัว เซาะ ละ ฆยั้ง
เทียบเท่า หมด กับ ลาก หมา ให้ ที่วาง
เครื่องเช่น

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ จอง ตั้ง ละ เมอ-อุก
เทียบเท่า หมด กับ วาง ของ ให้ วัว

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ รุก เลอ-อิจ โพะ ยุม
เทียบเท่า หมด กับ ร้อง หมู ที่ ตาย

บยัญ โอ-อิจ 'มา-แอ เนอ-อุม เลอ อา-อุม
เทียบเท่า หมด กับ น้ำไหลเสียงดัง น้ำ
โพะ ฮอ-อิจ
ที่ หนองน้ำ

บยัญ 'มา-แอ เลอ อา-อุม เซอ โมะ อัง เกีย
เทียบเท่า กับ น้ำ ลืม ซื่อก่อนหิน

บยัญ 'มา-แอ เลอ-ฮีส เซอ-ฮีด เพียย
เทียบเท่า กับ ลง ทัพ กับดัก
มะ ลอง
น้ำ

ตะ มาม ตะ เออ-ฮีน ตะ เลอ-ฮีส โภก
ดวง อะไร ดวง ไม้ดี ดวง ที่ กำหนด

ตะ โอ แกส โภก เรอ-อิจ เมะ เทียม
ดวง ไม้ เป็น กำหนด ลด เธอ ต่ำ

โภก มาม โภก เออ-ฮีน โภก เลอ-ฮีส เนอ-ฮี
ขวัญ อะไร ขวัญ ไม้ดี ขวัญ ลง กำหนด

โภก โอ แกส เนอ-ฮี เตียม เมะ โทะ
ขวัญ ไม้ เป็น กำหนด ต่ำ เธอ ด้วย

บทปลุกให้ตื่น 2

ปรารถนาให้เธอลุกจากที่นอน

ขอให้เธอลุกมากิน

ได้ยินเสียงสร้อยของเธอดัง ดังพร้อมเพรียงกับกำไลข้อมือ

ปรารถนาให้เธอลุกจากมุมห้อง แล้วใส่ต่างหูข้างที่มีลวดลายใหม่

อยากให้เธอไปนอน เพื่อที่จะได้ฝัน

ฝันเห็นไทใหญ่หลงทาง

ฝันเห็นกะเหรี่ยงเป็นผู้นำทาง มีลูกกะเหรี่ยงถามไถ่ทางจากคนเมือง

ฝันเห็นหญ้าชนิดหนึ่ง เหมือนผักตบชวา

ฝันเห็นค่าน้อย เหมือนตอซังข้าว

ฝันเห็นกิ่งไม้ดำ กิ่งไม้ต้นไทร

ฝันร้ายคืนนี้ ฝันเห็นหมูดำ ฝันเห็นกวาง

ฝันเห็นลูกอีเห็นสีดำ

ฝันร้ายคืนนี้ เหมือนดั่งฟ้าผ่า ผ่าวัดจอมทอง คนเมืองตายจำนวนมาก

ฟ้าผ่าวัดอังวะ พระเจ้าตาย

ฟ้าผ่าวัดเชียงดาว เจ้าหลวงตาย

ฟ้าผ่าครกตำข้าว ยกทิ้งหลังคา

เหมือนพายุหมุน ยามค่ำคืน

เหมือนฟ้าผ่า ไม้เลื้อยทิม ตายถึงราก

เหมือนฟ้าผ่า ไม้ทองกลาง ฉีกถึงใบจนแหลกละเอียด

เหมือนฟ้าผ่า กอไม้ไผ่ มีหนาม มีน้ำไหลมาซัง

เหมือนฟ้าผ่า กิวเขา มีเสียงลม และฟ้าร้อง

เหมือนพายุหมุน กิวเขา ที่มีหน้าผา

คนเมืองบรรทุกเกลือ ปูนเคี้ยวหมากแหลกละเอียดเหมือนขี้ผึ้งละลาย

เป็นดวงที่ไม่ดี ดวงที่ถูกกำหนด ทำให้เธอต่ำต้อย

เป็นขวัญที่ไม่ดี ถูกกำหนด ทำให้เธอต่ำต้อย

5.4.3 โบท โกะ กา-อิจ โกะ กอม (บทปลุกให้ตื่น 3)

โกะ เอนอ-อุม ลัก อา-อิจ งอ-แอ โงะๆ มา-อิจ บู-อี เลอโมะ ชา-อุม เลอเฮธ
 ตื่น จาก ที่ นอน ง่วง หาว ดี ใหม่ ผัน คืบ นี้

โกะ บู-อี เลอ เอม-อิช เซอเงะ โอ-อิจ ลอน โมะ บู-อี เมะ โยะ โขก เดอ-อู ลัก
 ให้ ใหม่ ตอน ตื่น วัน ผ่าน ไป ผัน ใหม่ เธอ เห็น หยวก ฟัง คัด

โมะ บู-อี เมะ โยะ บัยัก เดอ-อุม โล บัยัก โล นิ่ง 'ลา เพ-อิชญ ฮา มา-อือ
 ผัน ใหม่ เธอ เห็น ตะกั่ว ฟัง หลอม ตะกั่ว หลอม ที่ ไม่ไผ่ ขาว กว่า เงิน

โยะ ฆอ โกะ โคยะ โขก โชม อา-อิม โยะ ฆอ โกะ ปยา-อิม ตา-อิม ฌะเาะ เป็ย
 เห็น รุ่ง เรา ใหม่ ตำ กิน ข้าว (ข้าวสารที่ดี) เห็น รุ่ง เรา เก่า จำ ไม่ ลืม

โกะ กา-อิจ บู-อี แอด ทิ โกะกอม กา-อิจ บู-อี โกะ กอม ขอม โม-อิชญ อัส
 ใช้ ได้ ใหม่ คำถาม หนึ่ง (คำสั่ง) ได้ ใหม่ ใช้ ดี พุด คำ ดี

โยะ บู-อี และ รอ-แอ ติก โคย-อิชญ เชือส โยะ เพลีย กวน โปะ ญือส โคย-อิชญ แลน
 เห็น ใหม่ เบี้ย ร้อย หย่อน ทุก ร้อย เห็น ใหม่ ลูก ลุง หัวเราะ ทุก ดู

ญือส บู-อี โคย-อิชญ แลน แควน เลอเวือะ โยะ บู-อี โคย-อิชญ ซี เตเปอดตา
 หัวเราะ ใหม่ ทุก ดู กำนัน เลอเวือะ เห็น ใหม่ ทุก ซี (ฟัน) เทวดา

กวน เตเปอดตา เลอ ดู อมา ชัด จา-ออ ลัด คุม เตะ เลอติ้ม เ่นะ เรียก
 ลูก เทวดา เท่า เส้นตอกเสื้อ เจ้า ลัด¹⁹¹ เจ้าของ ดิน หมวก งาม

เลอเวือะ คุม 'ยวง เลียก วา-แอ จา-ออ โยะ กวน จา-ออ โปก โนก เลียก วา-แอ
 เลอเวือะ ทุก บ้าน ข้าว ไหว้ เจ้า เห็น ลูก เจ้า กำหนด ขอ ข้าว ไหว้

เกอซัด เมือง ตา-แอ วา-แอ เลียก งา-อุม เลียก งา-อุม บักบวน กวน แซม ระ
 กษัตริย์ เมือง ไทย ไหว้ ข้าว นิ่ง ข้าว นิ่ง ตรงกลาง ลูก คนเมือง ใหญ่

เลียก งา-อุม เซอ 'นะ กวน พะจา-ออ จอก ปา-ออ รั้ง เคอ-อิ เดอ-อุม เลอ-อิชญ แตม
 ข้าว นิ่ง ระหว่าง ลูก พระเจ้าอยู่หัว นกชนิดหนึ่งร้อง พระจันทร์ ฟัง ลง ดี

¹⁹¹ คนที่กำหนดที่ดินให้

กวน แซม เลอ อุม เดอ-อุม โบฮ ยวก
ลูก คนเมือง เมือง ยวม ฟัง ้วยรุ่น

กวน พยะ นิง เวือด เดอ-อุม บู-อี ชิก
ลูก พระ ที่ วัด ฟัง ไหม สัก

โกะ กา-อิจ บู-อี แอด ทิ โกะ กอม
ใช้ ได้ ไหม คำถาม หนึ่ง ใช้ ดี

เลอ ฮา ทิ ปัง 'ลั้ง ลอม กัด
ต้นจาก หนึ่ง กอ ยาว หนาม คม

เลอโทง ทิ เพือ เวือ 'ลือ-อิบ โลก
น้ำเต้า หนึ่ง เครือ ขยาย ทั่ว หุบเขา

โยะ บู-อี โบยก โขก 'ยู ทิ กัก
เห็น ไหม พร้อม ออกช่อ เครือ หนึ่ง กิ่ง

โยะ บู-อี โบยก เปลือ-อิลือ 'มัก ทิ โคะ
เห็น ไหม พร้อม ผล หนัก หนึ่ง ต้น

โกะ บู-อี โกะ กอม ขอม โม-อีญ อ้อ
ใช้ ไหม ใช้ ดี ดี คำ พุด

อ้อ เอฮ เลอเอฮ เตฮ โตะ ปัว
พุด ไม่ จริง แยก ผัก ะหอม

เตฮ เยียน เลอ ยัว 'นัว พัก ละ
แยก สาย ะนี้ ลิ่น ะหอม

ปัด จะ ปัด ซิม ซิม เซอโมะ
ไหล ซี้เถ้า ไหล เบา ใต้ โขดหิน

เลอ อา-อุม โญะ กะ ปัด วุงเวียง
น้ำ ดิม ปลา ไหล วนเวียง

โบฮ ยวก ทิ ตัว มัว 'มา-แอ ฮยะ
้วยรุ่น หนึ่ง ตัว เท่า กับ หนึ่ง (บนเตาไฟ)

ชิก อา เลออา แปน คาโญม
สัก สอง เป็น ทิด

โยะ บู-อี โบยก โขก 'มา-แอ เลอ ฮา
เห็น ไหม พร้อม ยอด ช่อ ต้นจาก

โยะ บู-อี โบยก มา แสลด เลอโทง
เห็น ไหม พร้อม เลื้อย น้ำเต้า เครือน้ำเต้า

กา-อิจ บู-อี โกะ กอม ขอม โม-อีญ อ้อ
ได้ ไหม ใช้ ดี ดี คำ พุด

'ยู ทิ กัก เปียน เยียน ตา-อิบ ฮละ
เครือ หนึ่ง กิ่ง ต้นก่อ เลื้อย ใต้ ใบ

'มัก ทิ โคะ ฮรา-เอ โสย ลา-เอ เลอ-อุม
หนัก หนึ่ง ต้น ไม้ค้าย ยก เดิน

กอ-แอ ปลา-อือ เคียด อ้อ เอฮ เลอเอฮ
มี เปล้า แกล้ง พุด ไม่ จริง

กอ-แอ ปลา-อือ เคียด เตฮ เยียน เลอเยียน
มี เปล้า แกล้ง แยก สาย ทางเดิน

กอ-แอ ปลา-อือ ปัด จะ 'มา-แอ เลอ อา-อุม
มี เปล้า ไหล ซี้เถ้า กับ น้ำ

ปัด ซิม เซอโมะ เลอ อา-อุม โญะ กะ
ไหล ใต้ โขดหิน น้ำ ดิม ปลา

กอ-แอ ปลา-อือ อ้อ เปียียง นิง เฮียง ตัก
มี เปล้า ตกแต่ง ที่ ฉลาด ลิ่น

มัช ปลา-อ อ เด ฮลอง เปล-อ อ ทิม นัต
ใช้ เปล่า หวาน เย็น ผล สุก สับปะรด

เด ฮลอง เด ญีม ทิม นัต ไรง
หวาน เย็น หวาน อร่อย สุก สับปะรด แรก ผล

งา-อิจ ปลา-อ อ เลองะ งา-อ อ เลอโง
มัน เปล่า งาคำ มัน งาขาว

งา-อ อ นิง เซอ โด เลอโง เตะ เกอ-อิน
มัน ที่ โล้งแจ้ง งาขาว ดิน แม่

ดี โยง โชม เจือ เบือ เลอลัง
ยัง ฐู๋ จะ เชื้อ เยื่อ ข้าวหลาม

บทปลูกให้ตื่น 3

ปรารถนาให้เธอตื่น

เมื่อคืนเธอนอนหลับฝันดีไหม

ฝันเห็นหยวกที่เพิ่งตัดไหม

ฝันเห็นตะกั่วที่เพิ่งหลอมจนเป็นสีขาวกว่าเงินไหม

ฝันเห็นคนรุ่นเรากำลังตำข้าวใหม่ไหม

ฝันเห็นคนหัวเราะจนเห็นฟันของเทวดาไหม

ฝันเห็นพระที่เพิ่งสึกเป็นทิดไหม

ฝันเห็นช่อดั้นจาก มีหนามคมไหม

ฝันเห็นเครื่องน้ำเต้า ที่กำลังเลื้อยทั่วหุบเขาไหม

มีใครแก้งฟูดไม่จริงหรือเปล่า

มีใครแก้งแยกทางเดินหรือเปล่า

5.5 โบท โวล (บทหยอกล้อ)

เอะ ฮมอง โม-อัญ ณา-อ อจ ชา-อ อจ เลอออม
เรา ได้ยิน คำพูด ที่ แน่นอน

เอะ ฮมอง โม-อัญ ตอม ซอม เลออัว
เรา ได้ยิน คำ ที่ ดี งาม

เยื่อม ชา-อ อิม เลียงเตยยก เจียก โตส โกลง
ร้อง นก ซ่อนกชนิดหนึ่ง กิวเขา สบห้วย

เยื่อม ชา-อ อิม กาน โลโตส โม'ล้ง
ร้อง นก ลูก ดอย ยาว

เยื่อม ชา-อ อิม เซอ มัง คยัง งวด โระ
ร้อง นก ขุน ร้อง น้ำ ลึก

เนอ-อุม เบยะ เออ-อู ๆ เลอ-อู เลอ-อุม
ฟ้าร้อง (คำสั่ง) แถว ใน เมืองยวม

เนอ-อุม นิ่ง โชม เฮละ เคอ-อิ เซอตา-อิม
ฟ้าวร้อง เพราะ ผนตค เคื่อน แก้ว

เซี่ยก ช้ง อา-แอฯ นา-แอ เวียงคัม
ร้อง ช้ง (เสี่ยงร้องของช้ง) ที่ เมืองค้ำ

เซี่ยก นิ่ง เลอโนส เลอโตย โยะ เฮมอ-อู
ร้อง เพราะ ตั้นเต้น พบปะ เห็น เพื่อน

โกก กย้ง โพะ เปอ-อู เลอ-อู 'มา มอก
ร้อง นกเงือก และ บิน ผ่าน ไร่ พัน

โกก นิ่ง เออ-อิญ โชม เลอเอ-อิด ทิม คยุ-อิ
ร้อง ที่ กลับ กิน งอม สุก ตั้นไทร

เออ-อิญ โชม เลอยุ-อิ คยุ-อิ โตะ เจียก
กลับ กิน (ค้ำส่ง) ตั้นไทร ที่ กิวเขา

ติ โยง โชม เตือ เปือ เลอล้ง
ยัง ไม่รู้ จะ เชื้อ เยื่อ ข้าวหลาม

ติ โยง โชม ตัง เอาะ ล้งแซม
ยัง ไม่รู้ จะ แทน ข้าวหลาม

เฮอ-อิน ปลา-ออ มัฮ กยะ ทิ ฆัฮ โกยง
มาก เปล้า แยก ทาง และ แยก รอย

ฆัฮ กยะ มา-แอ โกยง ปือ พู-อิ เลอ-อูป
แยก ทาง กับ รอย มาก คน ปก

ปือ พู-อิ เออ-อิญ เลอ-อูป ฮละ เจอ-อูปมัว
มาก คน กลับ ปก ตอง ใบต้นมัว

โงง มะ โบง โปะ ปือ พู-อิ ฮา-ออก
บันได แม่ บันได ลุง มาก คน ขึ้น

ปือ พู-อิ ฮา-ออก โงง โบง ตา-อิบ ปละ
มาก คน ขึ้น เหยียบ บันได ถี่ ขึ้น

กยะ มะ กยะ เพือะ ปือ พู-อิ ฮา-ออก
ทาง แม่ ทาง พ่อ มาก คน เดิน

ปือ ปลา-ออ พู-อิ ลา-แอ ซา-แอ กยะ ปยา-อิม
มาก เปล้า คน เดิน สาย ทาง เดิม

ติ โยง โชม เจือ เปือ เลอล้ง
ยัง ไม่ จะ เชื้อ เยื่อ ข้าวหลาม

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ ลัก โบง เลอ 'ลอ-แอ
มี เปล้า เพื่อน เจาะ บันได งานแต่ง

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ บัญ กอ-แอ เลอเซช
มี เปล้า เพื่อน บันฝ้าย ด้าย เส้นเล็ก

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ เตช กอ-แอ เลอ ซา-อิญ
มี เปล้า เพื่อน แยก ฝ้าย ทำให้เป็นใจ

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ ตอ-แอ ฮตา-อิญ เลอโซก
มี เปล้า เพื่อน ตัด ทอผ้า ไม่ไฟที่ใส่
ฝ้ายที่ทอแล้ว

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ โวกตา-อิญ เลอเสียก
มี เปล้า เพื่อน เดินฝ้าย สลับกัน

โวก ตา-อิญ เลอเสียก แกน เวียกแอ
เดินฝ้าย สลับ ถัก ไล่ไก่

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ บิด ปอน เลอเคื้อะ
มี เปล่ำ เพื่อน ปิดทางน้ำ

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ เทื่อะ ปอน เลอ ฮา-แอ
มี เปล่ำ เพื่อน เหวียง กั๊บข้าว ปลาขาว

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ โตส โกง เลอ เสียง
มี เปล่ำ เพื่อน คำ กิน ข้าวคั่ว

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ เซียง โชม เลอ เมะ
มี เปล่ำ เพื่อน ตัด กิน อ้อย

เซียง โชม เทื่อง ฆั้ว เลอเมะ ตัวแอ
ตัด กิน ทั้ง ต้น อ้อย ไต้ไก่

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ รอบ ซอบ เมะ ตอน
มี เปล่ำ เพื่อน ประกอบพิธี จับให้แน่น

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ รอน โตะ ปอน เมือง
มี เปล่ำ เพื่อน เก็บ เนื้อ กั๊บข้าว แยก

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ เซียน เวียน ที เตะ
มี เปล่ำ เพื่อน รับ มัด หนึ่ง รอบ

กอ-แอ ปลา-ออ โพะ เออะ เลอ โพง
มี เปล่ำ เพื่อน ตกलगกัน คำพูด

เลอ โตส ละ เมะ ฟิน 닝 เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

ที่ โม-อัญ
หนึ่ง คำ

บทหยอกล้อ

เราได้ยินคำที่ดั่งาม

เสียงนกลีงเตี้ยกร้องที่กิวเขา สบห้วย เสียงนกร้องที่ดอยยาว

เสียงฟ้าร้องแฉวเมืองยวม ฟ้าร้องเพราะฝนตกในเดือนเก้า

เสียงร้องของช้างที่เมืองคำ

เราตื่นตื่นที่จะได้พบปะเพื่อน

เหมือนนกเงือกที่บินไปกินลูกไทรที่สูงอม

มีเพื่อนไปงานแต่งหรือเปล่า

มีเพื่อนปั่นฝ้ายเป็นด้ายเส้นเล็กหรือเปล่า

มีเพื่อนแยกฝ้ายออกเป็นใจหรือเปล่า

มีเพื่อนตัดไม้ไผ่ สำหรับทอผ้าหรือเปล่า

มีเพื่อนเดินฝ้ายหรือเปล่า

มีเพื่อนปิดทางน้ำ สำหรับหาปลา ไว้ทำกับข้าวหรือเปล่า

มีเพื่อนตำข้าวคั่วกินหรือเปล่า

มีเพื่อนตัดอ้อยกินหรือเปล่า

มีเพื่อนสำหรับไปประกอบพิธีกรรมหรือเปล่า

มีเพื่อนเก็บเนื้อ เก็บกับข้าวให้แขกหรือเปล่า

5.6 โบท เลอ กัธ (บทคำร้องแยก)

เอะ ฮมอง โม่-อัญ ณา-อิจ ซาอา-อิจ เลอออม
เรา ได้ยิน คำพูด ที่แน่นนอน

เอะ ฮมอง โม่-อัญ ตอม ซอม เลออัว
เรา ได้ยิน คำ ที่ ดี งาม

เยื่อม ซา-อิม เลียงเตียก เจียก โตสโกลง
ร้อง นก ซ่อนกชนิดหนึ่ง กิวเขา สบห้วย

เยื่อม ซา-อิม กาน โล โตส โม่ 'ลั้ง
ร้อง นก ลูก นกโล ดอย ยาว

เยื่อม ซา-อิม เซอหมั่ง คย้ง งวด โ'ระ
ร้อง นก ขุน ร้อง น้ำ ลึก

โซม เนอ-อุม เอะ เจือ เบือ เลอลั้ง
จะ จริง เรา เชื่อ เขื่อ ข้าวหลาม

โซม เนอ-อุม เอะ ตัง เอาะ ลั้งแซม
จะ จริง เรา แทน ไม้ ข้าวหลาม

พิน มัธ เกยอ-อิช โทะ โกะ เตะทิ
ได้ เป็น สาว น้อย ตัว คนเดียว

พิน มัธ เกยอ-อิช โทะ เลอพิ เตะ โ'นง
ได้ เป็น สาว น้อย เลือ เราคนเดียว

พิน มัธ เกยอ-อิช โทะ กาน เวียน มะ
ได้ เป็น สาว น้อย ลูก ติด แม่

พิน มัธ เกยอ-อิช โทะ กะ เวียน พุง
ได้ เป็น สาว น้อย ปลา วน วัง

เรอ-อูก มะ เตะ เตือ 'เยื่อ เมืองแวน
นำ แม่ เรา เชื่อ ยาสูบ เมืองแวน

เรอ-อูก เพือะ เตะ แลน ตอฮ แวนตา
นำ พ่อ เรา ไปดู สะท้อน แวนตา

ตอฮ ทา ตอฮ กวง 'ยวง เซอ งะ
สะท้อน กรอบ พระอาทิตย์ทรงกลด

เลอ บัญ ลั้งโตส เซอโหมย พลั้ง 'ลา
น้ำปิง ยาว มากด้วย หน่อไม้เฮียะ

โกลง 'ลา 'ลั้งเตือะ ฐา-ออก ฮละ โ'ระ
ห้วยลา ต้นน้ำ ท่ามกลาง ป่าหญ้ากก

ฮละ โ'ระ โกลง โทะ ดิ พู-อี่ ตอ-แอฮ
ใบ กก ห้วย เล็ก ยัง คน ตัด

ดิ พู-อี่ ตอ-แอฮ กัด ละ ซัด เบอ-อี่
ยัง คน ตัด รูด ให้ เลื่อ ปู

คู-อิช เลียก เลอซัย เลืออม มัธ พา-อุม
อยาก เข้า คัด เมื่อ เป็น ใจ

ซัย ทิ จุม โล-เอ ปอ โป-เอ เตะ
คัด หนึ่ง ชุด พอ ปู นอน เรา

ปั้ง อั้ง 'มา-แอ เมะ มัธแนฮ เฮอ-อีน
ถึง พุด กับ เธอ ก็ มาก ไป

ปั้ง เกยอ-อีน 'มา-แอ เมะ มัธแนฮ 'ลั้ง
ถือ กล่าว กับ เธอ ก็ ยาวไป

เกยอ-อิน ลวง เซอ โม-อิญ เมาะ กอ-แอ
กล่าว เรื่อง ดวงดาว ไม่ มี
ชญา-แอ

หาย

ตา-แอ ลวง พิญอ-แอ เมาะ กอ-แอ ลอจ
คำพูด เรื่อง คำข่อย ไม่ มี จบ

รอ-แอ สลัก เลอ ทิญ อา-อิม โนงก้าว
เลือก ที่ สำคัญ เมล็ด ลูกเดียว

ญัก อะะ เมอ-อิญ บลัว กัว โนง 'ยา
ยาก เรา นับ ละเอียด เม็ด ยา

เจียก ปอน ลัก โคยะ โตะ ซองา
เด็ด กิน ที่ ใหม่ น้ำแกง

เคียด โญะ ลัก ฮงา เลออา-อุม กา เฮลละ
ตัก น้ำ ทางที่ชอบ น้ำ ก่อน ผน

งอด ฮมอง ลัก 'ลั้ง-แอฮ เลอ อา-อุม
ฟัง ได้ยิน ที่ ดัง น้ำ
เตอ-แอฮ เจียก
ข้าม กัวเขา

ตอ-แอฮ เจียก 'ยวง โระ เลียก โตะ ทัม
ข้าม กัว บ้าน เฮาะ เข้า ใน ถ้ำ

ตอ-แอฮ เวียง โตะ ฮนัง ตอ ฮรัง ซา
ข้าม เมือง ลูกบัต สะท้อนแสง ไม้ผุ

ตอ-แอฮ เวียง โตะ บลัก โต สลัก จม
ข้าม เมือง ใน ถ้ำ สบน้ำ แม่แจ่ม

ลอด ละ เลอ ซอม แล่ล โบท
ไป ที่ คำร้อง บท

บทคำร้องแยก

เสียงนกเสียงเตี้ยกร้องอยู่ที่กัวเขา

เสียงลูกนกโลกร้องอยู่ที่ตอยยาว

เสียงนกขุนร้ออยู่ที่ร่อนน้ำลึก

จริงดังคำกล่าว

สาวน้อยคนเดียวกำลังคิดแม่

เหมือนดั่งปลาที่กำลังว่ายน้ำอยู่ในวังน้ำวน

พามาไปซื้อยาสูบที่เมืองแหวน

พาพ่อไปดูแวนตาที่มีกรอบสะท้อนดั่งพระอาทิตย์ทรงกลด

ข้ามลำน้ำปิงที่เต็มไปด้วยหน่อไม้เสียว

ข้ามลำห้วยลาที่เต็มไปด้วยป่าหญ้าาก

ไบกกตามลำห้วยเล็ก นำมาตัดทำเป็นเสื่อปูนอน

หากจะกล่าว ก็มีเรื่องราวมากมายบอกเล่าไม่รู้จบ
เราได้เลือกแต่สิ่งสำคัญ ดั่งเมล็ดลูกเดียวที่หายาก
ตั้งน้ำที่ต้องข้ามกัวเขา เข้าไปในถ้ำ เพื่อไปหาให้เธอดื่ม
ตั้งลูกปัดที่สะท้อนแสง ที่ต้องเข้าเมือง ขำมน้ำที่สบน้ำแม่แจ่ม เพื่อนำมาให้เธอ

เลขขอมแ่ล เลขเวือะ ภาคที่ 6
เลข ขอม ปัว เลข งะ (ขอสม่ครเล่น)

6.1 โบท ขอส กยะ (บทแผ้วถางทาง)

เอะ สมอง โม่-อีญ ฎา-อิจ ซา-อิจ เลอ ออม เอะ สมอง โม่-อีญ ตอม ขอม เลออั้ว
เรา ได้ยิน คำ พุด ที่ แท้จริง เรา ได้ยิน คำ กล่าว ดี งาม

เอะ เญือม กาม คุ-อิช ทิ เซอ ยวก เอะ เญือม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
เรา เมื่อ ใฝ่ฝัน อยาก อย่างหนักหนา เรา เมื่อ ความ ปรารถนา

ฮลา-ออง โม่ ฮลา-ออง มอ-อิจ ปอ-อิจ เทือก นอง เทือก ยูฑู เคือส ฟิน
สูง ดอย สูง ภูเขา เจอ รก ดง รก ป่า เลาะ ให้ได้
เลอ ฮอง
ให้โล่ง

เทือก กยะ เทือก โทยง เลอ เบือน โฆง โปยะ เทือก เบยะ เทือก เบยอ-อุม ขอส เซอ เพีย
รก ทาง รก รอย พัน ก้าน หญ้า รก เหล่า รก ป่า ถาง ให้ โล่ง

โฆม ขอส เซอ เพีย เฟลีย อาแลส ขอส วุด ขอส เียง เซอ เนียง เอาะกัต
จะ ถาง ให้ โล่ง หนุ่ม 7 คน ถาง แหวก ถาง ดิ่ง กิ่ง ไม้ หนาม

ขอส วุด ขอส วัต ปัด ลอ-แอ ๆ เคือส เตอ-อู บวก ขวง เซียน เลอลา-แอ
ถาง แหวก ถาง ข้าง ราบ โล่ง ๆ ให้ ไม้ แทะง ทำ เลี้ยน ดอกกง

เคือส เตอ-อู ฆะอ-อิช งา-แอ ปอ-แอ ฆู ลอง ลอน บวก กัต ฆะ กัว พิษ 'นา-แอ
ให้ ไม้ ผง เข้า ตา ปลิว เขม่าดำ หาก แทะง หนาม ก็ ค่อย บ่ง ค่อย ๆ

บวก เซียน เลอลา-แอ พิษ มา-แอ เตือส ยุส อา-อิง เลอปา-อิก โคย-อีญ โตส โกลง
แทะง เลี้ยน ดอกกง บ่ง ด้วย หนาม ปู ไว้ สะพาน ทุก สบ แม่น้ำ

ยุส ฆอม เลอโปง โคย-อีญ โนง ฆู-อิช ฆู-อิช โนง เทือง กยะ คิด เลอ โทย
ทำ กับ บันได ทุก ขอน ล้ม ลม ขอน ข้าม ทาง ตัด ให้ขาด

คิด นิง มอ-แอ แล แกล โดก ๆ คิด นิง พา ลัง ตัง เลอ งอง
ตัด ด้วย ขวาน แล หมด เกลี้ยง ตัด ด้วย เลือย แทะน พร้า

กอ แนน เมาะ มอม โคะ เชื้อะ ซอง
แข็ง จะ เท่าไร กิ่ง ไม้ แงะ

เลอง งอง โปย-อิจ บลั๊ก ลัก 'รุ้ง เเวี๋ยง
พรั่า ปัก ค้างคาว ฟัน ไม้แข็ง

กา-ออง ฆอม กยะ เฮอ-อู เซอ ปลัง เปอ-อู
ชุด ทั้ง ทาง เเดิน โล้ง บิน
บลั๊ก

เลอ พืด เทียน โจอ โบก อา-อึ้ง กยะ
จอบ เทียน โจอ ชุด ทาง ไป

ค้างคาว

เลอง งอง เจน ตะ ซอฮ กยะ เฮอ-อู
พรั่า สมัย ปู่ ถาง ทาง ไป

โฆม ซอฮ กยะ เฮอ-อู เทือก เลอ-อู ฆะลอ-อึ้ง
จะ ถาง ทาง ไป รก โชน (ชื่อแม่น้ำ)

โฆม ซอฮ กยะ เออ-อึ้ง เทือก ฆะลอ-อึ้ง ลัง
จะ ถาง ทาง กลับ รก ฆะลอ-อึ้ง ยาว

เซอ ปลัง เซอ เปลอ-อึ้ง กยะ เออ-อึ้ง ฆอ
โล้ง สว่าง ทาง กลับ รุ่ง

เซอ เพี้ย โลก ๆ โบกย เลอญม
สว่าง โล้ง ๆ ชุมชน เมืองยวม

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทแผ้วถางทาง

เมื่อเราปรารถนา เจอภูเขาหรือดอยสูง
มีป่ารก ทางรก เต็มไปด้วยหญ้าขึ้นรก
ต้องถางให้โล่ง โดยใช้ผู้ชาย 7 คน
ถางป่า แหวกทาง ดึงกิ่งไม้หนาม ทำให้ทางโล่ง
ไม่ให้เสี้ยนไม้มาตำเท้า ไม่ให้พงเขมาตำปลิวเข้าตา
หากเสี้ยนหนามตำก็จะคอยบ่งหนามออก
จะทำสะพานข้ามแม่น้ำ เอาขอนไม้มาทำบันได
ตัดขอนไม้ด้วยขวาน ตัดด้วยเลื่อยแทนมีดพรั่า
ต่อให้ไม้แข็งเพียงใด ก็จะทำทางให้เดินโล่ง
จะใช้พรั่า ใช้จอบ ชุดถางทาง
ให้เดินทางกลับเมืองยวมได้สะดวก

6.2 โบท คุ-อิฮ เอีย (บทปรารภนา)

เอะ ฮมอง โม่-อีญ ญา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ พูด ที่แท้จริง

เอะ ฮมอง โม่-อีญ ตอม ขอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ดีงาม

ญือม เอะ กาม คุ-อิฮ ทิ เซอ ยวก
เมื่อ เรา มีความ อยากร อย่างหนักหนา

เอะ ญือม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
เรา เมื่อ มีความ ปรารภนา

มัฮ เตอ-อุ คุ-อิฮ เอีย เลีย เซอ ณะ
ใช้ ไม่ ต้องการ เล่น ลวด คลี่คลาย

คุ-อิฮ เตอ-อุ เลอ งะ ละ เคอ เนอ-อิน
ปรารภนา ไม่ใช่ เล่น เพื่อ เป็น มาตรฐาน

เอะ คุ-อิฮ มัฮ เฮลละ ทิ มัฮ แพย
เรา อยากร เป็นเหมือน น้ำฝน และ เป็น ลูกเห็บ

เตอ-อุม นิง ปัง ชู-อี เจอ-อิจ แม ๆ
ตกลงมา ที่ ขวัญ หยด มา

เอะ คุ-อิฮ เตียต ๆ 'มา-แอ กะ แช
เรา อยากร พูดคุย กับ เธอ

เอะ คุ-อิฮ กอก แล่ 'มา-แอ เกยอ-อิฮ โทะ
เรา อยากร ร้องเพลง ขอ กับ สาวรอง (สาวน้อย)

เอะ คุ-อิฮ แส ๆ เยื่อม เปอจอก
เรา อยากร เฮ ๆ ร้องเหมือน นกชนิดหนึ่ง
(มีเสียงร้องดัง)

เอะ คุ-อิฮ ฮอก ๆ กยอก เลอสมัง
เรา อยากร ฮอก ๆ ร้องเหมือน นกเลอสมัง

กยอก เออ-อีญ ชิม ปัยัง เลอสมัง โชม เระ
ร้อง มา ได้ หลังคา นกเลอสมัง กิน ลูกไทร

เอะ คุ-อิฮ มัฮ แส ทิ มัฮ เขียก¹⁹²
เรา อยากร เป็น ผี และ เป็น เขียก

คุ-อิฮ รา-อุม เทีย มอนออ 'งอน เซอเงะ
อยากร ตอม ดอก หม่อน ตอนครึ่งวัน (เที่ยง) ตะวัน

คุ-อิฮ รา-อุม เทีย เกยะ เพือส เบยะ โรง
อยากร ตอม ดอกหอมแย้ หลังเก็บเกี่ยว แรก

ชวน เปยอ-อิฮ เทีย เบะ ทุ แมวัง
มองเห็น บาน ดอก ส้มปี้ ที่ดอย แมวัง

เจียก บา-อือ ทิ ช้าง ปอ รั้ง เฮอ-อุ
เด็ด ทัตหู หึ่ง แขนง พอ แสง การเดิน

ชวน เปยอ-อิฮ เทีย เงอ-อุ เรอ-อุก เฮอ-อุ
มองเห็น บาน ดอก ตอไม้ นำพา การเดิน

ชวน เปยอ-อิฮ เทีย พวง เลอ ยวง
มองเห็น บาน ดอก ไม้พวง เดิน/เที่ยว

ชวาง
ของเท้า

เออ-อีญ เปอ
มา เก็บ

¹⁹² ตัวเล็กรองจากผึ้ง

เปยอ-อีฮึ เทีย เลอ ฮมอง 'นอง 'ยวง อา-อีต
บาน ดอก พวงสีแดง ที่ป่าดง บ้าน เราอยู่

อะ เญีอม กาม คุ-อิฮึ ทิ เซอ ยวก
เรา เมื่อ ความ ต้องการ อย่างหนักหนา

อะ เญีอม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
เรา เมื่อ ความ ปรารถนา

คุ-อิฮึ ฟิม 'มา-แอะ เมะ เบียง เตะ ลอง
อยาก ย้อม/เคลือบ¹⁹³ กับ เธอ ฟัน เรา ให้ดำ

ฟิม เบียง เตะ ลอง เกยอ-อิฮึ มอง 'มา
ย้อม ฟัน เรา ดำ สาว ฝ้า ไร่

คุ-อิฮึ พัก 'มา-แอะ เมะ เลอชอง เตะ เพ-อีญ
อยาก ชัด/ล้าง กับ เธอ ฟัน เรา ขาว

พัก ชอง เตะ เพ-อีญ เลอฉีญ รัง เคอ-อิ
ล้าง ฟัน เรา ขาว ส่อง/ระยิบ แสงจันทร์
เลอ โตฮ
สบห้วย

ฟิม นิง โคะ กา-อง บลา-อง
ย้อม/เคลือบ ด้วย ควัน ไม้ ที่ขูด จากคอย

ฟิม นิง โคะ โลฮ โตฮ อา-อุม ยิก
ย้อม ด้วย ไม้ ที่ถอน สบห้วย (ชื่อลำห้วย)

ลอง เบียง ฟิม ปยา-อิม เลอ เงอ-อีต
ดำ ฟัน ย้อม เก่า/เดิม แปลกใจ

อา-อิม โคะ
เป็นเหมือนไม้ที่ยังดิบอยู่

ลอง เบียง ฟิม โคะ โคะ โบง แอ
ดำ ฟัน ย้อม ใหม่ ไม้ บันได ไก่

ลอง เบียง เกยอ-อิฮึ แล โปย-อิจ แง¹⁹⁴ โปก
ดำ ฟัน คนสาว ร้องเพลงขอ ปีก ตัวง/แมลง ผู้

อะ เญีอม กาม คุ-อิฮึ ทิ เซอ ยวก
เรา เมื่อ มีความ ต้องการ อย่างหนักหนา

คุ-อิฮึ โร-อิจ 'มา-แอะ เมะ โงง เตะ ชา
อยาก ชัด กับ เธอ เข้า/แช่ เรา ให้ขาว

โร-อิจ โงง เตะ ชา เซอ กุน ตา โคะยะ
ชัด เข้า/แช่ เรา ขาว เซอ กุน¹⁹⁵ ทาสี ใหม่

คุ-อิฮึ คอ-อิจ 'มา-แอะ เมะ นา เตะ บา-ออก
อยาก ล้าง กับ เธอ หน้า เรา ให้สะอาด

คอ-อิจ นา เตะ บา-ออก เคอ-อิ ฮา-ออก โรง
ล้าง หน้า เรา สะอาด พระจันทร์ ข้างขึ้น ใหม่

คุ-อิฮึ 'ลอก 'มา-แอะ เมะ รัง เญีอม เฮลละ
อยาก ผ่า กับ เธอ ไม้แช¹⁹⁶ ฤดู ผ่น

¹⁹³ สมัยเมื่อก่อน พ ศ 2500 หมู่สาวนิยมย้อม/เคลือบฟันให้เป็นสีดำ จะเคลือบ/ย้อมด้วยยางรากไม้ชนิดหนึ่ง จึงทำให้ฟันมีสีดำ ติดแน่น สวยงาม ระยิบ

¹⁹⁴ เป็นตัวด้วงหรือแมลงมีปีกสีเขียวสวยงาม

¹⁹⁵ ทำด้วยด้ายเส้น ทำให้เป็นวงกลมทาสีดำด้วยยางรัก เป็นเครื่องประดับน่องสำหรับผู้หญิง

¹⁹⁶ ใช้จุดไฟเพื่อสว่างในการเดินทางตอนกลางคืน

'ลอก รัง ญ่อม เฮละ ปัด เตะ บีน
ผ่า ไม้ไผ่ เมื่อ หน้าฝน ไหล บนดิน เขียว

คู-ฮือ เตอ-ฮือ 'มา-แอ เมะ เตียน ทิ โง่ง
อยาก จุด กับ เธอ เตียน หนึ่ง แห่ง/เล่ม

เตอ-ฮือ เตียน ทิ โง่ง ตอก อุง อัง
จุด เตียน หนึ่ง เล่ม ตัด/สว่าง

คู-ฮือ ตอ-แอส 'มา-แอ เมะ ปลอง ทิ ญื่อง
อยาก ตัด กับ เธอ ญ่าคา หนึ่ง เล่ม

ตอ-แอส ปลอง ทิ ญื่อง ฌียง ตา ฟัง
ตัด ญ่าคา หนึ่ง เล่ม ข้าง ท่า ฝั่ง

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน 닝 ฌ็อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทปรารณา

เมื่อเราปรารณา

มีคำพูดที่มั่นคง เชื่อถือได้ เหมือนเส้นลวดที่ไม่พันกัน

ไม่ได้ปรารณาเล่น ๆ เพื่อเป็นธรรมเนียม

เราอยากเป็นเหมือนน้ำฝนและลูกเห็บ ที่ตกลงมาหยดลงบนขวัญศิระชะ

เราอยากพูดคุยกับเธอ

เราอยากร้องเพลงขอกับเธอ เหมือนนกเปอจก

เราอยากร้องเพลงขอกับเธอ เหมือนเสียงนกเลอสมัง ที่กำลังกินลูกไทรอยู่ใต้หลังคา

เราอยากเป็นผึ้งและเป็นเขียด

อยากดมดอกหอมในตอนเที่ยงวัน

อยากดมดอกหอมแย้ หลังแรกเก็บเกี่ยว

มองเห็นดอกส้มปีบานที่ดอยแม่วัง เหมือนเห็นสาว ๆ ที่เราอยากก้าวเท้าเข้าไปหา

อยากให้เธอเด็ดดอกไม้ มาตัดหู เราจะได้เห็นเธอในยามค่ำคืน

มองเห็นดอกไม้บาน เราจะได้เดินเข้าไปหา

มองเห็นดอกไม้พวง เราอยากเดินเข้าไปเก็บ

เหมือนดอกไม้พวงสีแดงที่อยู่ใบบ้านเรา

เมื่อเราปรารณา

อยากเห็นรอยยิ้ม ฟันดำที่สวยงามของเธอ

อยากย้อมและเคลือบฟันของเธอด้วยควันไม้ที่มาจากดอยสบห้วย

ใช้ไม้โบบงแอ ย้อมให้ฟันดำ

เมื่อฟันเธอดำ ขับร้องเพลงขอ จะสวยระยิบระยับเหมือนปีกแมลงทับ

เมื่อเราปรารณา

อยากขีดขา ขัดแข้งของเธอให้ขาว แล้วใส่เชือกุนด้วยสีใหม่

อยากล้างหน้าเธอให้สะอาด ขาว เหมือนพระจันทร์ที่เพิ่งขึ้นใหม่
 อยากผ้าไหมแข่งกับเธอในฤดูฝน
 อยากจุดเทียนพุดคุยกับเธอในยามค่ำคืน
 อยากตัดหญ้าคา กับเธอที่ข้างท่าฝาง
 บอกกล่าวให้เธอที่เพลงร้อง

6.3 โบท คุ-อิฮ เลอ โตฮ (บทปรารณาพบเจอ)

อะ ฮมอง โม-อิญ ญา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม อะ ฮมอง โม-อิญ ตอม ชอม เลอ อัว
 เรา ได้ยิน คำ คำพูด ที่จริงจัง เรา ได้ยิน คำ กล่าว อย่างดีงาม

อะ เฌือม กาม คุ-อิฮ ทิ เซอ ยวก อะ เฌือม กาม ควก ทิ เซอ วิญ
 เรา เมื่อ มีความ ต้องการ อย่างหนักหนา เรา เมื่อ มีความ ปรารณา

อะ คุ-อิฮ เลอ โตฮ โยะ เลอ โตฮ อะ คุ-อิฮ เลอ พิบ โยะ เลอ พิบ
 เรา อยาก พบ เห็น พบปะ เรา อยาก พบปะ เห็น พบปะ/เจอเจอ

โตฮ โยะ เบล เจอ-อุบ เคือบ เลอจา-เอ พิบ โยะ เบล คยา-แอ นา-แอ ฆอม ของ
 พบ เห็น กำไล บรรจบ ชอบ กระดิ่ง พบปะ เห็น กำไล ทองคำ เจ้านาย ทั้งและ เจ้าขุน

โตฮ โยะ เลอ เฮฮ แซม โบก ชัง พิบ โยะ เลอเฮฮ เลอเวือะ กัง จอง
 พบ เห็น วันนี้ คนเมือง ชี่ ช้าง พบปะ เห็น วันนี้ เลอเวือะ กาง ร่ม

กัง จอง เซองา ตา นาม อับ นาม อับ พู ตา ฆะยอ-อุม ฮา ฆะ
 กาง ร่ม สีเขียว ทา สีเคลือบ สี เคลือบ หนา ทา เรียบ กว่า ยางรัก

อะ คุ-อิฮ เลอ โตฮ โยะ เลอ โตฮ โตฮ โยะ นิง เบยะ รุอ-อิจ เมะ คิม
 เรา อยาก พบ/เจอ เห็น พบ/เจอ พบ เห็น ที่ ป่าเหล่า ถอน เธอ ถั่ว

รุอ-อิจ คิม โพะ รัง โลก ปัง เคอ-อิ¹⁹⁷ โตฮ โยะ นิง เจียก ตอ-แอฮ เมะ ปลอง
 ถอน ถั่ว สุกเหลือง แปรคำ พระจันทร์ พบ เห็น ที่ กิวเขา ตัด/เกี่ยว เธอ หญ้าคา

โยะ เจียก เลอ ฮอง เมียง เมะ เคอ-อิ เปียง ตา-อิง โดก ๆ โบก มา-แอ เปียน
 เห็น ที่กิวเขา โลงแจ้ง ตัด เธอ ฟิน ตัด ก่อไฟ ไม่ก่อ กับ ไม่ก่อเล็ก

¹⁹⁷ โลกปังเค-อิ คือ พระจันทร์ขึ้นแปรคำ หรือแรมแปรคำ

คู-อิฮ เตะ เลี้ยก เปียน เซียน กยอง มอ-แอ
อยาก เรา เข้า เปลี่ยน หน้า ด้าม ขวาน

โตฮ โยะ นิง โลก ฆลอก เมะ เอาะ
พบ/เจอ เห็น ที่ หุบเขา ผ่า เธอ ไม้ไผ่

ฆลอก ฮมา เอาะ ชัง ละ ฆยัง โนก
ผ่า เส้นตอก ไม้ไผ่ สำหรับ ผ่าง เลี้ยงผี

เอะ คู-อิฮ เลอพิบ โยะ เลอพิบ
เรา อยาก พบปะ เห็น พบปะ

พิบ โยะ เซอ โฆยง แฆ เมะ คิส
พบ เห็น ที่สาละวิน ชัง เธอ เกลือ

แฆ คิส มู โ'ลง โยง วิชา-แอ (เคอเนอ-อิน)
ชัง เกลือ ชาว เรือ รู้ วิธี/วิชา

เลอ โตฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยี่ยม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทพรรณนาพบเจอ

เมื่อเราพรรณนา

เราอยากพบปะ เจอะเจอกับเธอ

พบเห็นกำไลทองคำของเจ้านายกับขุน

พบเห็นคนเมืองขี้ช้าง

พบเห็นคนเลอเวอะกางร่มเคลือบด้วยสีเขียว สีเคลือบหนา เรียบกว่าयरัก

เมื่อเราอยากพบเจอเธอ

พบเธอที่ป่าเหล่า เธอกำลังเก็บถั่วเหลืองสุกในคั้นแปดคำ

พบเธอเกี่ยวหญ้าคาที่กิวเขา

พบเธอตัดฟืนที่โล่งแจ้งบนกิวเขา

ตัดไม้ก่อ กับไม้ก่อเล็กมาทำฟืน

เราอยากช่วยเธอตัดฟืนด้วยด้ามขวาน

พบเธอผ่าไม้ไผ่ที่หุบเขา สำหรับทำที่วางของสำหรับเลี้ยงผี

เห็นเธอชั่งเกลืออยู่ที่สาละวิน

ชาวเรือที่ชั่งเกลือรู้ราคา

จะบอกกล่าวเธอที่บทร้อง

6.4 โบท กวน ชัง เลอ ฮลัก (บทลูกช้างชน)

เอะ ฮมอง โม-อีญู ฉา-อิจ ชา-อิจ เลอ ออม
เรา ได้ยิน คำ พูด ที่จริงจัง

เอะ ฮมอง โม-อีญู ตอม ขอม เลอ อัว
เรา ได้ยิน คำ กล่าว ที่ตั้งงาม

เอะ เญือม กาม คู-อิฮ ที เซอ ยวก
เรา เมื่อ ความต้องการ อย่างหนักหนา

เอะ เญือม กาม ควก ที เซอ วิญ
เรา เมื่อ ความ ปรารถนา

เซอבוד 'มา-แอ เอะ กะ ฮวด โนง
ติดตาม กับ เรา ปลา วายน้ำตาม ขอน/ไม้ซุง

เซอโบายง 'มา-แอ เอะ โอง เออ-อีญู เลียก
ร่วมเดิน กับ เรา ตัวต่อ กลับ เข้าหลุม/รัง

ปัง อัส ฮลา-อิต โชะ มา-อีญู ตะ มา-อีญู
ถึงเธอ จะว่า ยังหูหนวก หนัก อย่างหนักหนา

ปัง เมะ งา-อีญู โชะ งา เซอ งา
ถึงแม้ เธอ ยัง งมง่าย หนักหนา

ปัง มัส กวน แอ โกง เลอโกะ
ถึงแม้ ยังเป็น ลูก ไก่ จิก ข้าวสาร

เมะ ปัง กวน โตะ เซอ-อิน เลอเซอ
เธอ ถึงแม้ เด็ก มาก เล็ก ๆ

กวน แอ กวน ตัว ปัว เลอ-อิฮ โคฮ
ลูก ไก่ ลูก นกขวา ขอ ลง จิก

ปัว 'ลั้ง เลอ-อิฮ โคฮ โนง โม-อิจ กลอง
ขอ ยัง ลง จิก เมล็ด รำข้าว ตำ

มัส 'ลั้ง กวน กย้ง เพอ-อิ๊ก 'ลั้ง โกง
เป็น อยู่ ลูก นกกก ผีก อยู่ ร้อง

โกง กวน กย้ง จัว บลัว เลอเลาะ
ร้อง ลูก นกกก อ่อน ละเอียด เสียง

มัส 'ลั้ง กวน โลก เพอ-อิ๊ก 'ลั้ง เยื่อม
เป็น อยู่ ลูก นกโหลก ผีก อยู่ ร้อง

เยื่อม กวน โลก งา-อีญู ฮมา-อีญู ฮมอง กยะ
ร้อง ลูก นกโหลก งมง่าย ถาม ได้ยิน ทาง

ติ โยง ลัก ฐ้อ กยะ 'มา-แอ โกอง
ยังไม่ รู้ ที่ แยก ทาง และ รอย

ติ โยง ลัก โตฮ โกลง 'มา-แอ งวด
ยังไม่ รู้ ที่ บรรจบ/สบ ห้วย และ เทว

ติ โยง ลัก โตฮ โกลง โชม คอ-อิจ
ยังไม่ รู้ ที่ บรรจบ/สบ ห้วย จะ ล้างหน้า

ติ โยง ลัก ลอ-อิจ กยะ โชม เซอ-อู
ยังไม่ รู้ ที่ ลื่นสุด ทาง จะ ไป

มัส 'ลั้ง กวน มอ-อูก แอฮ 'ลั้ง ตัง
ยัง เหมือน ลูก วัว เอา อยู่ ต่าง

แอฮ 'ลั้ง ตัง นา-ออก ฮา-ออก บลา-ออง โชะ
เอา อยู่ ต่าง/บรรทุกเต็ม ขึ้น ดอย จับ
ยังต้องฝึกบรรทุกของหนักขึ้นเขาสูง

มัธ 'ลัษ กวน ชัง แอฮ 'ลัษ ขอน
ยังเหมือน อยู่ ลูก ช้าง เอา อยู่ สอน

แอฮ 'ลัษ ขอน โหะ โตะ คา-อ นิบ
ยังเอา อยู่ สอน เจ็บ ใน คอก หนึบ

กวน ชัง เลอสลัก กัก เลอ พลัว
ลูก ช้าง ชน กิ่ง งวง

กวน มัว เลอ ยุม ชิมเลอเยื่อะ
ลูก กระตัง แม่น้ำยวม อ่อนแอ

กวน เมอ-อูก เลอ ปูน ดิ โยง โสง
ลูก วั ล่าพูน ยังไม่ รั้ โรง

กวน ชัง เซอ โหฺยง ดิ โยง ตา
ลูก ช้าง สาละวิน ยังไม่ รั้จัก ท่า (ท่าข้าม)

แอฮ 'ลัษ พู-อี เพอ-อี๊ก ออม เลอ ออม
เอา อยู่ คน สั่งสอน

แอฮ 'ลัษ พู-อี ตอม อัว เลอ อัว
เอา อยู่ คน แนะนำ (ต้องให้คนแนะนำ)

แอฮ 'ลัษ เซอ ฆือ นิง โม-อีญ จอก
เอา อยู่ ชี้นะ ที่ คำ สอน

แอฮ 'ลัษ เซอ ตอก นิง กาม เหยียง
ต้อนรับ อยู่ การสอน ที่ ความ ฉลาด

เซอ ฆือ ฮา-ออก บลา-ออง ชัง เซอ กัยก
ฝึกสอน ขึ้น เขา ช้าง สีแดง

เซอ ฆือ เกอ-อี ปัยก จัก ลา-แอ ลอง
ฝึกสอน เดินตาม ที่ลาดชัน กวาง ลาย ดำ

เคือฮ มัธ เลอ ปิญ บยิญ เลอ-อิฮ โ'ลง
ให้ เป็นเหมือน แม่น้ำปิง เทียมกัน การล่อง เรือ

เคือฮ มัธ เซอ โหฺยง บยิญ เลอ-อิฮ แป
ให้ เป็นเหมือน สาละวิน เทียมกัน การล่อง แพ

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทลูกช้างชน

เมื่อเราปรารถนา

ให้ติดตามเราเหมือนปลาที่ว่ายน้ำตามขอนไม้ซุง
ร่วมเดินกับเราเหมือนตัวต่อที่เดินตามกันเวลากลับรัง
ถึงแม้ว่าเธอยังไม่รู้ เหมือนคนหูหนวกตาบอด
ถึงเธอจะคิดว่าเธอโง่ งามาย หนักหนา
ถึงเธอจะเป็นเด็กตัวเล็ก เหมือนลูกไก่จิกข้าวสาร
ถึงเธอจะเป็นเด็กเหมือนลูกนกที่กำลังฝึกร้อง
ถึงเธอจะเป็นเด็กเหมือนลูกนกโหลกที่ร้องถามหาทาง
ยังไมรู้ทางแยก หรือทิศทางจะไปทางไหน

ยังไม่รู้ทางบรรจบ ห้วยและเหว
ยังไม่รู้จักห้วยที่ใช้ล้างหน้า
ยังไม่รู้ที่สิ้นสุดทาง
ยังเหมือนลูกวัวที่ต้องฝึกให้บรรทุกของหนัก ขึ้นเขาสูง
ยังเหมือนลูกช้างที่ต้องได้รับการสอน
ยังต้องสอนหนักเหมือนลูกช้างที่ถูกฝึกอยู่ในคอกหนีบ
ยังเหมือนลูกกระทิงที่แม่ยอมสุภาพอ่อนแอ
ยังเหมือนลูกวัวที่ยังไม่รู้จักคอก
ยังเหมือนลูกช้างสาละวินที่ยังไม่รู้จักข้ามน้ำ
ยังต้องให้คนสั่งสอน คอยแนะนำ
ยังต้องฝึกให้ช้างได้ขึ้นเขา
ฝึกกวางลายดำให้เดินในที่ลาดชัน
ให้เร็วเหมือนเรือที่แล่นอยู่ในแม่น้ำปิง
ให้เร็วเหมือนแพที่ล่องในแม่น้ำสาละวิน
บอกกล่าวเธอที่บทร้อง

เลขชอมแ่ล เลขเวือะ ภาคที่ 7
 เลข อม ตัว เออ-อีญุ เคะ (คำพูดใส่ / กลับไปหา)

7.1 โบท ปีน เสมะ 'มา-แอ แตบ (บทเหยียบไรกับหมัด)

ด้ย เมือน โม่-อีญุ แคย-อิจ ยุส ตะเน ด้ย เมือน โม่-อีญุ เบย ชอม ตะเนนด
 ถ้ำ เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด ถ้ำ เหมือน คำ พุด อย่างดีงาม

ป็น เสมะ 'มา-แอ แตบ ชัน โอ ละ ลอ งะ เลขโง ชัน โอ เตือน
 เหยียบ ไร กับ หมัด ตั้งใจ ไม่ ทิ้ง งาดอย งาขาว ตั้งใจ ไม่ ทิ้ง

ด้ย พู-อี ทุ-อี เตือน รัก เยื่อม เยื่อม เคะ เลขฮอก กอก เญือะ สมอง
 ถ้ำ คน เอามา/ชิง ทั้ง/ปล่อย ร้อง (ร้อง)ให้ ร้องให้ ตาม (คำสั่ง) เรียก ไม่ ได้ยิน
 เคะ
 ตามหา

ป็น เทือก ชวง เฮอ-อุ เคะ เป่อ เคะ เซอ โรบ 'รอ-แอส เตะ เวือน นิงฮมา
 เหยียบ ฝ่าเท้า ไป ตาม ตามหา รวม นิ้ว มือ มัด ด้วย ตอก

เฮอ-อุ เคะ ดอ เตอ-อุก 'ลอ-อิจ โตะ ลอง เฮอ-อุ เคะ กลอง ปอน ซา เลข ฮอง
 ไป เอา สายคาด สาน เครื่องเขานชนิดหนึ่ง ไป หา ด้วย กิน ชาว/ใส
 แทนหนาม

เฮอ-อุ เคะ โพง เป่อ-อุก 'ลอก เลขทิญ เฮอ-อุ เคะ ฮา-อือ เฟือม บิญ เลอ เซอ
 ไป หา หน่อ หัก ฝ่า ใหญ่ ๆ ไป หา ย่อม เคี้ยว เท่า ๆ กัน (เส้นฝ้ายเท่า ๆ กัน)

เฮอ-อุ ฮา-ออก เคะ เมะ บลา-อง ฮลา-อง โคะ ฮา-ออก เคะ บิญญา พา-อุม เญาะ เลข โ'ละ
 ไป ขึ้น หา เธอ คอย สูง ไม่ ขึ้น หา ตรงใจ ไม่ หยุดยั้ง

เลอ-อิช เอะ เคะ เมะ ฌื่อ โชะ ลอน เลอ-อิช เคะ บิญญา โกะ เญาะ โชะ มา-อีญุ
 ลง เรา หา เธอ ชัน เจ็บ มาก ลง หา ตรง ตัว ไม่ เหนื่อย

เฮอ-อุ ด้ว เคะ เมะ ทุ ลา-แอส 'ลั้ง ด้ว ทุ เซอ ตา-อิด 'มา-แอ เฟือะ เกียก
 ไป ใต้ หา เธอ คอย ลาด ยาว ใต้ คอย เชื่อมต่อ กับ ลิง ค่าง

ด้ว ฑู เลอ เสี่ยง กวน เกี่ยง ลอง

ไต่ คอย ชับซ้อน ลุก ค่าง ดำ

เทื่อง เจี่ยง เลอ ฮอง 'มา-แอ ตอง เนะ

ข้าม กิวเขา โลง กับ หึ่งห้อย

เทื่อง 'นอง เซอ เกอ-อิจ 'มา-แอ เลอ-อิจ

ข้าม ดง เขตหวงห้าม กับ หมู

โพส เบลอ-อิน เฮลละระ เซอ 'นะ 'นอง ทีญ

ถูก เม็ดฝน ฝนใหญ่ ท่ามกลาง ดง หลวง
(คอยที่นับถือ)

เฮอ-อิน

มาก

โกส เออ-อิญ ฑู ทีญ เพ-อิญ ตา-แอส โพลก

ลุก กลับ คอยหลวง ชาว เห็นถอบ

เฮอ-อุ กยะ โตะ โลก เลอโซก ฮละ มิ

ไป ทาง ใน หุบเขา ทับซ้อน ไบสน

ฮละ มิ เดอ-อุม ตัง รั้ง เลอ แจฮ

ไบสน เพิ่งอก ต้นกล้า แสงสว่าง ฆ่าซึกแล้ว

ทำเป็นมัด

ด้ว ฑู ฐา-ออก ปลอง ฮลอง เลอ'นะ

ไต่ คอย ท่ามกลาง ภูเขา เย็น น้ำค้าง

ด้ว ฑู กอ-แอ ซะ เลอ ลา-อิ้ง ระ กา-อิ้อ

ไต่ เขา มี ไม้ก่อ ท่ามกลาง ใหญ่ ลม

ด้ว ฑู กอ-แอ โดก ฐา-อิบ เลอฮา

ไต่ คอย มี ไม้ไผ่ ี่ ปล้อง

ด้ว ฑู กอ-แอ 'ลา เฮรอ-อิ เลอซอง

ไต่ คอย มี ไม้เหี้ยะ บาง ช้อ

บิฮ เรอ-อุก ฟี 'ล้ง ลอ ฮรั้ง เบอ-อิ

ตัด เอามา ยาว ให้สำหรับ เป่า ี่

บิฮ เรอ-อุก ฟี เฮรอ-อิ ละ เบอ-อิ ปลา-อิ้ง

ตัด เอ มา บาง สำหรับ ี่ เป่า

เฮอ-อุ ฮา-ออก เคะ เมะ บลา-ออง 'รอง 'รอง

ไป ขึ้น หา เธอ คอย (ช้อคอย)

เฮอ-ออก บรา-คอง 'รอง'รอง บยอง กรอฮ

ขึ้น คอย (ช้อคอย) ม้า กีบ

เลอ-อิฮ เอะ เคะ เมะ ฌือ เงียง เงียง

ลง เรา หา เธอ ัน สั้น สั้น

เตียง

คี่

เลอ-อิฮ ฌือ เงียง เงียง ซ้ง เงียง เตะ

ลง ัน สั้น สั้น ซ้าง สั้น งวงซ้าง

เตือะ ปา-อิญ เลอ พลัว 'ญัว เลอ อา-อิฮ

เอื้อมมือ จับ งวง สั้น น้ำมัน

เตือะ ปา-อิญ ฮา-อิ๊ก กลา-อุม ฆา-อุม

เอื้อม จับ ผมมวย มวย จะหลุด

ฆลาวต ฆอม ปิญ คยา-แอ นา-แอ โบยก

หลุด กับ ปั้น ทอง ใน ถนน

เซอ ฆลาวต

แต่ยังไม่หลุด

เลอ-อิม

เที้ยว

เพ-อีญ เตะ เพ-อีญ ขวง กวน มัว ลอง
ขาว มือ ขาว เท้า ลูก กระทั่ง ดำ

ซา มา-อีฮ ซา โอ-อีญ เกยอ-อิฮ กวน โปะะ
ขาว จมูก ขาว ปาก สาว ลูก พ่อตา

เซอ เจอ-อี ขวง ทูจ เซอ กัยก ขวง โวง
สีเหลือง เท้า นก สีแดง เท้า นกโวง

เลอ เลอ-อุจ ขวง ชัง เลอ เลอ-อุจ ขวง บยอจ
เรียบ เท้า ช้าง เรียบ เท้า ม้า

เออ-อีญ เลอ-อีฮ โฆง 'มา เซอเร โคะ โซง
กลับ ลง สันเขา ไร่ มาก ต้น ข้าวฟ่าง

เซอ-อีต แลน เลอ-ปอ-แอ เตีย ฆอ-แอ โคะ
เก็บ ชม งา บาง แตกกิ่ง ไม้

เลอ-อิฮ เออ-อีญ โฆง นอ-แอ เกย-อิฮ ออ พุ
ลง กลับ สันเขา เล็ก สาว พี่ น้อง

โยะ แซม เตื่อะ แอฮ อาแลฮ เญื่อะ
เห็น คนเมือง ขุน แม่แอบ เจ็ด หลังคาเรือน

ฉมา-อิม คุ-อีฮ ปุก โน่ง โลง แมอ-อา-อ
ห้วงหา อยาก ผูก คนเดียว แถว แม่อา-อ
(ชื่อแม่น้ำ)

แตม เรอ-อุก ทิ โฆง ไคยง เลอเลอ-อีญ
ตี เอา หนึ่ง แห่ง เหล็ก เครื่องปั่นฝ้าย

เพ-อีญ ฮวด มะ เลอ 'นะ ตอก เกลอ-อุม
ขาว เพราะ ตาม แม่ น้ำค้ำ เหมือน หนา

ซา นิง เตือม คอ-อิจ เลอ อา-อุม
ขาว เพราะ ฟัง ล้าง น้ำ

ฮอ-อิจ โรง

มา แรก

เฮฮ ฮม้ง ตัว โน่ง กก โรง 'ระะ

ถนอม ใต้ เตี้ยว กิ่ง แรก ไทร

เฮฮ ฮม้ง เลอ-อิฮ โฆง โฆง กอ-แอ ซะ

ถนอม ลง เขียบ สันเขา มี ไม้ก่อ

โยะ โฆง เทีย เปอ-อีต 'นุ้ม เซอ-อีต แลน

เห็น ก้านดอก เต็ด ก้ม เก็บ ดู

เลอ-อิฮ เออ-อีญ โฆง โคะ โมะ ทูเทีย

ลง กลับ สันเขา พัก เกลือ ชื่อของเคเรือ

เออ-อีญ เลอ-อิฮ โฆง 'มา เซอ เน โคะ แตฮ

กลับ ลง สัน มาก ไม้ก่อ

ฉมา-อิม คุ-อีฮ ปุก ฌื่อต จา-ออ ฮิม โคง

ห้วงหา อยาก ผูก ญาติ ชาว ริม โขง

โยะ โรฮ ทิ ฌื่ออะ เลอเวือะ แกฮ

เห็น เหมือนกัน หนึ่ง บ้าน เลอเวือะ ได้ เป็น

แตม

ตี

เลอ โดฮ ละ ฆะ ฟิน นิง เขียม

บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทเหี้ยมไรกับหมัด

เหมือนคำกล่าว ไม่ตั้งใจเหี้ยมไรกับหมัด

ไม่ตั้งใจตัดงาดอย งาขาวทั้ง

ถ้ามีคนเอามาทั้ง ปล่อยให้ร้องไห้ ก็จะตามหา

ไปหาหน่อไม้ผ่าให้เป็นชิ้นใหญ่ ๆ

ไปหาข่าที่มีเส้นฝ้ายเท่า ๆ กัน สำหรับใส่หมาก

ไปหาไม้ที่ดอยสูง ๆ

แม้จะมีสิ่งใดมาขวาง ก็จะไปหาเธอ

แม้ดอยจะสูงชันแค่ไหน ก็จะไปหาเธออย่างไม่เหน็ดเหนื่อย

แม้จะต้องไต่ดอยไปในทางที่มีลิง ค่าง หรือทิวเขาอันซับซ้อน

แม้จะต้องข้ามดงป่าที่หวงห้าม ฝ่าฝูงหมูป่า

แม้ฝนจะตกหนักท่ามกลางดงหลวง ไปในทางที่มีหุบเขาซับซ้อน

แม้จะต้องผ่านดอย ท่ามกลางที่มีน้ำค้ำปกคลุมห้วยค้ำอันหนาวเย็น

ไต่เขาที่มีไม้ก่อดันใหญ่ ไม้ไผ่ตากลี้ ๆ ไม้เหี้ยะซ้อบาง จะตัดนำมาเป่าเป็นปี เพื่อขึ้นไปหาเธอที่

ดอย 'ร่อง' ร่อง พาเธอกลับมาด้วยม้าที่มีกีบคู่ จะคอยดูแลและจับเธอไว้

เหมือนจับวงช้างที่มีน้ำมันลื่น เหมือนจับมวยผมที่ไม่ยอมให้หลุดมือ

มือและเท้าของเธอขาว เหมือนหยดน้ำค้าง

เราจะถนอมเธอไม่ให้มีกิ่งไม้มาเกี่ยว

กลับลงมาในที่ที่มีไร่ข้าว

อยากผูกญาติกับเธอ เหมือนอยู่ในบ้านเลอเวีอะเดียวกัน

บอกให้เธอที่บ่ร้อง

7.2 โบท ชา-อิม แกส โซ-อิจ (บทนกผิวปาก)

กอ-อิจ จั้ว เกอ ซะ ตอฮ โคย-อึญ โม่
แดด อ่อน ตอนเช้า ส่อง ทุก ยอดเขา

ตอฮ โคย-อึญ โม่ ฮลา-ออง บลา-ออง
ระยิบ ทุก ยอดเขา สูง ดอย
เซอ โม่
หิน

เตอ-อุม แปน เทีย โทย ปอ-แอ โคย-อึญ
มา เป็น ดอก จั้ว ปลิว ทุก
เจียก
กิวเขา

ปอ-แอ โคย-อึญ เจียก โวะระ โชะ บา-อึง
ปลิว ทุก กิวเขา ลี๊ก แร่ง พัด
กา-อือ
ลม

เตอ-อุม แปน ละ เมะ ชา-อิม แกส โซ-อิจ
มา เป็น ให้ เธอ นก เป็น ผิวปาก/ร้อง

โซ-อิจ นึง เลอ อา-อุม งา-อุม เมะ เคียด
ผิวปาก/ร้อง ที่ รินน้ำ นั่ง เธอ ตัก

เตอ-อุม แปน ละ เมะ โว-อิจ แกส วา-แอ
มา เป็น ให้ เธอ โว-อิจ ที่ ร้อง เป็น

วา-แอ กัง เลอโพละ เจียก เมะ พ็อม
ร้องที่ พุ่ม ใบพลู เต็ด เธอ เคี้ยว

เจียก เพ็อม ทิ 'ลอก ฮละ ตอก โกง
เต็ด เคี้ยว หนึ่ง ซีก ใบ เหมือน โกง¹⁹⁸

เจียก เพ็อม เกอโปง โฆง ปู คาม
เต็ด เคี้ยว นอกบ้าน ก้าน ใบพลู คำ

เจียก เพ็อม พิ แณฮ แจส ฮมา-อิม กลัง
หยิก เคี้ยว ใบที่ ฉีก/ขาด ฉีก เล็บ เขี้ยว

เจียก เพ็อม พิ รัง โลก ปัง เคอ-อิ
เต็ด เคี้ยว ใบแก่ แปดคำ พระจันทร์

โดฮ โตะ แอบ เจียะ เปียะ ซอง ซอง
ใส่ ใน กระปุก ไทใหญ่ เปิดโชว์

โดฮ โตะ แอบ ลอง โปง ทอง ญึง
ใส่ ใน กระปุก ลีดำ เหมาะสม ย่อม กะเหรียง

เตอ-อุม แปน ละ เมะ กย้ง แกส โกง
มา เป็น ให้ เธอ นกกก ช่าง ร้อง

โกง นึง พู-อิจ บลั้ง กย้ง เซอ เกอ-อิ
ร้อง ที่ ยอด ต้นบลั้ง นกกก ลี เหลือง

โกง นึง พู-อิจ เตอ-อิ โคะ เซอ-อิ 'ยวง
ร้อง ที่ ปลาย ต้นเตอ-อิ ไม้ ช่าง หมูบ้าน

โกง นึง พู-อิจ พวง เลอ เทือบ 'ยวง ฆอ
ร้อง ที่ ปลาย ต้นพวง ตรงข้าม บ้าน รุ่ง

โกง นึง พู-อิจ เขื่อะ เลอ เทือบ ญื่อะ
ร้อง ที่ ปลาย ต้นมะเตื่อ ตรงข้าม บ้าน
ตา-อึญ
ทอนผ้า

โกง นึง พู-อิจ กยา-อึญ เลอ เทือบ ตา-อึญ
ร้อง ที่ ปลาย ต้นไม้แดง ตรงข้าม ที่ทอนผ้า
แชน
คนเมือง

¹⁹⁸ ใบพลูที่สูงจากพื้นก้านยาวใบแหลม

เตอ-อุม แปน ละ เมะ โลก แกย เยื่อม
มา เป็น ให้ เธอ นกโหลก ช่าง ร้อง

เยื่อม พู-อิจ เลอທີม ญีม เซอ หลอ-แอ
ร้อง ปลาย ต้นเลอທີม ขวน คึดถึง

เยื่อม พู-อิจ เลอ ลอ-แอ ปอ-แอ เลอ เลาะ
ร้อง ที่ปลาย ต้นมะขาม ปลิว/ลมพัด เสียง

เยื่อม นิง พู-อิจ เอาะ ณะ เลอเลอ-อิน
ร้อง ที่ ปลาย ต้นไม้ ไม่ หยุดยั้ง

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทนกผิวปาก

แดดอ่อนตอนเช้าส่องยอดเขา
เป็นดอกจิวปลิวอยู่ทุกกิวเขา
ลมแรงพัดดอกจิวปลิวทุกกิวเขาลึก
ใหนักมาผิวปากร้อง เหมือนตัวเรา
เราจะมาเป็นนกร้องเมื่อเธอกำลังนั่งตักน้ำ
มาเป็นนกร้องทักทายให้เธอ
เราจะมาเป็นนกร้องที่พุ่มใบพลู ขณะที่เธอกำลังเด็ดใบพลู
เด็ดใบพลูเคี้ยวหนึ่งซีก เคี้ยวใบพลูอยู่นอกห้องบนบ้าน
เคี้ยวใบพลูที่มีลายคล้ายเล็บเหยี่ยว
เด็ดเคี้ยวใบแก่ที่เหลือ ซีกหนึ่ง เหมือนซีกพระจันทร์แปดคำ
ถ้าใบพลูนั้นใส่ในกระปุกสีดำ มันจะเหมาะสมกับข่ามกะเหรียงที่เธอใส่
มาเป็นนกกกสีเหลืองร้องเพลงอยู่บนยอดบลัง
ร้องที่ปลายไม้ข้างหมู่บ้านสูง ๆ ที่ป้องกันลม
ร้องที่ปลายต้นพวง ตรงข้ามกับบ้านเธอ
ร้องที่ปลายต้นมะเดื่อ ตรงข้ามบ้านที่ทอผ้า
ร้องที่ปลายต้นไม้แดงตรงข้ามที่ทอผ้า
มาเป็นนกโหลกช่างร้องให้เธอ
ร้องที่ปลายต้นเลอທີม ทำให้คิดถึง
ร้องที่ปลายต้นมะขามให้เสียงปลิวไปตามลม
ร้องที่ปลายต้นไม้ไผ่อย่างไม่หยุด
บอกให้เธอที่บทร้อง

7.3 โบท โวส เญื่อะ (บทสร้างบ้าน)

ด้ย เมื่อน โม่-อีญุ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้ย เมื่อน โม่-อีญุ เบย แรบ เซอ อัว
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่แน่นอน

ด้ย โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เรา มา อย่างจริงจัง

กอม เคือส เลอโกะ โยะ โคะ จับ
อย่า ให้ นกเขา ไม่มี ต้นไม้ เกาะ

จับ นิง โคะ โทยส เซอ โฆยส ฮัด ฮละ
เกาะ ที่ ต้นไม้ โทยส ขณะเมื่อ ปลอดภัย

กอม เคือส พา มะ โยะ เญื่อะ จวด
อย่า ให้ ลูกเขย แม่ ไม่ บ้าน จอด/พัก

จวด นิง เญื่อะ'ญู จู จะ ฮลอง
จอด/พัก ที่ ศาลาพิธีกรรม อาศัย เต่าไฟ เย็น
เต่าไฟที่ไม่มีใครได้ก่อไฟ

จวด เญื่อะ ปัยัง ปลอง เมาะ ฮมอง เฮละ
จอด/พัก บ้าน มุง หญ้าคา ไม่ ได้ยิน ผนตก

เคือส จวด เญื่อะ โกะ กวน โปะ ระ
ให้ พัก บ้าน ตัวเธอเอง ลูก พ่อตาใหญ่

เคือส จวด เญื่อะ มะ ฆัซ กยะ ทีญู
ให้ พัก บ้าน แม่ แยก ทาง หลวง

จวด เญื่อะ เวือส ฆยา-แอส ขวง เลอ เลอ-อุง
พัก บ้าน กว้าง ระเบียบ ที่ พื้นราบ

เคือส จวด เญื่อะ มะ เียยิก ระ นา-อีญู
ให้ พัก บ้าน แม่ พี่ชาย น้องสาวสามี

ชวน ปลา-อีสิ กอก กลอม แซม ปอกา
มองเห็น ตะกล้า ที่แบก คนเมือง พ่อค้า

ยุส อา-อึง เลอ อา เซอลา เญื่อะ จวด
สร้าง ไว้ สองหลัง ศาลา บ้าน พัก

ยุส อา-อึง โปะ โกลงโฮง ตามนวด
สร้าง ไว้ ริม ห้วยโรง ตำรวจ

ยุส อา-อึง เฌียง ควด เญื่อะ จวด ฆอ
สร้าง ไว้ ข้าง ปาดง บ้าน พัก รุ่ง/เฮอ

ยุส อา-อึง กา-อีญู บลา-ออง เญื่อะ ฮลา-ออง
สร้าง ไว้ หัว ดอย บ้าน สูง

เญื่อะ จวด โคย-อีญู นา ปอกา โกละ
บ้าน พัก ทุก น้ำ/เมื่อ พ่อค้า กลองกบ

โคม

ขนาดความสูง

เคือส จวด โคย-อีญู ฆะ ปอกา โมง
ให้ พัก ทุก คน พ่อค้า ฆ้อง

ด้ย โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

ลัษ อา-อิง 'รอง ญีอะ ลวย เชื้อะซอง
ถาก ไว้ เสา บ้าน แกน ไม้แงะ

รอน อา-อิง ปละปลอง เซอ ปยา-เอ เรอ-อุม ๆ
เหลา ไว้ ไม้เนื้อแข็ง หญ้าคา ขนาดพอดี

โวส อา-อิง กา เอะ ญีอะ เมะ ระ
สร้าง ไว้ ก่อน เรา บ้าน เรอ หลังใหญ่

ยุส ญีอะ เมะ ระ ฮลา-อง เ่นอ-อุก โจก
สร้าง บ้าน เรอ ใหญ่ สูง ชื่อ เจาะ

ตา-อิก อา-อิง กา เอะ ฆยะ เมะ ฮลา-อง
แขวน ไว้ ก่อน เรา ฆยะ¹⁹⁹ เรอ สูง

ตา-อิก ฆยะ เมะ ฮลา-อง ลอง เลองงา-อ
แขวน ฆยะ บ้านเรอ ให้สูง ดำ เขม่าควันไฟ

เลอโบส กา เอะ 'รอง เมะ โซง
ตั้งเสาไว้ ก่อน เรา เสา บ้านเรอ ยืน/ตั้ง

เลอโบส 'รอง โรง โซง เลอกา
ตั้ง เสา เอก ให้ยืน ก่อน

เลอโดส ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทสร้างบ้าน

ถ้าเหมือนคำกล่าว

เมื่อตัวเราเสนอตัวให้

อย่าให้หนักเขาไม่มีต้นไม้เกาะ

เกาะที่ต้นโกยส เมื่อไม่มีใบ

จะไม่ให้ลูกเขย ไม่มีที่ปักอาศัย

จะไม่ให้ไปอยู่ที่ศาลาพิธีกรรม

จะไม่ให้ไปอยู่บ้านมุงหลังคา

จะให้ไปอยู่บ้านเจ้าสาว หลังใหญ่

จะให้ปักบ้านแม่ยาย

ให้ปักบ้านที่มีระเบียบ จะได้มองเห็นพ่อค้า แม่ค้าหาบเร่เข้ามา

จะสร้างบ้านปักไว้สองหลัง

จะสร้างไว้ที่ริมห้วย กับริมที่พักตำรวจ ข้างป่าดง

จะสร้างบ้านสูงไว้ที่หัวดอย

จะสร้างบ้านปักให้พ่อค้ากลงกบเข้ามาปักได้

ถ้าตัวเรามา จะถากเสาบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง เตรียมหญ้าคาให้พอดี

สร้างไว้ก่อนที่เรอจะย้ายเข้ามา

¹⁹⁹ คือหิ้ง ชั้นวางของบนเตาไฟ เพื่อที่จะให้แห้ง

จะสร้างบ้านหลังใหญ่มีชื่อสูง
แขวนหิ้งบนเตาไฟให้สูง ตั้งเสาเอกไว้ให้สูง
บอกไว้ให้เธอที่บร้อง

7.4 โบท มอก 'มา (บทพินไร่)

อะ เญียม โม-อีญ แคย-อิจ ยุส ตะ เน
เรา เมื่อมี คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

อะ เญียม โม-อีญ เบย แรบ เซอ อัว
เรา เมื่อมี คำ กล่าว ที่แน่นอน

แรรน พา-อุม นิง อะ ณะะ พิน เฮะ
ขยัน ใจ ที่ เรา ไม่ ได้ เสียตาย

แรรน เปละ นิง อะ ณะะ พิน อา-อิด
ขยัน ไต ที่ เรา ไม่ ได้ อยู่หนึ่ง

มอก อา-อิ่ง กา อะ 'มา เมะ เวือฮ
พิน ไร่ ก่อน เรา ไร่ เธอ กว้าง

มอก 'มา เมะ เวือฮ 'ญือฮ เลอ เลอ-อุง
พิน ไร่ เธอ กว้าง ว่าง/พิน พื้นที่ราบ

มอก 'มา เพยะ เฮลล-อุง เลอ เลอ-อุง
พิน ไร่ ป่า อุดม พื้นที่ราบ
อา-อิจ ชัง
ข้าง นอน

มอก 'เนอ-อุม นิง โกลง โทง นิง ทุ
พิน จาก ที่ ห้วย ถึง ที่ ยอดดอย

โทง ละ ทุ ทีญ พิญ โลก เวือฮ
ถึง บน ดอย ใหญ่ ทั้ง หุบเขา กว้าง

มอก 'มา ฌ็ียง โกลง ฌ็อม-อุม โซง เบ-อีญ
พิน ไร่ ข้าง ห้วย ปลูก ข้าวฟ่าง ชาว

ฌ็อม-อุม อา-อิ่ง โซง เบ-อีญ ร็ญ เพืออะ
ปลูก ไร่ ข้าวฟ่าง ชาว รบกวาน ลิง
ปา-อือ
หม่น

ยุส ตัว กา-อีญ จา-อือ เคียด อะ โญะ
ทำ รวงริน หัว น้ำตก ตัก เรา ต้ม

เคียด โญะ เซงออม เลอโลก ตอม ตัว
ตัก ต้ม น้ำใส กะโหลก ไข่ นกขวา

เลอโลก ตอม ตัว กัว เซอเอียก
กะโหลก ไข่ นกขวา ค่อย สะพาย

เซอเอียก เมื่อน ตอม กยอม เซอ 'มะ
สะพาย เหมือน ไข่ คลอน จะแตก

มอก 'มา ฌ็ียง กยะ เลอ เซอ-อุง โคะ เค
พิน ไร่ ข้าง ทาง มากมาย ด้วยไม้ตัดกิ่ง

จับ โคย-อีญ โคะ เค เล เลอโพง
มาเกาะ ทุกต้น ไม้ตัดกิ่ง นกแก้ว ที่พูดได้

เออ-อีญ จับ โคย-อีญ โซง โวง 'มา-แอ ทุ-อิจ
มา เกาะ ทุก ต้น นกโวง และ นกทุ-อิจ

เซอ เกอ-อี ชาว ทู-อิจ เซอกยัก ชาว โวง มอก 'มา เฌียง กยะ เฌอ-อุม 'ลอคคาม
เหลื่อง ตีน นกทู-อิจ แดง ตีน นกโวง ฟัน ไร่ ข้าง ทาง ปลุก ดอกดาวเรือง

พี ลา-แอ พี เลอ-อิม เจียก บรา-อือ เทีย มอก 'มา เฌียง กยะ เฌอ-อุม เซอพิ
ผู้ที่ เดิน/ผ่าน ผู้ที่ เดินเทียว เต็ด ทัดหู ดอก ฟัน ไร่ ริม ทาง ปลุก ลูกเต๋อย

กวน โตะ เลอเซช มัก เปช ซา-อิบ เฌืออะ ตา-อือ นิง ทู เลอดู เฌืออะ พยอม
เด็ก ตัว น้อย ๆ มักจะ เก็บ กิน กระท่อม ทำหลังคา ที่ ยอดดอย เทียบเท่า บ้าน ไม้
(อย่างดี)

เฌืออะ ตา-อือ ปยัง โขยบ เลือ โอบ เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิง เยื่อม
กระท่อม ทำหลังคา ไม้ไผ่ฝาสองซีก ดีกว่า อบหลวง บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง
แจม
แม่น้ำแม่แจ่ม

บทฟันไร่

เราดีใจเมื่อเห็นเธอมา มีกำลังใจ อยู่หนึ่งไม่ได้ ต้องขยันทำงานอย่างหนัก
จะฟันไร่ เตรียมไว้ก่อนที่เธอจะมา
จะฟันไร่จากบนดอยจนถึงที่ราบให้กว้าง
จะฟันไร่ไปถึงที่ราบ ที่ข้างนอน
จะฟันไร่จากบนดอยใหญ่ ทั้งหุบเขากว้าง
จะฟันไร่ไว้ข้างห้วย ไว้ปลุกข้าวฟ่าง
ปลุกข้าวฟ่างขาวทั้งไร่ จะมีลิ่งน้ำเงินมากิน มารบกวาน
จะทำรางรินน้ำตก เอาไว้ตัดต้ม
จะฟันไร่ที่ข้างทาง เพราะมีกิ่งไม้เยอะ
นกแก้วจะมาเกาะกิ่งไม้ มีเสียงเจ็ยแจ้ว
นกโวง และนกทู-อิจ ก็จะมาเกาะกิ่งไม้ด้วยเช่นกัน
นกทู-อิจ ตีนเหลื่อง นกโวงตีนแดง
จะฟันไร่ที่ข้างทาง ไว้ปลุกดอกดาวเรือง
คนที่เดินผ่าน จะเด็ดดอกไม้ไว้ทัดหู
จะฟันไร่ที่ข้างทาง ไว้ปลุกข้าวเต๋อย
เด็กเล็ก ๆ มักจะเก็บกิน
กระท่อมที่ยอดดอยของเธอ หลังใหญ่ ทำด้วยไม้อย่างดี

กระท่อมไม้ไผ่ผ่าสองซีก ดีกว่าหน้าผาที่อบหลวง
บอกให้เธอได้ยินที่เพลงร้อง

7.5 โบท เลอ ซิ่ง (บทรอกอย)

ด้ฮ เมื่อน โม่-อีญ แคย-อิจ ยุส ตะเน
ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้ฮ เมื่อน โม่-อีญ เบย ขอม ตะแนด
ถ้า เหมือน คำ พูด อย่างดีงาม

เงื่อม โกะ เอะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
เมื่อ ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

เงื่อม โกะ เอะ ฮอ-อิจ ทิ เซอจุม
เมื่อ ตัว เรา มาถึง หนึ่ง คณะ

เตอ-อุม เตอ-อู กยะ เวีย ฮญ้ง เลอ ฮญ้ง
มา ไม่ ทาง เว้น

ฮอ-อิจ เตอ-อู กยะ ตัง 'มา-แอ ญ้ง แล่ง
มา ไม่ ทาง ต่าง กับ กะเหรียงแดง

เตอ-อุม กยะ เลอ พิม เลอ ญ-อิด ทิม ออ-แอ
มา ทาง สวน เต็มไปด้วย สุข สัมเกลี้ยง

เตอ-อุม กยะ โบยก ลอ-แอ ปอ-แอ พา ตอง
มา ทาง ถนน เดิน ปลิว ผ้า ตอง

ปอ-แอ พา ตอง แพ แกย โขมเป็ง
ปลิว ผ้า ตอง แพ ช่าง เหมาะสม

พา ตอง ดอก คาม ซีด นาม ญอม
ผ้า ตอง ดอกดาวเรือง ชูบ น้ำ สีย้อม

ด้ฮ ฮอ-อิจ โตะ โบยก ตอ โอก ขวน
ถ้า มาถึง ใน กลางบ้าน วัง ออก ส่องดู

ตอ โอก เลอ ยวน กวน 'มา-แอ มะ
วัง ออก ทอยย ลูก กับ แม่

ด้ฮ ฮอ-อิจ กยะ กยา-ออ เลอ ซิ่ง ตา-ออ ซัด
ถ้า มา ทาง ยุ่งข้าว รอ ส่ง เสื่อ

ซิ่ง ตา-ออ ซัด อวน ละ กวน ญ
รอ ส่ง เสื่อ อวน ให้ ลูก แยก

ซิ่ง ตา-ออ ซัด พู ละ ญ ฮอ-อิจ
รอ ส่ง เสื่อ หนา ให้ แยก ที่มา

ด้ฮ ฮอ-อิจ ขวง โบยะ เลอ โสงะ ลอง เบียง
ถ้า มา ชายคา บอก คำ ฟัน

ด้ฮ ฮอ-อิจ เกอ ตะ โทง อา-อิง โบง
ถ้า มา หน้าบ้าน ตั้ง ไว้ บันได

โทง อา-อิง โบง ฮา-ออก เลอดีดี มวกลัง
ตั้ง ไว้ บันได ขึ้น หน้าผาก กระทิง

เลอ โบข โบง จาม ณาะ 'ลู'ลส
ตั้ง บันได พาด ไม่ โคลงเคลง

ยวก ขวง เลอ-อุม คยา-แอ ปั้น 'นา-แอ โบง
ยก เท้า เลอ-อุม ทอง เขยิบ ค่อย ๆ บันได

ปิ่น โป่ง ตา-อับ ปละ ตึก เ่น ๆ
เหยียบ บันได ถี่ ชี้

ปิ่น ที เลอ 'ลัก มัก โอ คาม
เหยียบ หนึ่ง ชี้ มักจะ ไม่ รับน้ำหนัก

ด้ย ฮอ-อิจ เกอ โป่ง ลา-แอส อา-อิ่ง ชัด
ถ้า มาถึง นอกบ้าน คลี่/ปู ไว้ เสื่อ
เชอ เกอ-อิด
ขอบบ้าน

ลา-แอส อา-อิ่ง ชัด 'ลอ-อิจ ลอ-อิจ
คลี่/ปู ไว้ เสื่อ หวาย สุด

ด้ย ฮอ-อิจ เกอ โป่ง โปฮ เลอ เวือะ
ถ้า มาถึง นอกบ้าน เปิด ประตู

เลอ เวือะ ซอง เฮลลอ-อิจ ตอน เซอ แก
ประตู ปิด ด้วยเหล็ก แน่น กลอน

เตอ-อุม โปฮ พูแพ (เซอ) แก นิ่ง นัก
มา เปิด หมุน ใส่กลอน ด้วย นาก

แก นิ่ง นัก ลอง เลอ ฮอง เียบบ ๆ
ใส่กลอน ด้วย นาก ต้า ปิดสนิท

เลอ เวือะ ซอง โคะ 'ลอ-แอส โกละ
ประตู ปิด ทำด้วยไม้ ดั่งเหมือน กลองกบ
เวียง
เมือง

ฮอ-อิจ โตะ เลอ เวือะ เตือะ เลอ โฟง
มาถึง ใน ประตู เริ่ม พุด/ทักทาย

ฮอ-อิจ เกอ เลอ นา-อัญ ฮมา-อัญ ฮมอง
มาถึง ใน บ้าน งาม ได้ยิน
ฮอ-อิจ
การเดินทางมาถึง

ฮมา-อัญ ฮมอง เซอ ลอ-อิจ ฮอ-อิจ
งาม ได้ยิน ถ้วนทั่ว ถึง
กวน โตะ
ลูก เด็ก

ฮมา-อัญ ฮมอง โคย-อัญ โขะ โตะ เลอ เซฮ
งาม ได้ยิน ทุก คน เด็ก น้อย ๆ

ด้ย โกะ เอะ เตอ-อุม ที เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เรา มาถึง อย่างแท้จริง

ด้ย เตอ-อุม นิ่ง กยอก ปอก แอส โชม
ถ้า มาถึง ที่ หิ้ง ตักข้าว เอง กิน

กอ-แอ โตะ เซอ ออส ตอฮ แอส ปอน
มี เนื้อ แห้ง แกะ เอง กิน

ตอฮ ปอน พี มา-อิ ที ซา-อิจ ระบุ
แกะ กิน อันที่ ดี หนึ่ง ขึ้น ใหญ่

เตอ-อุม งา-อุม เลอโจะ โปะ 'มา-แอ พา
มา นิ่ง ร่วมกัน พ้อตา กับ เซย

เตอ-อุม งา-อุม เลอเส็ก เยียก 'มา-แอ
มา นิ่ง สลับ ทีเซย กับ
เชือก
น้องเซย

เลอ โดฮ ละ เมะ ฟิน นิ่ง เยียม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บทรอกอย

ถ้าเหมือนคำกล่าว

เมื่อตัวเรามา

เรามาทางที่คนเดิน ไม่ได้มาทางอ้อมหรือทางลัด

ไม่ได้มาตามทางที่คนอื่นหรือคนกะเหรียงแดงมา

เดินตามทางในสวนที่เต็มไปด้วยส้มเกลี้ยงสุก

เดินทางมาตามหมู่บ้าน ที่มีผ้าคาดหัว (ผ้าตอง) ปลิวสะบัด

ผ้าที่คาดหัว ปลิวสะบัด สวยงาม เหมาะสมกับเรา

ลวดลายของผ้า เป็นลายดอกดาวเรือง

ถ้าคนหนุ่มมาถึงหมู่บ้าน ให้วิ่งออกมาดู ปู่เสื้อรอต้อนรับ

เมื่อแขกมาถึงชายคา จะมีรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ

ถ้ามาถึงหน้าบ้าน ให้วางบันไดไม้ให้คลอนแคลน สำหรับคู่บ่าวสาว

ให้ก้าวขึ้นบันไดอย่างช้า ๆ

ถ้ามีแขกมาถึง ให้ปู่เสื้อหวยรอนหน้าประตูบ้าน หรือหน้าประตูห้อง

ถ้ามาถึงนอกบ้าน ให้เปิดประตู ที่มีกลอนเหล็ก เปิดกลอนหมุน มีเสียงดังเหมือนเสียงกลองกบ

เมื่อมาถึง จะถามสารทุกข์สุกดิบของทุกคนทั้งคนเฒ่าและเด็กเล็ก

ถ้ามาถึงก็ให้ตักข้าวกินเอง ไม่ต้องเกรงใจ มีไม้ปลาย่างอยู่ใต้หิ้ง

มีเนื้อแห้งย่างกิน แกะกินอันที่ตี

ให้มานั่งร่วมวงกับพ่อตา ลูกเขย สลับกับพี่เขย น้องเขย

จะบอกกล่าวให้เธอฟังที่เพลงร้อง

7.6 โบท มอก เพี้ย มอก เปยอ-อุม (บททำกับดัก)

ด้อย เมื่อน โม-อีญ แคย-อิจ ยุษ ตะเน

ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่ชะตากำหนด

ด้อย เมื่อน โม-อีญ เบย แรบ เซอ อ้าว

ถ้า เหมือน คำ กล่าว ที่แน่นอน

ด้อย โกะ เอะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เรา มา อย่าง แท้จริง

เตอ-อุม เตอ-อู เอะ มอก เพี้ย ชา-ออง

มา ไม่ เรา ฟัน กับดัก เบา

ฆา-ออ

ท่อน

มอก เพี้ย ชา-ออง ฆา-ออ ปลา-ออ เปลียง ๆ

ฟัน ไม่กับดัก เบา ท่อน วางเปล่า

เตอ-อุม ยุษ เพี้ย เกอ-อุม โคย-อีญ เ่นอ-อุม

มา ทำ กับดัก ตอกไว้ ทุก โคนต้น

โคะ

ไม้

เคือส เกยอ-อิ กวน โนะ เรอ-อุก โปะ ปอน
ให้ กับดักลูก ลูก โนะ²⁰⁰ เอามาให้ พ่อตา กิน

เรอ-อุก โปะ ปอน ญีม ซีม เซอ อัง
เอามาให้ พ่อตา กิน อร่อย อ่อน กระตุง

ยุส เพียย ทิ ดู จู เ่นอ-อุม อัว
ทำ กับดัก หนึ่ง ที่ ติด โคนตัน ไม้้อ้ว

เกยอ-อิ กวน ตัว โปก เลอ โมก ตา-อิน
กับดักได้ ลูก นกขวา ตัวผู้
กา-อีญ
หัว

เกยอ-อิ กวน กลัง ฎา-อีญ เลอ โวง ทิ เตือะ
กับดักได้ ลูก เขี้ยว ฝาย หนึ่ง คีบ

เกยอ-อิ กวน พู เพือะ เซอ ตะ ทิ ตอป
กับดักได้ ลูก ตะพาบ หาง หนึ่ง วา

ดัส โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ
ถ้า ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

เลอ 'มัก เขียน เรอ-อุบ โปะ ควด เพือะ
ลำบาก หนัก แห และ ยาก เหวี่ยงแห

เพือะ เรอ-อุบ พุง ปอม เลอฮา-แอ ลอง
ทอด แห วังน้ำ ปอม ปลาขาว หัว

เตอ-อุม เออ-อีญ มอกลี ตี มอก เปยอ-อุม
มา กลับ ทำ ที่ดักปลา

กา-อีญ
ดำ

มอก เปยอ-อุม ทิ โลง โลงง เฮอ-อิน กะ
ทำ ที่ดักปลา หนึ่ง ที่ หัวย มาก ปลา

เคือส เกยอ-อิ ฟี ระบุ เรอ-อุก มะ เกอ-อีฮ
ให้ ได้ ปลาที่ ใหญ่ เอามา แม่ แง

เกอ-อีฮ ๆ เญืออก ๆ เตืออก เลอเสียง
แกง ตำพริกปลา คั่ว ข้าวคั่ว

ติด โจง ดอ-แอ มะ ตอม เลอฮา-แอ
ติด ริม ปาก แม่ ไข่ ปลาขาว

พา-อีต โจง 'งา-แอ โปะ เลอ โมะ ปลา-แอ
แซบ ริม ตา พ่อตา กลิ่น เหล้า
ญีม
อร่อย

เตอ-อุม เญือม เพือฮ เบยะ เซอเกะ เรอ-อุก
มา เมื่อ เสร็จ งานไร่ รวบรวม เอามา
ซา-อิม
นก

กะ เรอ-อุก เซอ ตา-อิม กวน ซา-อิม
รวบรวม เอามา แก้วตัว ลูก นก
แซม
คนเมือง

กะ เรอ-อุก ทิ ฆือ กวน ยือ เยือม
รวบรวม เอามา หนึ่ง ฆือ ลูก นกยือ ร้อง

²⁰⁰ หนูขนาดเล็กปากแหลม

เคือฮ เซือก เลอ เคะ มอนพี ระ

ให้ น่องเขย คนเล็ก เล่นตัวใหญ่

เคือฮ เซือก เซอ 'นะ มอนพี เต-เอาะ

ให้ น่องเขย คนกลาง เล่นตัวเล็ก

ด้อย โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

เตอ-อุม 'มา-แอ แกย กลอม เซอนัด บาน กัง

มา ด้วย คล่องแคล่ว แยก ปั้น บ้าน กัง

เซอนัด โนง เฮลอ-อิจ ยุม ยุส ซัง

ปั้น ลูก เหล็ก ตาย ทำให้ ช้าง

เซอนัด โนง คัง ยุม ยุส เพือฮ

ปั้น ลูก ครั้ง ตาย ทำให้ หมูป่า

โวก เรอ-อุก นิง เกลอ-อิบ เซอนัด

สพะย เอามา ที่ ไล่ ปั้น

เซอนัด ปอง ออ-แอ กลอม กอ-แอ โนญต

ปั้น ปล้อง อ้อย แยก มี ยศ

เดอ-อิบ งอน

แบน ค้ำ

ด้อย โกะ อะ เตอ-อุม ทิ เซอ ตอ-อิจ

ถ้า ตัว เรา มา อย่างแท้จริง

อะ เตอ-อุม เฮอ-อู เอีย ทิ เฮอ-อู โป-อัญญ

เรา มา ไป เทียว และ ไป ยิง

เฮอ-อู เอีย นิง โฆง โฆง โป-อัญญ มัว

ไป เทียว ที่ สันเขา ยืน ยิง กระทิง

โฆง โป-อัญญ เลอ อัว มัว ฮา-อุม โฆละ

ยืน ยิง สาม กระทิง อาบ โคลน/บวก

เฮอ-อู เอีย นิง โลก โทก โป-อัญญ แกย

ไป เทียว ที่ หุบเขา ตัก ยิง เสี่ยงผา

โทก โป-อัญญ อาแลส แกย เพือม โบย-อิจ

ตัก ยิง เจ็ดตัว เสี่ยงผา เล็ม/กิน ใบพริก

โป-อัญญ มัว เซอ กัยก เลอ 'มัก เซียน โตะ

ยิง กระทิง แดง ลำบาก หนัก เนื้อ

โป-อัญญ โตส อา-อุม โระ โตะ ปอน เมือง

ยิง สบห้วย อา-อุม โระ เนื้อ กิน บ้านเมือง

ด้อย ยุม ยุส เลอ-อิจ โล-เอ เรอ-อุก ฮวัง

ถ้า ตาย ทำให้ หมู ตัด เอามา เขี้ยว

ด้อย ยุม ยุส ซัง โล-เอ เรอ-อุก โพลก

ถ้า ตาย ทำให้ ช้าง ตัด เอามา งา

โล-เอ เรอ-อุก พี โญก ละ โพลก บา-อื้อ

ตัด เอามา อันดี สำหรับ ทำงา ต่างหู

ด้อย ฮอ-อิจ กะ ปัยก ทัก โคะ กลอม

ถ้า มาถึง ที่ ลาดชั้น ทาก ไม้ แยก/หาม

ด้อย ฮอ-อิจ เญือะ กยะ เฮอ-อิจ ปละโตะ

ถ้า ถึง บ้าน ญาติ ปาด ปั้นเนื้อ

ปละโตะ โป-อัญญ พา ฎา-อิบ ปละ โบง

ปั้นเนื้อ ยิง ลูกเขย นับ ชี บันได

ปิ่น โตะ เจี้ยก โอง เตียบ โบง เญื่อะ
เท่า เนื้อ หยิก ตัวต่อ ทั่วทุก บันได บ้าน

เซอมัง ทอช เกลอ-อิบ มัว เตอ-อิบ
เซอมัง/ซุน รับส่วน ขาหน้า กระทิง แบน
เ'รอ-อุง
เขา/เขาสัตว์

ทอช เซอ อัง กับ ซับ ฌอ-อิน โกลง
รับ/เอา กระตุก คาง ้วย

ควด โซม พี นะ มะ 'มา-แอ โปะ
อยาก กิน ของ เปรี๊ยว แม่ยาย กับ พ่อตา

ทุ-อี เรอ-อุก เลอ งอง เค เลอดี
ไป เอามา มีด/พร้า ตัดกิ่ง มะแขว่น

เลอดี กา-อีญู จา-อีอ ติม เลอ งอ-อีต
มะแขว่น หัว น้ำตก สุก พอดี

เมาะ ติม เลอ งอ-อีต เตอ-อุม เซอ-อีต เรอ-อุก
พอ สุก พอดี ถึง เก็บ เอามา

เซอ-อีต เรอ-อุก ทิ ทอง ปอง เออ-อีญู 'มา-แอ
เก็บ เอามา หนึ่ง ย่าม ถึง กลับ ด้วย

เปฮ เรอ-อุก เปลอ-อิ แปะ ขวง เลอ คา-ออก
เก็บ เอามา ผล มะม่วง ที่เชิง เขา

เปฮ เรอ-อุก เปลอ-อิ กา-ออก ขวง เลอ เลอ-อุง
เก็บ เอามา ผล มะกอก ที่ ชายพื้นราบ

เลอ โดฮ ละ มะ ฟิน นิง เยื่อม
บอกกล่าว ให้ เธอ ที่ บท ร้อง

บททำกับดัก

ถ้าเหมือนคำกล่าว

ถ้าตัวเราได้มาจริง ๆ

เราจะไม่ฟันท่อนไม้เบา ๆ มาทำกับดักหนู

เราจะทำกับดัก ตอกไว้ที่โคนต้นไม้

ดักหนูได้ จะเอาไปให้พ่อตาทานอย่างเอร็ดอร่อย

เราจะทำกับดัก ติดกับต้นไม้อ้ว

กับดักนกขวาตัวผู้

กับดักลูกเหยี่ยวยาวหนึ่งคืบ

กับดักลูกตะพาบมีหางยาวหนึ่งวา

ถ้าตัวเรามา เราจะเหยียงแหหาปลา

ทอดแหปลาขาวที่วังน้ำปอม

เราจะทำที่ดักปลา ที่ทำให้ได้ปลา มาก ๆ และได้ปลาตัวใหญ่

ให้แม่เอาไปแกง ตำน้าพริกปลาคว่ำ
ให้พ่อตาแกล้มเหล้าอย่างเอร็ดอร่อย
เมื่อเสร็จจากงานไร่ เราจะไปดักลูกนกเก้าตัว
ให้น้องเขยคนเล็กเล่นตัวใหญ่ ให้น้องเขยคนกลางเล่นตัวเล็ก
ถ้าตัวเรามา
เราจะแบกปืน สะพายที่ไหล่ มาอย่างคล่องแคล่ว
ใช้ลูกปืนเหล็ก ยิ่งให้ช่างตาย
ใช้ลูกปืนครึ่ง ยิ่งให้หมู่ป่าตาย
ถ้าตัวเรามา
เราจะไปเที่ยวยิงกระทิงที่สันเขา
เราจะยิงกระทิงสามตัวที่กำลังอาบโคลน
เราจะไปเที่ยวยิงเสียดผา
ดักยิงเสียดผาที่กำลังเล็มใบพริกให้ได้เจ็ดตัว
ยิงกระทิงแดงให้ได้เนื้อกลับมา
ถ้าเรายิงหมู่ป่า เราจะตัดเขี้ยวหมูกลับมา
ถ้าเรายิงช่าง เราจะตัดงาช้างกลับมา สำหรับทำต่างหูให้เธอ
ถ้ามาถึงบ้าน เราจะแบ่งปันเนื้อให้กับญาติ ๆ ลูกเขย
แม้จะแบ่งได้ชิ้นเล็ก ก็แบ่งให้ได้ทุกบันไดบ้าน
จะแบ่งขาหน้า เขาสัตว์ ของกระทิงให้เซอม่้ง
ถ้าพ่อตาแม่ยายอยากกินของเปรี้ยว
เราจะเอามีดพร้าไปตัดกิ่ง ลูกมะแขวนสุกที่หัวน้ำตก
เราจะเก็บผลมะม่วงที่เชิงเขา
เก็บผลมะกอกที่พื้นราบ
บอกกล่าวให้เธอฟังที่เพลงร้อง

บทที่ 7 คุณค่าและความสำคัญของเลอซอมแม'ลที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวเลอเวีอะ

จากการบันทึกและรวบรวมบทกวีเลอซอมแม'ล ของชาวเลอเวีอะทั้ง 7 ภาค รวม 45 บท โดยผ่านการวิเคราะห์ความหมายโดยรวม สามารถชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของเลอซอมแม'ล ที่แฝงไปด้วยแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวเลอเวีอะ จาริต ประเพณี รวมทั้งการทำมาหากิน สามารถจำแนกได้เป็นหัวข้อ ดังนี้

1. ลักษณะนิสัยและบทบาทชาย - หญิงของชาวเลอเวีอะ จากความหมายของเลอซอมแม'ล ชี้ให้เห็นลักษณะนิสัยของชาวเลอเวีอะว่า ชาวเลอเวีอะเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ต้อนรับและดูแลแขกที่มาหาที่บ้านอย่างดีด้วยอาหารและเหล้า ถ้ามถึงสารทุกข์สุขดิบเสมือนเป็นพี่น้อง ญาติเดียวกัน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของฝ่ายชาย เช่น ต้องเป็นผู้ที่แข็งแรง มีความสามารถในการทำมาหากิน เป็นผู้นำของครอบครัว เป็นเสาหลักของบ้าน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้ที่มีความสามารถในการดูแลและปกป้องฝ่ายหญิงหรือภรรยา ส่วนบทบาทของฝ่ายหญิง จะเป็นผู้ที่สามารถดูแลพ่อแม่ของฝ่ายชายได้ ช่วยสามีทำไร่ ทำข้าว ทำอาหาร ต้มเหล้า สำหรับคนในบ้าน และต้อนรับแขก รวมทั้งเลี้ยงลูกและทอเสื้อผ้าสำหรับคนในบ้าน

2. หลักการใช้ชีวิต หลักการครองเรือน แสดงถึงลักษณะการปฏิบัติตัวโดยเฉพาะฝ่ายหญิง เมื่อไปอยู่ที่บ้านสามี ปรากฏใน **ภาคที่ 3 ภาคไปทำงาน หรือไปค้าขาย** เมื่อสามีไม่อยู่ขอให้ภรรยา เป็นผู้ดูแลบ้าน ให้ดูแลแม่ของสามีอย่างดี หุงข้าว ทำอาหารให้แม่สามีกิน ต้มเหล้าให้แขกของพ่อสามีดื่ม ให้ขยันช่วยพ่อแม่สามีทำไร่ ห้ามกินข้าวร่วมถาดเดียวกันกับคนอื่น หรือนอนหมอนหรือเสื่อเดียวกันกับคนอื่น เพราะจะถือว่าผิดผี ทำให้เกิดเคราะห์ร้าย นอกจากนี้ยังได้พูดถึงการปฏิบัติตัวของฝ่ายชาย เมื่อออกไปค้าขาย หรือออกไปอยู่ต่างบ้านต่างเมือง เช่น จะทำตัวอ่อนน้อม ไม่เก่งกล้าเกินหน้าเกินตาใคร จะไม่เป็นขេยของคนเมือง จะไม่ปล่อยผมยาวเหมือนคนไทยใหญ่ ไม่ตัดผมสั้นหรือโกนผมเหมือนพระ จะไม่ไปอยู่บนพื้นราบ จะไม่ทำพินให้ขาวเหมือนแสงจันทร์ จะไม่ถอดต่างหูที่ใส่ วัสดุต่างหูจะได้ไม่เล็กหรือตันเหมือนคนพม่า

3. จาริต ประเพณี จากเนื้อหาเลอซอมแม'ล ทั้ง 7 ภาค ได้แสดงให้เห็นแนวปฏิบัติตามจาริต ประเพณี โดยเฉพาะจาริตในการแต่งงาน และในงานศพ สามารถแยกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

3.1) การแต่งงาน เลอซอมแม'ลที่แสดงให้เห็นพิธีงานแต่งงานที่ชัดเจน คือ **ภาคที่ 1 ความอยาก ความปรารถนา ความใฝ่ฝัน ในบทที่ 6 บทเตรียมงาน** ที่กล่าวถึงการเตรียมงานจัดงานแต่งงาน กล่าวคือ การจัดเตรียมหาอาหารสำหรับเลี้ยงแขกที่จะมางาน เนื้อควาย เนื้อหมู เหล้า ฤกษ์ดีที่เหมาะสมสำหรับวันแต่งงาน วันอังคาร ให้ถือเป็นวันที่ต้องรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ เพื่อบอกกล่าวก่อนแต่งงาน วันอาทิตย์ถือเป็นวันดี วันเสาร์จะเป็นวันไม่ดี ถือเป็นวันส่งเหล้าขอบุญ ภายในงานแต่งให้จัดทำซุ้มไม้ไผ่ แขนงด้วยน้ำเต้า เมื่อถึงกลางคืนจะต้อง

โยนน้ำเต้าให้แตกแล้วมีคนรอเหยียบน้ำเต้า นอกจากพิธีแต่งงานแล้ว ยังต้องจัดพิธีไหว้ผีปู่ย่า ตายายอีกด้วย

3.2) งานศพ เลอซอมแ่ลที่ใช้ในพิธีงานศพคือ *ภาคที่ 4 ภาคจารีต ประเพณี*

รวม 7 บท ซึ่งการชอภาคนี้จะขอเฉพาะในพิธีงานศพเท่านั้น โดยเนื้อหาในการชอจะเรียงตามลำดับ เริ่มจากการแสดงความเสียใจต่อการได้ยินข่าวร้ายว่ามีคนตาย ถ้ามถึงสาเหตุของการตาย ถ้ามถึงกลางบอกเหตุร้าย เมื่อมีผู้เจ็บป่วย ได้ถามไถ่ว่าได้มีการเสี่ยงทายหรือไม่ ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น การเสี่ยงทายด้วยนกตก นกโหลก การเสี่ยงทายด้วยข้าวสาร การเสี่ยงทายด้วยกระดูกไก่ดำ หรือการไปหาหมอบัดเป่า จากนั้นได้ถามถึงการทำผิดผี หรือทำสิ่งใดผิดหรือไม่ เช่น การทำไร่ ได้ทำตามจารีตหรือไม่ หรือการเลี้ยงผี ได้เลี้ยงผีถูกขั้นตอนหรือไม่ จากนั้นจะแสดงถึงการปลอบใจว่า เมื่อคนในบ้านได้ตายไปแล้ว ก็อย่าเสียใจ อย่าหนีเตลิดไปไหน หรือตีแม่หล้า เล่นการพนัน ขอให้อย่าเสียใจ เพราะมันเป็นโชคชะตา เมื่อเขาตายไปแล้วก็จะทำพิธีแยกผี แยกคน ผีอยู่ส่วนผี คนอยู่ส่วนคน ขออย่าให้หวนกลับมา อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาภาคที่ 4 เป็นลักษณะการแสดง ความเสียใจ ถ้ามไถ่ด้วยความอ่อนน้อม สุภาพ รวมทั้งยังแฝงไปด้วยความเชื่อ หลักข้อห้ามต่าง ๆ ทั้งในการทำไร่ การเสี่ยงทาย และการเลี้ยงผี

4. *การทำมาหากิน* บทเลอซอมแ่ล ที่แสดงถึงภูมิปัญญาด้านการทำมาหากินของ ชาวเลอเวือะ ได้แก่ *ภาคที่ 1 ความอยาก ความปรารถนา ความไฝฝืน บทพันไร่* เช่น ให้พันไร่ ตรงที่อุดมสมบูรณ์ มีดอกตัง พันไร่ที่มีไม้โกยส และไม้มะเดื่อขึ้นชุก พันไร่ในที่โล่ง สำหรับปลูก ฝ้าย พันไร่ที่ข้างห้วย ไร่ปลูกข้าวฟ่าง พันไร่ที่ข้างทาง ไร่ปลูกข้าวโพด ห้ามพันไร่ตรงที่มีต้นโพธิ์ ต้นไทร ห้ามพันไร่ตรงยอดดอยที่มีหญ้าชูลอง *ภาคที่ 3 ไปหางาน หรือไปค้าขาย* แสดงให้เห็นถึงความขยันทำงาน ออกไปค้าขาย เพื่อหาเงิน สร้างฐานะ สร้างครอบครัว ไม่ให้ฝ่ายหญิงได้อบอวย ขณะเดียวกันได้แฝงไปด้วยคำแนะนำในการปฏิบัติตนของฝ่ายหญิงเมื่อฝ่ายชายไม่อยู่บ้าน เช่น เมื่อฝ่ายชายไม่อยู่บ้าน แม้จะอดอยาก ก็อย่าไปขอจากใคร ให้รอเรากลับมา หากไม่สบาย ล้มป่วย ก็อย่านั่งเฉย ให้บอกแม่หรือพ่อให้ไปเลี้ยงผี หายันต์มาติดไว้ที่บ้าน หากมีเรื่องร้ายในหมู่บ้าน ก็ขอให้ส่งข่าวมาบอก เราจะไต่กลับมาเพื่อปกป้องครอบครัว เมื่อเราค้าขายได้เงิน ได้ทองมาแล้ว เราจะรีบกลับบ้าน ขอให้เธอรอด้อนรับเรา

5. *การทอผ้า* บทเลอซอมแ่ล ที่แสดงถึงการทอผ้า ได้แก่ *ภาคที่ 1 ความอยาก ความปรารถนา ความไฝฝืน บททำเครื่องม้วนฝ้าย* ได้กล่าวถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า รวมถึง ความเชื่อในการทอผ้า เช่น ให้ทอผ้านอกบ้าน ชานบ้าน หรือหน้าประตูบ้าน ไม่ให้ทอผ้าที่ใต้ถุนบ้าน หรือตีนบันได ไม่ให้ทอผ้าที่ศาลาพิธีกรรม

6. *ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความเชื่อ* จากความหมายเลอซอมแ่ล ทั้ง 7 ภาค รวม 45 บท ได้แฝงภูมิปัญญาพื้นบ้านต่าง ๆ ไว้มากมาย ได้แก่

6.1) ภูมิปัญญาที่บอกวัน-เวลา ได้แก่

- เดือนขึ้น หมายถึง วันจันทร์ปราศร ถือเป็นวันไม่ดี
- เดือน 8 เป็นเดือนหน้าร้อน ไม้นิยมจับปลาหน้าฝน
- เดือน 5-6 เป็นเดือนที่หน่อไม้ออก
- วันเสาร์ เป็นวันไม่ดี เป็นวันส่งเหล่า ขอบุญ
- วันอาทิตย์เป็นวันดี

6.2) ภูมิปัญญาเรื่องเงินตราของชาวเลอเวีอะ ได้แก่

- เงิน 1 เลียง (มีลวดลายเป็นวงกลม คล้ายเขากะทิ) เท่ากับ 6 เหรียญรูป
- 1 เหรียญรูป เท่ากับเงิน 100 แถบ
- คอยาง เงิน สามสลึง

6.3) กำหนดค่าสินสอดมาตรฐาน คือ เงินพดด้วง 13 เม็ด ให้ผู้หญิง 1 เม็ด ให้เซอม่ัง 1 เม็ด อีก 11 เม็ดให้พี่น้องของฝ่ายเจ้าสาว โดยให้พี่น้องที่เป็นผู้ชาย 2 เม็ดที่ไม่มีตำหนิ เหลืออีก 9 เม็ด แบ่งให้พี่น้องคนอื่นคนละเม็ด หากมีพี่น้องมากกว่า 9 คนก็ต้องหาให้ครบ

6.4) ภูมิปัญญาเรื่องเหล่า เหล้าข้าวเหนียว ดิกรีสอง เหล้าข้าวใหม่รสชาติหวานเหมือนน้ำผึ้ง เหล้าลูกเต๋อ ใช้เวลาต้มไม่นาน ถ้าดื่มเหล้าจนเมามาก ให้กินเหล้ากลอย ถ้าเมาจนตายให้กินมะขามเปียก

6.5) ภูมิปัญญาด้านหน่วยวัด ได้แก่

- ข้าว แสนถึง เท่ากับ 100 ถัง
- ข้าว 1 กิว เท่ากับ 500 ถัง
- ข้าว 1 ล้านข้าว เท่ากับ 1 แสนถึง
- ข้าว 1 เลอโต เท่ากับ 2 ถัง

6.6) ภูมิปัญญาด้านการทำไร่

- นกเกลี้ยงกล ร้อง บอกให้รู้ว่าถึงเวลาที่จะฟันไร่แล้ว

- นกเป่จอก (คล้ายเหยี่ยวตัวเล็ก ๆ) ถ้าได้ยินเสียงร้อง จะเป็นการเตือนให้รู้ว่าถึงเวลาหยุดข้าวแล้ว

- ไม้ให้ถางหญ้าทางขวาง ให้ถางขึ้นตามสันตอย เป็นแนว เป็นระเบียบ

- ปีแรกให้ปลูกข้าวเพื่อนในหุบเขาที่มีต้น เรว่อ-อัญ อยู่ เพื่อไม่ให้วัชพืชขึ้นมา จะทำลายรากข้าว ไม่ให้ข้าวโต แย่งสารอาหารของข้าวกินหมด

6.7) ความเชื่อด้านการเลี้ยงลูก

- ไม่ให้ลูกกินข้าวข้างเตาไฟ จะทำให้ลูกกินข้าวจุ
- ไม่ให้ลูกกินผลเพกา จะทำให้ลูกขี้เกียจ ไม่ยอมลุกไปไหน คนอื่น

จะนินทา

6.8) ภูมิปัญญาด้านการทำครก

- การทำครก ใช้ไม้ไซม กย้ง ทำเป็นแกน
- ไม้เจาะครกด้วยไม้'ร้อ-อีญ ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน จะทำให้ตำข้าวช้า
- ถ้าเจาะครกด้วยไม้เบล จะได้ข้าวละเอียดและเสร็จเร็ว
- สากครกกระต๋อง ทำด้วยไม้โกยฮ

7. คำเรียกบอกสถานที่ พบคำเรียกบอกสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่

- แม่แวน อยู่ใกล้บ่อหลวง
- ขุนกลิ้ง ชื่อห้วย
- เลอยุม (เมืองยวม) หมายถึง เมืองแม่สะเรียง
- ชวง ฮมา-ฮือ หมายถึง เมืองเชียงใหม่
- บ้านฮลัก เป็นชื่อหมู่บ้าน
- เลอ บิญ หมายถึง ลำน้ำปิง
- เซอโหมยง หมายถึง สาละวิน
- แม่ ญะ นอ-แอ หมายถึง ห้วยแม่ยะน้อย
- แม่คอง (แม่คง) หมายถึง ชื่อน้ำสาละวิน
- เมืองลี หมายถึง เมืองลื้อ
- เมืองกอก หมายถึง กรุงเทพฯ
- เมืองบลาน หมายถึง เมืองพม่า
- ดอ-แอ สุเตบ หมายถึง ดอยสุเทพ
- แม่ คอ-แอ หมายถึง แม่น้ำโขง

นอกจากนี้ยังพบคำเรียกชื่อกลุ่มคนต่าง ๆ อีกด้วย ได้แก่

- แซม (คนไต) หมายถึง คนเมือง
- เจียะ (เงี้ยว) หมายถึง คนไทใหญ่
- ญ้ง หมายถึง คนกะเหรี่ยง
- เจก หมายถึง คนจีน
- กูลา หมายถึง คนฝรั่ง

8. คำเปรียบเปรย จากเนื้อหาความหมายของเลขซอมแล้ว ได้ปรากฏคำเปรียบเปรย หรือเปรียบเทียบในหลายลักษณะ เช่น

เปรียบเทียบความงามของผู้หญิง ดังประโยคที่ว่า

เธอคอกว้างเหมือนต้นไม้เปล้า จิตใจกว้างเหมือนตาน้ำ ใจดี และไม่โกรธ หน้าตางดงาม

เหมือนเปลือกตาของจิ้งหรีด ผิวขาวแดง เหมือนเขี้ยวหมูตัน เองดงามเหมือนข้าวหมาก เธอมีพลังดีเหมือนไก่ต้ง (เมื่อไก่ต้งขัน เสียงไก่จะเป็นตัวล่อให้ไก่ป่ามา) (ภาคที่ 1 บทที่ 2)

ดอกไม้เป่า ดอกไม้แดงเพิ่งออกดอก อยากจะเก็บเอามาทำตุ๊กตุ่น ผลไม้เค็มกำลังสุกงอม อยากจะยื่นมือไปเก็บกิน ดอกไม้เป่าที่บนเขาบานสะพรั่ง เปรียบผู้หญิงงามเหมือนดอกไม้เป่า (ภาคที่ 2 บทที่ 1)

เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง ดังประโยคที่ว่า เธอกับฉัน อยู่ด้วยกัน แนบแน่น ถ้าจะขาด ก็ขาดด้วยกันเหมือนเชือกเส้นเดียวกัน (ภาคที่ 1 บทที่ 1)

เปรียบเทียบการดูแลทะนุถนอมผู้หญิง ดังประโยคที่ว่า จะทะนุถนอมเธอ เหมือนก้านดอกแยม (ดอกไม้มีกลิ่นหอม) จะดูแลเธออย่างดี ไม่เอาเธอไปทำไม้กวาดปัดขยะ (เป็นทาส) (ภาคที่ 1 บทที่ 4)

เปรียบเทียบความขยันของผู้ชาย ดังประโยคที่ว่า เราจะไม่อยู่นิ่ง เหมือนค้างคาวที่อยู่ปากถ้ำ ไม่อยู่นิ่งเหมือนม้าที่อยู่ปลายนา (ภาคที่ 1 บทที่ 7)

จะเห็นได้ว่าบทกวีเลอซอมแวลของชาวเลอเวีอะ นั้นเต็มไปด้วยคุณค่าและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวเลอเวีอะในอดีต ซึ่งแฝงไปด้วยคำสอนการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตัว การสังเกตจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ รวมทั้งแนวปฏิบัติตามจารีตประเพณี หลักการครองเรือน ตั้งแต่การแต่งงาน การทำไร่ การค้าขาย การทอผ้า การเจ็บไข้ได้ป่วย การเลี้ยงผี นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายที่พึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาวเลอเวีอะได้อย่างดี แม้ว่าปัจจุบันสภาพแวดล้อม สภาพสังคม จะมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ก็สามารถนำคติข้อคิดจากเลอซอมแวลมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

บรรณานุกรม

- กมล เครือชุย และคณะ. (2552). การสืบทอดและใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชพื้นบ้านชาวลัวะ บ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวี ทศรัฐ และสุริยา รัตนกุล. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ป้อ ขจรศักดิ์ศรี และคณะ. (2552). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ “รักษัละโพงละเวือะ” บ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ประพันธ์ จันทร์ยวง และคณะ. (2562). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการฟื้นฟูเลอซอมแมล เลอเวือะ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). คู่มือระบบเขียนภาษาเลอเวือะอักษรไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- Niramon Suwangard. (2007). *The analysis of Laviə? oral poetry : The Ləsom ʔle*. Phd. (Linguistic). Faculty of Graduate Studies. Mahidol University.
- _____. (2010). “Metaphors in the Laviə? Ləsom ʔle poetry” in *A Journal of Southeast Asian Languages and Cultures. Mon - Khmer Studies*. Volume 39. pp 75 - 88.

ภาคผนวก

รายชื่อวิทยากรที่ลงทะเบียนในโครงการฟื้นฟูเลขชอมแ่ล เลอเวือะ

1. นายประพันธ์	จันทร์ยวง	หัวหน้าโครงการ
2. นายป้อ	ขจรศักดิ์ศรี	ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
3. นายสังวร	ผู้สรรเสริญ	เลขา ฯ
4. นางปทุม	จันเป็ง	การเงิน
5. นางจันทร์ฉาย	มหาศักดิ์สิทธิ์	
6. นายวิบูลย์	มหาศักดิ์สิทธิ์	
7. นายจันทร์	เครือชุย	
8. นายอุทัย	ผู้ทรงสกุล	
9. นายคำซาว	ประสมสงค์	
10. นายตุน	จันเป็ง	
11. นางบุญฮอม	ประสมสงค์	
12. นางรัชณี	พวงไพโรพฤกษ์	
13. นางสมพร	จันเป็ง	
14. นางฟองแก้ว	เกียเกย	
15. นางสาววรรณษา	สุดชวง	
16. นางสาวกัญญารัตน์	จันเป็ง	
17. นายพลภัทร	เมืองงาม	

ปราชญ์ผู้ให้ข้อมูล

1. นายดีด ตีเกย
2. นายป้อ ขจรศักดิ์ศรี
3. นายตุน จันเป็ง
4. นายบุญสม เมืองงาม
5. นายเฮื่อง เครือชุย
6. นายดวงจันทร์ มหาขุนศรี
7. นายเพชร จงครองทรัพย์
8. นายสำเภา มหาศักดิ์สิทธิ์
9. นายเมอะ ปองอมรกุล
10. นายคำฝั้น เมืองงาม
11. นางเม่า อมรไผ่สดใส
12. นางพบ จันเป็ง
13. นางกอง สุดชวง
14. นางเตี้ยะ เมืองงาม
15. นางเจ๊ะโพ เลาว้าง
16. นางกานดา คำสุข
17. นางบุญศรี ขจรศักดิ์ศรี
18. นางสมพร จันเป็ง
19. นางสมศรี เมืองงาม

ดัชนีคำ

ก

กระด้าง 76, 78, 115, 117, 191

กระดุกไก่ 143, 144, 214

กระตัง 38, 42, 49, 51, 65, 80, 82, 88, 93,
97, 113, 114, 160, 162, 166, 168, 172,
194, 195, 198, 206, 210, 211, 212, 215

กระบอกไม้ไผ่ *ดูที่* ไม้ไผ่

กรุงเทพฯ 47, 105, 106, 216

กล้วย 32, 84, 85, 110, 111, 151, 153, 160

หยวกกล้วย 110, 111

กลองกบ 104, 106, 108, 109, 121, 131,
132, 150, 151, 166, 168, 169, 202,
203, 207, 208

กล้องยาสูบ *ดูที่* ยาสูบ

กะเหรี่ยง 59, 143, 148, 151, 157, 174,
177, 200, 201, 206, 208, 216

กัณฑ์ 37, 88, 89, 93, 176, 208, 209,
211

กางเกง 4, 53, 55, 56, 81, 82, 127, 166

กั้วเขา 86, 93, 96, 124, 176, 177, 180,
181, 182, 183, 184, 185, 191, 192, 197,
200, 201

ก๊วย (หมวก) 90, 126, 131, 132, 133

เกี่ยวข้าว 3, 87, 117, 131

เก็บเกี่ยว 3, 40, 43, 87, 93, 115,
117, 188, 190

เก็บข้าว 36, 43, 117

ฤดูเก็บเกี่ยว 3, 40, 43, 93

เกลือ 57, 61, 114, 117, 118, 133, 135,
148, 151, 164, 176, 177, 192, 198

ข

ขวาน 51, 54, 95, 98, 126, 128, 146, 147,
186, 187, 192

ขมา 49, 148, 149, 150

ขอขมา 3, 51, 62, 146, 147, 148,
151, 152

ขวัญ 140, 176, 177, 188, 190

เรียกขวัญ 5, 137

ทำขวัญ 160

ขอบุญ *ดูที่* บุญ

ขันโตก 49, 50, 51, 117, 118

ขาดทุน 128

ข้าราชการ 55

ข้าว 3, 6, 35, 117, 118, 127, 128, 129,
132, 137, 140, 151, 160, 170, 175, 178,
199, 205, 208, 213, 215, 216

ข้าวคั่ว 90, 94, 182, 209

ข้าวเจ้า 3, 76, 78	พีเขย 66, 68, 73, 134, 136, 207
ข้าวเปลือก 54, 69, 76, 77, 78, 79, 157, 159, 162	น้องเขย 66, 68, 73, 75, 134, 135, 136, 207
ข้าวเพื่อน 89, 93, 215	เขี้ยวหมู <i>ดูที่</i> หมู
ข้าวฟ่าง 38, 42, 64, 67, 69, 70, 74, 88, 93, 198, 204, 205, 214	แขก 2, 34, 62, 67, 107, 116, 118, 136, 137, 182, 206, 208, 213
ข้าวสาร 46, 47, 51, 54, 76, 78, 106, 109, 120, 143, 144, 152, 157, 159, 178, 193, 194, 214	
ข้าวหลาม 97, 99, 133, 180, 181	คนตาย 2, 92, 140, 141, 151, 154, 155, 157, 158, 159, 162, 173, 214
ข้าวเหนียว 3, 46, 68, 109, 153, 154	คนโต 45, 60, 91, 94, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 116, 125, 126, 128, 134, 150, 170, 171, 216
ข้าวใหม่ 64, 67, 180, 215	คนเมือง 36, 38, 39, 42, 47, 50, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 82, 110, 111, 124, 128, 129, 135, 151, 170, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 191, 198, 200, 202, 209, 213, 216
ตากข้าว 74	ครก 63, 66, 68, 76, 77, 78, 79, 88, 90, 111, 130, 137, 140, 175, 216
ตีข้าว 58, 61,	ครกตำข้าว 56, 67, 177
ยุ่งข้าว 111, 112, 121, 124, 206	สากครก 77, 79, 95, 98, 137, 140, 216
รวง (ข้าว) 58, 89, 93, 175	ครั้ง 161, 162, 168, 212
หยอดข้าว 69, 73, 215	ควาย 6, 45, 46, 47, 57, 61, 67, 133, 150, 152, 158, 213
ข้าศึก 2, 37, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 165, 166, 167	
ขุน 45, 46, 48, 50, 51, 77, 97, 111, 121, 130, 145, 146, 152, 166, 182, 183, 192, 198	
เขย (ลูกเขย) 126, 128, 134, 136, 202, 203, 207	

ค้าขาย 21, 114, 117, 128, 136, 168,
213, 214, 217

ไปค้าและไปขาย 113, 115,
116, 117, 118, 119, 121, 124, 125,
126, 128, 129

เคราะห์ 125, 144, 161

เคราะห์ร้าย 95, 128, 143, 144,
213

ส่งเคราะห์ 3, 5, 95, 98, 162

เครื่องเซ่น 3, 137, 149, 153, 154, 168,
176

เครื่องปั่นฝ้าย *ดูที่* ฝ้าย

เครื่องมือทอผ้า *ดูที่* ทอผ้า

เครื่องญาติ 5, 54, 168

ข

ข้อง 2, 48, 137, 140, 202

ข้องใหญ่ 2

ง

งานบุญ *ดูที่* บุญ

งานศพ 3, 33, 34, 35, 140, 213, 214

งูหลาม 96, 99, 146, 147

เงิน 1, 38, 39, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 58, 61, 62, 63, 76, 78, 83, 84,

97, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 118,
128, 151, 157, 169, 172, 173, 178, 180,
214, 215

เงินเจียง 50, 51, 116, 118, 144

เงินแถบ 39, 42, 58, 61, 108,
116, 118

เงินพดด้วง 50, 215

จ

จักจั่น 110, 111

จักรเย็บผ้า 129

จันทรูปราคา 40, 43, 215

จิ้งหรีด 45, 47, 217

จิ้น 39, 42, 67, 216

จีบ (สาว) 2, 33

เจ็บป่วย 3, 36, 77, 119, 120, 138, 141,
142, 144, 147, 151, 214

เจ้านาย 103, 105, 118, 132, 191, 192

ฉ

ฉลาด 46, 47, 105, 108, 109, 118, 163,
179, 194

ฉิ่ง 104, 106, 108, 109

ช

ช่าง 57, 60, 61, 63, 65, 66, 67, 69, 80, 82, 90, 91, 92, 94, 96, 99, 125, 130, 133, 138, 142, 144, 150, 151, 155, 158, 159, 160, 163, 165, 166, 181, 182, 191, 192

งาช้าง 52, 55, 66, 80, 82, 92, 117, 118, 128, 156, 158, 174, 177, 212

ลูกช้าง 38, 42, 45, 65, 113, 114, 130, 132, 134, 135, 193, 194, 195

เขี้ยวราย 1, 38, 42, 92, 107

เขี้ยวใหม่ 1, 38, 42, 53, 71, 74, 110, 118

เขือก 39, 40, 43, 48, 50, 54, 56, 57, 61, 103, 105, 121, 124, 141, 217

ช

ชும்ไม้ไผ่ *คู่มือไม้ไผ่*

ด

ดงหลวง 3, 197, 199

ดอกฝ้าย *คู่มือฝ้าย*

ดอกไม้โคม 86, 93

ดอกไม้แดง *คู่มือไม้แดง*

ดอกไม้เป่า *คู่มือไม้เป่า*

ดอกหอมแย้ 54, 56, 58, 60, 87, 93, 102, 107, 109, 188, 190

ดาบ 39, 42, 104, 105, 166, 167

ฝักดาบ 39

รำดาบ 124

ดาบหย้า 7, 58, 70, 71, 72, 74, 75

ดาว 40, 43, 71, 74, 91, 94, 184

ดาวเรือง 86, 87, 93, 205, 206, 208

เด็ก 5, 34, 52, 84, 85, 104, 106, 134, 135, 138, 140, 152, 154, 175, 193, 194, 205, 207, 208

ด

ดัมเหล่า *คู่มือเหล่า*

ตลาด 36, 104, 105, 106, 109,

ต่อหลุม 63, 98, 130, 132

ต่อรัง 130, 132

ดอก (เส้นดอก) 39, 43, 48, 50, 83, 116, 135, 136, 153, 154, 178, 192

ตะพาน 138, 142, 144, 209, 211

ตะเหลว 3

ตากข้าว *คู่มือข้าว*

ต่างหู 80, 83, 84, 87, 93, 96, 99, 126, 129, 172, 173, 174, 177, 210, 212, 213

ตีข้าว *คู่มือข้าว*

ตีเหล็ก 69, 83, 84

เตาไฟ 2, 5, 34, 43, 46, 60, 61, 70, 74,
95, 98, 148, 151, 170, 173, 179, 202,
203, 204, 215

ใต้ถุนบ้าน 57, 82, 84, 214

ถ

ถางทาง 37, 186, 187

ถางป่า 146, 147, 187

ถางหญ้า 35, 74, 75, 112, 126, 128, 215

ถาวรวัลย์ 68, 75, 100, 102

ท

ทอง 38, 42, 61, 65, 83, 84, 110, 117,
125, 127, 131, 132, 137, 191, 192,
197, 206, 214

ทอผ้า 41, 43, 82, 114, 130, 132, 160,
181, 182, 200, 214, 217

เครื่องมือทอผ้า 160, 168, 171

ทะนุถนอม 36, 56, 57, 58, 60, 61, 88,
93, 217

ทาส 56, 57, 60, 217

ทำขวัญ *ดูที่* ขวัญ

ทำบุญ *ดูที่* บุญ

ทำไร่ *ดูที่* ไร่

ไทใหญ่ 104, 105, 106, 122, 123, 124,
126, 129, 174, 177, 200, 216

น

นกกก 69, 130, 132, 139, 141, 142, 144,
146, 147, 163, 164, 193, 194, 201, 214

นกกาเหว่า 41, 43

นกเงือก 181, 182

นกโหลก 139, 142, 144, 166, 193,
194, 201, 214

น้องเขย *ดูที่* เขย

น้องสามี 75, 79, 120, 127, 129

น้องสาว 41, 59, 61, 62, 77, 79, 96, 98,
129, 169, 170, 171

น้องสาวสามี (น้องสาวฝ่ายชาย) 43,

66, 68, 75, 127, 129, 202

น้ำเต้า 65, 66, 68, 179, 213, 214

น้ำผึ้ง *ดูที่* ผึ้ง

น้ำมัน 197

น้ำอมลาน 1, 2, 131, 132

น้ำอ้อย *ดูที่* อ้อย

นินทา 74, 79, 215

เนื้อ 2, 3, 45, 47, 54, 56, 59, 60, 61, 63,
66, 67, 68, 137, 138, 140, 151, 159,

162, 166, 168, 170, 182, 207, 208,
210, 211, 212, 213

บ

บันได 41, 43, 66, 68, 78, 79, 82, 103,
105, 110, 111, 148, 150, 151, 175, 181,
186, 187, 189, 206, 207, 208, 210, 211,
212, 214

บิณฑบาต 107, 109, 143

บุญ 108, 109, 157

 ขอบุญ 64, 67, 213, 215

 งานบุญ 173

 ทำบุญ 5, 159

 ผลบุญ 159

บุหรี 62, 134, 135

ใบตอง 44, 56, 60, 62, 65, 66, 68, 71,
74, 75, 80, 82, 90, 110, 112, 122,
124, 137, 140, 148, 149, 151, 153,
154, 161, 162, 163, 165, 167

ใบพลู *ดูที่* พลู

ใบฮ่อม *ดูที่* ฮ่อม

ป

ประเพณี 1, 2, 3, 4, 36, 37, 46, 48, 50,
136, 137, 158, 213, 214

ปลา 3, 6, 38, 42, 52, 54, 55, 92, 95,
109, 110, 163, 164, 166, 168, 179,
182, 183, 184, 193, 194, 209, 211,
212, 215

 ปลาขาว 38, 42, 107, 109, 151,
 181, 209, 211

 ปลุก 3, 32, 35, 42, 44, 55, 70, 74, 84,
 85, 88, 89, 93, 94, 111, 114, 204, 205,
 214, 215

 ปั้นฝ้าย *ดูที่* ฝ้าย

 ป่า 1, 3, 44, 45, 46, 48, 50, 65, 69, 70,
 71, 74, 89, 92, 97, 110, 111, 125, 145,
 146, 147, 150, 155, 158, 159, 160,
 163, 165, 186, 190, 202, 204

 ปิ่น 122, 123, 124, 166, 167, 172, 173,
 210

 ปิ่นแก้ว 122, 123, 124

 ไปค้าและไปขาย *ดูที่* ค้าขาย

ผ

ผลบุญ *ดูที่* บุญ

ผักเลอเวือก 90, 94

ผ้าจีน 3, 129

ผ้ามัดหมี่ 55

ผ้ายันต์ 120, 124

ผ้าห่ม 41, 43, 60, 62, 81, 82
ผี 3, 37, 41, 62, 73, 102, 108, 120,
132, 145, 146, 147, 148, 149, 151,
155, 159, 167

ผีกะ 47, 119, 120

ผีเจ้าของดิน 102, 108, 109

ผีเจ้าที่ 3, 109

ผีตายโหง 152, 154

ผีบรรพบุรุษ 2

ผีป่า 3

ผีปู่ย่าตายาย 68, 148, 214

ผีฟ้าผ่า (ผีตะ) 148, 149, 150,
151, 152, 163, 165, 166, 167

ผีमार 42

ผีเรื่อน 3

ผีเลอม่้ง 153, 154, 159, 162

ผีหัวบันได 3, 148, 151

ผีโหละ 147, 150

ผี้ง 90, 94, 130, 132, 188, 190

น้ำผี้ง 64, 67, 215

ฝ

ฝน 35, 39, 52, 71, 74, 76, 78, 88, 91,
93, 94, 131, 163, 181, 184, 188, 189,
199, 202

ฤดูฝน (หน้าฝน) 55, 78, 89, 100,
131, 133, 171, 175, 190, 191, 215

ฝ้าย 36, 38, 41, 42, 53, 59, 61, 74, 78,
82, 91, 94, 119, 120, 127, 128, 129,
149, 160, 162, 169, 170, 181

เครื่องปั่นฝ้าย 110, 198

ดอกฝ้าย 58, 59, 70, 102, 113,
114, 116, 118, 170

ปั่นฝ้าย 41, 43, 55, 61, 82, 171,
181, 182

ฝ้ายดำ 55, 120, 151,

พ

พม่า 59, 104, 105, 106, 107, 109, 121,
124, 126, 129, 213

พระ 53, 55, 94, 104, 107, 109, 121,
126, 129, 143, 179, 180, 213

พระธาตุ 108, 109

พระจันทร์ 37, 168, 171, 178, 189, 191,
200, 201

พระอาทิตย์ 129, 183, 184

พลุ 54, 66

ใบพลุ 85, 200, 201

พ้อ 62, 95, 98, 147, 213

พ้อตา 44, 49, 65, 66, 67, 68,

95, 96, 98, 127, 129, 134, 135, 136,
198, 202, 207, 208, 209, 211, 212

พ่อค้า 166, 168, 202, 203

พิธีกรรม 1, 3, 5, 37, 74, 140, 148, 182

ศาลาพิธีกรรม 82, 118, 137, 140,
202, 203, 214

พี่เขย *ดูที่* เขย

พี่ชาย 48, 49, 50, 51, 60, 63, 65, 67,
75, 77, 79, 81, 82, 95, 96, 98, 108,
120, 133, 135, 202

พี่สาว 62, 67, 73, 75

พุทธ-ผี 3

พ

พี่น้อง *ดูที่* ไร่

พีน 54, 56, 57, 60, 61, 62, 66, 68, 76,
78, 95, 98, 110, 125, 126, 128, 134,
135, 169, 172, 173, 191, 192

ภ

ภูษา 46, 71, 92, 108, 135, 137, 140,
146, 147, 168, 186, 187

ม

มรดก 113, 114, 157

มะกอก 211, 212

มะเขือพวง 90, 94

มะเดื่อ 70, 74, 75, 86, 93, 148, 200,
201, 214, 217

มะม่วง 157, 211, 212

ม้า 57, 69, 73, 83, 84, 91, 94, 122,
124, 130, 131, 132, 137, 140, 163,
165, 197, 198, 199, 217

เมียง 62, 127, 129

เมืองไทใหญ่ *ดูที่* ไทใหญ่

เมืองปาย 108, 109, 121, 124

เมืองยวม 46, 63, 64, 67, 76, 105,
179, 180, 182, 187, 216

แม่ 62, 95, 98, 147, 213

แม่ยาย 95, 98, 126, 127, 129,
203, 211, 212

แม่แจ่ม 171, 184

แม่น้ำแม่แจ่ม 152

สบน้ำแม่แจ่ม 185

แม่น้ำโขง 216

ริมโขง 173, 198

แม่น้ำปิง (น้ำปิง) 52, 55, 77, 79, 97,
99, 114, 121, 128, 129, 134, 135,
183, 194, 195

ลำนำปิง 99, 184, 216

แม่น้ำสาละวิน *ดูที่* สาละวิน

แม่สะเรียง 67, 78, 103, 105

แม่กวาด 41, 43, 54, 56, 60, 217

แม่โกยฮ 70, 74, 77, 79, 202, 214, 216

แม่แดง 93, 141, 142, 144, 163, 164, 200, 201

ดอกไม้แดง 86, 93, 217

แม่เท้า 100, 101, 103, 105, 127, 129

แม่แทงดิน 69

แม่เป่า 45, 86, 138, 141, 142, 144, 163, 164

ดอกไม้เป่า 86, 93, 217

แม่ไผ่ 38, 42, 46, 65, 68, 83, 87, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 110, 113, 117, 118, 127, 129, 135, 151, 153, 154, 162, 171, 176, 177, 178, 181, 182, 192, 197, 199, 205, 206, 213,

กระบอกไม้ไผ่ 74, 117, 118

ซุ้มไม้ไผ่ 68, 113, 114, 213

ไม้สัก 39, 42, 63, 80, 155, 157, 158, 159, 162

ไม้เหียง 87, 197, 199

หน่อไม้เหียง 93, 183, 184

ย

ยาสูบ 62, 183, 184

กล้องยาสูบ 87, 172, 173

ยางรัก 89, 94, 119, 189, 191, 192

ย่าม 39, 42, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 68, 81, 82, 122, 124, 170, 171, 196, 199, 200, 201, 211

ยุงข้าว *ดูที่* ข้าว

ร

รัม 131, 133, 191, 192

รวงข้าว *ดูที่* ข้าว

ร้องไห้ 34, 35, 69, 71, 83, 84, 95, 98, 110, 111, 139, 196, 199

ร่างทรง 141

รำดาบ *ดูที่* ดาบ

ริมโขง *ดูที่* แม่น้ำโขง

รุ่ง 40, 66, 163, 165, 175, 176

เรียกขวัญ *ดูที่* ขวัญ

เรือ 39, 42, 48, 50, 63, 101, 103, 115, 118, 192, 194, 195

ไร่ 3, 35, 49, 54, 69, 71, 75, 78, 88, 90, 93, 100, 117, 125, 146, 151, 156, 181, 189, 198, 204, 205

ทำไร่ 35, 46, 74, 128, 147, 151,
213, 214, 215, 217

ฟันไร่ 36, 37, 69, 70, 73, 74, 82,
128, 145, 147, 204, 205, 214, 215

ฤ

ฤดูเก็บเกี่ยว *ดูที่* เก็บเกี่ยว

ฤดูฝน *ดูที่* ฝน

ฤดูแล้ง 86, 100, 113, 114, 133

ล

ลำน้ำปิง *ดูที่* แม่น้ำปิง

ลำห้วย *ดูที่* ห้วย

ลิง 64, 77, 115, 117, 163, 164, 196,
199, 204, 205

ลูก 70, 74, 83, 84, 104, 106, 114, 116,
118, 123, 155, 156, 157

ลูกเขย *ดูที่* เขย

ลูกสะใภ้ 63, 99

ลูกสาว 44, 50, 52, 98

ลูกสาวคนโต 38

ลูกเต๋อย 64, 67, 184, 185, 205, 215

ลูกปัด 55, 80, 82, 83, 96, 98, 100, 103,
105, 111, 117, 118, 149, 155, 158,

169, 184, 185

ลูกเห็บ 156, 158, 171, 173, 188, 190

เลี้ยงผา 97, 99, 146, 147, 210, 212

ว

วัว 57, 61, 97, 114, 133, 135, 138, 142,
150, 158, 160, 193, 194, 195

วิญญาณ 73, 158, 159, 162

แว่นตา 127, 129, 183, 184

ศ

ศัตรู 2, 128

ศาล 39, 103, 105, 123

ศาลาพิธีกรรม *ดูที่* พิธีกรรม

ส

ส่งเคราะห์ *ดูที่* เคราะห์

สงสาร 51, 54

สบน้ำแม่แจ่ม *ดูที่* แม่น้ำแม่แจ่ม

สัมป่อย 3, 65, 67

สร้อยคอ 55, 96, 98, 102, 105

สวน 36, 56, 60, 65, 83, 84, 105, 206,
208

สัญญา 42, 46

สาครกร ดุที่ ครก	หมอน 63, 64, 67, 125, 128, 172, 173, 213
สาละวิน 71, 74, 91, 97, 99, 121, 124, 125, 129, 131, 132, 192, 194, 216	หมอผี 139, 141
แม่น้ำสาละวิน 94, 97, 99, 101, 103, 114, 172, 195, 216	หมาก 84, 85, 102, 131, 132, 134, 135, 169, 171, 176, 177, 199, 217
สินสอด 50, 62, 215	หมู 3, 62, 63, 66, 67, 68, 88, 93, 132, 150, 151, 156, 172, 174, 176, 177, 197, 210, 212, 213
สืบทอด 1, 5, 6, 14, 33	
เส้นตอก ดุที่ ตอก	เขี้ยวหมู 46, 47, 212, 217
เสียงท่าย 119, 120, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 152, 154, 214	หมูป่า 88, 93, 199, 210, 212
เสือ 49, 50, 58, 61, 128, 178, 183, 184, 206, 208, 213	หยวกกล้วย ดุที่ กล้วย
แสงจันทร์ 45, 47, 71, 111, 126, 129, 189, 213	หยอดข้าว ดุที่ ข้าว
	เหยี่ยว 37, 73, 110, 111, 137, 140, 160, 163, 164, 200, 201, 209, 211, 215
	เหล่า 1, 3, 34, 59, 60, 62, 64, 67, 71, 77, 78, 79, 116, 131, 132, 134, 136, 148, 149, 150, 153, 154, 161, 162, 170, 171, 209, 212, 213, 214, 215
ท	ต้มเหล่า 64, 67, 74, 118, 151, 213
หญ้าคา 58, 61, 66, 68, 190, 191, 192, 197, 199, 202, 203	แห 100, 102, 107, 109, 120, 209, 211
หน่อไม้ 93, 109, 199, 215	แหวน 36, 110, 125, 127, 128, 129, 130, 132
หน่อไม้โตก 93	
หน่อไม้เหียะ ดุที่ ไม้เหียะ	
หน้าไม้ 137, 139, 140, 141, 160, 166, 167	
หนู 88, 89, 93, 145, 149, 156, 158, 160, 162, 209, 211	อ
	อ้อย 44, 84, 85, 182, 210

น้ำอ้อย 84, 85, 134, 135,

อินทรี 110, 111

อีเห็น 41, 43, 103, 105, 174, 177

ฮ

ฮ่อม 111, 117, 118

ใบฮ่อม 111, 112

